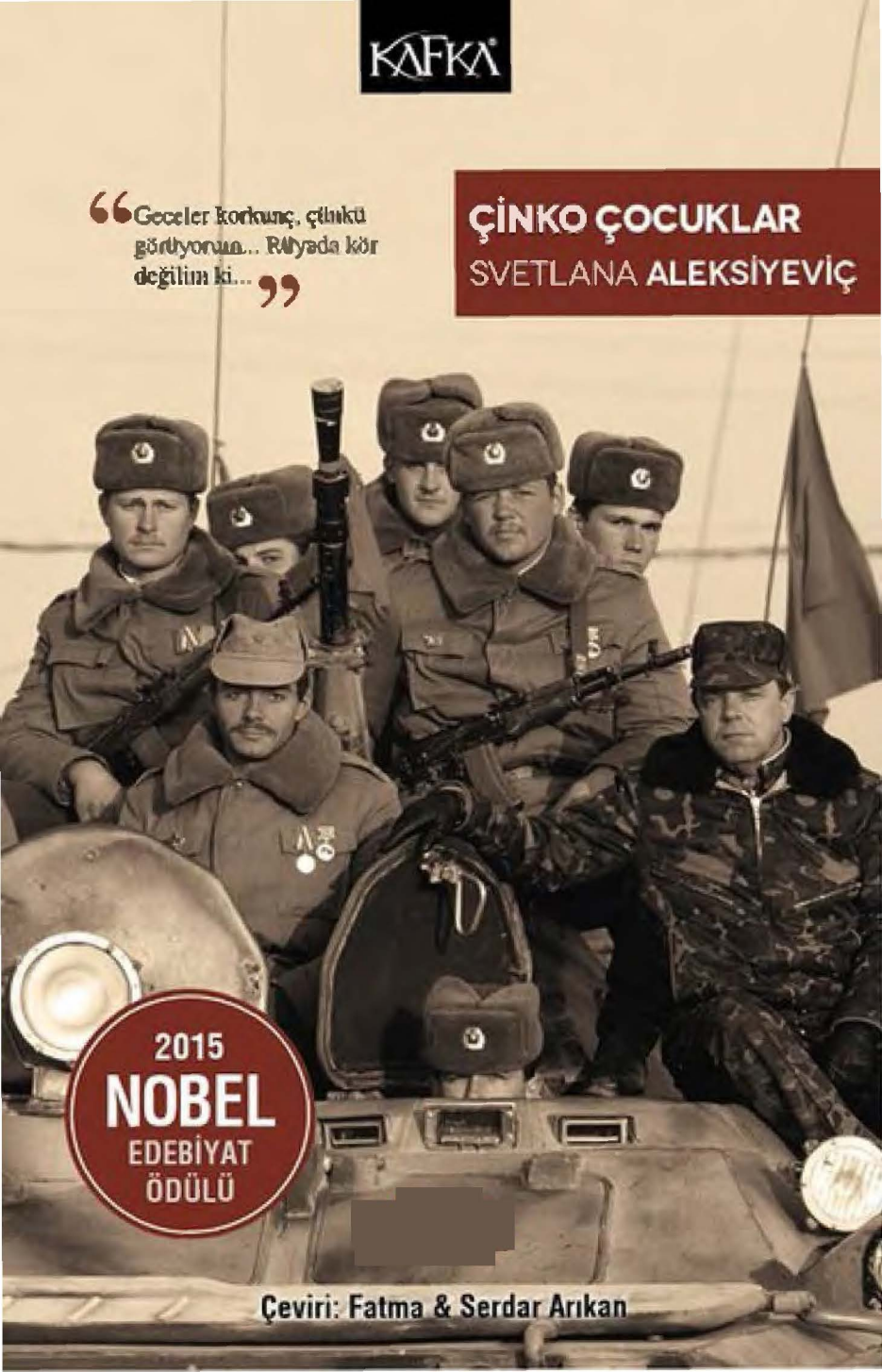
KAFKA

ÇİNKO ÇOCUKLAR

SVETLANA ALEKSİYEVİÇ

"Geceler korkunç, çünkü görüyorum... Rüyada kör değilim ki..."

2015 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Çeviri: Fatma & Serdar Arıkan

ÇİNKO
ÇOCUKLAR

ÇİNKO ÇOCUKLAR

Orijinal Adı: Цинковые мальчики (Tsinkoviye Malçiki)
Yazarı: Svetlana Aleksiyeviç
Yayın Yönetmeni: Enis Köksaldı
Çeviri: Fatma & Serdar Arıkan
Kapak Tasarım: Berna Özbek Keleş

1. Baskı: Şubat 2018

ISBN: 978-605-4820-64-1

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 34590

© 2013 Svetlana Aleksiyeviç
Türkçe Yayım Hakkı: Ayser ve Azeri Telif Ajansı aracılığı ile

© Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.
KAFKA, Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin
tescilli alt markasıdır.

Basım ve Cilt: GD Ofset Matbaacılık ve Tic. San. A.Ş.
Atatürk Bulvarı, Deposite İş Merkezi,
A5 Blok, 4. Kat, No: 407
İkitelli OSB, Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 671 91 00 Faks: (0212) 671 91 90
Sertifika No: 32211

Yayımlayan:
Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Osmanlı Sk. Osmanlı İş Merkezi 18/ 4-5 Taksim / İstanbul
Tel: (0212) 252 38 21 Faks: 252 63 98
İnternet adresi: www.epsilonyayinevi.com
e-mail: epsilon@epsilonyayinevi.com

ÇİNKO ÇOCUKLAR

Svetlana Aleksiyeviç

Rusça aslından çeviren:
Fatma & Serdar Arıkan

KAFKA®

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 9

NOT DEFTERLERİNDEN 18

BİRİNCİ GÜN
"Zira pek çokları Benim adımla gelecektir..." 35

İKİNCİ GÜN
"Ve diğeri kederli bir ruhla ölür..." 129

ÜÇÜNCÜ GÜN
"Cincilere, ruh çağıranlara yönelmeyin.
Onlara danışmayın..." 221

POST MORTEM 303

***ÇİNKO ÇOCUKLAR* ESERİNE**
AÇILAN DAVA 307

20 Ocak 1801'de Don Kazakları Atamanı Vasiliy Orlov'a Hindistan'a gitmesi emredildi. Bir ay içinde Orenburg'a kadar ulaşması, sonrasında da üç ay zarfında "Buhara ve Hiva üzerinden İndus Nehri'ne varması" buyurulmuştu. Kısa bir süre sonra otuz bin Kazak atlısı Volga'yı geçerek Kazak bozkırının derinliklerine doğru ilerlemeye başlamıştı bile...

İktidar Kavgası.
XVII. yüzyıl Rusya'sının Siyasi Tarihinden Sayfalar.
Moskova, Mısl Yayınevi, 1988, s. 475

1979 yılı Aralık ayında Sovyet yönetimi Afganistan'a asker göndermeye karar verdi. Savaş 1979 ile 1989 yılları arasında toplam dokuz yıl, bir ay, on iki gün sürdü. Bu süre boyunca burada bulunan Sovyet ordu birliklerinde yarım milyondan fazla asker görev yaptı. Sovyet Silahlı Kuvvetleri'nin toplam kaybı 15.051 kişi oldu. 417 asker ve subay kayboldu veya esir düştü. 2000 yılında hâlâ esaretten dönmeyen ve bulunamayanların sayısı 287 kişiydi...

Polit.ru, 19 Kasım 2003*

*1998 yılında yayına başlamış olan etkili ve popüler ilk Rus sosyal medya sitelerinden birisi. (Kitaptaki tüm dipnotlar çevirmenlere aittir.)

GİRİŞ

– Tek başımayım... Artık uzun bir süre tek başımayım...

Birisini öldürdü... Benim oğlum... Benim mutfakta kullandığım satırla... Savaştan döndü ve katil oldu... Sabahleyin, benim mutfak eşyalarını koyduğum dolaba geri koymuş satırı... Galiba o gün ben ona o satırı kullanarak biftek hazırlamıştım... Bir süre sonra balıkçıların şehir göletinde bir ceset bulduğunu hem televizyonda söylediler hem de akşam gazetesinde yazdılar... Ceset parçalara ayrılmış... Bir arkadaşım telefon etti:

"Okudun mu? Profesyonelce öldürülmüş... Cinayet 'Afgan' imzası taşıyormuş..."

O sırada oğlum evdeydi, divana uzanmış kitap okuyordu. Ben henüz hiçbir şey bilmiyordum, en ufak bir fikrim bile yoktu ama her nedense arkadaşımın bu sözlerini duyunca istemsiz olarak oğluma bakmıştım... Ana kalbi işte...

Köpek ulumasını siz de duydunuz mu? Hayır mı? Ama ben ne zaman olan biteni anlatmaya başlasam o ulumayı duyuyorum. Sanki köpekler koşuşturuyor... Şimdi oğlumun yattığı hapishanede çok iri, kapkara renkli çoban köpekleri var... İnsanlar da karalar giymişler, tüm giysileri kapkara... Minsk'e

dönüyorum, sokakta yürüyor, elimde ekmek ve sütle ekmekçi dükkânının, çocuk yuvasının önünden geçiyorum ve yine bu köpek ulumasını duyuyorum. Kulakları sağır eden bir uluma. Bu ses beni kör ediyor... Bir keresinde az daha bir arabanın altında kalıyordum...

Ben oğlumun kabrine gitmeye hazırım... Orada onunla birlikte yatmaya da hazırım... Ama bilmiyorum... Bununla nasıl yaşayacağımı bilmiyorum... Bazen mutfağa girmek, o satırın muhafaza edilmiş olduğu dolabı görmek beni mahvediyor... Siz duymuyor musunuz? Hiçbir şey duymuyor musunuz? Gerçekten mi?

Ben artık oğlumun nasıl birisi olduğunu bilemiyorum. On beş yıl sonra onu nasıl bulacağımı da bilemiyorum. Ona on beş yıl ağırlaştırılmış hapis cezası verdiler... Onu nasıl mı yetiştirdim? Balolarda dans etmeyi pek severdi... Onunla birlikte Leningrad'a, Ermitaj müzesine gitmiştik... Birlikte kitap okurduk... (*Ağlamaya başlıyor.*) Benim oğlumu elimden Afganistan aldı...

... Taşkent'ten bir telgraf aldık: Şu sefer sayılı şu tarifeli uçağı karşılayın... Ben balkona fırladım; tüm gücümle şöyle haykırmak istiyordum: "Yaşıyor! Benim oğlum Afganistan'dan sağ salim döndü! Bu korkunç savaş bizim için sona erdi!" Ama bunun yerine düşüp bayılmışım. Biz maalesef havalimanına geç kaldık, uçak çoktan inmişti ve oğlumuzu havalimanı yanındaki parkta bulduk. Yere uzanmış elleriyle otları tutarak hayretle ne kadar yeşil olduklarına bakıyor gibiydi. Döndüğüne inanamaz bir hali vardı... Ama yüzünden en ufak bir mutluluk okunmuyordu...

Akşam komşularımız bize geldi, küçük bir kızları vardı ve saçlarına parlak mavi bir kurdele bağlamışlardı. Oğlum küçük kızı dizine oturttu, göğsüne yasladı ve ağlamaya başladı. Gözyaşları pıtır pıtır dökülüyordu. Zira onlar orada insan öldürmüşlerdi... Ve o da... Ben bunu daha sonra anladım...

Gümrükte görevliler onun iç çamaşırı olarak kullandığı Amerikan malı, ithal mayoya el koymuşlar... Yasakmış... Anlayacağınız çocuk iç çamaşırı olmadan geldi. Benim için bir sabahlık getiriyormuş, doğum günü hediyesi olarak, kırk yaşıma basmıştım o yıl, onu da elinden almışlar. Ninesine başörtüsü getiriyormuş ona da el koymuşlar... Sadece bir demet çiçekle... Bir demet glayölle gelebilmişti... Ama zaten yüzünde en ufak bir mutluluk yoktu...

Sabahları uyandığında henüz normal görünürdü: "Annecim! Annecim!" Akşama doğru ise yüzü kararır, bakışları ağırlaşırdı... Tarifi mümkün değil... Önceleri bir damla bile içki içmezdi... Öylece oturup duvara bakardı... Montunu almak için divandan atlayıp giderken çoğunlukla onu kapıda durdururdum:

"Nereye gidiyorsun Valyuşka?"

Bana bomboş gözlerle bakıp sonra da çıkıp giderdi...

Fabrikadan geç vakit dönüyorum; fabrika uzakta, ikinci vardiyada çalışıyorum... Kapıyı çalıyorum ama o bana kapıyı açmıyor. Benim sesimi tanımıyor. Bu o kadar tuhaf ki... Arkadaşlarının sesini tanımıyor tamam ama peki ya benim sesimi, üstelik ona bir tek ben "Valyuşka" diye hitap ederim. Sanki sürekli birini bekliyor, bir şeylerden korkuyor gibiydi hali. Ona yeni bir gömlek almıştım, üzerine denerken bir de baktım bileklerinde kesik izleri var.

"Bunlar ne böyle?"

"Bir şey değil anneciğim."

Sonradan öğrendim... Mahkemeden sonra... "Eğitim" sırasında bileklerindeki damarları kesmiş... Oğlum telsizciydi, manevralarda telsizi zamanında kurup hazırlayamamış ve çavuşu da ona ceza olarak sahra tuvaletinden elli kova pisliği birliğin önünden geçirerek taşımasını emretmiş. O da taşımaya başlamış ama bir süre sonra düşüp bayılmış... Hastanede

hafif bir sinir buhranı geçirdiği teşhisi konulmuş... O gece bileklerini kesmiş... İkinci kez ise Afganistan'da denemiş... Devriye görevine çıkmadan hemen önce telsizin az bulunan bazı parçaları kaybolmuş, birileri çalmış... Telsiz çalışmamış... Komutanı onu korkaklıkla ve hırsızlıkla suçlamış. Ama orada görevli herkes müfrezeden ve birbirlerinden hemen her şeyi, araç parçalarını vb. çalıyor, dükkânlara götürüp satıyorlarmış. Sonra da narkotik maddeler satın alıyorlarmış... Narkotik maddeler, sigara ve yiyecek... Zira hemen her zaman açlarmış...

Bir gün bir televizyon programında Edith Piaf'ı anlatıyorlardı, biz de birlikte izliyorduk...

"Anne," diye sordu bana "sen narkotiğin ne olduğunu biliyor musun?"

"Hayır," diye yalan söyledim ona, amacım tepkisini görüp içip içmediğini anlamaktı.

Hiç renk vermedi. Ama orada onlar narkotik kullanıyorlarmış, bunu biliyorum.

"Afganistan nasıldı?" diye sordum ona bir gün.

"Sus, anne!" dedi bana.

Evden çıktığında Afganistan'dan gönderdiği mektupları tekrar tekrar okuyup ne olduğunu çözmeye, onu anlamaya çalışıyordum. O mektuplarda özel hiçbir şey bulamıyordum: Yeşil çimenleri özlediğini, ninesinin karda fotoğrafını çekip kendisine göndermemizi istediğini yazıyordu. Ama ben onun olağandışı bir şeyler yaşadığını hissediyor, anlıyordum... Geriye, yanıma dönen kişi bambaşka bir insandı... Benim oğlum değildi... Tecilli olmasına rağmen onu askere yollayan bendim. Onun cesur, yiğit bir delikanlı olmasını istemiştim. Ordunun onu daha iyi ve güçlü biri yapacağına hem onu hem kendimi inandırmıştım. Ben onu elinde gitarıyla yollamıştım Afganistan'a ve ayrılmadan önce de bol tatlılı bir veda partisi

düzenlemiştim. Arkadaşlarını, kızları davet etmişti... Hatırlıyorum, tam on tane pasta almıştık...

Döndükten sonra sadece tek bir kez Afganistan'dan bahsetti... Bir akşam üzeriydi. Ben tavşan almış, onu pişirmeye hazırlanıyordum. Tavşanı beklettiğim kap kan içindeydi. Mutfağa girdi, elini kan içindeki kaba daldırdı ve yüzüne yaklaştırarak bakmaya başladı... Dalıp gitmişti... Kendi kendine konuşmaya başladı:

"Arkadaşımı getirdiler, karnı tamamen parçalanmış, kan içindeydi... Kendisini vurmamı istedi benden... Ben de onu vurup öldürdüm..."

Oğlumun elleri kan içindeydi... Yeni kesilmiş tavşanın kanı... Kanlı parmaklarıyla bir sigara alarak balkona gitti. O akşam benimle bir daha tek kelime bile konuşmadı.

Doktorlara başvurdum. Oğlumu geri istiyorum dedim! Kurtarın onu dedim! Her şeyi anlattım... Muayene ettiler, baktılar ama onda radikülitten başka bir hastalık teşhis edemediler.

Bir gün eve geldim bir de baktım masanın etrafında hiç tanımadığım dört delikanlı var.

"Anneciğim, arkadaşlar Afganistan'dan geliyorlar. Onlara garda rastladım. Geceleyecekleri yerleri yoktu," dedi.

"Ben hemen size bir kek pişirivereyim. Çabucak."

Her nedense sevinmiştim.

Bir hafta kadar bizde kaldılar. Saymadım ama herhalde üç koli votka içmiş olsalar gerek. Her akşam evde beş tanımadık insanla karşılaşıyordum... Beşincisi benim öz oğlumdu... Ben onların konuşmalarını dinlemek istemiyor, korkuyordum. Ama aynı çatı altındayız... İstemeden kulak misafiri oldum... İki hafta boyunca pusuda kaldıklarından ve o sırada daha cesur olmaları için kendilerine uyarıcı ilaç verildiğinden bahsediyorlardı. Ama tüm bunların gizli tutulduğunu söylüyor-

lardı. En iyi hangi silahla öldürürsünüz... Hangi mesafeden vurabilirsiniz... Bunları konuşuyorlardı ve ben daha sonra bu konuştuklarını hatırladım... O olay olduğunda... Daha sonra dehşetle hatırlamaya başladım... O zamana kadar ise sadece korku duyuyordum: "Ah," diyordum kendi kendime "delirmiş bu çocuklar. Hiçbiri normal değil."

O gece... Olayın olduğu günden önceki gece... Cinayeti işlediği günden önceki gece... Rüya gördüm. Rüyamda oğlumu bekliyordum ama o bir türlü gelmiyordu. Sonunda onu bana getirdiler... Onu, o dört "Afgan"* getirdi... Onu kirli beton zemine atıverdiler. Anlıyor musunuz, bizim evde de böyle beton zemin var... Mutfakta... Zemin aynı hapishane koğuşu gibi çıplak beton... İkimiz orada baş başa kaldık...

Oğlum o sırada Radyo-Teknik Enstitüsü'nün Hazırlık Fakültesi'ne kaydolmuştu. Çok güzel bir sınav vermişti. Gayet başarılı olmuştu. Hatta ben artık her şeyin yoluna girdiğini, onun sakinleştiğini düşünmeye başlamıştım. Okuyacaktı. Evlenecekti. Ama o çocuklar gidince yine eski haline döndü... Bütün bir akşam öylece oturup boş boş duvara bakıyordu. Koltukta uyuyakalıyordu... Fırlayıp ona sarılmak, onu korumak ve hiçbir yerlere bırakmamak istiyordum. Artık başka bir rüya görmeye başlamıştım: Küçücükmüş ve benden mama istiyormuş... Sürekli açmış... Elleri bana doğru uzanıyor... Rüyalarımda onu hep minicik ve aşağılanmış olarak görüyordum. Ya şimdi gerçek hayatta? Ancak iki ayda bir görüşe izin var. Camın ardından dört saatlik bir görüşme...

Yılda iki kez de hiç olmazsa onun karnını doyurabildiğim açık görüşler oluyor... Bir de bu köpek uluması çıktı şimdi... Bu köpek uluması rüyalarıma giriyor. Her yerde beni takip ediyor...

*SSCB'nin Afganistan'a askeri müdahalesi sırasında, orada görev yapmış ordu mensuplarına kısa bir süre sonra Sovyet halkı "Afganets" yani "Afgan" demeye başlamış ve sonra da bu isim tamamıyla yerleşmiş ve neredeyse resmileşmiştir.

Bir erkek bana kur yapmaya başlamıştı... Bir gün bana elinde çiçeklerle geldi... Bana çiçek getirdiğinde ve ben elindeki çiçekleri gördüğümde başladım bağırmaya: "Uzak durun benden! Ben bir katilin annesiyim!" İlk zamanlar tanıdık biriyle karşılaşacağım diye ödüm kopardı. Banyoya kapanır, duvarların üzerime yıkılmasını beklerdim. Sokakta herkes beni tanıyormuş, birbirine parmağıyla göstererek şöyle fısıldıyormuş gibi gelirdi: "O feci olayı hatırlıyor musunuz?.. İşte o katilin annesi!.. Kurbanının vücudunu dört parçaya ayırmış... 'Afgan' imzası..."

Sadece geceleri dışarı çıkar, gece kuşlarının hepsini tanır bilir oldum. Seslerinden tanıyordum artık gece kuşlarını.

Kovuşturma sürmekteydi... Birkaç ay sürmüştü... Oğlum konuşmamıştı... Ben Moskova'ya, Burdenko Askeri Hastanesi'ne gittim. Orada oğlum gibi özel kuvvetlerde görev yapan çocukları buldum. Onlara anlattım...

"Çocuklar, benim oğlum bir insanı niçin öldürür?" diye sordum.

"Vardır muhakkak bir nedeni," dediler.

Ben bunu onun yapabileceğine, yaptığına kendim inanmalıydım... Öldürebileceğine... Çocuklarla uzun uzun konuştum ve anladım ki, evet, oğlum insan öldürebilir! Benim onlara anlattığım ölüm... Hayır, ölüm değil cinayet elbette, onlarda hiçbir duygulanma yaratmadı. Kan görmemiş sıradan bir insanda bir cinayetin yaratacağı etkiyi yaratmadı. Onlar savaştan, öldürmenin gerekli olduğu bir işten bahseder gibi bahsediyorlardı. Sonra ben Afganistan'da bulunmuş, arama-kurtarma göreviyle deprem sonrası Ermenistan'a gitmiş gençlerle de görüştüm. Merak ediyordum, hatta öğrenmek takıntı haline gelmişti: Korkuyorlar mıydı? Ölümlerle karşılaştıklarında ne hissetmişlerdi? Hayır, hiçbir şeyden korkuları kalmamış, üstelik acıma duyguları da tamamen körelmişti. Paramparça

cesetler... Çiğnenip hırpalanmış bedenler... Kafatasları, kemikler... Toprak altına gömülmüş bir okul dolusu öğrenci... Sınıflar... Derste nasıl oturuyorlardıysa öylece toprağın altına gitmişlerdi. Onların hatırladıkları ve anlattıkları ise bambaşkaydı; ne çok dolu şarap mahzeni bulmuşlardı, ne çok konyak, ne çok şarap içmişlerdi. Şakasını yapıyorlardı: Tekrar olsa da gitselerdi. Ama daha sıcak bir yer olmalıydı, üzümlerin yetiştiği ve güzel şarapların yapıldığı... Şimdi bu çocuklar sağlıklı mıydı yani? Bu çocukların psikolojisi normal miydi?

"Ben onun ölüsünden bile nefret ediyorum." Bunu bana kısa bir süre önce yazdı. Beş yıl sonra... O zaman aralarında ne geçmişti? Susuyor. Bildiğim sadece o çocuğun –Yura'ydı adı– Afganistan'da pek çok alışveriş çeki kazandığı ile övündüğüydü. Daha sonra ise onun asteğmen olarak Etiyopya'da görev yaptığı ortaya çıktı. Anlattığı Afganistan hikâyesi tamamen yalanmış...

Duruşmada, yargılananın bir hasta olduğunu dile getiren tek kişi avukatımızdı. Sanık sandalyesinde oturan suçlu değil, sadece hasta bir insandır ve tedaviye muhtaçtır, dedi. Ama o zamanlar, yani yedi yıl önce Afganistan'da yaşananlar hakkındaki gerçekler bilinmiyordu. Orada görev yapan herkesi kahraman ilan etmişlerdi. Onlara enternasyonalist savaşçılar diyorlardı. Benim oğlum ise katil oldu... Zira onların orada yaptıklarını o burada yaptı. Orada aynı şeyi yaptıkları için onlara madalyalar takmış ve nişanlar vermişlerdi... Niçin benim oğlumu tek başına yargıladılar? Niçin onu oraya gönderenleri onunla birlikte yargılamadılar? Öldürmeyi öğrendi o! Bunu ona ben öğretmedim... (*Kendini tutamayarak haykırıyor.*)

Oğlum benim mutfakta kullandığım satırla bir insan öldürdü... Sabahleyin ise o satırı getirip dolaba geri koydu... Sıradan bir kaşık ya da çatal gibi...

Ben oğlu iki bacağını da kaybedip dönmüş annelere im-

renerek bakıyorum... İsterse sarhoş olduğunda çocuk annesinden nefret etsin. İsterse herkesten nefret etsin... İsterse bir hayvan gibi annesine saldırsın. İsterse o anne sakinleşsin diye kendi oğluna fahişe bulup getirmek zorunda kalsın... İsterse onuncu katta balkona çıkıp kendini aşağı atmakla tehdit eden oğluna kendisi bir fahişeymiş gibi davranmak zorunda kalsın. Ben hepsine razıydım... Ben tüm annelere, hatta oğulları mezarlıkta yatan annelere bile imrenerek bakıyorum. Keşke benim oğlum da ölmüş olsaydı da mezarının başında otursaydım... Mezarına çiçekler götürseydim... Öyle bile daha mutlu olurdum...

Köpek ulumalarını duyuyor musunuz? Beni takip ediyorlar... Bizi takip ediyorlar... Ben onları duyuyorum...

Anne

NOT DEFTERLERİNDEN

(savaşta)

Haziran 1986

Ben artık daha fazla savaş hakkında yazmak, "yaşam felsefesi" yerine tekrar "yok oluş felsefesi" içinde yaşamak, yok oluşun sonsuz tecrübelerini derlemek istemiyorum. *Kadın Yok Savaşın Yüzünde* kitabımı bitirdiğimde basit bir çarpma sonucu burnundan kan boşanan küçük bir çocuğun yüzüne bakamaz olmuştum; tatil yaptığım sahilde, balıkçıların oltalarıyla suyun derinliklerinde yakalayıp sevinçle kıyıya çektikleri balıkların donuk donuk bakan ölü gözleri midemi kaldırır hale gelmişti. Herkesin fiziki ya da psikolojik acıya dayanmasının bir sınırı vardır, benimki çoktan sınıra gelip dayanmıştı. Arabanın ezdiği bir kedinin inlemeleri beni çıldırtmaya yetiyor, ezilmiş bir solucanı ya da yola yapışıp kurumuş kalmış kurbağaları görmemek için başımı çeviriyordum... Pek çok kez hayvanların, kuşların ve balıkların da kendi acı ve yas hikâyelerinin yazılmasına hakları olduğunu düşünmüşümdür. Elbet bir gün birileri bu hikâyeleri yazacaktır.

Ve birden! Tabii buna "birden" denebilirse. Savaşın yedinci yılıydı... Ama bizler savaş hakkında kahramanlıkların anlatıldığı televizyon röportajları dışında hiçbir şey bilmiyorduk. Zaman zaman, uzaklardan yollanan ve "Kruşçevki'lerin"* dar alanlarına sığmayan çinko tabutlar sarsılmamıza neden oluyordu. Cenaze ve yas törenleri düzenlendikten sonra tekrar bir sessizlik sarıyordu ortalığı. Sarsılmaz, destansı bir düşünce şeklimiz vardı: Bizler adil ve yüce insanlardık. Ve her zaman haklıydık. Dünya devrimi ateşinin son yalımları parlamaktaydı... Aslında hiç kimse o yangının kendi evimizde çıkmış olduğunun farkında değildi. Evimiz tutuşmuş, yanıyordu. Gorbaçov'un "perestroykası" başlamıştı... Yeni yaşama doğru koşuyorduk... İleride bizleri bekleyen neydi? Yıllar süren derin, suni uykunun ardından neler yapabilmeye muktedir olacaktık? Ama bu sırada oğullarımız ne için olduğunu anlamadan uzaklarda ölmekteydiler...

Çevremde neden bahsediliyordu? Ne hakkında yazılar yazılıyordu? Enternasyonalist görev ve jeopolitik, devletimizin menfaatleri ve güney sınırlarımız. Üstelik bunlara inanıyorlar. İnanıyorlar! Daha kısa bir süre önce içlerinde oğullarının yattığı çinko kaplı sağır tabutlara umutsuzca sarılan analar okullarda, askeri müzelerde başka gençleri "Vatan görevini ifaya!" çağırıyorlar. Sansür kurulu askeri yazı ve haberlerde asker kayıplarından bahsedilmemesini dikkatle takip etmekte; "sınırlı sayıdaki" Sovyet askeri birliklerinin kardeş halka köprü, yol, okul inşasında yardım ettiğine, köylere un ve gübre dağıttığına, Sovyet doktorlarının Afgan kadınların doğumuna yardım ettiğine bizleri inandırıyorlar. Oradan dönen askerler ellerine gitarlarını alıp gerçekte yaşamış olduklarını öfkeyle haykıra-

*Sovyet parti ve devlet yöneticisi Nikita Kruşçev (1894-1971) döneminde, prefabrik veya tuğladan hızlı bir şekilde inşa edilen, konforsuz, basit konut binalarına halk tarafından verilen isim.

rak anlatmaları gerekirken, savaş şarkıları söylemeye gidiyorlar okullara...

İçlerinden birisiyle çok uzun bir konuşma geçti aramızda... Ateş etmek ya da etmemek konusundaki seçimin ne kadar ıstırap verici olduğunu duymak istemiştim ondan. Ama onun için sanki ortada bir dram yoktu. İyi olan nedir, kötü olan ne? "Sosyalizm adına" öldürmek iyi mi? Bu çocuklar için ahlakın sınırları askeri emirlerle çizilmiş. Öte yandan haklarını vermek lazım, onlar ölümden bizim burada konuştuğumuzdan çok daha dikkatli ve özenli bahsediyorlar. Söz oraya geldiğinde onlarla bizim aramızdaki mesafe derhal ortaya seriliveriyor.

Tarih aynı anda hem yaşanıp hem de nasıl yazılır? Bu herhangi bir yaşam parçasını, tüm varoluş "çamurunu" yakasından tutup kitaba sokmak anlamına gelmiyor. Öylece tarihe nakşetmek anlamına gelmiyor. "Zamanı kırmak" ve "zamanın ruhunu yakalamak" gerek.

"Hüznün yüz farklı yansıması vardır." (W. Shakespeare, *III. Richard.*)

... Otobüs terminalindeki yarı yarıya boş bekleme salonunda seyahat çantasıyla bir subay oturuyordu, yanında ise içinde kuru incirler olan bir kutunun dibini elindeki çatalla kazımaya çalışan, asker tıraşı olmuş, çok genç ve çok zayıf bir delikanlı vardı. Köylü kadınlar art niyetsiz bir şekilde yanlarına oturup sormaya başladılar: Nereye gidiyorlardı, niçin gidiyorlardı, neciydiler, kimdiler? Subay çıldırmış olan askeri evine götürüyordu: "Kâbil'den beri eline ne geçerse onunla kazmaya çalışıyor: Kürekle, çatalla, sopayla, kalemle." Çocuk başını kaldırdı: "Saklanmak lazım... Ben çukur kazıyorum... Çabucak kazıyorum. Biz onlara kardeş mezarları diyorduk. Ben herkes için kocaman bir çukur kazıyorum..."

İlk kez bir insanda gözün kendisi büyüklüğünde gözbebekleri gördüm...

Şehir kabristanındayım... Etrafımda yüzlerce insan var. Ortada üstleri kızıl bayrakla örtülü dokuz tabut duruyor. Subaylar konuşuyor... Bir general söz alıyor... Karalar giyinmiş kadınlar ağlaşıyor. İnsanlar suskun. Saçları örgülü küçük bir kız çocuğu bir tabuta kapanmış hıçkıra hıçkıra ağlıyor: "Baba! Babacığım! Neredesin? Hani bana bebek getirecektin? Güzel bir bebek! Ben sana koca bir albüm dolusu ev ve çiçek resimleri çizdim... Seni bekliyorum..." Genç bir subay küçük kızı kolundan yakalayıp kara renkli "Volga"ya* götürüyor. Ama biz uzun bir süre onun: "Baba! Babacığım! Canım babacığım!" haykırışlarını duyuyoruz...

General konuşmasını sürdürüyor... Kadınların başlarında kara başörtüler bağlı. Bizler susuyoruz. Niçin susuyoruz?

Ama hayır, istemiyorum... Artık daha fazla savaş hakkında yazamam...

Eylül 1988

5 Eylül

Taşkent. Havalimanı çok sıcak. Kavun kokuyor, sanki havalimanı değil de bostan. Saat gecenin ikisi. Yarı vahşi şişman kediler korkusuzca taksilerin altına girip çıkıyorlar. Afganistan kedisiymiş bunlar, öyle diyorlar. Tatilden gelen güneş yanığı kalabalığın, sandıkların, meyve sepetlerinin arasında gencecik askerler (oğlan çocukları) koltuk değneklerinin üzerinde sağa sola koşuşturuyorlar. Kimse onlara dikkat etmiyor, çoktan alışmışlar. Orada, yerde yemek yiyip yere serdikleri eski gazete ve dergilerin üzerinde uyuyorlar ve gitmeleri gereken Saratov,

*GAZ firmasının ürettiği, uzun yıllar Sovyetler Birliği'nde yüksek statü sembolünün somut bir örneği olarak bilinen, yüksek ve geniş bir sedan otomobil modeli olup üretimi 2010 yılında durdurulmuştur.

Kazan, Novosibirsk, Kiev gibi yerlere haftalar boyu bilet bulamıyorlar... Nerede böyle yaralanıp sakatlandılar? Oralarda kimi savundular? Kimsenin umurunda değil. Sadece küçük bir oğlan çocuğu kocaman açılmış gözlerini onlardan alamıyor. Derken sarhoş bir dilenci kadın bir askerciğe yanaşıyor:

"Sadaka verin... Acıyın..."

Askercik koltuk değneğini sallıyor. Dilenci kadın hiç alınmadan acıklı ve kadınsı bir şeyler daha mırıldıyor.

Yanımda subaylar oturuyor. Bizdeki protezlerin ne kadar kötü olduğundan bahsediyorlar. Tifo, kolera, sıtma ve hepatitten bahsediyorlar. İlk yıllarda ne bir kuyu, ne doğru dürüst bir mutfak, ne banyo, hatta ne de kap kacak yıkayacak kadar bile su olmadığını söylüyorlar. Bir de kimin ne getirdiğini konuşuyorlar: Kim video oynatıcı, kim "Sharp" veya "Sony" teyp getirmiş. Onların tatilde dinlenip güzelleşmiş, dekolte giyimli kadınlara nasıl baktıklarını unutamıyorum...

Kâbil'e gidecek askeri uçağı uzun süre bekliyoruz. Önce teknik ekipmanın yükleneceğini, sonra insanların uçağa alınacağını söylüyorlar. Bekleyen yaklaşık yüz kişi var. Hepsi silahlı kuvvetler mensubu. Beklenmedik bir şekilde pek çok kadın var aralarında.

İşte aralarındaki konuşmalardan bazı kısımlar:

"İşitme duyumu kaybediyorum yavaştan. Önce yüksek sesle öten kuşların sesini işitmemeye başladım. Mesela kiraz kuşunun ötüşünü doğru düzgün işitemiyorum. Teybe kaydettim sesini ve sonuna kadar açarak dinliyorum artık... Başıma aldığım darbenin sonucu..."

"Önce ateş ediyorsun, sonra anlamaya çalışıyorsun ateş ettiğin kimdi, kadın mı, çocuk mu? Herkesin kendi kâbusu var..."

"Eşekçik top atışı esnasında yere yatıyor, ateş kesilince kalkıyor."

"Ben kimim ki Sovyetler'de? Fahişe, değil mi? Bunu biliyorum zaten. Hiç olmazsa kooperatifin aidatını ödeyecek kadar kazanabilsem. Erkekler mi? Ne olmuş ki onlara? Hepsi içiyor."

"General enternasyonal dayanışma görevimizden, güney sınırlarımızı savunmaktan bahsetti. Hatta duygulandı: 'Onlara götürmek için şeker alın. Çocuk onlar. En iyi hediye şeker.'"

"Subay daha çok gençti. Bacaklarının kesildiğini öğrenince ağlamaya başladı. Yüzü kız gibiydi, beyaz tenli, al yanaklıydı. Ben önceleri ölülerden, özellikle de kolları bacakları kopmuş ölülerden korkuyordum... Sonra alıştım..."

"Esir alıyorlar. Kollarını bacaklarını kesiyorlar sonra da kan kaybından ölmemeleri için iple sıkıyorlar. Ardından öylece bırakıyorlar, bizimkiler ise kesilmiş kol ve bacakları topluyorlar. Sakatlananlar ölmek istiyor ama onları tedavi ediyorlar."

"Gümrükte boş valizimi gördüler, sordular: 'Ne götürüyorsun?' 'Hiçbir şey,' dedim. 'Hiçbir şey mi??' dediler, inanmadılar. Donuma kadar soydular. Herkes en az iki-üç bavul eşya götürüyor."

Uçakta oturduğum yer, zincirlerle bağlanmış zırhlı taşıyıcıların yanıydı. Neyse ki, yanıma oturan binbaşı etraftaki tüm diğerlerinden farklı olarak ayıktı. Biraz ileride birisi Marx'ın büstünün üstünde uyuyordu (sosyalist önderlerin portre ve büstlerini ambalajlamadan öyle yığmışlardı), taşınan sadece silah değil, Sovyet ritüelleri için gerekli olan her türden malzemeydi. Kızıl bayraklar, kızıl kurdeleler her tarafa yığılmıştı.

Alarm sesi duyuldu:

"Kalkın. Yoksa gökyüzü krallığında uyuyakalacaksınız... Kâbil'in üzerindeyiz."

İnişe geçtik.

... Yoğun silah sesleri duyuldu. Otomatik silahlı, çelik yelekli nöbetçiler izin belgelerimizi kontrol ettiler.

Ben savaş hakkında daha fazla yazmak istememiştim. Ama işte şimdi gerçek bir savaşın içindeydim. Her yerde savaşçılar, savaş gereçleri. Savaş zamanı.

12 Eylül

Bir başkasının cesaretini ve aldığı riski dikkatle irdelemekte ahlaksızca bir şeyler var. Dün yemekhaneye kahvaltı etmeye giderken nöbetçiyle selamlaştık. Yarım saat sonra garnizona düşen rastgele bir şarapnel parçası onu öldürdü. Tüm gün o çocuğun yüzünü hatırlamaya çalıştım...

Burada gazetecilere masalcı diyorlar. Yazarlara da öyle. Gazeteci-yazar grubumuzda sadece erkekler var. İleri karakollara, savaş alanına gitmek istiyorlar. Birisine sordum:

"Niçin?"

"Benim için çok ilginç. Salang'da* bulundum, ateş ettim diye anlatacağım."

Erkek doğasının yarattığı bir olgu olarak savaşı asla anlayamayacağım duygusundan kurtulamıyorum bir türlü. Ancak savaşın olağanüstü bir sıradanlığı var. Apollinaire** şöyle diyor: "Ah, ne güzeldir savaş!"

Savaşta her şey farklıdır, sen de, doğa da, düşüncelerin de. Ben burada insan ruhunun çok zalim olabileceğini anladım.

Her yerde sorular soruyorum ve her yerde cevaplar alıyorum: kışlada, yemekhanede, futbol sahasında, akşam dans sırasında (beklenmedik şekilde sivil hayatın bu tür öğeleriyle karşılaşıyorsunuz orada):

*Afganistan'ın Parvan vilayetine bağlı bir ilçe olan Salang'da bulunan Salang Tüneli, Kâbil'i kuzey bölgelerine bağlayan en önemli geçit olduğundan büyük stratejik öneme sahiptir. 30 Ekim 1982'de bu tünelde gerçekleşen patlamada 700'ü Sovyet askeri olmak üzere 1000 kişi ölmüştür.

**Apollinaire Guillaume (1880-1918), İtalyan/Polonya asıllı Fransız şair, yazar ve sanat eleştirmeni.

"Adamın doğrudan üstüne ateş ettim ve kafatasının nasıl parçalanıp havada uçuştuğunu gördüm. İçimden, 'Bu bir!' dedim. Çatışma sonrası yaralılar ve ölüler vardı. Herkes suskundu... Ben rüyamda tramvay görüyorum. Tramvayla eve gidiyormuşum... En sevdiğim hatıram ise şu: Annem bana kek pişiriyor. Eve tatlı bir hamur kokusu yayılmış..."

"Pırlanta gibi bir çocukla arkadaş oluyorsun... Sonra bir bakıyorsun çocuğun bağırsakları kayalara yapışmış kalmış... Öç almak için savaşmaya başlıyorsun."

"Kervanı bekliyoruz. İki-üç gündür pusudayız. Çöl gibi bir yerde, sıcak kumların içinde yatıyor, kalkıyor, yaşıyoruz. Üçüncü günün sonunda insan artık şeytana dönüşüyor. Ve kervan gözüktüğünde ilk ateşi büyük bir nefretle açıyorsun. Çatışmadan sonra her şey bittiğinde bir de bakıyorsun kervanın yükü muz ve reçelmiş. Ömür boyu yetecek kadar doyuyorsun tatlıya..."

"Afgan savaşçıları esir aldık... Soruyoruz: 'Askeri depolarınız nerede?' Susuyorlar. İkisini helikoptere bindirdik: 'Nerede? Gösterin?..' Susuyorlar. Birini helikopterden kayalıklara doğru atıverdik..."

"Savaşta ve savaştan sonra aşk yapmak çok farklı şeyler... Her seferinde ilk kez gibi..."

"'Grad'* ateş ediyordu... Roketler uçuşuyordu... Ama başka bir duygu her şeyden ağır basıyordu: Hayatta kalmalısın, hayatta kalmalısın, hayatta kalmalısın! Diğer tarafın acıları hakkında hiçbir şey bilmiyor ve bilmek de istemiyorsun. Hayatta kalmalısın! İşte hepsi bu! Hayatta kalmalısın!!"

Kişinin kendi hakkında tüm gerçeği olduğu gibi yazması (anlatması) Puşkin'e göre fiziki olarak imkânsızdır.

*Grad (Dolu) 9K51/9K55: Sovyet üretimi 122 mm seri reaktif roket ateşleme sistemi; II. Dünya Savaşı'nın efsanevi "Katyuşa" sistemi temelinde oluşturulmuş bu sistem "Ural-375" veya "Ural-4320" kamyonlarının üzerine kurulur.

Savaşta insanı kurtaran şey bilincinin uzaklaşması, dağılmasıdır. Ama etrafındaki ölüm kör ve tesadüfidir. Hiçbir yüksek ve derin anlamı yoktur.

... Tankın üzerine kırmızı boyayla şöyle yazılmış: "Malkin'in öcünü alacağız."

Sokağın ortasında genç bir Afgan kadını ölü bir çocuğun önünde durmuş haykırıyordu. Herhalde sadece yaralanmış vahşi hayvanlar böyle haykırır.

Sürülmüş tarlayı andıran, tarumar edilmiş köylerin yakınından geçiyoruz. Kısa bir süre öncesine kadar içinde insanların yaşadığı evin ölgün kerpici, içinden ateş açtıkları karanlıktan bile daha dehşet verici.

Hastanede bir Rus kızının Afgan bir çocuğun yatağına peluş bir oyuncak fare koyduğunu gördüm. Çocuk gülümseyip oyuncağı dişleriyle yakalayarak oynamaya başladı, zira iki kolu da yoktu. "Senin Rusların yaptı!" diye çevirdiler çocuğun annesinin söylediklerini. "Peki ya senin çocuğun var mı? Kız mı erkek mi?" Onun sözcüklerinde dehşet mi ağır basıyordu yoksa bağışlama mı? Anlayamadım.

Mücahitlerin esir aldıkları insanlarımıza uyguladıkları zulmü anlatıyorlar. Ortaçağa benziyor. Burada gerçekten de sanki başka bir zaman yaşanmakta, takvimler on dördüncü yüzyılı gösteriyor.

Lermontov'un *Zamanımızın Bir Kahramanı* isimli hikâyesinde Maksimiç, Bella'nın babasını hançerleyerek öldüren Dağlı'nın eylemini değerlendirirken şöyle der: "Elbette onlara göre bu yaptığında tamamen haklıydı." Bir Rus'un bakış açısına göre ise bu eylem vahşiceydi. Yazar bu şaşırtıcı Rus özelliğini yakalayıp yansıtmayı başarmıştı: Kendini başka bir ulusun yerine koymak, olgulara "onların bakış açısından" bakabilmek.

Ya şimdi...

İnsanın günbegün nasıl aşağılara kaydığını görüyorum. Ve çok ender olarak da yukarıya yükseldiğini.

Dostoyevski, İvan Karamazov'a şöyle söyletir: "Hiçbir vahşi hayvan asla insan kadar artistik, insan kadar sanatsal biçimde zalim olamaz."

Evet, ben bunu dinlemek, anlamak istemediğimizden kuşkulanıyorum. Ama her savaşta, onu her kim, her ne adına yürütüyor olursa olsun –ister Jül Sezar, ister Josef Stalin– insanlar birbirlerini öldürürler. Yaşananlar katliamdır ama bizde bunun üzerinde düşünülmez. Hatta okullarda bile verilen eğitimin, dersin adı yurtseverlik eğitimi değil askeri-yurtseverlik eğitimidir. Aslında ben buna niçin şaşırıyorum ki? Her şey belli ve anlaşılır: askeri sosyalizm, askeri ülke, askeri düşünce. İyi ama bizler başka tür insanlar olmak istemiyor muyuz?

İnsan böyle sınanmaz. İnsan bu tür sınamalara dayanamaz. Tıp dilinde buna "yakıcı tecrübe" denir. Yaşamsal tecrübe.

Bugünlerde Tolstoy'un "İnsan değişken bir varlıktır," sözü pek revaçta. Bu söz her şeyi anlatıyor.

Akşam konukevinin karşısındaki asker koğuşunda teyp çalmaya başladı. Ben de "Afgan" şarkılarını dinledim. Henüz tam oturmamış, ergen erkek çocuk sesleri Vısotskiy'e* özenerek yükseliyordu: "Güneş köyün üzerine büyük bir bomba gibi düştü", "Bana şan lazım değil. Yaşayabilelim sadece, en büyük armağan bu olur", "Niçin öldürüyoruz? Niçin bizi öldürüyorlar?", "İşte artık yüzleri de hatırlayamıyorum", "Afganistan sen bizim görevimizden daha büyüksün. Sen bizim dünya evimizsin", "Tıpkı büyük kuşlar gibi, tek ayaklılar zıplıyor denizde",

*Vladimir Vısotskiy (1938-1980) ünlü Rus yazar, şair, şarkı sözü yazarı, şarkıcı ve aktör; boğuk, kalın, özgün bir sesi ve kendi çaldığı gitarı eşliğinde kendine özgü bir şarkı söyleme tarzı vardı.

"Ölü artık hiç kimseye ait değildir. Artık yüzünde nefret yok onun".

Gece bir rüya gördüm: Askerlerimiz Soçi'ye gidiyorlarmış, ben de uğurlayanlar arasındaymışım. Bir askere yaklaşıyorum, meğer o dilsizmiş, konuşamıyormuş. Esaretten sonra böyle olmuş. Asker parkasının altından hastane pijaması görünüyor. Ben ona bir şeyler soruyorum ama o sadece adını yazabiliyor: "Vaneçka... Vaneçka..." İsmini o kadar net ayırt ediyorum ki, Vaneçka... Gündüz konuştuğum askerciğe çok benziyor yüzü... O asker benimle konuşurken hep şunu tekrarlıyordu: "Evde annem beni bekliyor."

Kâbil'in donmuş sokaklarından, şehir merkezindeki tanıdık pankartların yanından geçiyoruz: "Aydınlık Geleceğimiz Komünizmdedir", "Barış Şehri Kâbil", "Halk ve Parti Bir Bütündür". Bizim tesislerimizde hazırlanmış bizim pankartlarımız. Lenin'imiz elini havaya kaldırmış bizi karşılıyor...

Moskova'dan gelmiş olan sinemacılarla tanıştık.

"Kara Lale"lere* yüklenen cesetlerin çekimini yapıyorlardı. Gözlerini yerden kaldırmadan, ölülere nasıl kırklı yılların eski askeri üniformalarını, hatta külot pantolonlarını giydirdiklerini, hatta bazen o üniformalar bile yetmediği için, hiç giydirmeden öylece tabuta koyduklarını anlatıyorlar. Eski ahşap, paslı çiviler... "Yeni ölüleri soğutucularda getirdiler. Bayat yabandomuzu gibi kokuyorlardı."

Bunları yazacak olsam bana kim inanır?

20 Eylül

Çatışmayı gördüm...

*Afganistan'da savaşan Sovyet askerlerinin kullandığı kendine özgü bir argo vardı; buna göre "kara lale" defin için yurtlarına gönderilen Sovyet ordu mensuplarının cenazelerini taşıyan uçaklara verilen addı.

Üç asker öldürülmüştü... Akşam herkes yemek yiyordu ve kimse çatışmayı ve ölüleri hatırlamıyordu; aslında herkes ve de ben çok iyi hatırlıyorduk. Yakınlarda bir yerlerde yatmaktaydılar.

Öldürmemek insanın hakkı ve yasasıdır. Öldürmeyi öğrenmemelidir. Ama hiçbir anayasada bunun yeri yok.

Mesele savaş ya da barış değil tek başına... Burada her şey farklı: peyzaj da, insan da, söz de. Savaşın teatral kısmı hatırlanıyor: tank dönüyor, komutlar duyuluyor... Uçan merminin karanlıkta yarattığı ateşten iz görülüyor...

Ölüm hakkında tıpkı geleceği düşünür gibi düşünebilmek. Ölüm hakkında düşünüp onu gördüğünde zamanla ilgili bir şeyler değişiyor. Ölüm korkusuyla at başı giden ölümün çekiciliği...

Hiçbir şey uydurmaya gerek yok. Yüce kitaplardan parçalar her yerde... Herkeste...

Anlatılan hikâyelerde (çoğunlukla!) bu çocukların saldırgan safiyeti insanı hayrete düşürüyor. Bu çocuklar ki, kısa bir süre önce onuncu sınıf öğrencisiydiler. Ben ise onlardan insanın kendi kendisiyle konuşmasından, iç diyaloğundan örnekler koparmaya çalışıyorum.

Her şeye rağmen işin aslı ne? Biz kendimizle hangi, başkalarıyla hangi dilde konuşuyoruz? Ben konuşma dilini seviyorum, ayrıca bir şeyler üstlenmeyen, özgürce akan dili. Bu dilde her şey serbest ve rahat: Cümle kuruluşu, vurgular, telaffuzlar ve duygular olabilecek en doğru şekilde aktarılabiliyor. Ben zaten olay örgüsünü değil duyguları takip ederim. Olayların değil duygularımızın nasıl değişip geliştiğini. Belki de benim bu yaptığım tarihçinin yaptığı çalışmaya benziyor, ama iz

bırakmayan bir tarihçinin. Büyük olaylara ne oluyor? Onlar tarihe mal oluyor, ancak kendisi küçük ama küçük insanlar için büyük ve önemli olan olaylar iz bırakmadan kaybolup gidiyor. Bugün bir çocuk (hastalıklı ve zayıf haliyle askerden çok bir çocuğa benziyordu) topluca öldürmenin ne kadar sıra dışı ama aynı zamanda baştan çıkarıcı olduğunu anlattı. Ve kurşuna dizmenin ne kadar dehşet verici bir şey olduğunu.

Şimdi bu hikâye tarihe mal olur mu hiç? Umutsuzluk içerisinde hep aynı işle (bir kitaptan diğerine) uğraşıp duruyorum: Tarihi bir insana indirgeyerek küçültmekle.

Savaş hakkında bir kitabı savaşta yazmanın imkânsızlığını düşündüm. Acıma duygusu, nefret, fiziki acılar, dostluk engel oluyor... Ve evden aldığım mektuptan sonra nasıl da yaşamayı arzuluyorum... Öldürmek zorunda kaldıklarında bir devenin bile gözünün içine bakamıyorlarmış, öyle anlatıyorlar. Burada hiç ateist yok. Ve herkesin batıl itikatları var.

Beni (özellikle subaylar, bazen de erler) hiçbir zaman elime silah alıp ateş etmediğim ve düşman ateşine hedef olmadığım halde savaş hakkında yazmakla suçluyorlar. Ama belki, tam da elime silah alıp ateş etmemiş olmam çok iyi bir şey değil mi?

Savaş düşüncesinin ıstırap verdiği o insan nerede? Ben ona rastlayamadım!.. Ama dün karargâhın önünde yerde yatan hiç bilmediğim bir kuş ölüsü gördüm. Ve çok tuhaf... Askerler onun yanına gidip türünü anlamaya çalışıyor ve ona acıyorlardı!..

Ölü suratlarda bir canlanma var... Savaşta bile olağan olan su, sigara, ekmek gibi ihtiyaçların karşılanması çılgınlığına bir türlü alışamadım. Özellikle garnizondan çıkıp dağlara tırmandığımızda. Oralarda insan doğa ve tesadüfle baş başa. Kurşun

ıska geçebilir ya da sana saplanabilir... Sen mi önce basacaksın tetiğe yoksa onlar mı? Ama işte böylece insana toplumun içinden değil doğanın içinden bakmaya başlarsın.

Sovyet televizyonunda ise bizim burada hiçbirimizin görmediği, hiçbirimizin tek bir ağaç bile dikmediği bir dostluk parkına nasıl ağaç dikildiğini gösteriyorlar...

Dostoyevski *Ecinniler*'de şöyle yazıyor: "Görünüşe göre inanç ve insan birbirinden oldukça farklı olan iki olgu... Eğer buna herkes inandıysa... O zaman herkes suçlu!.." Yine ona göre insan kendisi hakkında bilim yoluyla saptadığından çok, pek çok daha fazlasını edebiyat vasıtasıyla bilmekte. Dostoyevski bu fikrin kendisine değil V. Solovyov'a* ait olduğunu da belirtmekte.

Eğer Dostoyevski'yi okumamış olsaydım büyük bir umutsuzluğa kapılırdım...

21 Eylül

Uzaklarda bir yerlerde "Grad" ateş ediyor. Onca uzaklıktan bile insanın içini bir dehşet kaplıyor...

XX. yüzyılın büyük savaşlarından ve kitlesel yıkımlarından sonra Afganistan savaşı gibi günümüzün (küçük) savaşları hakkında yazmak için daha farklı etik ve metafizik bakış açıları gerekli. Küçük, özel ve ayrı bir yaklaşım talep edilmeli. Bir insan. Bir başkası için biricik olan. Devletin ona nasıl yaklaştığı değil, onun annesi, karısı, çocuğu için ne anlam ifade ettiği öne çıkmalı. Normal bakış açımızı nasıl geri kazanabileceğiz?

*Vladimir Sergeyeviç Solovyov (1853-1900) XX. yüzyılın ilk yıllarında Rus manevi rönesansının başında yer alan, görüşleri ardılı olan N. Berdyayev, S. Bulgakov, S. ve Y. Trubetskiy gibi düşünürleri ve A. Beliy, A. Blok gibi edebiyatçıları etkilemiş Rus mistik filozof, şair, yayıncı, edebiyat eleştirmeni.

Beni doğa ile tarih, hayvan ile söz arasındaki bağı sağlayan insan bedeni de ilgilendiriyor. Tüm fiziki özellikler önem taşıyor: Güneş altındaki kan ve ölüp gitmeden önce insan nasıl değişiyor... Yaşam kendi başına sanatsal bir öze sahip ve her ne kadar çok zalimce gelse de kabul edilmeli ki, insanın ıstırabı da çok sanatsal. Sanatın karanlık yanı. İşte dün ben o çocukların anti-tank mayınına basarak parçalanan arkadaşlarının parçalarını tek tek nasıl topladıklarını gördüm. Gidip bakmayabilirdim ama yazabilmek için gittim. Şimdi de yazıyorum...

Yine de kendime soruyorum: Gitmem gerçekten gerekiyor muydu? Subayların arkamdan alaylı bir şekilde gülerek, hanımefendi korkuyor, dediklerini duymuştum. Ben oraya gittim ve bunda hiçbir kahramanlık yoktu, zaten orada düşüp bayıldım. Sıcaktan mı, yoksa gördüklerimin sarsıntısından mı, bilmiyorum. Dürüst olmaya çalışıyorum.

23 Eylül

Helikopterle havalandık... Yukarıdan baktığımda aşağıda gelecekte kullanılmak üzere hazırlanıp dizilmiş, güneşte göz alıcı ve korkutucu bir şekilde parlayan yüzlerce çinko tabut gördüm...

Böyle bir şeyle karşılaştığında insanın aklına hemen şöyle düşünceler geliyor: Edebiyat kendi sınırları içinde yetersiz kalıyor... Çıkarılacak kopyalar ve aktarılacak olgular sadece gözlerinle şahit oldukların vasıtasıyla ifade edilebilir, hem olup biten hakkında titizce hazırlanmış bir rapor kime lazım ki? Başka bir şeyler lazım... Saptanarak, tespit edilerek yaşamdan koparılmış anlar...

Ben buradan özgür bir insan olarak döneceğim... Burada kendi kendimizi görmeden önce ise özgür değildim.

* * *

Kitabımda insanların gerçek isimlerini kullanmadım. Kimileri isminin gizli kalmasını kendi rica etti, diğerlerinin isimlerini ise "Ağızları kan içinde ama hâlâ gevezelik ediyorlar," türünden fütursuzca suçlamalar yöneltenlerin önünde savunmasız kalmamaları için ben yazmadım.

Günlüğümde ise gerçek isimleri duruyor. Kim bilir belki bir gün benim kahramanlarım gerçek isimlerinin bilinmesini isterler:

Sergey Amirhanyan, yüzbaşı; Vladimir Agapov, üsteğmen, idare amiri; Tatyana Belozerskih, memur; Viktoriya Vladimirovna Vartaşeviç, ölen er Yuriy Bartaşeviç'in annesi; Dmitriy Babkin, topçu eri; Saya Yemelyanovna Babuk, ölen hemşire Svetlana Babuk'un annesi; Mariya Terentyevna Bobkova, ölen er Leonid Bobkov'un annesi; Olimpiyada Romanovna Baukova, ölen er Aleksandr Baukov'un annesi; Taisiya Nikolayevna Boguş, ölen er Viktor Boguş'un annesi; Viktorya Semyonovna Valoviç, ölen üsteğmen Valeriy Valoviç'in annesi; Tatyana Gaysenko, hemşire; Vadim Gluşkov, üsteğmen, çevirmen; Gennadiy Gubanov, pilot yüzbaşı; İnna Sergeyevna Galovneva, ölen üsteğmen Yuriy Galovnev'in annesi; Anatoliy Devetyarov, topçu alayında propaganda görevlisi teğmen; Denis L, roketatar birliğinde er; Tamara Dovnar, ölen üsteğmen Pyotr Dovnar'ın eşi; Yekaterina Nikitiçna Platitsına, ölen üsteğmen Aleksandr Platitsın'ın annesi; Vladimir Yerohovets, roketatar birliğinde er; Sofya Grigoryevna Juravlyova, ölen er Aleksandr Juravlyov'un annesi; Natalya Jestovskaya, hemşire; Mariya

Onufriyevna Zilfigarova, ölen er Oleg Zilfigarov'un annesi; Vadim İvanov, istihkam müfrezesi komutanı, üsteğmen; Galina Fyodorovna İlçenko, ölen er Aleksandr İlçenko'un annesi; Yevgeniy Krasnik, motorize piyade birliği eri; Konstantin M., askeri danışman; Yevgeniy Kotelnikov, keşif bölüğü sıhhiye astsubayı; Aleksandr Kostakov, telsizci er; Aleksandr Kuvşinnikov, roketatar müfreze komutanı, üsteğmen; Nadejda Sergeyevna Kozlova, ölen er Andrey Kozlov'un annesi; Marina Kiselyova, memur; Taras Ketsmur, er; Pyotr Kurbanov, mekanize dağ müfrezesi komutanı, teğmen; Vasiliy Kubik, asteğmen; Oleg Lelyuşenko, roketatar müfrezesi eri; Aleksandr Leletko, er; Sergey Loskutov, askeri cerrah; Valeriy Lisiçenok, telsiz çavuşu; Aleksandr Lavrov, er; Vera Lısenko, memur; Artur Metlitskiy, keşif bölüğü eri; Yevgeniy Stepanoviç Muhortov, tabur komutanı, binbaşı ve onun oğlu Andrey Muhortov, asteğmen; Lidiya Yefimovna Mankeviç, ölen çavuş Dmitriy Mankeviç'in annesi; Galina Mlyavaya, ölen yüzbaşı Stepan Mlyaviy'in eşi; Vladimir Miholap, roketatar eri; Maksim Medvedev, hava kontrolör eri; Aleksandr Nikolayenko, helikopter birliği komutanı, yüzbaşı; Oleg L., helikopter pilotu; Natalya Orlova, memur; Galina Pavlova, hemşire; Vladimir Pankratov, keşif bölüğü eri; Vitaliy Rujentsev, er, şoför; Sergey Rusak, tankçı er, Mihail Sirotin, üsteğmen, pilot; Aleksandr Suhorukov, üsteğmen, mekanize dağ müfrezesi komutanı; Timofey Smirnov, topçu çavuşu; Valentina Kirillovna Sanko, ölen er Valentin Sanko'nun annesi; Nina İvanovna Sidelnikova, anne; Vladimir Simanin, yarbay; Tomas M., çavuş, piyade takımı komutanı; Leonid İvanoviç Tatarçenko, ölen er İgor Tatarçenko'nun babası; Vadim Trubin, özel harekât çavuşu; Vladimir Ulanov, yüzbaşı; Tamara Fadayeva, hekim-bakteriyolog; Lyudmila Haritonçik ölen üsteğmen Yuriy Haritonçik'in karısı; Anna Hakas, memur; Valeriy Hudyakov, binbaşı; Valentina Yakovleva, gizli birim başkanı, asteğmen...

BİRİNCİ GÜN

"Zira pek çokları Benim adımla gelecektir..."

Sabah telefonun zili otomatik silah salvosu gibi uzun uzun ve korkutucu bir sesle çaldı:

"Dinle hele," diye konuşmaya başladı adam hiç kendini tanıtmaya yeltenmeden, "senin o paçavra yazını okudum, eğer bir satır daha yayınlarsan..."

"Kimsiniz?"

"Hakkında yazdığın kişilerden birisi. Bizi tekrar çağıracaklar, ortalığa çekidüzen verelim diye elimize bir kez daha silah verecekler. Her şeyin hesabını vermek gerekecek. Yazılarınızı kendi adınızla basın ve takma isimlerin arkasına saklanmayın. Pasifistlerden nefret ederim! Tam donanımlı olarak dağlara çıktın mı hiç sen, hava sıcaklığı elli derecenin üstündeyken zırhlı personel taşıyıcı (ZPT) içinde yol aldın mı? Geceleri dikenlerin keskin kokusunu duydun mu? Duymadın mı?.. Hayır mı? O zaman hiç karıştırma! Bunlar bizim işimiz! Seni ne ilgilendirir? Sen kadınsın, çocuk doğur!"

"Niçin adını vermiyorsun?"

"Karıştırma diyorum! Bana kardeşim kadar yakın olan en iyi

arkadaşımı dağdaki çarpışma sonrası ceset torbasında sırtımda taşıdım ben... Başı ayrı, kolları-bacakları ayrı halde... Derisi tıpkı yabandomuzu derisi gibi yüzülmüştü... Bedeni parçalanmıştı... Keman çalar, şiir yazardı. Onun yazması lazımdı bunları, senin değil... Annesini cenaze töreninden iki gün sonra ruh ve sinir hastalıkları hastanesine yatırdılar. Mezarlıkta uyuyordu, oğlunun mezarının başında. Kışın karın üzerinde. Sen! Sen! Hiç karışma bu işlere! Bizler askerdik, bizleri oraya gönderdiler. Emirleri yerine getirdik. Ben askeri yeminimi ettim. Dizlerimin üzerine çökerek bayrağımı öptüm."

"'Sakın kimse sizi yoldan çıkarmasın! Zira pek çokları "Mesih benim," diyerek benim adımla gelecek, birçok kişiyi yoldan çıkaracak.'" Yeni Ahit, Matta İncili.

"Çok akıllıca! On yıl sonra herkes pek bir akıllandı! Temiz mi kalmak istiyorsunuz? Bizler kirliyiz... Sen daha kurşunun nasıl uçtuğunu bilmiyorsun. Tek bir kere bile ateş etmedin, eline tüfek almadın. Tüküreyim içine sizin Yeni Ahitlerinizin! Tüküreyim sizin gerçeğinizin içine! Ben kendi gerçeğimi ceset torbası içinde taşıdım... Başı ayrı, kolları ayrı... Başka da bir gerçek yok... "

Ardından uzaktan duyulan bir patlama gibi telefon ahizesinden düdük sesi yükseldi.

Her şeye rağmen telefon edenle konuşup anlaşamadığımız için üzülüyorum. Belki de o benim başkahramanımdı...

Yazar

– Bana sadece sesler ulaşabiliyordu... Ne kadar uğraşırsam uğraşayım seslerin sahiplerini göremiyordum. Kâh uzaklaşıyor, kâh yakınlaşıyorlardı. Galiba, "Ölüyorum!" diye düşünebilmişken birden gözlerimi açtım...

Patlamadan on altı gün sonra Taşkent'te kendime geldim. Bilincin yerine geldiğinde kendini korkunç hissediyorsun, öl-

sem daha iyi diyorsun... Ama geri dönüş yok... Bari rahat olsaydı... Duman perdesi ve bulantı, hatta bulantı değil de sanki ciğerlerin tamamıyla suyla doluymuş da sen nefes almaya çalışıyormuşsun gibi. Bu durum çok uzun sürüyor... Duman perdesi ve bulantı... Kendi fısıltından başın ağrıyor, fısıltıdan daha yüksek bir sesle de konuşamıyorsun zaten. Kâbil hastanesi günleri geride kalmış. Kâbil'de kafatasımı açmışlar, içi lapa gibiymiş, küçük kafatası parçacıklarını temizlemişler, sonra sol kolumu eklemler olmadan, vidaların yardımı ile toplamışlar. İlk duygum: Hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anlamanın verdiği üzüntü; arkadaşlarımı göremeyeceğim, en acısı da bir daha barfikste kendimi yukarı çekemeyeceğim.

İki yıldan sadece on beş gün eksik bir süre boyunca hastanelerde dolanıp durdum. Dördü genel anesteziyle on sekiz ameliyat geçirdim. Tıp öğrencileri bedenimde neyin bulunup neyin eksik olduğunu araştıran bitirme tezleri yazdı. Kendim tıraş olamıyordum, beni çocuklar tıraş ediyordu. İlk seferinde tıraştan sonra bana bolca kolonya sürmüşlerdi ama ben onlara "Başka bir kolonya getirin, bu kokmuyor ki!" dedim. Koku almıyordum. Dolaptan çeşitli şeyler çıkarıp koklatmaya başladılar: salam, salatalık, bal, şeker... Hayır, hiçbiri kokmuyordu! Renk var, tat var ama koku yoktu! Az daha deliriyordum! Bahar geldi, ağaçlar, bitkiler çiçek açtı, ben hepsini görüyorum ama kokusunu alamıyorum. Beynimden bir buçuk santimetreküplük bir kısmı almışlar ve belli ki, aldıkları arasında kokuyla ilgili duyu merkezi de varmış. Ben şimdi bile, aradan beş yıl geçtikten sonra bile çiçeklerin nasıl koktuğunu, tütün kokusunu, kadın parfümünü hissedemiyorum. Eğer kolonyanın kokusu çok sert ve kabaysa ve şişeyi de ta burnumun dibine kadar getirirsem ancak kokuyu duyabiliyorum. Muhtemelen beynin kalan kısmı kaybedilen o işlevi üstlendi. Böyle olduğunu düşünüyorum.

Hastanedeyken arkadaşımdan mektup aldım. Ondan bizim ZPT'nin İtalyan malı bir mayına çarparak havaya uçtuğunu öğrendim. Arkadaşım motorla birlikte havaya uçan bir insan görmüş... O benmişim işte...

Beni taburcu ettiler, bir de maaş bağladılar: üç yüz ruble. Hafif yaralanma için yüz elli ruble, ağır yaralananlar için üç yüz ruble. Artık bundan sonra nasıl istiyorsan öyle yaşa. Bu para çok az tabii. Annenin babanın sırtına yıkılıyorsun ister istemez. Babam savaşa katılmadan savaşa katılmış gibi oldu böylece. Saçları ağarıverdi, tansiyonu çıktı.

Ben savaşta değil, savaştan sonra olgunlaştım. Ve her şey geri gitmeye başladı...

Beni 1981'de askere almışlardı. Savaş iki yıldır sürüyordu ama "siviller" pek bilmiyor ve pek konuşup tartışmıyorlardı. Ailem şöyle düşünmüştü: Madem hükümet oraya asker gönderdi, demek ki asker göndermek lazım. Babam ve komşularımız böyle düşünüyorlardı. Farklı düşünen başka birini hiç hatırlamıyorum. Hatta kadınlar bile ağlamıyorlardı, her şey henüz çok uzaktaydı ve öyle korkutucu da değildi. Hem savaş hem de savaş değil, eğer savaşsa o zaman çok garip, zira öldürülen ve esir düşen yok. Henüz kimse çinko tabutları görmemişti. Biz sonradan öğrendik ki, tabutları şehre gizlice getirip geceleyin mezarlığa gömüyorlar ve mezarın başına da "savaşta öldü" yerine "vefat etti" diye yazıyorlarmış. Ama hiç kimse şunu sormamış: Ne oldu da birdenbire ordudaki on dokuz yaşındaki gençler ölüvermeye başladılar? Votkadan mı, gripten mi, yoksa portakalı fazla kaçırıp mide fesadına uğradıkları için mi? Yakınları dövünüp ağladılar, diğerleri ise kendilerine dokunmadığı sürece daha önce nasıl yaşadılarsa öylece yaşamaya devam ettiler. Gazetelerde askerlerimizin köprü inşa ettiği, dostluk parklarına ağaçlar diktiği, doktorlarımızın ise Afgan kadın ve çocukları tedavi ettiği yazıyordu.

Vitebsk'teki eğitimde bizi Afganistan'a hazırladıkları kimse için sır değildi. Pek çoğu ne pahasına olursa olsun "yırtmaya" çalıştı. Birisi orada herkesin öldürüleceğinden korktuğunu söyledi. Ben bunu söyleyeni hor gördüm. Tam sevkiyat öncesi bir kişi daha gitmeyi reddetti. Önce kandırmaya kalkıştı: Neymiş, Komsomol kimliğini kaybetmişmiş. Kimlik bulununca, bu sefer de kız arkadaşının doğum yaptığını ileri sürdü. Ben onun anormal birisi olduğunu düşündüm. Biz devrim yapmaya gidiyorduk! Bize öyle demişlerdi. Ve biz de inanmıştık. İleride bizi romantik olayların beklediğini tahayyül ediyorduk.

Kurşun insana saplanıyor ve sen bu sesi duyuyorsun, o kadar kendine özgü, öyle ıslak bir çarpma sesi ki, asla unutamaz ve başka hiçbir şeyle karıştıramazsın. Asker arkadaşın yanı başında ince ve yoğun tozun içine yüzüstü düşüyor. Onu çeviriyorsun, dudakları arasında biraz önce ona vermiş olduğun sigarayı hâlâ tuttuğunu görüyorsun... Sigara hâlâ tütüyor... Ben bir insana ateş etmeye hazır değildim, ben sivil hayattan daha yeni ayrılmıştım... Barış içindeki sivil hayattan... İlk kez rüyadaymış gibi hareket ediyorsun: Koşuyorsun, taşıyorsun, ateş ediyorsun ama hiçbir şeyi hatırlamıyorsun ve savaş sonrasında, ne olup bittiğini, ne yaptığını anlatamıyorsun. Sanki her şeyi bir camın arkasından seyrediyor gibisin... Yoğun bir yağmur duvarının arkasından... Sanki korkunç bir kâbus görüyorsun. Korkuyla kâbustan uyanıyorsun ama hiçbir şey hatırlayamıyorsun. Korkuyu hissedebilmek için onu hatırlamak, ona alışmak gerekiyormuş meğer. İki-üç hafta sonra eski senden eser kalmıyor... Belki sadece ismin... Sen artık sen değil, bambaşka birisin. Böyle olduğunu düşünüyorum... Muhtemelen böyle oldu... Ve o bambaşka kişi... O kişi artık bir ölü gördüğünde korkmuyor, sadece sükûnetle, arkadaşının ölü bedenini kayalık dağdan nasıl indireceğini veya sırtına vurup o cehennem sıcağında kilometrelerce nasıl taşıyacağı-

nı can sıkıntısıyla düşünüyor. Artık tahayyül etmiyor... Artık çok iyi biliyor: Dışarı fırlamış iç organların o sıcakta nasıl koktuğunu ve insan pisliği ve kanının kokusunun yıkanmayla çıkmadığını. Tahayyül mü? Tahayyül etme kabiliyeti kayboluyor. Görüyorsun: Erimiş metalin içinde yanmış kafatasları sırıtıyor, sanki birkaç saat önce orada ölürken haykırmak yerine kahkahayla gülmüşler gibi. İşte birdenbire her şey sana olağan görünmeye başlıyor... Basit... Arkadaşlarının ölüsünü gördüğünde keskin ve heyecan verici bir uyarılma yaşıyorsun: Öldürülen ben değilim! Bu çok çabuk olan bir şey... İşte böyle bir dönüşüm... Çok hızlı. Düşünüyorum da istisnasız herkes için çok hızlı bir dönüşüm.

Savaştaki insanlar için ölümün bir gizemi yoktur. Öldürmek demek, basitçe tetiğe basmak demek. Bize şunu öğrettiler: İlk ateş eden hayatta kalır. Savaşın kanunu bu. "Siz burada hiç düşünmeden iki şeyi iyi becermelisiniz: Hızlı hareket etmek ve iyi nişan almak. Düşünmeyi ise sizin yerinize ben yaparım," diye açıklamıştı komutanımız. Biz emrettikleri yere ateş açtık. Ben bana emredilen yere ateş etmeyi gayet güzel öğrendim. Hiç kimseye acımadan ateş ettim. Bir çocuğu da öldürebilirdim. Zira orada herkes bizimle savaşıyordu: erkekler, kadınlar, yaşlılar, çocuklar. Konvoy köyün içinden geçiyordu. En öndeki aracın motoru stop etti. Şoför araçtan indi, kaputu kaldırdı... On yaşlarında bir oğlan gelip sırtına bıçağı sapladı... Kalbine gelecek yere. Şoför motorun üzerine yığılıp kaldı... Çocuğu kalbura çevirdik... O sırada emir verilseydi tüm köyü tarumar eder, yeryüzünden silerdik. Herkes hayatta kalma uğraşındaydı. Düşünecek vakit yoktu. On sekiz, on dokuz yaşlarındayız. Başkasının ölümüne alışmıştım ama kendim için ölümden korkuyordum. Bir saniyede, sanki hiç var olmamış gibi, bir insandan geriye hiçbir şey kalmadığını görmüştüm. Ve memlekete içinde sadece tören elbisesi bulu-

nan boş tabutu gönderiyorlardı. Uygun ağırlıkta olması için içine biraz da buranın toprağından koyuyorlardı... Yaşamak istiyordum ben... Hiçbir yerde ve hiçbir zaman orada olduğu kadar yaşamak istemedim. Her çatışmadan döndüğümüzde gülüyor, kahkahayı basıyorduk. Orada güldüğüm kadar başka hiçbir yerde gülmedim. Eski fıkralar bulunmaz mal gibi kapış kapış gidiyordu. Mesela şu fıkra:

Karaborsacının teki savaşa katılmış. İlk işi esir alınan bir Afgan savaşçı için ödül olarak kaç adet alışveriş çeki verildiğini öğrenmek olmuş. Sekiz adet çek verildiğinden emin olmuş. İki gün sonra garnizonun önünden bir toz bulutu kopmuş. Bir de bakmışlar ki, karaborsacı iki yüz savaşçıyı esir almış getiriyor. Durumu gören bir arkadaşı hemen teklifi patlatmış: "Sat bana bir tane, sana yedi çek veririm." – "Olur mu canım? Ben bunları kendim tanesi dokuz çekten satın aldım."

Yüz kez anlatsalar yüz kez gülerdik bu fıkraya. En ufak bir şeyde karnımız ağrıyıncaya kadar kahkahalarla gülerdik.

Keskin nişancı "duh"* (düşman mücahitleri böyle adlandırıyorduk) elinde tüfeği, yanında rehber kitapçığıyla tam siper yatıyormuş. Omzunda üç küçük yıldız olan subayı görmüş. Hemen rehberine bakmış: üsteğmen. Ederine bakmış, elli bin Afgani.** Tak! İndirmiş aşağıya. Ardından bir bakmış başka bir subayın omzunda tek büyük yıldız. Yani binbaşı, ederi iki yüz bin Afgani. Tak! Vurmuş. Sonra bir bakmış iki küçük yıldız. Yani astsubay. Tak! Onu da vurup indirmiş. Geceleyin reisleri mağarada ödeme yapıyor: Üsteğmen için al sana şu kadar Af-

*Sovyet askerlerinin jargonunda Afgan mücahitler için kullanılan "Duh" sözcüğünün Afganistan'da ve SSCB'nin Orta Asya Türki Cumhuriyetlerinde yaygın olarak kullanılan Farsça kökenli "düşman" sözcüğünden türetildiği sanılmaktadır. Rusçada "Ruh" anlamına gelen "Duh" sözcüğünün, tıpkı bir ruh gibi aniden ortaya çıkıp bir anda kaybolarak gerilla savaşı taktiği uygulayan Afgan mücahitlere çok uyduğu da açıktır.

**Afganistan'ın para birimi.

gani, binbaşı için al sana şu kadar Afgani, astsubay için... Ne? Astsubay mı? Sen astsubayı mı vurdun? Sen bizim biricik tedarikçimizi mi öldürdün? Şimdi bize kim süt reçeli, konserve, battaniye satacak? Derhal kurşuna dizin bu salağı!

Para pul işleri hakkında çok konuşulurdu. Ölümden de çok. Ben dönerken hiçbir şey getirmedim beraberimde. Bedenimden çıkarılan şarapnel parçası hariç. Kimileri porselen, değerli taş, süs eşyaları, halılar alıp getirdi... Bazen köylerden yağmaladılar... Kimi satın aldı ya da takas etti... Bir dolu şarjöre karşılık sevgilisi için içinde maskara, pudra, far olan bir kutu kozmetik. Kaynatılmış mühimmat satıyorlardı... Kaynatılmış kurşun namludan fırlayıp gitmez, öylece aşağıya düşüverir. Onunla insan öldüremezsin. Bir kovaya ya da bir kaba su koyup mühimmatı da atıyorlardı içine ve iki saat kaynatıyorlardı. İki saat sonra hazır! Akşama satışa götürebilirsin. Komutanlar ve askerler, kahramanlar ve korkaklar, herkes bu ticarete bulaşıyordu. Yemekhanelerden çatal, bıçak, kaşık, tabak kaybolurdu. Koğuşlarda kupalar, tabureler, çekiçler her sayımda eksik çıkardı. Süngüler, araç aynaları, araç yedek parçaları kaybolurdu... Hatta kahramanlık nişanları bile... Dükkânlar da her şeyi satın alırdı, hatta garnizondan çıkan çöpleri bile: konserve kavanozlarını, eski gazeteleri, paslı çivileri, kontrplak parçalarını, naylon torbaları... Araçlar dolusu çöp satarlardı. Dolar ve su daima kendine akacak yer bulur. Her yerde. Asker hayal kurardı... Üç hayali vardı... Üç asker hayali mevcuttu: annesine başörtüsü satın almak, kız arkadaşına kozmetik seti, kendine ise o zamanlar Sovyetlerde bulunmayan mayo. İşte o savaş böyle bir şeydi.

Bize "Afgan" diyorlar. Yabancı bir isim. Marka gibi, işaret gibi. Yerinde. Bizler herkes gibi değiliz. Farklıyız. Nasıl mıyız? Ben kim olduğumu bilmiyorum: Kahraman mı, yoksa parmakla gösterilecek bir salak mı? Belki de bir suçlu! Artık yapı-

lanın siyasi bir hata olduğunu söylüyorlar. Bugün bunu usulca söylüyorlar, yarın daha yüksek sesle dile getirecekler. Ama ben orada kan akıttım... Kendi kanımı... Ve de başkasının kanını... Takmadığımız nişanlar verdiler bize... Onları iade edeceğiz daha... Dürüst olmayan bir savaşta dürüst bir şekilde kazanılmış nişanlar... Konuşma yapmamız için okullara davet ediyorlar. Ne konuşacağız, ne anlatacağız? Askeri harekâtları mı?.. İlk öldürdüğüm insanı mı?.. Hâlâ karanlıktan korktuğumu, en ufak bir gürültüde yerimden sıçradığımı mı?.. Nasıl esir aldığımızı ama sonra nasıl karargâha getirmediğimizi mi? Esirleri her zaman getirmiyorduk... (*Susuyor.*) Bir buçuk yılımı geçirdiğim savaşta canlı tek bir "duh" bile görmedim, sadece ölülerini gördüm. Kurutulmuş insan kulağı koleksiyonunu mu anlatayım? Savaş ganimetlerini mi?.. Onlarla övünürlerdi... Topçu ateşinden sonra yerleşim yerine değil de sürülmüş toprağa benzeyen köyleri mi anlatayım? Okullarımızda bunları mı duymak istiyorlar? Hayır, onlara kahramanlar gerek. Ben ise bizim nasıl yıktığımızı, öldürdüğümüzü ve de aynı zamanda inşa ettiğimizi, hediyeler dağıttığımızı hatırlıyorum. Tüm bunlar öylesine iç içeydi ki, hâlâ birbirinden ayırmak mümkün değil. Hatırladıklarımdan korkuyorum... Onlardan saklanıyorum... Unutmaya çalışıyorum... Oradan dönüp de içki ve sigara içmeyen tek bir kişi bile tanımıyorum. Hafif sigaralar beni tatmin etmiyor, orada içtiğimiz "Ohotniçi" markasını arıyorum... Doktorlar ise sigarayı yasaklıyor... Benim kafamın yarısı demir kaplı. İçemiyorum da...

Askerler arasındaki "Afgan" kardeşliği hakkında yazmayın lütfen. Yok çünkü. Ben var olduğuna inanmıyorum. Savaşta herkesi birleştiren korkuydu: Bizleri aynı derecede aldattılar, aynı derecede yaşamak ve aynı derecede evlerimize dönmek istedik. Burada ise bizleri hiçbir şeyimizin olmaması birleştiriyor, refah ülkemizde kayırmacılık ve ayrıcalıklara göre da-

ğıtılıyor. Kan karşılığı. Bizim tek bir sorunumuz var: maaş, konut, iyi ilaçlar, protezler, mobilyalar... Bunları çözersek kulüplerimiz de dağılır. İşte şimdi ben ne yapıp edip uğraşıp kendime konut, mobilya, buzdolabı, çamaşır makinesi, Japon malı televizyon almayı başarırsam, işim tamamdır! Bu kulüpte daha da yapacak bir şeyimin kalmayacağı çok açık hale gelir. Gençlik bizimle yakınlaşmadı. Biz onlar için anlaşılmazız. Güya Büyük Anayurt Savaşı'na katılanlarla eşit koşullardayız, ama onlar vatanı savundular, peki ya biz? Bana bir delikanlının söylediği gibi, bizler Almanların rolündeydik. Böyle düşünüyorum... Şimdi böyle düşünüyorum... Onlar bize bu gözle bakıyorlar... Biz ise onlara kızıyoruz. Biz orada pişmemiş lapa yerken ve mayınlara basıp havaya uçarken onlar burada müzik dinlediler, kızlarla dans ettiler, kitap okudular. Kim ki benimle orada değildi, benim gördüğümü görmedi, yaşadığımı yaşamadı, benim tecrübeme sahip olmadı o kişi benim için bir hiçtir.

On yıl sonra işte, evde, hepatitlerimiz, travma ve sarsıntılarımız, sıtmalarımız gün yüzüne çıktığında bizden kurtulmaya çalışacaklar... Bizleri başkanlık divanlarına oturtmaktan vazgeçecekler. Herkes için safra haline geleceğiz... Bu kitabı niçin yazıyorsunuz? Kimin için? Oradan dönen bizlerin hiç hoşuna gitmeyecek bu. Yaşanmış olan her şeyi olduğu gibi anlatabilir misin? Katledilmiş develerle katledilmiş insanlar aynı kan deryası içinde koyun koyuna nasıl yatıyorlardı, kanları nasıl birbirine karışıyordu bunu anlatabilir misin? Bunlar kime lazım ki? Biz herkese yabancıyız. Bana kalan tek şey evim, karım, yakında doğacak olan çocuğum. Orada edindiğim birkaç arkadaş. Başka da hiç kimseye inanmıyor, güvenmiyorum.

Artık güvenmiyorum...

Roketatar bölüğünde er

– On yıl sustum... Hiçbir şey anlatmadım...

Gazetelerde yazıyorlardı: Alay eğitim yürüyüşü yaptı... Eğitim atışları yaptı... Biz bunları okuyorduk ve çok güceniyorduk. Bizim takımımız araçlara eşlik ediyordu. Araçları tornavidayla bile delebilirsin, kurşunlar için tam bir hedef onlar. Her Allah'ın günü bize ateş ederlerdi, öldürürlerdi. Yanı başımda bir asker arkadaşımı öldürdüler... İlk kez gözlerimin önünde... Henüz birbirimizi yeterince tanımıyorduk... Roketatarla ateş ettiler. Uzun süre can çekişti, pek çok şarapnel yarası vardı. Bilinci açıktı, bizleri tanıyordu ama bizim tanımadığımız insanları yardımına çağırıyordu...

Kâbil'e sevk edilmeden önce birisiyle az daha kavga ediyorduk ki, bir arkadaşı onu benden zorla uzaklaştırdı.

"Ne diye kavga ediyorsun çocukla, o yarın zaten Afganistan'a uçuyor!"

Orada hiçbir zaman, hiç kimsenin ne kendi kabı oldu ne de kendi kaşığı. Tek bir kaptan sekiz kişi yerdik. Ama Afganistan'da yaşananlar dedektif ya da macera romanı değildi... Yerde yatan katledilmiş köylünün çelimsiz bir vücudu ama kocaman elleri olduğunu fark edersin... Çatışma sırasında içinden yalvarmaya başlarsın (kime yalvarırsın bilmiyorum, herhalde Tanrı'ya): Toprak yarılsın ve beni içine alıp saklasın. Kayalar yarılsın... Köpekler ulur... Mayın arama köpekleri acıklı bir sesle ulurlar. Onları da öldürüp onları da yaralıyorlardı. Öldürülmüş koyunlar ve insanlar, sargılar içinde köpekler ve insanlar. Ayakları olmayan insanlar, patileri kopmuş köpekler. Karın üstünde hangisi insan kanı, hangisi köpek kanı ayırt edemezsin. Ganimet alınan silahlarla koca bir küme yapıyorlar ve bakıyorsun bunlar Çin, Amerikan, Pakistan, Sovyet, İngiliz malı ve hayret verici şekilde güzeller ama tüm bu güzellik seni öldürebilmek için. Korku! Korktuğum için utanmadım hiç. Korku cesaretten daha insani. Bunu anladım... Korku-

yorsun ve acıyorsun, en azından kendine acıyorsun... Etrafına bakıyorsun, yaşamın farkına varmaya başlıyorsun... Her şey yaşamaya devam edecek ama sen yok olacaksın. Evinden binlerce kilometre uzakta küçük, çirkin bir et parçası olarak öylece toprağın üzerinde yatıyor olacağını düşünmek istemiyorsun. İnsanlar bir yandan artık uzaya çıkıyorlar ama bin yıl önce birbirlerini nasıl öldürdülerse yine öyle öldürmeye devam ediyorlar. Kurşunla, bıçakla, taşla... Köylerde askerlerimizi tahta yabalar saplayarak öldürüyorlardı...

'81 yılında döndüm ben... Alkışlarla karşılandım. Enternasyonal görevimizi yerine getirdik! Kutsal görevimizi! Kahraman! Sabah erkenden Moskova'ya geldim. Trenle. Akşamı bekleyip bir gün kaybetmek istemedim, sabredemedim. Sürekli vasıta değiştirdim: Mojaysk'a kadar elektrikli trenle geldim, Gagarin'e ise otobüsle, sonra Smolensk'e arabayla. Smolensk'ten Vitebsk'e kadar ise kamyonla. Tamamı altı yüz kilometre. Afganistan'dan döndüğümü öğrenince hiç kimse benden para almadı. Bunu hiç unutmam... Son iki kilometreyi ise yaya yürüdüm. Aslında koştum. Evime kadar koştum.

Evde kavakların kokusunu fark ettim, tramvay çanlarını duydum, dondurma yiyen küçük bir kız gördüm. Ve o kavaklar, mis gibi kokan kavaklar! Orada ise doğa demek azıcık bir "yeşillik" demek ve oradan da sana ateş ediyorlar. Huş ağacını ve baştankarayı o kadar görmek istiyordum ki. Köşelerden çok korkuyordum ama... Evin köşesini dönmek... İleride bir köşe var, peki ama orada beni ne bekliyor diye düşünmekten yüreğim sıkışıyordu. Neredeyse bir yıl dışarı çıkmaktan korktum: Çelik yeleğim yok, başımda kaskım yok, otomatik tüfeğim yok, çıplak gibiyim. Geceleri ise kâbus görüyordum: Kafama çok büyük kalibreli bir silahla nişan almışlar, öyle büyük ki, ateş ettiğinde kafamın yarısını parçalayıp uçuracak kadar... Duvarın arkasına sıçrıyorum... Telefonun zili çalıyor, alnım-

da terler boncuklanıyor, ateş ediyorlar! Nereden? Çılgın gibi etrafına bakınmaya başlıyorsun!.. Kitap rafının arkasına kaçıp saklanıyorsun... Aaahh! Ben evdeyim ya!..

Gazeteler eskisi gibi haberler veriyordu: Helikopter pilotu X uçuş eğitimini tamamladı... Kızıl Yıldız nişanıyla ödüllendirildi... 1 Mayıs vesilesiyle Kâbil'de Sovyet askerlerinin katılımıyla bir konser düzenlendi... Afganistan beni özgürleştirdi... Bizde her şeyin iyi, güzel ve doğru olduğu, gazetelerin gerçeği yazdıkları, televizyonların gerçeği anlattıkları illüzyonundan kurtardı beni. "Ne yapmalı? Ne yapmalı?" diye soruyordum kendime. Bir karar vermek, bir yerlere gitmek istiyordum. Ama nereye? Annem beni vazgeçirdi ve arkadaşlarımdan hiçbiri de beni desteklemedi. Herkes susuyor, demek ki, böylesi doğru.

İşte size anlattım... İlk kez düşündüğümü söylemeye çalıştım. Hiç alışkın değilim...

Mekanize piyade eri

– Anlatmaya başlamaktan korkuyorum... Şu gölgeler tekrar başıma çöreklenecekler...

Her gün... Her gün ben orada kendime şöyle diyordum: "Aptalım ben, aptal. Niçin yaptım ki bunu?" Özellikle geceleri çalışmadığım zamanlar bu düşünceler beynime hücum ediyordu. Gündüzleri ise başka düşünceler vardı: Herkese nasıl yardım edebilirim? Yaraları korkunçtu... Çok sarsılıyordum, niçin böyle kurşunlar yapılmış diyordum. Kim bulmuş? Bunları bulan insan mı? Giriş yarası küçük ama içeride, bağırsaklar, karaciğer, dalak hepsi parçalanmış, un ufak olmuş. Öldürmek, yaralamak yetmemiş, bir de acı çektirmek düşünülmüş... Çektikleri acıdan dolayı hep "Anneciğim!" diye haykırırlardı. Ve korkunçtu... Başkaca da bir isim haykırdıklarını duymadım...

Ben Leningrad'dan ayrılmak istemiştim bir-iki yıllığına, uzaklaşmak. Çocuğumu kaybetmiştim, ardından da kocam ölmüştü. Beni o şehirde tutan hiçbir şey kalmamıştı, tersine aynı yerde yaşamak ve anımsattıkları bana acı veriyordu. İlk kez şurada buluşmuştuk... İlk kez burada öpüşmüştük... Şu doğumevinde çocuğumu dünyaya getirmiştim...

Başhekim çağırdı:

"Afganistan'a gider misiniz?"

"Giderim."

Başkalarının benden de kötü olduğunu görmeye ihtiyacım vardı. Ve gördüm de.

Savaşın adil olduğunu söylediler bize, Afgan halkının feodalizmden çıkıp sosyalizmi kurmasına yardım ediyoruz dediler. Çocuklarımızın oralarda ölüp gittiği hakkında ise sustular. Orada sıtma, tifo, hepatit gibi pek çok bulaşıcı hastalık olduğunu sonradan anladık. Sene 1980... Başı... Kâbil'e uçtum... Eski İngiliz ahırlarını hastane yapmışlar. Hiçbir şey yok... Herkese tek bir şırınga... Subaylar ispirto içiyor, yaraları benzinle temizliyoruz. Yaralar uzun süre iyileşmiyor... Güneşin faydası var. Parlak güneş mikropları kırıyor. İlk yaralılar iç çamaşırları ve çizmeleriyle yatıyorlardı. Pijamaları yoktu. Pijamalar çok sonra gönderildi. Terlikler de. Ve de battaniyeler... Çocuklardan birisi... Bir çocuğu hatırlıyorum: Bedeni eğri büğrüydü, sanki kemikleri yok gibi, bacakları ip gibiydi. Bedeninden iki düzine şarapnel çıkarmıştık.

Tüm mart ayı boyunca orada, koğuşların hemen yanında kesik kol ve bacaklar yığılmaya başladı... Cesetler ayrı bir koğuşta tutuluyordu... Yarı çıplak, oyulmuş gözleriyle... Hatta bir kere karnına yıldız oyulmuş bir ceset bile gördüm... Daha önce iç savaşla ilgili filmlerde böyle şeyler görmüştüm. O zaman çinko tabutlar henüz yoktu, henüz onları imal edip göndermemişlerdi.

Kısa bir süre sonra düşünmeye başladık: Kimiz biz? Yöneticilerimiz bizim bu sorgulamalarımızdan hiç hoşlanmadı. Terlik ve pijamalar henüz gelmemişti ama pankartlar, afişler vb. asılmaya başlanmıştı bile. Sloganların yazıldığı pankartların üstüne askerciklerimizin zayıf yüzlerinin, hüzünlü gözlerinin gölgesi vuruyordu. Onların o görüntüleri ebediyen zihnime kazındı... Haftada iki kez siyasi eğitim veriliyordu. Bize sürekli şu anlatılıyordu: Kutsal vazife, sınırımız muhafaza altında olmalı. Ordudaki en rahatsız edici şey muhbirliktir. Muhbirlik etmeniz emredilir. En ufak konuda bile. Her bir yaralı, her bir hasta hakkında özel bilgi vermeniz beklenir. Buna insanların ruh sağlığı hakkında bilgi toplamak deniyor... Ordu sağlıklı olmak zorunda deniyor... Herkes hakkında "ihbarda" bulunmak zorundasınız. Kimseyi acıdığınız için es geçemezsiniz. Ama biz insanlara acıyorduk ve orada her şey işte bu acıma duygusu üzerinde inşa ediliyordu aslında...

Biz kurtarmak, yardım etmek, şefkat göstermek için gitmiştik... Oraya bunlar için gitmiştik... Aradan belli bir zaman geçti ve ben kendimi nefret ederken yakaladım. İnsanı ateş gibi yakan o yumuşak ve hafif tozdan nefret ettim. O dağlardan nefret ettim. Her an bize ateş açılabilecek olan o küçücük köylerden nefret ettim. Kavun dolu bir sepet taşırken ya da evinin önünde öylece dikilirken rastlayabileceğim Afgan'dan nefret ettim. Tanrı bilir dün gece onun nerede olduğu ve ne yaptığını. Kısa bir süre önce hastanede tedavi gören tanıdık bir subayı öldürmüşler, iki koğuş dolusu askeri kesmişler... Bir başka yerde suyu zehirlemişler... Askerlerden birisi yerde gördüğü göz alıcı bir çakmağı almış ve çakmak elinde patlamış... İşte böyle envai çeşit yöntemle hep bizim çocukları öldürdüler... Bizim çocuklarımız... Bunu anlamak lazım... Siz hiç tümüyle yanmış bir insan gördünüz mü? Görmediniz mi? Yüzü yoktur, gözleri yoktur, bedeni yoktur... Buruş buruş,

lenfatik sıvımsı sarı bir kabukla kaplıdır. Bu kabuğun altından çığlık değil zayıf bir hıçkırık duyulur sadece...

Orada nefretle yaşadık, nefret kazandık. Peki ya suçluluk duygusu var mıydı? Suçluluk duygusu burada geldi bana, artık olan bitene dışarıdan bakabildiğim zaman. Oradayken her şeyin adil olduğunu düşünüyordum, buradayken ise yerde toz toprağın içinde kolsuz bacaksız yatan küçük Afgan kızı hatırladığımda dehşete düştüm... Kırık bir kukla gibiydi... Bizim bombardımanımızdan sonra... Üstelik bir de bizi sevmemelerine hayret ederdik. Bizim hastanemizde tedavi olurlardı... Kadına ilaç verirsin, o ise gözlerini kaldırıp sana bakmaz bile, asla gülümsemez. Gücenirdik bu tavırlarına. Orada gücenirdik, burada ise hayır. Burada sen artık normal bir insansın, bütün olağan duyguların ve anlayışın sana geri dönmüş.

Benim çok güzel bir mesleğim var, hayat kurtarmak ve mesleğim benim hayatımı da kurtardı. Ben kendimi haklı çıkarabilirim: Bizler orada lüzumluyduk. En korkuncu ise kurtarabileceğimiz herkesi kurtaramamış olmamız. Çok daha fazla kişiyi kurtarabilirdik ama gerekli ilaçlar eksikti. Kurtarabilirdik, tabii eğer yaralıları geç getirmeselerdi (sıhhiye bölüklerinde kimler görev yapıyordu ki, sadece kötü eğitilmiş, biraz sargı sarmasını öğrenebilmiş askerler). Kurtarabilirdik, tabii eğer askeri cerrah ayyaş olmasaydı. Kurtarabilirdik, tabii eğer... Bizler daha ölüm nedenleri hakkında bile gerçekleri yazamıyorduk. Mayına basıp parçalanıyorlardı... Onlardan geriye kalan ancak yarım kova et, kemik ve kan oluyordu. Biz ise ancak şöyle şeyler yazabiliyorduk: Araç kazasında öldü, uçuruma düştü, gıda zehirlenmesi. Ancak binlerce asker ölmeye başladığında, ancak o zaman, ölenlerin yakınlarına gerçeği söylememize izin verdiler. Ben cesetlere alışmıştım. Ama ölenlerin çok genç, çok küçük, çok bildik olmasına dayanamıyordum.

Bir yaralı getirdiler. Ben de nöbetçiydim. Gözlerini açtı, bana baktı:

"Oldu işte," dedi. Ve öldü.

Onu üç gün dağlarda aramışlar. Bulmuşlar. Getirmişler. Sürekli sayıklıyordu: "Doktora götürün! Beni doktora götürün!" Beyaz önlüğü görünce kurtuldum diye düşünmüş olmalı! Ama yarası ölümcüldü. Ben kafatası yarasının ne olduğunu orada öğrendim... Hafızamda kendi mezarlığım, kendi portreler galerim var. Kara çerçeveli.

Ölümde bile eşit değildiler. Çatışmada ölenlere daha çok acınırdı nedense. Hastanede ölenlere ise daha az. Bazen ölürken haykırırlardı... Onlar... öyle bir haykırırlardı ki! Bir binbaşının reanimasyonda ölümünü hatırlıyorum. Askeri danışmandı. Karısı gelmişti. Karısının gözlerinin önünde öldü... Ve kadın korkunç çığlıklar atmaya başladı... Hayvani çığlıklar... Kimsenin duymaması için tüm kapıları kapatmak istemiştim... Zira hemen yanda askerler ölmekteydi... Gencecik delikanlılar... Ve yanlarında onlar için ağlayacak hiç kimseleri yoktu... Bir başlarına ölüyorlardı. O kadın aramızda fazladandı.

"Anne! Anne!"

"Buradayım, oğlum!" diye cevap verip kandırırsın.

Bizler onların anneleri, ablaları olduk. Ve her zaman onların bu güvenine layık olmaya çalıştık.

Yaralı bir asker getirdiler. Teslim ettiler ama gitmediler.

"Kızlar, biz sizden hiçbir şey istemiyoruz. Sadece biraz burada sizinle oturabilir miyiz?"

Ama burada, eve döndüklerinde... Onların kendi anneleri, ablaları var. Karıları var. Burada bizler onlara gerekli değiliz. Oradayken onlar bizlere öyle sırlarını açtılar ki, hayat boyu bir daha kimseye asla anlatamayacakları sırlarını... Yoldaşının şekerini çalıp yemiş. Burada bu önemsiz bir şey. Ama orada

kişinin kendisiyle ilgili dehşetli bir hayal kırıklığına kapılacağı bir davranış. Koşullar insanların kim olduğunu kolayca açığa çıkarıyordu orada. Eğer korkak biriysen kısa sürede anlaşılıyordu korkaklığın, eğer gammazsan hemen ortaya çıkıyordu gammazlığın. Eğer çapkınsan herkes senin çapkın olduğunu anlıyordu. Burada herhangi birisi böyle bir itirafta bulunur mu bilmiyorum ama orada bayağı birilerinden duydum: Öldürmek insanın hoşuna gidebiliyor, öldürmek zevk verebiliyor. Bu güçlü bir duygu. Tanıdık bir astsubay Sovyetler'e dönerken şöyle demişti: "Şimdi nasıl yaşayacağım ben orada, canım insan öldürmeyi çekecek?" Herhalde bu da bir tutku olsa gerek; bundan sükûnetle bahsederlerdi. Çocuklar, köyü nasıl yaktıklarını, herkesi nasıl katlettiklerini coşkuyla anlatırlardı! Peki, şimdi bunlar deli mi? Bunları yapanların bir kısmı buraya döndü... Onlar için insan öldürmek sıradan bir şey... Bir keresinde Kandahar'dan konuk bir subay gelmişti. Akşam vedalaşmamız lazım ama o boş bir odaya kapandı, sonra da kendini vurup öldürdü. Sarhoş olduğunu söylediler, bilmiyorum. Çok zor. Orada tek bir gün dahi yaşamak çok zordu. Bir askercik de nöbetteyken kendini vurmuştu. Üç saat güneş altında nöbet tutuyorlardı. Evcimen bir çocukmuş, dayanamadı herhalde. Çok deliren oluyordu. Önceleri genel koğuşlarda yatıyorlardı, daha sonra onları ayırdılar. Kaçmaya başladılar, demir parmaklıklar onları korkutuyordu. Herkesle birlikteyken daha iyiydiler. Birisini çok iyi hatırlıyorum:

"Otur. Sana bir şarkı patlatayım," derdi. Şarkı söylerken uyuyakalırdı.

Uyanınca bağırmaya başlardı:

"Eve! Eve gidelim! Anneme gidelim... Burası çok sıcak..."

Sürekli eve gitmek için ricada bulunurdu.

Pek çoğu uyuşturucu kullanıyordu. Afyon, marihuana... Kim ne bulursa onu içiyordu... Böylece kendilerini daha

güçlü, daha özgür hissettiklerini iddia ediyorlardı. Öncelikle kendi bedenlerinden özgürleştiklerini söylüyorlardı. Sanki parmak uçlarında yürüyor, her bir hücrelerinde bir hafiflik hissediyor, her bir kaslarını ayrı ayrı hissediyorlarmış. Uçmak istiyorlarmış. Sanki uçuyor gibi oluyorlarmış! Sınırsız bir mutluluk doluyormuş içlerine. Her şey hoşlarına gidiyor, vara yoğa gülüyorlarmış. Daha iyi duyuyor, daha iyi görüyorlarmış. Daha fazla koku alıyor, daha çok ses ayırt ediyorlarmış. Bu durumdayken öldürmek de daha kolaymış; acıdan arınıyorlarmış adeta. Acıma duygusu da kalmıyormuş. Ölmek de kolay geliyormuş zira hiçbir şeyden korkuları kalmıyormuş. Sanki üzerlerinde çelik yelek varmış, daha doğrusu zırhla kaplıymış gibi bir duygu oluşuyormuş. Ben askercikleri dinlemesini iyi biliyordum...

İki defa... İki defa da ben kullandım. İkisinde de fiziki ve psikolojik olarak daha fazla dayanacak gücüm kalmamışken kullandım. Salgın hastalıklar bölümünde çalışıyordum, otuz yatak olmalıydı bölümde ama tam üç yüz hasta vardı. Tifo, sıtma. Onlara çarşaf, battaniye veriyorlardı ama onlar içlerinde bir tek donları ve üzerlerinde asker kaputuyla çıplak toprağa yatıyorlardı... Saçları sıfır numara tıraşlıydı ama her tarafları bit kaynıyordu... Vücut biti... Saç biti... Ömrümde bu kadar çok bitin olabileceğini bırakın görmek hayal bile edemezdim... Hemen yanımızdaki köylerinde ise Afganlar bizim malımız pijamaları giyiyorlar, başlarına sarık yerine bizim çarşaflarımızı sarıyorlardı. Evet, askerciklerimiz her şeyi satıyorlardı. Ben onları yargılamıyorum... Hayır... Çoğunlukla yargılamıyorum. Ayda üç ruble için ölüyorlardı. Askerlerimiz ayda sekiz alışveriş çeki alıyordu. Ederi üç ruble... Onları kurtlu etle, kokmuş balıkla besliyorlardı... Herkes iskorbüt hastası olmuştu, benim tüm ön dişlerim dökülmüştü. Battaniyeleri satıp yerine afyon satın alıyorlardı. Tatlı bir şeyler sa-

tın alıyorlardı. Abur cubur satın alıyorlardı... Orada cezbedici şeyler satan öyle çok cicili bicili dükkân vardı ki... Bizde... Sovyetler'de hiç böyle şeyler yoktu, çocuklar hiç böyle cazip ürünler görmemişlerdi. Ve onlar silahlarını, mühimmatlarını satıyorlardı, sonra da o silah ve mühimmatla vuruluyor, öldürülüyorlardı. Aldıkları parayla da çikolata alıyorlardı... Pasta alıyorlardı...

Orada tüm yaşadıklarımdan sonra ülkeme farklı bir gözle bakmaya başladım... Bakış açım değişti, daha net görmeye başladım...

Buraya dönmek korkunçtu. Ne garip. Sanki tüm derini yüzmüşler gibi. Sürekli ağlamaya başlamıştım. Orada bulunmuş olanlardan başka kimseyi görmeye tahammülüm yoktu. Onlarla ise gece gündüz beraber olabilirdim. Başkalarının konuşmaları ucuz ve basit geliyordu. Altı ay böyle geçti. Şimdi et için girdiğim kuyrukta insanlarla tartışmayı ben başlatıyorum. "Daha öncesinde" nasıl yaşadıysan yine öyle yaşamaya gayret ediyorsun. Ama başaramıyorsun. Kendime ve yaşama karşı kayıtsız kalmaya başladım. Hayatım bitti, başka hiçbir şey olmayacak. Erkekler için bu his çok daha acı verici. Kadınlar çocuklarına sarılabilir ama erkeklerin sarılabileceği hiçbir şey yok. Dönüyorlar, âşık oluyorlar, çocukları oluyor ama Afganistan hâlâ onlar için her şeyin üstünde. Bunun niçin böyle olduğunu öğrenmeyi çok isterdim. Niçin tüm bunları yaşadım? Niçin bunlar beni bu kadar etkiledi? Orada içime attığım her şey burada su yüzüne çıktı.

Onlara, orada bulunan herkese acımak lazım. Ben yetişkin bir insandım, otuz yaşındaydım ama ona rağmen korkunç bir kırılma yaşadım. Onlar ise genceciklerdi ve hiçbir şey anlayamadılar. Onları evlerinden çekip aldılar, ellerine tüfek verdiler. Onlarla konuşup, onlara vaatlerde bulundular: "Kutsal dava için gidin, Vatan sizleri unutmayacak!" dediler. Şimdiyse göz-

lerini kaçırıyorlar, o savaşı unutmaya çalışıyorlar. Hepsi! Hem de ilk başta bizi oraya gönderenler. Hatta bizler bile buluştuğumuzda gittikçe daha az bahsediyoruz yaşanmış olan savaştan. Bu savaşı hiç kimse sevmiyor. Ama ben Afganistan Milli Marşı çalındığında hâlâ ağlıyorum. Afgan müziğini de çok sevdim. Sanki narkotik gibi.

Kısa bir süre önce otobüste bir askerle karşılaştım. Onu tedavi etmiştik. Sağ kolunu kesmek zorunda kalmıştık. Ben onu gayet iyi hatırlıyordum, üstelik o da benim gibi Leningradlıydı.

"Seryoja, sana yardım edebileceğim bir şey var mı acaba?" diye sordum.

Öfkeyle bağırdı:

"Çek git başımdan!"

Biliyorum ki, o beni daha sonra bulup benden özür dileyecek. Peki ya ondan kim özür dileyecek? Orada olan herkesten kim özür dileyecek? Orada ruhu ve bedeni hırpalananlardan? Gerçekten sakatlananlardan bahsetmiyorum bile. Öyle bir yere göndermek için insanın halkından ne çok nefret ediyor olması gerek. Ben şimdi sadece her türden savaştan değil, çocukların kavga etmesinden bile nefret ediyorum. Ve de bana savaşın artık bittiğini söylemeyin sakın. Yazın sıcak tozdan nefes alamaz hale geldiğimde, durgun bir gölcüğün yüzeyi ayna gibi parladığında, kuru çiçeklerin keskin kokusu yayıldığında... Şakağıma kurşun gibi bir ağrı saplanıyor...

İşte bu bizi ömür boyu takip edecek...

Hemşire

– Artık savaştan gerçekten uzaklaştım, dinlendim; neler olup bittiğini nasıl anlatmalı ama?..

Tüm vücudu saran o titreme, o coşku hali... Nasıl? Or-

dudan önce Nakil Araçları Meslek Okulu'nu bitirmiştim, bu nedenle beni tabur komutanının şoförü olarak görevlendirdiler. Pek bir şikâyetim yoktu. Ama ısrarlı söylentiler dolaşmaya başladı bir süre sonra: Afganistan'da sınırlı sayıda bulunan Sovyet askeri birliğine asker gönderilecekmiş. Ardından tüm siyasi derslerde askeri birliklerimizin vatan sınırlarını güvenilir bir şekilde muhafaza altında tuttuğu, dost halka yardım ettiği anlatılmaya başlandı. Ya bizi de savaşa gönderirlerse, diye endişelenmeye başlamıştık. Askerlerin yaşadığı bu korkuyu atlatabilmek için şimdi anladığım kadarıyla bizi kandırmaya karar vermişler.

Bölük komutanı topladı hepimizi ve sordu:

"Çocuklar yeni araçlarla çalışmak ister misiniz?"

Elbette hepimiz hep bir ağızdan haykırdık:

"Evet! İsteriz."

Devamı şöyle geldi:

"Ama daha önce hiç ekilmemiş toprakları tarıma açmaya ve buğday hasadı yapmaya gitmeniz gerekiyor."

Herkes kabul etti.

Uçakta tesadüfen pilotlardan Taşkent'e gittiğimizi öğrendik. İster istemez içime bir şüphe doğdu: Acaba sahiden de ekilmemiş toprakları tarıma açmaya mı gidiyorduk? Gerçekten de Taşkent'e indik. Bizi sıraya sokarak havaalanından pek uzak olmayan, etrafı dikenli tellerle çevrili bir alana götürdüler. Oturduk bekliyoruz. Komutanlarımız ortalıkta telaşlı bir şekilde dolanıyor, kendi aralarında fısıldaşıyorlar. Öğle yemeği vakti geldiğinde bulunduğumuz yere kolilerle votka şişesi taşımaya başladılar.

"İkişerli hizaya gir!" komutu duyuldu.

Hizaya girdik ve bize birkaç saat içinde bir uçağın gelip bizi ant içerek başladığımız askeri görevimizi tamamlamak üzere Afganistan Cumhuriyeti'ne götüreceğini söylediler.

Bir kargaşadır başladı! Korku ve panik insanları hayvana

çevirdi; bir kısmını sessiz hayvanlara, diğerlerini ise azgın hayvanlara. Kimisi gücenmiş ağlıyor, kimi öylece donup kalmış, yaşadığımız inanılmaz ve alçakça kandırmacanın şokunu atlatmaya çalışıyordu. Demek votkaları bunun için hazırlamışlardı. Bizleri daha kolay idare edebilmek için. Votkaları içtikten sonra kafalar dumanlanınca bazı askerler kaçmaya yeltenip subaylarla kavgaya tutuştular. Ama kampın etrafını otomatik tüfekli askerler sardı ve hepimizi uçağa iteklemeye başladılar. Bizleri uçağa eşyaymışız gibi yüklediler, uçağın boş demir bordasına fırlatıp attılar.

İşte Afganistan'a böyle gittik... Kısa süre içinde yaralıları, ölüleri görmeye, "keşif", "çatışma", "operasyon" kelimelerini duymaya başladık. Bence... şimdiki aklımla anladığım kadarıyla ben şoka girmiştim... Kendime gelip etrafımda neler olup bittiğini ancak birkaç ay sonra anlayabildim.

Karım, "Kocam Afganistan'a nasıl gitti?" diye sorduğunda, ona şu cevabı vermişler: "Gönüllü olarak gitmek istediğini beyan etti." Hepimizin karıları ve anneleri bu cevabı aldılar. Büyük bir dava için canımı vermem, kanımı dökmem gerekseydi, ben kendim derdim: "Beni gönüllü yazın!" diye. Ama beni iki kez kandırdılar: Onayımı almadan savaşa gönderdiler ve bunun nasıl bir savaş olduğu gerçeğini söylemediler. Ben gerçeği ancak sekiz yıl sonra öğrendim. Arkadaşlarım mezarlarında yatıyorlar ve bu rezil savaşla ilgili kendilerine yalan söylendiğini bilmiyorlar. Hatta bazen onları kıskanıyorum: Bunu hiçbir zaman öğrenmeyecekler. Ve artık onları kimse kandıramayacak...

Şoför, er

– Vatanımı çok özledim...

Kocam uzun süre Almanya'da, sonra da Moğolistan'da görev yaptı... Yirmi yılım çok sevdiğim vatan toprakları dışında

geçti. Sonunda Genel Kurmay Başkanlığı'na yazarak neredeyse tüm ömrümü yurtdışında geçirdiğimi, buna daha fazla dayanamayacağımı belirttim. Eve dönmem için yardımlarını istedim.

Trene bindik ama ben hâlâ inanamıyordum. Dakika başı kocama soruyordum:

"Sovyetler Birliği'ne gidiyoruz değil mi? Beni kandırmıyorsun değil mi?"

İlk istasyonda yerden bir parça vatan toprağını aldım, ona bakıyor ve gülümsüyordum. Canım vatanım! Bir parçasını ağzıma attım yedim biliyor musunuz, yüzüme gözüme sürdüm vatan toprağını.

Benim yurdum... Benim... Bizim... Yura benim en büyük oğlum. Bir annenin bunu itiraf etmesi belki de doğru değil ama ben onu dünyada herkesten, her şeyden çok seviyordum. Kocamdan da çok, ikinci oğlumdan da çok. Elbette onları da seviyordum ama Yura'ya sevgim bir başkaydı. Küçücüktü, uyurken bile ona sarılırdım. Onu birilerine bırakıp sinemaya falan gitmeyi aklımın ucundan bile geçirmezdim. Daha üç aylıkken onu alırdım yanıma, birkaç şişe de süt, sinemaya öyle giderdim. Diyebilirim ki, ömrüm boyunca onunla birlikte oldum. Onu kitaplarda yazıldığı gibi eğittim, Pavel Korçagin,* Oleg Koşevoy,** Zoya Kosmodemyanskaya*** gibi

*Pavel Korçagin, Sovyet devrimci ve yazar Nikolay Alekseyeviç Ostrovskiy'in (1904-1936) ünlü romanı *Ve Çeliğe Su Verildi*'nin sosyalizm idealleri, proleter ahlakı ve çalışma disiplini gibi yazarın şahsi özelliklerini de bünyesinde barındıran ve böylece otobiyografik niteliğe sahip olan kahramanıdır.

**Oleg Vasilyeviç Koşevoy (1926-1943) Nazilere karşı yürütülen Büyük Anayurt Savaşı sırasında Ukrayna'nın Krasnodon şehri civarında Genç Muhafızlar adındaki partizan grubuna katılarak büyük yararlılıklar gösteren, 1943 yılında Naziler tarafından tutuklanıp işkence edildikten sonra idam edilen Sovyet kahramanı.

***Zoya Anatolyevna Kosmodemyanskaya (1923-1941) Moskova yakınlarında Nazilere karşı partizan savaşı verirken yakalanıp işkence edilerek asılan Sovyet kadın partizan. Ölümünden sonra hakkında anlatılanlar, yazılanlar, çekilen filmler ve diğer edebiyat ve sanat eserleri vasıtasıyla Sovyetler Birliği'nin efsanevi kahramanlarından birisi haline gelmiştir.

ideal kahramanları örnek aldım. Daha birinci sınıfta masalları, çocuk şiirlerini değil, Nikolay Ostrovskiy'in *Ve Çeliğe Su Verildi* kitabından kocaman pasajları ezberinden okurdu.

Öğretmeni onu çok beğenmişti.

"Annen kim senin Yura? Sen ne çok kitap okumuşsun öyle."

"Benim annem kütüphanede çalışıyor."

İdealleri biliyordu ama gerçek yaşamı bilmiyordu. Ben de belki de yıllarca yurtdışında yaşadığım için hayatın ideallerden oluştuğunu sanıyordum. Bir örnek vereyim. Biz yurdumuza, memleketimiz olan Çernovtsi'ye dönmüştük. Yura askeri okulda okuyordu. Bir seferinde gece ikide kapımız çalındı. Baktım eşikte Yura dikiliyor.

"Sen mi geldin oğlum? Niye bu kadar geç? Niçin yağmurda kalktın geldin? Hepten ıslanmışsın..."

"Anne sana şunu söylemeye geldim: Hayatım çok zor. Bana öğrettiğin her şey... İşte onların hiçbiri yok gerçek hayatta... Nereden buldun sen onları? Üstelik bu sadece başlangıç... Bundan sonra ben nasıl yaşayacağım?"

Tüm gece onunla mutfakta oturduk. Ona ne diyebilirdim ki? Yine aynı şeyler: Hayat çok güzel, insanlar çok iyi. Bildiğim doğrular işte. Beni sessizce dinledi. Sabah yeniden okuluna döndü.

Pek çok kez ısrar ettim:

"Yura, askeri okulu bırak, sivil bir enstitüye gir. Senin yerin orası. Ne kadar eziyet çektiğini görüyorum ben."

Yaptığı seçimden hoşnut değildi, askeri okulu tesadüfen seçmişti. Bence çok iyi bir tarihçi olabilirdi... Bilim adamı olabilirdi. Kitaplarla yaşardı... "Antik Yunanistan ne kadar güzel bir ülke," derdi, sonra da haydi Antik Yunanistan'la ilgili ne bulursa okumaya başlardı. Sonra İtalya'yı keşfederdi: "Anne, Leonardo Da Vinci uzay yolculuğunu düşlemiş. Bir gün elbette Mona Lisa'nın tebessümünün sırrını bulacak-

lar..." Onuncu sınıfta kış tatilinde Moskova'ya gitti. Orada benim emekli albay olan ağabeyim yaşıyordu. Ona "Felsefe fakültesine girmek istiyorum," demiş. Dayısı onu onaylamamış:

"Sen dürüst bir çocuksun Yura. Günümüzde filozof olmak zor iş. Kendini ve başkalarını kandırman gerekecek. Doğruyu söylersen de ya hapsi boylarsın ya da akıl hastanesini," demiş.

Ve bahar geldiğinde Yura kararını vermişti:

"Anne bana bir şey sorma lütfen. Ben subay olacağım."

Ben askeri yerleşim yerinde çinko tabutlar görmüştüm. Ama o zaman oğlumun birisi yedinci sınıftaydı, diğeri ise daha da küçüktü. Onlar büyüyene kadar savaşın biteceğini umuyordum. Zaten savaş bu kadar uzun sürebilir mi? "Savaş okul yıllarından bile uzun çıktı, on yılı buldu," demişti birisi Yura'nın taziyesinde.

Okulun mezuniyet töreni oldu. Oğlum subay çıktı. Ama ben Yura'nın ayrılıp bir yerlere gitmesi gerektiğine inanamıyordum. Hayatımı asla bir an bile onsuz düşünemiyordum.

"Seni nerede görevlendirebilirler?"

"Afganistan'a göndermelerini isteyeceğim."

"Yura!!!"

"Anne, beni böyle eğiten sensin şimdi bana aksini söyleme. Beni en doğru şekilde eğittin. Hayatta karşılaştığım tüm o soysuzlar benim halkımı, benim ülkemi temsil etmiyorlar. Ben Afganistan'a giderek onlara yaşamda daha yüksek duyguların olduğunu ve mutluluk için herkese içi etle dolu bir buzdolabıyla 'Jiguli'* marka arabanın yeterli olmayacağını kanıtlayacağım. Daha önemli şeyler var hayatta... Bunu bana sen öğrettin..."

Afganistan'a gönüllü olarak gitmek isteyen bir tek benim

*İlk üretildiğinde Jiguli adı verilmiş olan, daha sonra Lada adını alan ve İtalyan Fiat şirketi lisansıyla 1970-1988 yıllarında SSCB'de imal edilen otomobil modeli; aynı model Murat 124 olarak ülkemizde de üretilmiştir.

oğlum değildi, pek çok başka delikanlı da bu talepte bulunmuştu. Bu çocukların hepsi de iyi ailelerden geliyordu: Birisinin babası Kolhoz* başkanıydı, diğerinin babası köy öğretmeniydi... Bir diğerinin annesi hemşireydi...

Oğluma ne diyebilirdim? Vatanın ona ihtiyaç duymadığını mı? Kendilerine bir şeyler kanıtlamak istediği insanları etkileyemeyeceğini mi? Onların Afganistan'a sadece, giysi, alışveriş çeki elde etmek, nişanlar alıp kariyer yapmak için gidilebileceği şeklindeki görüşlerini değiştiremeyeceğini mi? Bu tür insanlar için Zoya Kosmodemyanskaya örnek alınacak birisi değil, bir fanatiktir, zira onlara göre normal bir insan asla böyle şeyler yapamaz mı diyecektim?

Bana ne olduğunu bilmiyordum: Birden ağlamaya, yalvarmaya başladım. Kendi kendime itiraf etmekten korktuğum şeyi ona itiraf ettim... Ama zaten bu konuşulmaya başlanmıştı bile... Mutfaklarda usul usul fısıldanmaya başlanmıştı. Ona yalvardım:

"Yuracığım, yaşam hiç de benim sana öğrettiğim gibi değil. Eğer senin Afganistan'a gittiğini öğrenirsem o gün meydanlara çıkarım... Lobnoye Meydanı'na... Üzerime benzini döker ve kendimi yakarım. Sen orada vatan için ölmeyeceksin, sen orada ne için öldüğünü bile bilmeyeceksin... Öylece ölüp gitmiş olacaksın... Vatan ardında yüce ülküler olmadan en iyi çocuklarını ölüme gönderir mi hiç?"

Ve oğlum beni kandırdı, Moğolistan'a gönderilmek için başvuru yapacağını söyledi. Ama ben biliyordum: O benim oğlumdu ve Afganistan'a gidecekti.

---

*Kolhoz, **kol**lektivnoye **hoz**yaystvo (kolektif tarım işletmesi) kelimelerinin kısaltılmış hali olup 1918 yılından başlayarak SSCB'de iktidar desteğiyle tarım sektöründe oluşturularak kolektif tarım ve hayvancılıkla iştigal eden birliklere verilen addır.

Aynı dönemde küçük oğlum Gena da askere alınmıştı. Ama ben onun için kaygılanmıyordum, zira o farklı yetişmişti. İki kardeşin bitmek bilmez bir tartışmaları vardı:

Yura:

"Gena, sen çok az okuyorsun. Seni hiç elinde kitapla göremiyorum. Ne zaman baksam elinde gitarın var."

Gena:

"Ben senin gibi olmak istemiyorum. Ben herkes gibi olmak istiyorum."

İkisi de gittiler ve ben onların odasına yerleştim. Onların okuduğu kitaplar, onların eşyaları, onların mektupları dışındaki her şeye ilgimi tamamen yitirmiştim. Yura "Moğolistan"dan yazıyordu, ama coğrafyayı öyle çok karıştırıyordu ki ben onun Afganistan'da olduğundan tamamıyla emin olmuştum. Gece gündüz hayatımı sorgulamaktaydım... Tüm ömrümü otopsi masasına yatırmıştım sanki... O dönemde yaşadığım acıyı kelimelerle ifade edebilmem mümkün değil.

Onu oraya ben göndermiştim. Ben kendim!

... Yabancı birtakım insanlar içeri girdiler ve ben onların yüzlerinden hemen anladım ki, kötü bir haber getirmişlerdi. Odanın içinde geri geri gittim. Dehşet verici son bir umudum kalmıştı:

"Gena mı?!"

İçlerinden birisi alçak sesle, usulca telaffuz etti:

"Hayır, Yura!"

Daha fazla duyamam... Daha fazla dayanamam... İki yıldır ölüyorum... Hiçbir hastalığım yok ama ölüyorum. Kendimi meydanda benzin döküp yakmadım, kocam parti kimliğini götürüp onların yüzüne çarpmadı. Biz galiba çoktan öldük bile... Sadece bunu henüz kimse bilmiyor...

Bunu biz kendimiz bile bilmiyoruz henüz...

Anne

– Kendimi hemen inandırdım: "Her şeyi unutacağım... Her şeyi unutacağım..."

Bu konu ailemizde bir tabu. Daha kırk yaşında karımın saçları tamamen ağardı, kızımın uzun saçları vardı, o da tutup hepsini kısacık kesti. Kâbil'de gece bombardımanlarında onu uyandırmakta zorlanınca uzun saç örgüsünden tutup çekiştirirdik çünkü. Dört yıl sonra ise birden bana gelenler geldi... Konuşmak istiyorum... Dün tesadüfen konuklarımız vardı ve ben kendime engel olamadım... Fotoğraf albümünü getirdim... Slaytları gösterdim: Köyün üzerinde helikopter süzülüyor, sedyelere yaralıları yerleştiriyorlar, hemen yanlarında eşofmanlı, kopmuş bir bacak yatıyor. Esirler, idam cezasına çarptırılanlar safça objektife bakıyorlar... On dakika sonra hayatta olmayacaklar... Allah-u Ekber! Dönüp baktım: Balkondaki erkekler haykırıyor, kadınlar mutfağa kaçmışlar. Sadece çocuklar oturuyor. Ergenler. Onlar merak ediyor. Bana ne oluyor anlamıyorum? Konuşmak istiyorum. Nereden çıktı böyle birden bu duygu? Hiçbir şeyi unutmamak için mi?..

O zaman nasıldı, ne hissediyordum ifade edemezdim. O zaman yaşadığım duyguları ancak şimdi anlatabiliyorum... Dört yıl sonra... On yıl sonra ise her şey farklı ifade edilecek, belki de tuzla buz olup küçük parçacıklara ayrılacak.

Bir öfke vardı. Güceniklik vardı. Niçin ben gitmek zorundaydım? Niçin bana vurmuştu piyango? Ama sırtıma yüklenen ağırlığı hissetmeme rağmen kırılmadım. Bu beni tatmin ediyordu. En küçük ve basit olandan başlayarak hazırlanıyorsun: Yanına hangi çakıyı, hangi tıraş takımını almalısın... Toplanıp hazırlandım... Ve hemen bir sabırsızlık başladı: Kısa süre içinde bilmediğin bir şeyle' karşılaşacaksın, boş geçmemeli, yüksek duygular beklemelisin. Şema oluşuyor... Bunu size herkes anlatabilir ve anlatacaktır... Beni ise bir ter basıyor, bir titreme alıyor... Bir de şöyle bir durum var: Uçak piste

konduğunda hem bir rahatlama hem de bir heyecan sarıyor içinizi. Şimdi artık her şey başlayacak, göreceksin, hissedeceksin, yaşayacaksın.

Üç Afgan dikilmiş duruyorlar, aralarında bir şeyler konuşarak gülüşüyorlar. İşporta tezgâhlarının arasından kirli bir oğlan çocuğu koşarak geçiyor ve ardından üzerinde kalın kumaşların yer aldığı tezgâhların altına dalıp kayboluyor. Bir papağan yemyeşil gözlerini bana dikmiş hiç kıpırdamadan bakıyor. Bakıyorum ve ne olup bittiğini anlamıyorum... Konuşmalarını kesmiyorlar... Adamlardan bana sırtı dönük olanı dönüyor... Ve ben bir tabanca namlusuyla karşı karşıya kalıyorum... Tabanca yukarı doğru kalkıyor... Kalkıyor... İşte namlu ağzı... Onu görüyorum. O anda keskin bir şakırtı duyuyorum ve aynı anda ben artık yokum... Ben aynı anda hem o tarafta hem de bu taraftayım... Ama henüz yere düşmemişim, ayaktayım. Onlarla konuşmak istiyorum, konuşamıyorum: A-a-a-a...

Dünya ağır ağır yeniden görünmeye başlıyor, bir fotoğraf gibi... Pencere... Yüksek bir pencere... Beyaz, büyük bir şeyler, bu beyazlıkta bir cesamet var... Birisi... Gözlükler yüzünü görmeme engel oluyor... Alnından ter damlıyor... Ve ter damlaları acıtarak yüzüme çarpıyor... Ağırlaşmış kirpiklerimi kaldırıyorum ve rahatlamış bir nefes duyuyorum:

"Oh nihayet, yarbay yoldaş 'izinden' geri döndü."

Ama ben başımı kaldırıp döndürecek olsam beynim bir yerlere akıyor gibi oluyor. Bilincim gidip geliyor... O çocuk tekrar kalın kumaşların altındaki işporta tezgâhının altında kayboluyor... Papağanın yeşil gözleri kıpırtısız üzerime dikiliyor... Üç Afgan öyle duruyor... O, hani sırtı bana dönük olan, yüzünü dönmeye başlıyor... Ve benim bakışlarım tabancanın namlusuna takılıp kalıyor... İşte namlu ağzı... Görüyorum... Artık o bildik şakırtıyı beklemiyorum... Haykırıyorum: "Seni öldürmek zorundayım! Seni öldürmek zorundayım!.."

Haykırışın rengi ne tonda? Lezzeti nasıl? Peki ya kan ne renk? Hastanede kırmızı, kuru tozda boz, akşam vakti kayalıkta koyu lacivert... Canlı değil artık... Ağır yaralı insandan kan tıpkı kırılmış bir kavanozdan boşalır gibi daha çabuk boşalıyor... Ve insan sönüyor... Sönüyor... Sadece gözleri sonuna kadar parlaklığını koruyor ve seni görmeden uzaklara bakıyor... İnatla uzaklara bir yerlere...

Her şeyin bedeli ödendi! Her şeyin! Tamamıyla. (*Odanın içinde sinirli sinirli dolaşmaya başlıyor.*)

Siz dağlara aşağıdan bakıyorsunuz ve onları sonsuz olarak, erişilmez olarak görüyorsunuz. Ama uçağa binip yükseldiğinizde aşağıda devrik sfenkslerin yattığını görüyorsunuz. Neden bahsettiğimi anlıyor musunuz? Zamandan. Olaylar arasındaki mesafeden. O zaman katılımcıları olan bizler bile bu savaşın ne menem bir şey olduğunu bilmiyorduk. Yetmiş dokuz yılındaki benle bugünkü beni birbirine karıştırmayın sakın. Evet, ben buna inanmıştım. Seksen üçte Moskova'ya gelmiştim. Burada öylesine yaşıyorlar, öylesine davranıyorlardı ki, sanki bizler orada değildik. Ve de sanki ortada savaş falan yoktu. Metroda her zamanki gibiydi insanlar, gülüyorlar, öpüşüyorlardı. Kitap okuyorlardı. Arbat* boyunca yürüdüm ve insanları durdurarak sordum:

"Kaç yıldır sürüyor Afganistan'daki savaş?"

"Bilmiyorum..."

"Kaç yıldır sürüyor savaş?"

"Bilmiyorum, niçin soruyorsunuz?"

"Kaç yıl?"

"Galiba iki yıl..."

"Kaç yıl?..

"A, orada savaş mı var? Gerçekten mi?"

---

*Moskova'nın merkezinde yer alan, araç trafiğine kapalı ünlü cadde.

Şimdi bizimle alay etmek, eğlenmek mümkün: Bakın şu körlere ve aptallara, koyun gibiydiler. Uysal koyun sürüsü! Artık Gorbaçov izin verdi... Dizginler serbest bırakıldı... Gülün bakalım! Ama kadim Çin atasözü şöyle der: "Ölü bir aslanın başında övünen avcı hor görülmeye, mağlup edilmiş bir aslanın başında övünen avcı ise saygıya layıktır." Birileri yanlışlardan bahsedebilir. Hakikaten, bilmiyorum: Kim? Ama ben değilim. Bana soruyorlar: "Siz o zaman niçin sustunuz? Çocuk değildiniz? Tam elli yaşındaydınız." Ben anlamak zorundaydım...

Orada savaşmış ama aynı zamanda o halka saygı duymuş olmamdan başlayayım. Hatta ben o halkı seviyorum. Şarkıları, duaları hoşuma gidiyor: huzurlu ve sonsuz, tıpkı dağları gibi. Ama işte ben –sadece kendimden bahsedeceğim– çadır evin beş katlı apartmandan kötü olduğuna ve klozet olmadan kültürün olamayacağına samimiyetle inanmıştım. Ve biz onları klozete boğduk, taştan evler inşa ettik. Traktör kullanmasını öğrettik. Çalışma odaları için masalar, su için sürahiler ve resmi toplantılar için güzel masa örtüleri ve binlerce Marx, Engels, Lenin posterleri götürdük. Her yöneticinin odasında başının üzerinde asılı duruyorlardı. Biz onların yöneticileri için kara "Volgalarımızdan" götürdük. Traktörlerimizi ve damızlık boğalarımızı götürdük. Köylüler (dehkanlar) onlara verilen toprakları almak istemediler zira onlara göre toprak Allah'a aitti, insan toprağı alamaz ve veremezdi. Camilerin harap kubbeleri kırılmış kafataslarını andırıyor ve sanki bizlere uzaydan bakar gibi bakıyorlardı...

Bizler karıncaların dünyayı nasıl gördüğünü hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bu konu hakkında Engels'te bir şeyler bulabilirsiniz. Şarkiyatçı Spenserov şöyle diyor: "Afganistan'ı asla satın alamazsınız, onu ancak satın almış birisinden parayla devralabilirsiniz." Sabah sigara içiyorum, bir de bakıyorum kül tablasında mayıs böceği kadar minik bir kertenkelecik var.

Birkaç gün sonra dönüyorum: Kertenkelecik kül tablasının içinde aynı pozda hatta başını bile kıpırdatmadan öylece duruyor. Anladım ki Doğu bu işte. On kez yok olur ve yeniden yaratılır, parçalanır ve yeniden ayağa kalkar ama bu arada o küçümencik başını yerinden bile oynatmamış olur. Onların takvimine göre yıllardan bin üç yüz altmış bir...

Evde televizyonun karşısında koltukta oturuyorum. İnsan öldürebilir miyim? Yahu ben sinek bile öldürmüyorum! İlk günler, hatta aylar, kurşunlar dut ağacının yapraklarını parçalıyor, gerçek dışılık hissi doğuruyor... Çatışmanın psikolojisi ise çok başka... Koşarsın ve hedef gözetirsin... İleride... Yan gözle... Kaç kişi öldürdüğümü saymadım hiç... Ama koştum, hedefi belirledim... Burada... Orada... Canlı, hareket eden hedef... Kendim de hedeftim. Canlı hedef... Hayır, savaştan kahraman olarak dönülmez... Savaştan kahraman olarak dönmek imkânsızdır...

Her şeyin bedeli ödendi! Her şeyin!! Kâfi.

Siz bin dokuz yüz kırk beş yılının askerini tahayyül edebiliyor ve zamanında tüm Avrupa'nın sevdiği gibi onu sevebiliyorsunuz. Kocaman geniş bir kemer takmış, naif, basit Sovyet askeri. Ona hiçbir şey lazım değildi, ona gerekli olan sadece zafer kazanmak, sonra da evine dönmekti. Oturduğunuz evin avlusuna, sokağınıza dönen bu asker ise farklı! Bu askerin blucine ve teybe ihtiyacı vardı. O başka bir hayatı gördü ve unutmadı... Pek çok şey talep etti... Eskiler ne güzel söylemiş: Uyuyan yılanı uyandırmayın. İnsanı insanüstü sınavlara sokmayın. Bunlara dayanamaz.

Çok sevdiği Dostoyevski'yi oralarda okuyamaz hale gelir. Zira hüzün basar, karamsarlık çöker. O da yanına okumak için Bradbury* kitapları alır. Fantastik kitaplar. Sonsuza kadar yaşamayı kim ister ki? Kimse.

---

*Ray Douglas Bradbury (1920-2012) ünlü ABD'li korku ve bilimkurgu yazarı.

İyi ama vardı... Mevcuttu! Hatırlıyorum... Hapishanede bana o zamanki deyişimizle çete başını göstermişlerdi. Demir bir yatağa yatmış kitap okuyordu... Tanıdık bir kapağı vardı kitabın... Lenin: *Devlet ve Devrim.* "Yazık," dedi, "bitiremeyeceğim. Belki benim çocuklarım okuyup bitirir..."

Okul binası yanmış, sadece duvarları kalmıştı ayakta. Her sabah çocuklar derse geliyor ve o yangından artakalan kömürleşmiş tahtalarla o kalan duvarlara yazıyorlardı. Derslerden sonra duvarı tekrar kireçle boyuyorlardı. Ve duvar yeniden beyaz bir sayfaya benziyordu...

"Yeşil" alandan kolları bacakları tamamen kopmuş bir teğmen getirdiler. Erkeklik organı da kopmuştu. Şoktan sonra sorduğu ilk soru: "Orada çocuklarım ne durumda?.." oldu.

Tüm hesap ödendi! Ve bizler herkesten fazla ödedik... Sizlerden fazla ödedik...

Bize hiçbir şey lazım değil. Çok şey gördük, geçirdik. Bizi dinleyin ve anlamaya çalışın. Ama herkes sürekli harekete ve bir şeyler vermeye alışmış: ilaç vermek, emekli maaşı vermek, konut vermek. Vermeye ve unutmaya. Bu "verme" büyük bir bedelle, kanla ödendi. Ama biz size günah çıkarmak için gelmedik... Biz kendimiz günah çıkarırız...

Günah çıkarmanın sır saklamak olduğunu unutmayın...

Askeri danışman

– Yok, her şeye rağmen böyle bitmesi iyi oldu. Yenilgiyle. Böylece gözlerimiz açılmaya başladı...

Hepsini anlatmak imkânsız... Öylesi hayal olur... Olan oldu, geçen geçti ve geride kalanlar, yani gördüklerim ve hatırladıklarım, bir bütünün sadece küçük bir parçası... Bir süre sonra da anlatabileceklerim gün yüzüne çıkmaya başlıyor işte. Ama söze dökülebilen kısmı sadece onda biridir. O da en iyi

durumda ve ben yeterince uğraşırsam. Tüm gücümü toplarsam. Peki ama kimin için? Karnındaki sekiz şarapnelle kollarımda ölüp giden Alyoşka için mi? Biz onu dağlardan on sekiz saatte indirebildik. On yedi saat sağ kalmayı başardı ama on sekizinci saatte öldü. Alyoşka için mi hatırlayıp anlatmak gerekiyor? İyi ama bu, insana özellikle de orada, öbür taraftaki insana bir şeylerin gerekli olduğunu ileri sürerek meseleye tamamıyla dini açıdan yaklaşan bir görüş. Ben daha çok artık onların canlarının yanmadığına, korkmadıklarına ve utanmadıklarına inanıyorum. O halde ortalığı karıştırmanın ne anlamı var? Bizden bir şeyler öğrenmek istiyorsunuz... Evet... Biz, elbette damgalıyız... İyi ama bizlerden ne öğrenilebilir ki? Siz muhtemelen bizleri başka birileriyle karıştırıyorsunuz, öyle değil mi? Anlamaya çalışın, başka bir ülkede ne için mücadele verdiğini bilmeden bazı ideallere sahip olmak çok zor. Anlamını bulabilmek. Orada bizler aynıydık, eşit koşullardaydık ama fikirleri özdeş insanlar değildik. Burada olduğu gibi... Normal dünyada... Orada olanlarla burada olanların yer değiştirmesi kaderin bir cilvesine bakıyordu sadece. Hepimiz farklıyız ama hem orada hem burada her yerde aynıyız.

Altıncı ya da yedinci sınıfta Rus Edebiyatı öğretmenimizin tahtaya çağırdığını hatırlıyorum:

"En sevdiğin kahraman hangisi: Çapayev mi,* Pavel Korçagin mi?" diye sormuştu.

"Huckleberry Finn,"** demiştim."

"Niçin Huckleberry Finn?"

---

*Vasiliy İvanoviç Çapayev (1887-1919) Ekim Devrimi sonrası başlayan İç Savaş'ta Kızıl Ordu saflarında büyük yararlılıklar gösteren askeri birlik komutanı. Ölümünden kısa bir süre sonra gerçek bir efsaneye dönüşmüş ve fıkralara, şiirlere, şarkılara, kitap ve filmlere konu olmuştur.

**Amerikalı yazar Mark Twain'in *Huckleberry Finn'in Maceraları* (1884) romanının başkahramanı olan Huckleberry Finn, özgürlüğüne kavuşmak isteyen Jim adlı köleyle Mississippi Nehri'nde bir sal yolculuğu yaparak çeşitli serüvenlere atılır.

Huckleberry Finn, kaçak köle Jim'i ele vermek ya da onun yüzünden cehennemde yanmak ikilemiyle karşılaştığında kendi kendine şöyle demişti: "Lanet olsun, cehennemde yanarım daha iyi!" Ve Jim'i ele vermemişti.

"Peki ya Jim beyazlardan yana olsaydı, sen ise kızıllardan yana?" diye sormuştu dersten sonra arkadaşım Alyoşka.

Tüm ömrümüz boyunca böyle yaşadık, bir yanda beyazlar, diğer yanda kızıllar ve bizimle olmayan bize karşı demektir.

Bagram'ın* hemen altındaydık... Bir köye girdik, yiyecek istedik. Onların âdetlerine göre eğer birileri evine gelmişse ve açsa ona ekmek vermemezlik edemezsin. Kadınlar bizi masaya oturtup doyurdular. Biz oradan ayrıldıktan sonra o kadınları ve çocuklarını öldürene kadar taşlamış tüm köy. Onlar öldürüleceklerini biliyorlardı ama yine de bizi evlerinden kovmadılar. Ama biz onlara kendi âdetlerimizi dayatmaya kalktık... Başımızda şapkayla camilerine girdik...

Beni niçin hatırlamaya zorluyorsunuz? Yaşananlar çok özel ve çok kişiseldi: İlk öldürdüğüm insan, kumun üzerine düşen ilk kanım, bilincimi yitirmeden önce başımın üzerinde sallanır gördüğüm deve başı... Aynı zamanda, ben de oradaki herkes gibiydim. Aslında ben hayatımda sadece tek bir kez herkes gibi olmak istemedim... Bir kez... Kreşte bizim el ele tutuşup çift olarak dolaşmamızı isterlerdi, ben ise tek başıma dolaşmayı severdim. Genç eğitimciler bir süre benim bu davranışıma sabrettiler, ama kısa bir süre sonra birisi evlendi ve ayrıldı, onun yerine de Klavya Teyze geldi.

"Seryoja'nın elinden tut bakayım," dedi Klavya Teyze, çocuğu yanıma getirerek.

"İstemiyorum."

"Niçin istemiyorsun?"

---

*Bagram ilçesi Afganistan'ın Parvan Vilayeti'ne bağlı olan yaklaşık 100.000 nüfuslu bir ilçedir.

"Tek başıma dolaşmayı seviyorum."

"Tüm uslu çocuklar nasıl davranıyorsa sen de öyle davran bakayım."

"Hayır."

Geziden sonra Klavya Teyze beni soydu, hatta donumu fanilamı bile çıkarttı, sonra da beni üç saat karanlık bir odaya kapadı. Çocuklukta yalnız kalmak kadar korkunç bir şey yoktur... Karanlıkta... Herkesin seni unuttuğunu düşünürsün... Asla bulamayacaklarını sanırsın. Ertesi gün ben koşup Seryoja'nın elini tuttum ve ben de herkes gibi oldum. Okulda benim adıma sınıf karar verdi, enstitüdeyken arkadaşlarım, fabrikada emek kolektifi. Her yerde benim adıma karar veriyorlardı. Bana tek kişinin hiçbir şey yapamayacağını telkin ettiler. Bir kitapta "kahramanlığın katli" kelimesine takılmıştım. Oraya sevk edildiğimde içimde öldürülecek bir şey kalmamıştı artık: "Gönüllüler iki adım öne çıksın," dendi. Herkes iki adım öne çıktı ve ben de iki adım öne çıktım.

Şindand'daydık...* Çıldırmış iki askerimizi gördüm. Hayallerindeki Afgan savaşçılarla sürekli bir "müzakere halindeydiler". Onuncu sınıf tarih kitabından bilgilerle sosyalizmin ne olduğunu anlatıyorlardı... Lenin'in kim olduğunu... "Mesele o ki, putlarının içi boştu ve rahipler onların içine oturup gelenlere söz söylüyorlardı." Krılov** dededen şeyler... Klasik... Ben henüz on bir yaşındayken bir gün okula yetmiş sekiz Fritz Amca*** vurmuş olan 'keskin nişancı teyze' gelmişti. Eve

*Afganistan'ın Herat vilayetinde yer alan, askeri ve sivil amaçlı büyük bir hava üssünün yer aldığı şehir.

**İvan Andreyeviç Krılov (1769-1844) Rus gazeteci, şair, oyun yazarı, çevirmen; iki yüzden fazla fabl yazmış, "Rus La Fontaine'i" olarak tanınmıştır.

***Bugün Türkiye'de Alman erkeğinin sembol ismi nasıl "Hans" ise Hitler Ordularına karşı savaşan ve Nazi ordu mensuplarını aşağılamak isteyen Sovyet halkı için de sembol Alman Nazi erkek ismi Fritz idi.

döndüğümde kekeliyordum ve ateşim çıkmıştı. Ailem grip olduğuma karar verdi. Bir hafta evde yattım. Çok sevdiğim *Ovod*'u* okudum.

Niçin beni hatırlamaya zorluyorsunuz? Ben, döndüğümde... savaş öncesindeki blucinlerimi ve gömleklerimi giyemedim, sanki benim tanımadığım yabancı birine aittiler, üstelik annem onların hâlâ benim kokumu taşıdıklarını iddia etmesine rağmen. O insan artık yok, yaşamıyor. Bu diğeri, yani şimdi ben olan, sadece aynı soyadını taşıyor, o kadar. Orduya katılmadan önce bir kızla görüşüyordum, âşıktım ona. Döndüm ve onu aramadım bile. Benim şehre döndüğümü tesadüfen öğrenip o beni buldu. Boş yere... Buluşmamamız gerekiyordu aslında... "Senin sevdiğin o çocuk, hani seni seven çocuk, o artık yok," dedim ona. "Ben, farklıyım artık. Farklı biriyim!" dedim. Ağladı. Pek çok kez geldi. Telefon etti. Niçin?

Ben farklıyım! Farklıyım! (*Durdu, sakinleşti.*) Her şeye rağmen o ilk çocuğu beğeniyorum ben... Özlüyorum onu... Hatırlıyorum... "Padre," diye soruyordu Ovod, Montanelli'ye, "Tanrınız şimdi tatmin oldu mu?"

Ben bu soruları kimin suratına çarpayım? Bir el bombası gibi fırlatıp atayım...

Topçu er

– Ben oraya nasıl mı gittim? Çok basit... Gazetelerde yazılan her şeye inandığım için...

Kendime şöyle demiştim: "Evvelden kahramanlıklar yapıyorlardı, fedakârlıklarda bulunuyorlardı, şimdiki gençlikte ise

**Ovod/Atsineği* (İngilizcesi, *The Gadfly*) İrlandalı ve sonrasında Amerikalı kadın müzisyen ve yazar Ethel Lilian Voynich'in (1864-1960) yazdığı, ilk kez 1897 yılında ABD'de basılan devrimci romantik roman. SSCB'de çok popülerdi ve ilki 1955, ikincisi ise 1980 yılında olmak üzere iki kez filme çekilmişti.

bunlardan eser yok, bir derde derman olmazlar. Ben de öyleyim. Orada savaş sürüyor ben ise kendime yeni elbiseler dikiyor, yeni saç modelleri tasarlıyorum." Annem ağladı: "Ölsem de affetmem. Ben seni kolunu bacağını ayrı ayrı gömmek için doğurmadım".

İlk izlenimlerim mi? Kâbil'e sevkiyat... Dikenli teller, otomatik tüfekli askerler... Köpekler havlıyor... Sadece kadınlar var. Yüzlerce kadın. Subaylar geliyor ve hiç saklayıp gizlemeden kim daha güzel, daha gençse onu seçip götürüyorlar. Beni bir binbaşı çağırdı:

"Eğer aracım seni rahatsız etmezse seni kendi taburuma götüreyim."

"Hangi araç?"

"'İki yüz' yükü taşıyan araçlardan..."

Ben "iki yüz" kodunun öldürülenler, cesetler için kullanıldığını öğrenmiştim.

"Şimdi de ceset var mı araçta?"

"Var ama indiriyorlar."

Araç bildiğin sıradan tenteli KamAZ.* Cesetleri tıpkı mühimmat sandıklarını indirir gibi indirdiler. Ben dehşete düştüm. Askerler benim "çaylak" olduğumu anladılar. Tabura geldik. Sıcaklık altmış derece. Tuvalette o kadar çok sinek var ki, bir insanı havaya kaldırıp uçurabilirler. Duş yok. Su altın değerinde. Ben taburdaki tek kadınım.

İki hafta sonra tabur komutanı yanına çağırdı:

"Artık benimle beraber yaşayacaksın..." dedi.

İki ay ondan kurtulmaya çabaladım. Bir seferinde neredeyse üzerine el bombası atacaktım, diğerinde ise bıçağa sarılmak zorunda kaldım. Bana sürekli şöyle diyordu: "Daha çok pırpırı

*KamAZ (Kamskiy Avtomobilniy Zavod/Kamskiy Otomotiv Fabrikası'nın kısaltılmış hali) – Tataristan Cumhuriyeti'nin Kamsk şehrinde 1970 yılında kurulan SSCB ve ardılı Rusya Federasyonu'nun en büyük ağır vasıta üreten tesisi ve aynı zamanda bu tesislerde üretilen ağır vasıtaların markası.

olanı mı seçeceksin?.. Canın çayla bisküvi istediğinde kendi ayağınla tıpış tıpış bana geleceksin..." Ömründe hiç küfretmemiş olan ben orada küfrü basmaya başladım:

"S....r git!!!"

Sonunda bende küfrün bini bir para! Kâbil'e gönderdiler, askeri konukevinde nöbetçi olarak görev yapmaya başladım. İlk başta herkese çok kötü davrandım. Bana deli gözüyle bakmaya başladılar.

"Ne diye saldırıyorsun? Seni yemeyeceğiz, merak etme?"

Başka türlü davranamıyordum, zira kendini savunma bende alışkanlık haline gelmişti. Diyelim ki birisi:

"Hadi gel bende çay içelim," dedi.

"Sen beni gerçekten bir fincan çaya mı çağırıyorsun yoksa niyetin bana 'çubuk çay' içirmek mi?" diye anında patlıyordum.

Bu böyle sürüp gidiyordu ta ki... aşkımı bulana kadar... Tabii burada böyle kelimeler kullanmıyorlar. O beni arkadaşlarıyla tanıştırırken:

"İşte karım," diyordu.

Ben ise onun kulağına fısıldıyordum:

"Afganistan'daki, değil mi?"

Bir gün ZPT'de gidiyoruz... Ateş açıldı ve ben zarar görmesin diye onun üstüne kapandım, şansımıza kurşun denk gelmedi. Sırtı dönük oturuyordu. Döndüğümüzde karısına yazıp beni anlattı. Şimdi iki aydır karısından mektup gelmiyor.

Ateş etmeyi seviyorum. Tüm şarjörü tek seferde boşaltıyorum. Vallahi içim ferahlıyor.

Bizzat bir Afgan mücahidi öldürdüm. Biraz temiz hava alalım, doğaya bakalım diye dağa çıkıyorduk araçla. Kayalıklardan bir kurşun sekti ve ben anında yatıp yaylım ateşi açtım karşılık olarak. İlk defaydı. Gidip baktım: Güçlü, yakışıklı bir erkek yatıyordu kanlar içinde...

"Seninle keşfe de çıkılır, casusluğa da gidilir," dedi çocuklar bunu görünce.

Ben de gururlandım. Bir şey daha hoşlarına gitti: Öldürdüğüm mücahidin eşyalarına el sürmedim, hatta çantasını bile karıştırmadım, sadece tabancasını aldım. Sonra yol boyunca beni kolladılar hep, acaba midem bulanır mı, kötü olur muyum diye? Hiçbir şey olmadı... Hatta şöyle bir hafifledim bile... Döndüm, buzdolabını açtım ve başladım tıkınmaya... Öyle bir yedim ki, neredeyse normal zamanda bir haftada yiyebildiğim yiyeceği tükettim... Aslında bu da bir sinir bozukluğu göstergesi. Bir şişe votka getirdiler. Hepsini içtim ama sarhoş olmadım. Sonra birden aklıma bir düşünce geldi ve kanım dondu: Eğer atışımda ıskalasaydım annem "iki yüz numaralı" paketi teslim almak zorunda kalacaktı.

Ben savaşa katılmak istemiştim ama bu savaşa değil Büyük Anayurt Savaşı'na.

Nefret nereden kaynaklanıyordu? Çok basit. Yoldaşını öldürüyorlar, sen ise hep onunlaydın, onunla aynı kaptan yemek yemiştin. O sana kız arkadaşını, annesini anlatmıştı. Şimdi ise bedeni tamamıyla yanmış öylece toprakta yatıyor... Ne yapman gerektiğini hemen anlıyorsun... Delirene kadar ateş edeceksin. Biz büyük sorunlar hakkında düşünmemeyi âdet edinmişiz: Bunu kim başlattı? Kim suçlu? En sevdiğimiz fıkra bununla ilgili... Siyaset hakkında... Bir dinleyici Ermenistan Radyosu'na* soruyor: "Siyaset nedir?" Ermenistan Radyosu cevap veriyor: "Siz sivrisineğin çişini gördünüz mü? İşte siyaset ondan bile ince bir şeydir." Bırakalım hükümet onun-

*Ermenistan Radyosu özellikle 60-70'li yılların Sovyet fıkralarının en önemli kahramanlarından birisidir. Kural olarak bu fıkralar şu sözlerle başlar: "Ermenistan Radyosu'na sormuşlar" veya "Ermenistan Radyosu soruyor". Ardından da oldukça sıradan bir soru ve onu takiben içinde saçma öğelerin de yer aldığı, "Sovyet yaşamının gerçeklerini" alaya alan çok sıra dışı cevaplar gelir.

la uğraşsın, insanlar ise burada kan görüp canavarlaşsınlar... Hastalansınlar... Yanan derinin boru gibi nasıl büküldüğünü, sanki naylon çorapmış gibi yırtılıverdiğini bir kez görsen yeter zaten... Hayvanları öldürdüklerinde de dehşeti hissediyorsun... Silah taşıyan kervanı yakalayıp herkesi ve her şeyi kurşuna dizdiler. İnsanları ayrı, eşekleri ayrı. Canlılar benzer şekilde sustular ve ölümlerini beklediler. Yaralı eşek öyle bir haykırıyordu ki, sanki demiri demire sürtüyorlardı. Öyle keskin ve gıcırtılı bir ses...

Benim burada farklı bir yüzüm, farklı bir sesim var. Eğer bizim gibi kızlar burada oturup şöyle şeyler konuşuyorlarsa buradakilerin nasıl insanlar olduğunu varın siz tahayyül edin:

"Aptala bakın! Çavuşuyla kavga edip gücenmiş, gidip 'duhlara' katılmış. Vuruvereymiş çavuşunu tamammış. Bitti gitti. Askeri zayiat diye raporunu yazıverirlerdi."

Açıkça böyle konuşabiliyorlar... Pek çok subay burada da Sovyetler'de olduğu gibi davranabileceğini sanıyor: Askeri dövebilir, aşağılayabilir sanıyor... Sonra da ölüsü bulunuyor... Çatışmada sırtından kurşunu yiyor... Gel de bul bakalım kimin yaptığını? Kanıtla bakalım.

Dağlarda askeri karakollarda çocuklar yıllarca kimseyi görmeden yaşıyor. Helikopter haftada sadece üç kez erzak ve mühimmat getiriyor. Ben bir seferinde böyle bir karakola gitmiştim. Teğmen geldi yanıma:

"Lütfen saç örgünüzü çözün. Saçlarınızı serbest bırakın," dedi.

Benim de saçlarım uzundu.

"Ben iki yıldır sadece tıraşlı asker kafası görüyorum," dedi.

Beni öyle gören tüm askerler siperlerden çıkıp seyretmeye başladılar.

Bir seferinde de çatışmada bir asker üzerime kapanarak beni kurşunlardan korudu. Yaşadığım sürece onu hiç unut-

mayacağım, onun için hep kilisede mum yakacağım. Beni tanımıyordu bile, sırf kadınım diye böyle davrandı. Böylesi davranışlar asla unutulmuyor. Sen sıradan günlük yaşamında sevdiğin erkeğin böyle kendini feda ederek seni kurtarıp kurtarmayacağını bilebilir misin? Burada iyi en iyi, kötü de en kötü şekliyle tezahür ediyor. Bir başka olay... Bombardıman altındaydık... Ve bir asker bana çok kötü bir laf etti. İğrenç bir laf! Pis bir laf! "Allah seni kahretsin!" dedim. Ve bir bomba başını ve bedeninin yarısını kopardı. Gözlerimin önünde... Sıtmalı gibi titremeye başladım. Üstelik o zamana kadar büyük naylon ceset torbalarında taşınan pek çok ceset görmüştüm... Alüminyum folyoya sarılan cesetler görmüştüm... Yani... Karşılaştırma yapacak bir şey bulamıyorum... Sanki büyücek bir oyuncak gibi... Cesedin görüntüsünü tanımlayamıyorum... Tanımlayacak kelime bulamıyorum. Arıyorum, arıyorum ama bulamıyorum. Ama beni böylesine sarsanına hiç rastlamamıştım... Bir türlü kendime gelemiyordum...

Hak edip kazanmış olsalar bile kızların nişan taktığını hiç görmedim. Birisi "Savaşta Gösterilen Liyakat" için verilen bir madalyayı takmıştı da herkes "Cinsellikte Gösterilen Liyakat" madalyası diye gülüp alay etmişti onunla. Çünkü madalyayı ancak tabur komutanıyla bir gece geçirenlerin alabildiğini herkes bilirdi. Buraya niçin kadınları sevk ediyorlar? Onlar olmadan yapamadıklarından... Anlıyor musunuz? Aksi takdirde bazı subay efendiler çıldırırdı. Peki ya kadınlar niye savaşa katılmak için can atıyor? Para... Çok para... Teyp, eşya vb. alabilirsin. Evine dönünce bunları satarsın. Sovyetler'deyken bu kadar çok kazanamazsın, biriktiremezsin... Tek bir gerçek yok... Farklı gerçekler var... Biz sizinle dürüstçe konuşuyoruz... Bazı kızlar giysi vb. için dükkân sahipleriyle kırıştırıyorlardı. Dükkâna giriyorsun, çocuk dolu... "Hanım, fik fik..." diye bağırıp arka odayı gösteriyorlar. Kendi subay-

larımız da kızlardan aldıkları "hizmetin" karşılığını alışveriş çekiyle ödüyorlar ve aralarında şöyle konuşuyorlar: "Çekistime gidiyorum..."* Fıkrayı duydunuz mu? Kâbil'deki sevkiyat noktasında Zmey Gorınıç, Koşey Bessmertniy ve Baba Yaga** karşılaşmışlar. Meğer üçü de devrimi savunmaya gelmişlermiş. İki yıl sonra eve dönüş yolunda tekrar karşılaşmışlar. Zmey Gorınıç'in kala kala tek kafası kalmış, Koşey Bessmertniy ise neredeyse öleyazmış ama bir de bakmışlar ki, Baba Yaga üstü başı düzmüş, kürkler mücevherler içinde. Keyfi de gayet yerinde:

"Ben bir yıl daha kalmak için başvurdum," demiş.

"Delirdin mi sen Baba Yaga!" demişler hayretle.

"Ben Sovyetler'de Baba Yaga'yım ama burada bana Güzel Vasilisa*** diyorlar."

Askerler henüz daha ergenlikten yeni çıkmış gencecik çocuklardı... On sekiz, on dokuz yaşındaki bu çocuklar buradan perişan olmuş halde ayrılıyorlardı. Halbuki daha çocuktular. Burada dayanamayacakları pek çok şey gördüler... Pek çok şey... Bir kadının bir koliye, hatta ne kolisi, iki kutu et konservesine satıldığını gördüler. Ondan sonra kendi karılarına da aynı gözle bakacaklar. Tüm kadınlara... Burada onların hayata, kadınlara bakış açıları bozuldu. Daha sonra Sovyetler'de kadınlara doğru düzgün davranmıyorlar diye şaşırmanın anlamı

*Burada kelime oyunu ve siyasi tavır var. Sovyet istihbarat teşkilatının ilk kurulduğundaki adı olan ÇeKa/Çrezvıçaynıy Komitet/Olağanüstü Hal Komitesi'nde görevli olanlara Çekist denirdi. Alışveriş çeki karşılığı kendileriyle yatan kızlara Çekist diyerek askerler pek de hazzetmedikleri istihbarat teşkilatı ajanlarıyla bir anlamda dalga geçmekteler.

**Adı geçenler Rus/Slav mitolojisinde ve halk masallarında bahsedilen tiplerdir. Zmey Gorınıç üç kafalı ateş kusan kötü bir ejderhadır. Koşey Bessmertniy ise çoğunlukla iskelet gibi zayıf ama güçlü bir ihtiyar şeklinde resmedilen, öldürülmesi çok zor kötü kalpli bir büyücü kraldır. Baba Yaga ise Türk masallarındaki acuze cadıların bir benzeridir.

***İyi ahlakı ve güzelliğiyle kalpleri fetheden Rus halk masalı kahramanı kız.

yok. Bir tanıdığım çoktan hapse girdi bile... Çok farklı şeyler tecrübe ettiler. Her şeyi silahla, güçle çözmeye alıştılar... Bir dükkân sahibi karpuz satıyordu, bir karpuz yüz Afgani. Askerlerimiz daha ucuza almak istediler. Adam razı olmadı. Ah, öyle mi! O zaman içlerinden biri otomatik tüfeğini doğrulttu ve karpuzlara ateş etmeye başladı, koca bir karpuz dağını delik deşik etti. Şimdi böyle birinin otobüste ayağına basmayı dene ya da sırada önüne geçmeye kalk bakalım neler oluyor?.. Dene bakalım...

Bir hayalim vardı: Eve dönünce şezlongumu alıp bahçedeki elma ağacının altına yerleştirip sonra da orada uykuya dalmak... Elmaların altında... Şimdi ise bundan korkuyorum. Şimdi, özellikle askeri birliklerimizin geri çekilmesinden önce pek çok askerden bunu duymak mümkün: "Sovyetler'e dönmekten korkuyorum." Niçin? Çok basit. Biz döneceğiz ve bir bakacağız ki, orada her şey değişmiş: Başka bir moda, farklı bir müzik, değişmiş sokaklar. Bu savaşa olan yaklaşım da değişmiş olacak... Bizler ak kargalar gibi göze batacağız...

Bir yıl sonra beni arayıp bulun. Evde. Ben size adresimi vereceğim...

Memur

– Öyle çok inanmıştım ki, şimdi vazgeçemiyorum...

Ve şimdi... Bana ne derlerse desinler, ben ne okursam okuyayım, her seferinde kendime küçük bir kapı bırakıyorum. Kendini koruma güdüsü devreye giriyor... Özsavunma... Askere gitmeden önce Spor Enstitüsü'nden mezun olmuştum. Son diploma çalışmamı "Artek"te* piyoner önderleriyle ger-

* Artek, 1925 yılında Kırım Yarımadası'nda kurulmuş ve halen faal olan Sovyet Piyoner Teşkilatı'nın Batı dünyasındaki izci kamplarını andıran, önce ulusal sonra da uluslararası çapta faaliyet gösteren çocuk kampı.

çekleştirmiştim. Orada yüce bir anlam içeren *piyoner faaliyeti, piyoner sözü* gibi sözcükleri çok fazla telaffuz etmiştim... Şimdi budalaca geliyor hepsi... O zaman ise gözlerim yaşarıyordu...

Askerlik şubesinde talepte bulundum: "Beni Afganistan'a gönderin..." Siyasi eğitim işlerinden sorumlu komutan yardımcısı bize uluslararası durum hakkında dersler verdi ve dedi ki, biz Amerikan "yeşil berelilerini" sadece bir saat farkla geçmişiz, onlar da indirme yapmak için havadalarmış. Tabii bendeki bunca saflık utanç verici. Bize sürekli olarak telkin etmeye çalıştılar, uğraştılar, didindiler ve sonunda bunun bir "enternasyonalist dayanışma görevi" olduğuna bizi inandırdılar. Sonuna kadar asla gidemiyorum... Düşüncelerime bir nokta koymayı başaramıyorum... "Çıkar şu gözlerinden pembe gözlükleri," diyorum kendime. Ben 1980'de ya da 1981'de değil, ta 1986 yılında gittim. Ama o zaman bile henüz herkes susuyordu. 1987'de artık Host'taydım.* Bir tepeyi ele geçirmiştik... Yedi askerimizi kaybederek... Moskova'dan muhabirler geldi... Onlar için o tepeye "yeşilleri" (Afganistan Halk Ordusu) getirdiler, sanki tepeyi onlar almışlar gibi... Afganlar poz verdi, o sırada bizim askerlerimizse morgda yatıyordu...

"Eğitim" sırasında Afganistan'a gönderilmek üzere en iyileri seçiyorlardı. Tula, Pskov veya Kirovabad'a düşmek de çok korkunçtu zira oralar, pis ve boğucu yerlerdi ama eğitimdeki acemi askerler Afganistan'a gidebilmek için gönüllü oluyor, ricacı oluyorlardı. Binbaşı Zdobin, beni ve arkadaşım Saşa Krivtsov'u başvurularımızı geri çekelim diye ikna etmeye uğraştı:

"Sizlerden birisinin yerine bırakın Sinitsın gidip ölsün orada. Devlet sizi yetiştirmek için ne çok masraf yaptı," dedi.

Sinitsın dediği, traktör şoförlüğü yapan basit bir köylü çocuğuydu. Ben diplomamı almıştım. Saşa ise Kemerova Üni-

*Host, Afganistan'ın doğusunda Pakistan ile Afganistan sınırı yakınlarında, Host Vilayeti'nin merkezi olan yaklaşık 200.000 nüfuslu bir şehir.

versitesi'nde Germen-Roman Filolojisi Fakültesi'nde eğitim görüyordu. Mükemmel şarkı söylerdi. Piyano, keman, flüt ve gitar çalardı. Beste yapardı. Çok güzel resim çizerdi. Biz onunla kardeş gibiydik. Siyasi eğitim verilen derslerde bize zaferlerden, kahramanlıklardan bahsediyorlardı. Afganistan'ın bir zamanların İspanya'sı olduğunu söylüyorlardı. Ama sonra birden: "Sizlerden birisi öleceğine bırakın Sinitsın ölsün!"

Savaşı görmek psikolojik açıdan çok ilginçti. Öncelikle kendini inceleyip tanımak açısından. Bu beni cezbetti. Orada bulunmuş olan tanıdık çocuklara sorular sordum. Bir tanesi sonradan anladığıma göre bize masal anlatmış. Göğsünde yanığa benzer büyük bir yara vardı ve şekli "p"ye* benziyordu ve bu çocuk mahsus önü açık gömlekler giyerek bunu göstermeye çalışıyordu. Geceleyin helikopterden dağa nasıl indiklerini anlatıyordu masal gibi. Anlattıklarından aklımda kalanlardan birisi de şuydu: "İndirme birliğinde paraşütle atlayan asker paraşüt açılıncaya kadar geçen üç saniyede melek, uçarken üç saniye boyunca kartal, kalan süre zarfında ise bildiğin yük beygiridir." Biz onun tüm uydurmalarını gerçek sanıyorduk. O Homeros şimdi karşıma çıkacak ki!.. Daha sonraları böyleleri için şu tanımı kullanmaya başlamıştık: "Eğer bir beyni olsaydı, beyin sarsıntısı geçirirdi." Başka birisi ise tersine bizi niyetimizden vazgeçirmeye çalıştı.

"Oraya gitmene hiç gerek yok. Orası romantik bir yer değil, bildiğin batakhane."

Söylediği hoşuma gitmedi:

"Sen denemişsin, değil mi? Ben de denemek istiyorum."

Bize nasıl sağ kalınacağını öğretti. On emir şeklinde:

"Ateş mi ettin, derhal ateş ettiğin yerden en az iki metre kadar uzaklaş. Otomatik tüfeğinin namlusunu duvar arkasına

*Kiril alfabesinde "p" olarak yazılıp "r" olarak okunan harf.

ya da kaya arkasına gizle ki alevini görmesinler, yerini kestiremesinler. Görevdeyken içme, yoksa varacağın yere varamazsın. Nöbette asla uyuma, gerekirse yüzünü tırmala ya da elini ısır. İndirme birliğindeki asker önce ne kadar becerebiliyorsa o kadar, sonra ise ne kadar gerekiyorsa o kadar koşar."

Babam bilim adamı, annem mühendis. Küçük yaştan itibaren beni çok iyi eğittiler, kişilik sahibi olmam için uğraştılar. Ben de kişilik sahibi olmak istedim hep... Bu nedenle... (*Güleyor*) beni Oktyabryata'dan* ihraç ettiler ve uzun süre Piyoner yapmadılar. Şerefim için kavga etmiştim. Kırmızı fularımı bağladıklarında** öyle sevmiştim ki, hiç çıkarmayıp onunla uyuyordum. Edebiyat dersinde öğretmenimiz şöyle demişti:

"Kendinden anlatma, kitapta ne yazıyorsa onu söyle."

"Ben yanlış mı anlatıyorum?"

"Kitaptaki gibi anlatmıyorsun..."

Masaldaki gibi, Çar, gri dışındaki renkleri sevmezmiş. Ve o Çarlıktaki her şey fare kuyruğu rengindeymiş.

Şimdi ise ben kendi öğrencilerime (*Okulda öğretmenlik yapıyor*) şöyle diyorum:

"Düşünmeyi öğrenin ki, sizleri de sıradan budalalar haline getirmesinler. Kurşun asker olmayın."

Askere gitmeden önce nasıl yaşayacağımı Tolstoy ve Dostoyevski'den öğretmiştim, orduda ise çavuşlardan öğrendim. Çavuşların iktidarı sınırsızdır, takım başına üç çavuş düşer.

"Komutumu dinle! Paraşütçü indirme birliği askeri neye sahip olmalıdır? Cevapla!"

Paraşütçü indirme birliği askerinin küstah bir suratı, de-

*Sovyetler Birliği'nde 1923-1924 yıllarında ortaya çıkmış ve ilk kez 1917 Ekim Devrimi sırasında doğmuş çocuklar kabul edildiği için adına Oktyabryata ("Ekimci") denen, ilkokul öğrencisi 7-9 yaş arası Piyoner Teşkilatı öncesi çocukları kapsayan kümeler.

**Piyonerliğe kabul edildiğinde boyna takılan üçgen şeklindeki kırmızı küçük fular.

mirden yumrukları olmalı ve bir gram bile vicdana sahip olmamalıdır.

"Vicdan paraşütçü indirme birliği askeri için fazladan bir yüktür. Tekrarla!"

"Vicdan paraşütçü indirme birliği askeri için fazladan bir yüktür!"

"Sizler sıhhiyecisiniz. Sıhhiyeci HİB'in (Hava İndirme Birlikleri) asilzadesidir. Tekrarla!"

Anneme askerden yazdığım mektupta şöyle demiştim: "Anne, bir koyun alıp adını çavuş koy, eve geldiğimde onu kendi ellerimle keseceğim."

Kurulu düzen bilinci köreltiyor ve insanda direnecek güç bırakmıyor... Ne isterlerse yapacak hale getiriyorlar seni...

Sabahın altısında kalkış. Üç kez: "Kalk – yat. Kalk – yat."

Koğuş içinde beyaz muşambayla kaplı zeminin üzerinde (muşamba zemin mahsus beyaz ki, sık sık size temizletip cilalatabilsinler) esas duruşa geçmek için üç saniye veriyorlar. Yüz altmış kişi yatağından fırlayıp üç saniyede esas duruşta hizaya girmeli. Kırk beş saniye içinde üç numaralı üniforma içinde, yani palaskasız ve şapkasız ama tam tekmil hazır olmanız gerek. Diyelim birisi çizme giymeden önce ayağa sarılan dolakları adam gibi ayağına dolayamadı.

"Baştan tekrarlayın!"

Diyelim askercik yine beceremedi.

"Baştan tekrarlayın!"

Spor ve beden eğitiminde ise temel olarak çıplak elle mücadele öğretilir. Yani bıçak, sopa, istihkâmcı küreği, tabanca ve otomatik tüfek karşısında karate, boks, sambo* ve çeşitli

*Sambo ilk kez 1920-1930 yıllarında Sovyetler Birliği'nde geliştirilmiş modern bir savaş sanatı, mücadele sporu ve kendini koruma sistemidir. Sambo kelimesi "silahsız kendini savunma" anlamına gelen Rusçadaki "samooborona bez orujiya" ifadesinin kısaltılmışıdır.

dövüş tekniklerinin karma eğitimi verilir. Rakibin otomatik tüfeklidir, sen çıplak ellesindir. Sen istihkâmcı küreğiylesindir, rakibin çıplak elle. Yüz metre "tavşan zıplaması" yaptırılır... Tek ayak üzerinde... Yumruğunla on tuğlayı kırman gerekir. İçtimaya toplarlar, hizaya sokarlar ve derler ki: "Öğrenene kadar hiçbir yere gitmek yok!" En zoru kendini aşabilmek, kendinle mücadeleden kaçmamaktır.

Yıkanmak için beş dakika verilir. Yüz altmış kişiye on iki duş vardır.

"Hazır ol! Duşlara marş marş!"

Beş dakika sonra tekrar:

"Hazır ol! Duşlara marş marş!"

Sabah içtiması: Elbise ve şapkalardaki tüm metal aksamın kedinin bir tarafı gibi pırıl pırıl parlaması gerekir, yakalar bembeyaz olmalıdır, şapkanızda iplik geçirilmiş iki dikiş iğnesi bulunmalıdır.

"İleri! Koşar adım marş marş! Talim alanına!"

Tüm gün sadece yarım saat boş vaktiniz vardır, o da öğle yemeğinden sonra mektup yazma zamanı.

"Er Krivtsov, niçin boş boş oturuyorsunuz da mektup yazmıyorsunuz?"

"Ne yazacağımı düşünüyorum Çavuş Yoldaş!"

"Niçin alçak sesle cevap veriyorsunuz?"

"Düşünüyorum Çavuş Yoldaş!"

"Niçin size öğretilmiş olduğu gibi bağırmıyorsunuz? 'Uygun yer'de egzersiz yapmanız gerekecek."

"Uygun yer"de egzersiz yapmak demek emir vermek ve almak için doğru ses yüksekliğini yakalamak maksadıyla klozetin içine haykırmak demektir. O sırada çavuş da arkanızda durarak egzersizi iyi yapıp yapmadığınızı denetler.

Askerlerin sözlüğünden:

Rahat: Seni seviyorum hayat. Sabah içtiması: Ey insanlar

bana inanın. Akşam içtiması: Bir zamanlar onları tanırlardı. Disiplin Koğuşu: Memleketten uzaklarda. Terhis: Uzak yıldızların ışığı. Talim alanı: Budalaların toplanma alanı. Bulaşık makinesi: Diskotek (tabaklar disk gibi döndüğü için). Siyasi Eğitim İşlerinden Sorumlu Komutan Yardımcısı: Külkedisi (Deniz Kuvvetleri'nde ise, yolcu).

"Sıhhiyeci HİB'in asilzadesidir. Tekrarla!"

Sonsuz bir açlık duygusu. En sevilen kutsal yer: kantin. Zira oradan kek, şeker, çikolata almak mümkün. "Pekiyi" ateş edersen kantine gitme izni alabilirsin. Paran yetmezse birkaç tane tuğla satarsın. İki iriyarı tip alırsınız elinize bir tuğla, paralı olduğunu tahmin ettiğiniz acemi erlerden birine yaklaşıp teklifinizi yaparsınız:

"Tuğla satın al."

"Ne yapayım ben tuğlayı?"

Etrafını sararsınız:

"Tuğla satın al..."

"Kaç para?"

"Üç ruble."

Bize üç rubleyi verir, köşeyi dönünce tuğlayı atar. Biz ise üç rubleyle bir güzel karnımızı doyururuz. Bir tuğla on keke bedel.

"Vicdan paraşütçü indirme birliği askeri için fazladan bir yüktür. Sıhhiyeci HİB'in asilzadesidir."

Ben galiba hiç fena bir aktör olmasam gerek, zira bana biçilen rolü oynamayı çabucak öğrendim. "Süt kuzusu" olarak ün salmak en kötüsüydü, çünkü bu yakıştırmada bir zayıflık, erkeklikten bir uzaklaşma vardı. Üç ay sonra ilk çarşı iznime çıkabildim. Her şeyi nasıl da unutmuşum! Daha kısa bir süre önce kızlarla öpüşüyor, kafeteryada oturuyor, dans ediyordum. Sanki geçen üç ay değil de üç yıldı ve ben medeniyete yeni dönmüştüm.

İzin akşamı:

"Maymunlar! Derhal sıraya girin! Paraşütçü indirme birliği askeri için önemli olan nedir? Önemli olan yukarıdan inerken dünyayı es geçmemesidir."

Sevkiyattan hemen önce yılbaşı kutlaması düzenledik. Ben Noel Baba olmuştum, Saşka ise Sneguroçka* kılığına girmişti. Bu kutlama bize okulu hatırlatmıştı.

On iki gün yol gittik... Dağlardan kötüsü yine dağlardır... Çetelerden uzaklaşıyorduk. Dopingle dayanabiliyorduk...

"Sıhhiyeci şu senin 'Ozverin'den** versene."

Onların bu adı taktıkları ilaç aslında sidnokarb*** idi. Ne kadar tablet varsa tüketmişlerdi.

İnsanda gülümseyecek hal bile kalmıyordu onların bu esprilerine. Ardından birisi fıkrayı anlatmaya başlardı:

"Şikâyetiniz ne?" diye sorar doktor, "Kedi Leopold'a."****

"Fareler."

"Fareleri yakalayamıyorsunuz değil mi?.. Hımm, anlaşılıyor. Siz haddinden fazla iyi yüreklisiniz. Sizin öfkelenmeniz lazım. Size 'Ozverin' hapı yazıyorum. Günde üç kez, yemeklerden sonra birer tablet alınız."

"Eee, ne olacak o zaman?"

"Hayvanlaşacaksınız."

---

* Snegoruçka (Kar Kız) Rus ve Türk-Altay mitolojisinde Ded Moroz (Ayaz Ata) adıyla bilinen Batı medeniyetindeki Noel Baba'nın torunu olan, mavi elbiseli, uzun örgülü saçlı, iyi kalpli, masal karakteri güzel kız.

**Sonu "rin", "zin" hecesiyle biten ilaçlara gönderme yaparak ozverit/hayvanlaşma-vahşileşme sözcüğünden türetilmiş ve "hayvanlaştırıcı" diyebileceğimiz, askerlerin mizah duygusuyla ürettikleri uydurulmuş bir ilaç ismi.

*** Sidnokarb 1970'li yıllarda SSCB'de geliştirilen ve halen Rus tıbbi pratiğinde kullanılan, uyarıcı olarak merkezi sinir sistemini etkileyen ana psikostimülatörlerden birisi.

****Kot Leopold/Kedi Leopold, 1975-1987 yıllarında Sovyet televizyon kanallarında gösterilen, iki yaramaz fareden çok çeken, iyi yürekli, kibar çizgi film kahramanı kedi.

Beşinci gün askerin biri kendini vurdu; herkesi önüne geçirip arkada kalmış, sonra da otomatik tüfeği boğazına dayayıp tetiğe basmış. Onun ölüsünü, sırt çantasını, çelik yeleğini, kaskını biz yüklenmek zorunda kaldık. Hiç acıyamamıştık çocuğa. Kurallarımıza göre cesetlerin asla bırakılmayıp taşındığını biliyordu.

Ancak terhis olup evlerimize döndüğümüzde çocuğu anıp, ona acıyabildik.

"Günde üç kez, yemeklerden sonra birer tablet alınız."

"Eee, ne olacak o zaman?"

"Hayvanlaşacaksınız."

Patlamalar sonucu alınan yaralar en kötüleridir... Bacağın dizden aşağısı kopmuş... Kemik sallanıyor... Diğer ayağın topuğu parçalanmış... Erkeklik organı kopmuş... Gözler akmış... Kulak kopmuş... İlk gördüğümde içim kalktı, boğazım tamamıyla kurudu... Kendi kendime şöyle dedim: "Şimdi bir şeyler yapmazsan asla bir sıhhiyeci olamayacaksın." İki ayağı da kestim... Turnike yaptım, kanı durdurdum, ağrı kesici yaptım, uyuttum... Karnına şarapnel saplanmış... Bağırsakları dışarı dökülmüş... Hemen sardım, kanı durdurdum, ağrı kesici yaptım, uyuttum... Dört saat yaşatabildim... Öldü...

İlaç yetmiyordu. Sıradan topikal antiseptik bulunmuyordu. Ya sevkiyatını yapamıyorlardı ya stokları tükenmiş oluyordu. İşte bizim planlı ekonomimiz. İthal olanları ganimet olarak düşmandan elde ediyorduk. Çantamda daima yirmi tane Japon malı tek kullanımlık şırınga olurdu. Yumuşak polietilen paketteydiler. Kılıfını çıkardın mı iğneyi yapardın. Bizim "rekord" marka şırıngaların ise kâğıt ambalajları yırtılıverir ve steril özelliklerini kaybederlerdi. Yarısından çoğu kusurluydu, ilacı içine çekemez, kaçırırdı. Bizim yapay kanlarımız yarım litrelik şişelerdeydi. Bir ağır yaralıya iki litre yani dört şişe gerekliydi. Savaş alanında bir saat boyunca koldaki boruya bağlı

bir şişeyi nasıl tutarsın? Pratik olarak imkânsız. Peki, yanında kaç şişe taşıyabilirsin? İtalyanlar ne yapmışlar? Bir litrelik polietilen paket. Çizmenle üstüne bassan patlamıyor. Sonra bildiğin sargı bezi, Sovyet steril sargı bezinin ambalajı kütük gibi bir şey, sargı bezinin kendisinden daha ağır. İthallere bakalım... Tayland malı, Avusturya malı var... İnce ve daha beyazlar nedense... Elastik sargı bezi ise hiç yoktu. Onun için de ganimet mallarını kullandık... Fransız ve Alman malıydılar... Ya bizim yerli malı ateller?! Tıbbi gereç değil de mübarekler kar kayağı sanki. Yanına kaç tane alabilirsin ki? Bende İngiliz malı olanlar vardı, kol için ayrı, ayak için ayrı, bacak için ayrı. Fermuarlı, şişebilen. Kolu soktun mu fermuarı çekersin bitti gitti. Kırılan kemik hareket etmez, nakliye sırasındaki darbelerden korunur.

Dokuz yıl boyunca hiçbir yeni ürün üretmediler. Sargı bezi aynı kaldı, atel aynı kaldı. Sovyet askeri en ucuz asker. En sabırlı, en dayanıklı. Donanımsız, korumasız. Sarf malzemesi. Bin dokuz yüz kırk bir yılında da böyleydi... Elli yıl sonra da aynı böyle... Niçin?

Ateş edemeyip ateş altında kalmak çok korkunçtu. Hayatta kalabilmek için sürekli bunu düşünmelisin. Ben düşünürdüm... Asla ilk ya da son araca binmedim. Asla ayaklarımı kapaktan dışarı çıkarmadım zira patlama olursa parçalanmamaları için en iyisi zırhlı bölüm içinde kalmalarıydı. Korku hissini bastırmak için her zaman zulamda Alman tabletleri bulundururdum. Ama artık onları hiç kimse kullanmıyordu. Çelik yeleğim vardı... Yine aynı sorun! Bizim çelik yeleklerimizi yerden kaldıramazsın, o kadar ağırdırlar, içinde hareket etmek imkânsızdır. Amerikan malı olanlar ise hafiftir, hiçbir metal parçası yoktur, kurşungeçirmez bir maddeden imal edilmiştir. Spor elbise gibidir. Makarov tabanca onu delemez, otomatik tüfek ise sadece yüz metre mesafeden delebilir. Bizim kaskları-

mız otuzlu yıllardan kalma işe yaramaz şeylerdi. Ta o savaştan kalma... (*Düşünceye dalıyor.*) İşte tüm bunlar ve diğer başka şeyler için utanç duyuyorsun... Biz niçin böyleyiz? Bin dokuz yüz kırk dokuz yılı imalatı Amerikan uyku tulumları kaz tüyünden yapılmış, hafifçecikler. Japon uyku tulumları mükemmel ama boyları kısa. Bizim pamuklu kapitone uyku tulumlarımız ise en az yedi kilo gelir. Öldürdüğümüz paralı askerlerin montlarını, uzun güneşlikli keplerini, kasıkları sıkmayan Çin pantolonlarını ganimet olarak alıyorduk. Neredeyse her şeylerini alıyorduk. Donlarına kadar alırdık, zira bizde don zor bulunuyordu; çoraplarını, spor ayakkabılarını da alırdık. Küçük bir fener ve çakı bile almıştım.

Sürekli yemek yemek isterdik... Açtık! Yaban koyunlarını vururduk. Sürüden beş metre kadar ayrılmış olan koyunu biz yaban koyunu sayardık. Veya takas yapardık: İki kilo çaya bir koyun. Çayı da ganimet olarak elde ediyorduk. Askerler yine öldürdükleri savaşçıların üzerlerinden buldukları Afgan paralarını getirirlerdi. Ancak üst rütbeliler derhal el koyardı bu paraya. Sonra da orada gözümüzün önünde aralarında paylaşırlardı. Şarjörün içine koyup üzerine az kâğıt sonra da biraz barut dökerek bulamayacakları şekilde saklarsan ganimet parayı kurtarabilirdin.

Bazıları unutana kadar içmek, bazıları yaşamak isterdi, bazıları ise alacakları rütbeleri ve kazanacakları nişan ve madalyaları düşünürdü. Ben de rütbemi yükseltmek istiyordum. Ya Sovyetler'de karşılaşacağım insanlar şöyle derse:

"Rütben ne senin? Ah, astsubay mısın sadece, depo komutanı mıydın yoksa?"

Kendi saflığımdan utanıyorum. Siyasi eğitim işlerinden sorumlu komutan yardımcıları kendilerinin inanmadıkları, çoktan iç yüzünü, aslını anladıkları şeylere bizleri inandırmaya çalışıyorlardı.

Siyasi eğitim işlerinden sorumlu komutan yardımcısının terhis olup evimize dönmeden önce bizlere yaptığı veda konuşması ve son talimatları, sivil hayatta neyi anlatıp neyi anlatamayacağımıza dairdi. Ölenlerden bahsedemezdik çünkü ordumuz büyük ve güçlüydü. Yönergelere uymayan işler ve ilişkiler olduğundan bahsedemezdik çünkü büyük, güçlü ve ahlaki olarak sağlıklı bir ordumuz vardı. Fotoğrafları yırtmalıydık. Filmleri yok etmeliydik. Bizler burada ateş etmemiş, bombalamamış, zehirlememiş, patlatmamıştık. Büyüktük, güçlüydük ve dünyanın en iyi ordusuyduk...

Gümrük geçişinde görevliler evimize götürdüğümüz parfümlere, giysi, saat gibi hediyelere el koydular.

"Yasak!" dediler.

El koydukları eşyalarla ilgili hiçbir tutanak tutmadılar, herhangi bir belge vermediler. Belli ki, bu da onların ticaretiydi.

Bahardı, her taraf yeşermişti ve hava mis gibi kokuyordu... Kızlar incecik elbiselerle dolaşıyorlardı... Birden hafızamda Svetka Afoşka (soyadını hatırlamıyorum, biz ona illaki Afoşka diyorduk) adı belirip kayboldu. Kâbil'e geldiği ilk gün değerinin ne olduğunu bilip anlamadan yüz Afoşka* karşılığı bir askerle yatmış. Bir hafta sonra ise adam başı üç bin Afgani istemeye başlamıştı bile. Tabii bu fiyat askerin cebine göre değildi. Peki ya Paşka** Korçagin nerede? Gerçek ismi Andrey'di ama soyadından ötürü ona Paşka diyorlardı.

"Paşka, şunlara bak, ne kadar güzel kızlar!!"

Paşka-Andrey'in bir kız arkadaşı vardı, sonra o kız onun yokluğunda başkasıyla evlenip bir de çocuğa düğün fotoğrafını yollamıştı. Biz kendine bir şey yapmasın diye bir süre ge-

*Sovyet askerleri Afgan para birimi olan Afgani'ye küçültücü bir ekleme yaparak Afoşka demektedirler.

**Paşka, Pavel isminin samimi olarak söylenme şekli; Türkçedeki Muzaffer isminin Muzo olarak söylenmesi gibi.

celeri çocuğun yanında nöbet tuttuk korkumuzdan. Bir sabah fotoğrafı kayalıklara koydu ve ağır makineli tüfekle ateş etti. Ama yine de uzun süre geceleri ağladığını işittik.

"Paşka, şunlara bak, ne güzel kızlar!"

Trende uyurken bir rüya gördüm: Operasyona gitmek için tam teçhizatlı çıkışa hazırlanıyoruz, Saşka Krivtsov bana sordu:

"Sende niçin dört yüz değil de üç yüz elli kurşun var?"

"Çünkü ben yanımda ilaç taşıyorum."

Sustu ve sonra tekrar sordu:

"Peki, sen o Afgan kızı vurabilir miydin?"

"Hangi Afgan kızı?"

"Hani kısa bir süre önce bizi pusuya düşürdüydü ya. Hatırlamıyor musun, dört arkadaşımız öldürülmüştü?"

"Vurabilir miydim, bilmiyorum... Muhtemelen vuramazdım. Kreşteyken ve sonra okulda sürekli kızları koruduğum için beni hep 'kadın düşkünü' diye kızdırırlardı. Ya sen?"

"Ben utanırdım..."

Neden utandığını söyleyemeden ben uyanıyorum.

Evde beni bir telgraf bekliyor. Saşa'nın annesinden: "Hemen gel, Saşa öldü."

Mezarının başında durdum:

"Saşka, bilimsel komünizm dersinin bitirme sınavında burjuva demokrasisinin eleştirisinden pekiyi aldığım için utanıyorum. Karşılaştırmalı analiz yapmıştım... Sen beni anlıyorsundur... Bizler Afganistan'a kör gibi gittik... Şimdi diyorlar ki, o utanç verici bir savaştı, ama bizlere kısa bir süre önce yeni rozetler verdiler, 'Enternasyonalist Savaşçı' rozetleri. Ben sustum... Hatta onlara 'Teşekkür ederim,' dedim. Saşka, sen oradasın, ben ise burada."

Benim onunla konuşmam gerekiyor.

Astsubay, keşif bölüğü sıhhiye müfrezesi sağlık görevlisi

– Oğlum kısa boyluydu. Küçümencik doğmuştu, kız çocuğu gibi, sadece iki kiloydu ve boyu otuz santimdi. Elimizde tutmaya korkardık...

Bağrıma bastım onu:

"Canım oğlum, hayatımın güneşi!" dedim.

Hiçbir şeyden korkmazdı, sadece örümcekten. Sokaktan yeni gelmişti... Biz ona yeni bir palto almıştık... O zaman dört yaşını doldurmuştu. Paltosunu askıya astım ve mutfakta iş yaparken içeriden bir ses duymaya başladım: "Şlap-şlap, şlap-şlap..." Koştum içeriye: Tüm hol kurbağa kaynıyor, paltosunun ceplerinden yerlere atlıyorlar. Onları hep toplamış:

"Anneciğim, sen korkma. Onlar çok iyiler." Ve hepsini yakalayıp ceplerine tıkıştırdı.

"Canım oğlum, hayatımın güneşi!"

Askeri oyunlar oynamayı severdi. Ona oyuncak tank, tüfek, tabanca almıştım. Onları takar ve evin içinde uygun adım yürürdü.

"Ben asker oldum... Ben asker oldum..."

"Canım oğlum... Daha barışçıl oyunlar oynasan ya."

"Ben asker oldum..."

Okula başlayacak, hiçbir yerde ona uygun elbise bulamıyoruz, hangisini denesek içinde kayboluyor.

Hayatımın güneşi oğlum...

Askere aldılar. Ben ölmesin diye değil, onu dövmesinler diye dua ediyordum. Daha güçlü çocukların o kadar ufak tefek olduğu için onu aşağılayacağından korkuyordum. Diş fırçasıyla tuvalet temizlemeye, başkalarının donlarını yıkamaya mecbur bırakılabilirsin diye anlatıyordu. Ben de bundan korkuyordum. Bize mektup yazıp ricada bulundu: "Anne, baba, abla bana fotoğraflarınızı gönderin. Ben gidiyorum..."

Nereye gideceğini yazmamıştı. İki ay sonra Afganistan'dan mektup geldi: "Sakın üzülüp ağlama anne, zırhlarımız çok güvenli."

"Canım oğlum benim... Bizim zırhlarımız güvenli..."

Tezkere almasına bir ay kalmıştı, artık eve gelmesini bekliyorduk. Ona gömlek, atkı, ayakkabı almıştım. İşte şimdi de dolaptalar. Mezarda ona giydirebilseydim bari... Kendim giydirirdim ama tabutu açmamıza izin vermediler... Oğulcuğuma bakardım, yüzüne el sürerdim... Acaba ona uygun üniforma bulabilmişler miydi? Orada hangi giysiyle yatıyor?

Önce askerlik şubesinden bir yüzbaşı geldi:

"Size sabır ve metanet dilerim anacığım..."

"Oğlum nerede?"

"Burada Minsk'te. Şimdi getirecekler."

Yere çöküverdim:

"Hayatımın güneşi canım oğlum benim!!!"

Ayağa kalkıp yüzbaşının yakasına sarıldım:

"Sen niye hayattasın da benim oğlum öldü? Sen bak ne kadar sağlıklı, güçlüsün... Benim canım oğlum minnacıktı... Sen erkeksin, o ise çocuktu. Sen niçin hayattasın?"

Tabutunu getirdiler, ben tabuta sarıldım:

"Canım oğlum benim! Hayatımın güneşi!"

Şimdi onun mezarına gidiyorum. Toprağa, taşlara yatıyor, sarılıyorum.

"Canım oğlum, hayatımın güneşi oğlum..."

Anne

– Bir parçacık vatan toprağını cebime koydum, zira trende giderken içimden bir ses bunu yapmamı söylemişti...

Uuuh! Savaş! Ben savaşacağım. Elbette aramızda korkaklar da vardı. Gençlerden birisi gözündeki sorun nedeniyle tıbbi heyetten geçerli raporu alamayınca çıkışta neşeyle havalara zıpladı: "Yaşasın!" diyerek. Arkasından sırası gelen başka bir genci de kabul etmediler ama o neredeyse ağlayacaktı: "Ben

şimdi birliğime nasıl döneceğim? Tam iki hafta boyunca uğurlamalar düzenlemişlerdi benim için. Neymiş dişlerim çürükmüş, bari mide ülseri olsaydım! Öyle don gömlek generalin karşısına çıktım: 'İki çürük dişim var diye beni kabul etmiyorlar, çeksinler o zaman o iki dişi!'" demişti.

Okulda coğrafyam "pekiyi" idi. Gözlerimi kapatıp kendimi orada hayal ediyordum: Dağlar, maymunlar, bir yerlerde güneşleniyoruz, muz yiyoruz...

Gerçekteyse şöyle oldu: Bizleri sırtımızda kaputlarımızla tanklara soktular. Sağımızda makineli tüfek, solumuzda makineli tüfek, arkadaki araç durduğu an makinelileri arkaya çeviriyoruz, tüm atış mazgallarını açıyor, otomatik tüfekleri atış pozisyonuna getiriyoruz. Çelik bir kirpi gibi. İki ZPT'ye rastlıyoruz, çocuklar zırhlı aracın içinde atletleri, şortlarıyla oturmuşlar, bizim tam giyimli halimize bakıp gülüyorlar. Öldürülmüş bir paralı askeri ilk gördüğümde sarsılmıştım. İyi eğitimden geçmiş, atlet gibi mükemmel bir vücudu vardı. Görev gereği dağlara çıktığımda nasıl yürüyeceğimi, mesela yürüyüşe sol ayakla başlamak gerektiğini bile bilmiyordum. Uçurum kenarındaki kayalıklara sırtımda telsizle on metre tırmandım... Patlama olduğunda ağzımı kapatıyordum, oysa açmak lazımmış, aksi takdirde kulak zarın patlıyormuş. Bize gaz maskesi verdiler. İlk günden biz onları bir kenara fırlatıp attık, mücahitlerin kimyasal silahı olmadığını biliyorduk. Kasklarımızı dükkânlara sattık. Kafamızda gereksiz yük, üstelik tava gibi ısınıyorlardı. Benim bir sorunum vardı: Dolu yedek şarjörü nereden bulacaktım? Bizlere dörder şarjör veriyorlardı, beşincisini ilk maaşımı aldığımda bir arkadaşımdan satın aldım, altıncıyı ise hediye ettiler. Çatışmada son şarjörü eline aldığında içindeki son kurşunu dişlerinle çekip alır ve dişlerinin arasında tutarsın. Bu kendin içindir.

Biz sosyalizmi kurmaya gelmiştik ama garnizonlarımızın

etrafı dikenli tellerle çevriliydi. "Çocuklar, halkın arasına girmeyin. Sizin sosyalizm propagandası yapmanıza gerek yok, bunu yapan özel görevli insanlar var." Güvenilmediği için insan güceniyor tabii. Bir dükkân sahibiyle konuşuyorum:

"Sen yanlış bir hayat yaşıyordun. Şimdi biz sana doğrusunu öğreteceğiz. Burada sosyalizmi kuracağız."

Bana gülümsüyor:

"Ben devrimden önce ticaretle uğraşıyordum, şimdi de ticaretle uğraşıyorum. Sen en iyisi evine git. Bunlar bizim dağlarımız. Biz kendi meselelerimizi kendi aramızda hallederiz..."

Kâbil'in içinde tanklarımızla ilerliyoruz, kadınlar tanklarımıza taş, sopa atıyor. Çocuklar Rusça aksansız küfrediyor ve bağırıyorlar: "Hey Rus evine dön!"

Biz niye buradayız?

...Roketatarla ateş açtılar. Makineli tüfeği çevirmeyi başardım, beni kurtaran da bu oldu. Roket göğsüme doğru geliyordu ama ben makineli tüfeği çevirince bir kolumu sıyırdı ve tüm şarapnelleri diğer koluma saplandı. Hatırlıyorum: Böyle yumuşak, hoş bir his... Hiçbir acı duymadım... Tepemde biri haykırdı: "Ateş et! Ateş et!" Tetiğe basıyorum ama makineli tüfek susuyor, sonra bakıyorum, kolum böyle sallanıyor, tamamıyla yanmış, ben parmağımla tetiği çektiğimi sanıyorum ama aslında hiç parmağım kalmamış ki...

Bilincimi yitirmedim, herkesle birlikte araçtan indim, hemen turnike uyguladılar. Gitmek lazım, iki adım attım ve düştüm. Yaklaşık bir buçuk litre kan kaybetmişim. Duyuyorum:

"Etrafımızı sarıyorlar..."

Birisi şöyle dedi:

"Onu bırakmamız lazım, yoksa hepimiz ölürüz."

"Vurun beni..." diye yalvardım.

Çocuklardan biri hemen uzaklaştı, diğeri otomatik tüfeğinin ağzına kurşun sürdü ama bunu çok yavaş yaptı. Yavaş

yaptığınızda kurşun sıkışabilir. İşte onun da kurşunu sıkıştı ve çocuk silahını hızla geri itti:

"Yapamayacağım! Al, kendin yap..."

Silahı kendime çektim ama tek elle yapılabilecek bir şey değildi bu.

Şansım varmış: Bulunduğum yerde küçük bir yar vardı ve ben onun arkasındaki kayalıkların ardında yatıyordum. Büyük bir kaya parçası beni gizliyordu. "Duhlar" etrafta dolanıyor ama beni göremiyorlardı. Aklımdan çıkmayan şey şuydu: Onlar beni bulurlarsa kendimi hemen bir şekilde öldürmeliydim. Büyücek bir taş seçtim, kendime çektim, ölçtüm...

Sabah bizimkiler beni buldu. Gece beni bırakıp kaçan o iki asker beni sedyeyle taşıdılar. Anlamıştım: Olanları anlatırım diye korkuyorlardı. Ama benim için artık hiçbir şeyin önemi kalmamıştı. Hastanede hemen ameliyat masasına yatırdılar. Cerrah yaklaştı: "Ampütasyon..." dedi. Uyandım ve kolumun olmadığını fark ettim... Çok fazla yatan ameliyatlı asker vardı: Bir kolu olmayan, iki kolu olmayan, ayakları olmayan. Usulca ağlıyorlardı. Ve de içip sarhoş olmaya çalışıyorlardı. Ben sol elimle kalem tutmayı öğrenmeye gayret ettim.

Eve dedemin yanına döndüm, zaten bu hayatta başka kimsem de yoktu. Ninem ağlamaya başladı: Sevgili torunu tek kollu kalmıştı. Dedem ona bağırdı: "Partinin politikasını anlamıyorsun sen!"

Tanıdıklara rastlıyordum:

"Deri mont getirdin mi? Japon malı teyp getirdin mi? Hiçbir şey getirmedin mi? Sen gerçekten Afganistan'a gittin mi?"

Esas ben otomatik tüfeğimi getirmeliydim ki!..

Savaş arkadaşlarımı aramaya başladım. Onlar başka yerde ben başka yerde olsak da ortak bir dilimiz vardı. Kendi dilimiz. Birbirimizi hemen anlardık. Beni rektör çağırmış, gittim. "Biz seni enstitüye notların yetersiz olmasına rağmen aldık,

burs veriyoruz. Onlarla görüşme... Niçin mezarlıkta toplanıyorsunuz? Bu yaptığınız berbat bir şey!" dedi. İlk zamanlarda toplanmamıza izin vermiyorlardı. Güya yalan yanlış bilgi yaymamızdan korkuyorlardı. Akıllarınca kurnazlık yapıyorlar. Ama örgütlenirsek, haklarımız için mücadele edebilirdik. Bizlere konut verilmesini sağlamamız, mezarlıkta yatan çocukların analarına yardım edilmesini sağlamamız lazım. Onların mezarlarının çevresine çit çekilmesini, anıt mezar taşlarının yapılmasını talep edeceğiz. Şimdi bu kime lazım, niçin lazım mı diyeceksiniz? Bizlere telkinlerde bulundular, orada olan biteni, gördüklerinizi anlatmayın, yaymayın dediler. Devlet sırrıymış! Yabancı bir ülkeye gönderilen yüz bin asker ve sır! Hatta Kâbil'de nasıl bir sıcak olduğunu anlatmak bile sır...

Savaş insanı olduğundan daha iyi yapmıyor, sadece daha da kötü yapıyor. Bu kesin. Savaşa gittiğim güne asla dönemeyeceğim. Savaştan önceki ben olamayacağım. Gördüğüm onca şeyden sonra nasıl daha iyi olabilirim ki... Tıbbi görevlilere alışveriş çeki verip karşılığında onlardan sarılık hastası olanların idrarlarını alıp içiyorlardı. Hastalanıyorlardı. Heyete girip terhis oluyorlardı. Kendi parmaklarına ateş edip koparıyorlardı. Ağır makineli tüfek mekanizmalarıyla kendilerini bilerek sakatlıyorlardı. Bunları hep gördüm... Şahit oldum... Aynı uçakla hem çinko tabutlar hem de içi deri giysi, blucin, kadın donu, Çin çayı dolu bavullar taşınıyordu...

Evvelden vatan derken dudaklarım titrerdi. Şimdi artık vatan için savaşacağıma dair yemin bile etmem. Ne için savaşacağız?.. Ne için? Tüm bunları kime anlatmalı? Savaştık, savaştık. Eh, peki iyi. Ama belki de doğru bir iş için savaştık? Bizde her bir kuşak kendi savaşını yaşıyor. Gazeteler her şeyin doğru olduğunu yazıyor. Ve de doğru olacak. Öte yandan, bizim katil olduğumuzu da yazmaya başladılar. Kime inanmalı? Ben bilmiyorum? Artık hiç kimseye inanmıyorum. Gazete-

ler mi? Artık onları okumuyorum. Abone bile olmuyorum. Bugün bir şey yazıyorlar, yarın başka bir şey. Zaman böyle... Perestroyka... Pek çok doğru var... İyi ama benim doğrum nerede? Ama işte arkadaşlarım var. Bir, iki, üç kişiye inanıyorum. Onlar için ortaya her şeyimi koyarım. Ama başka da kimseye güvenmiyorum. Ben altı yıldır buradayım, tüm olup biteni görüyorum...

Bana savaş malulü kimliği verdiler, bazı ayrıcalıkları olması gerekiyor! Savaş malullerine hizmet veren kasaya yanaşıyorum:

"Hey sen, nereye geldiğinin farkında mısın, çocuk! Karıştırdın herhalde."

Dişlerimi sıkıyorum, susuyorum. Arkadan:

"Ben vatanımı savundum, peki ya bu..."

Başka bir gün tanıdık olmayan birisi soruyor:

"Koluna ne oldu?"

"Sarhoşken elektrikli trenin altına düştüm. Koptu."

Böyle söyleyince anlıyorlar. Acıyorlar.

Kısa bir süre önce okuduğum Valentin Pikul'un *Baş Üstüne (Rusya Genel Kurmay Subayının İtirafları)* isimli romanında şöyle deniyor: "Şimdi (utanç verici 1905 Rus-Japon Savaşı'nın sonrası kastediliyor) pek çok subay istifa ediyor, zira nereye giderlerse gitsinler alaylar ve aşağılamalara muhatap oluyorlar. Hatta iş o hale geliyor ki, subaylar üniformalarını taşımaktan utanır hale gelip sivil giysilerle dolaşmaya başlıyorlar. Yaralılar, sakatlar bile acıma duygusu uyandırmıyor, hatta bacağı olmayan dilenciler Mukden ve Lyaoyan ile hiçbir ilişkilerinin olmadığını, bacaklarını Nevskiy ile Liteyniy caddelerinin kesiştiği köşede tramvayın çiğnediğini söylemeleri halinde daha fazla sadaka alıyorlar."

Herhalde yakında bizim hakkımızda da böyle yazacaklar...

Bana öyle geliyor ki ben artık vatanımı bile değiştirebilirim... Göçebilirim...

Telsizci er

– Kendim istedim... Bu savaşa katılmayı hayal ediyordum... Merak uyandırıcıydı...

Orasının nasıl olduğunu tahayyül ediyordum. Senin bir elman ve iki arkadaşın varken, hem sen hem de onlar açken senin elindeki o tek elmayı onlara vermenin nasıl bir duygu olduğunu anlamak istiyordum. Orada herkesin arkadaş, herkesin kardeş olduğunu düşünüyordum. Bunun için de oraya gittim.

Uçaktan çıktım, dağlara bakıyorum, terhis olmuş bir asker (delikanlı Sovyetler'e dönüyordu) sırtıma vurdu:

"Kemerini versene."

"Ne?"

Kemeri kendim satın almıştım, benim malımdı.

"Salak, nasıl olsa el koyacaklar."

Daha ilk günden el koydular. Ben ise düşünmüştüm ki: "Afganistan'da herkes dost, arkadaş." Budala! Taze asker bir eşyadır. Gece uyandırıp dövebilirsin, sandalyeyle, sopayla, yumrukla, tekmeyle vurabilirsin. Onu dövebilir, gündüz vakti tuvalette dayaktan pestilini çıkarıp sırt çantasını, eşyalarını, konservelerini, bisküvilerini (kimde varsa, kim getirdiyse) alabilirsin. Televizyon yok, radyo yok, gazete yok. Güçlü olan zayıfı ezer yasasına göre eğleniyorlardı. "Çoraplarımı yıka, çaylak!" O bir şey değil, daha kötüsü de var: "Hişt çaylak, çoraplarımı yala bakayım! Güzel yala bak herkes görsün!" Yetmiş derecenin üzerinde sıcaklık, sallanıp tökezleyerek yürüyebiliyorsun... Her tarafa gönderebilirler... Ama askeri operasyonlarda "dedeler"* önden gidip bizleri korurlardı. Kurtarırlardı. Gerçek bu. Ama garnizona döner dönmez: "Hişt, çaylak, yala bakayım çoraplarımı..."

*SSCB ve Rus ordu argosunda tezkere almasına az kalmış, tecrübeli askerlere verilen lakap.

Bu ise ilk çatışmadan da korkutucuydu... İlk çatışma çok ilginçti! Film gibi seyrediyorsun. Sinemada belki yüz defa nasıl hücuma kalktıklarını seyretmiştim, meğer hepsi uydurmaymış. Aslında hücumda yürünmüyor, koşuluyor, ama rahvan koşan bir at gibi değil, herkese sanki bir deli gücü geliyor ve var güçle, baş yere eğik, delirmiş bir tavşan gibi sıçrayarak koşuluyor. Önceleri Kızıl Meydan'daki askeri geçit törenlerini, askeri araçların geçişini seyretmeyi severdim. Gerçekten severdim... Şimdi şunu biliyorum: Böyle bir görüntüye hayran olmamak lazım, mümkün olan en kısa zamanda tüm bu askeri araç ve silahları, tankları, zırhlı taşıyıcıları, otomatik tüfekleri kılıflarına koyup kaldırmak lazım. En kısa zamanda. Çünkü tüm bunlar insanı yok etmek için yapılmış... Tuzla buz etmek lazım aslında! Yerle bir etmek lazım! Daha da iyisi tüm "Afgan" protezlilerinin hep birlikte Kızıl Meydan'dan geçişini düzenlemek lazım... Ben giderdim... Bakın! İki bacağımı da dizimin üstünden kestiler... Dizimin altından kesebilselerdi keşke! O zaman kendimi şanslı sayardım... Diz altından bacağı kesik olanları kıskanıyorum... Sargıların açıldıktan sonra uzun süre kendine gelemiyorsun, protezlerin olmadan minnacık kalıveriyorsun. Mayoyla ve fanilayla yatıyorsun, fanila boyun kadar. İlk zamanlarda yanıma kimseyi sokmuyordum. Susuyordum. Bari hiç olmazsa tek ayağım duraydı, ama maalesef ikisinin yerinde de yeller esiyor. En zoru iki ayağının olduğunu unutabilmek... Dört duvardan birini seçebilirsin, pencereli olanı...

Anneme ültimatomu çektim: "Eğer ağlayacaksan hiç gelme daha iyi!" Ben oradayken en çok şundan korkardım: Beni öldürüyorlar, cenazem eve getiriliyor ve annem ağlamaya başlıyor. Savaştan sonra yaralı olana üzülür, acırsın, ölene değil, ölenin sadece annesine üzülür, acırsın. Hastanede hastabakıcı kadına teşekkür etmek istedim ama edemedim, sözcükleri bile unutmuşum.

– Tekrar Afganistan'a gider miydin?

– Evet.

– Niçin?

– Orada dost dediğin dost, düşman dediğin düşmandı. Burada sürekli sorduğum soru şu: Arkadaşlarım niçin öldü? Bu besili spekülatörler için mi? Memurlar için mi? Yoksa yeter ki sabahları birkaç şişe biraları olsun, başka hiçbir şeyi sallamayan, her şeye boş vermiş şu gençler için mi?.. Burada hiçbir şey olması gerektiği gibi değil. Kendimi farklı hissediyorum. Yabancı hissediyorum.

Yürümeyi öğreniyorum. Arkadan beni kolluyorlar. Sık sık düşüyorum. "Sakin olmalısın," diyorum kendime. İlk komut: "Dön ve ellerinin üzerinde dikil; ikinci komut: Kalk ve yürü." İlk aylarda yaptığım, yürümekten çok sürünmek gibiydi. Sürünmek. Zihnimdeki en canlı tablo ise oradan: Rus suratlı kara bir oğlan... Orada onlardan çok var. Zira biz orada bin dokuz yüz yetmiş dokuzdan beri varız... Yedi yıl... Ben oraya geri dönerdim... Mutlaka! Eğer ki dizimin üstünden kesik iki bacağım olmasaydı... Hiç olmazsa diz altı olaydı...

Ben oraya giderdim...

Roketatar birliğinde er

– Kendi kendime sordum: Niçin oraya gittim?

Yüzlerce cevap var... Ama en önemlisi bu şiirde saklı, sadece kimin yazdığını hatırlayamıyorum... Belki de bizim çocuklardan birisi yazmıştır.

Bu dünyada iki şey birbirinin aynıdır:
İlki kadınlar, ikincisi şaraptır.
Ama kadından da tatlı, leziz şaraptan da
Bir şey vardır ki, savaş derler adına.

Afganistan'da bulunmuş meslektaşlarımı kıskanıyordum: Devasa bir tecrübe edinmişlerdi. Barış zamanı böyle bir tecrübeyi nerede kazanabilirsin ki? Ben cerrahım... Büyük bir şehir hastanesinde cerrah olarak on yıllık çalışma tecrübem vardı ama ilk yaralı sevkiyatıyla birlikte neredeyse aklımı yitirecektim. Kolları yok, bacakları yok, hâlâ nefes alan sadece bir vücut. Böylesini korku filmlerinde bile göremezsiniz. Orada Sovyetler'de ancak rüyalarımda görebileceğim ameliyatlar yaptım. Genç hemşireler dayanamıyorlardı. Kâh ağlaya ağlaya konuşurken kekelemeye başlıyorlardı, kâh deli gibi kahkahalar atıyorlardı. Bir tanesi öylece durmuş sürekli gülümsüyordu. Onları evlerine gönderdiler.

İnsanlar hiç de öyle sinema filmlerindeki gibi ölmüyor. İnsanlar Stanislavski'nin* gösterdiği gibi ölmüyorlar: Mermi kafasına geliyor, kollarını sallıyor ve düşüyor. Hayır, gerçekte mermi kafaya geldiğinde beyin parçalanıp sağa sola dağılıyor... Adam düşmanlarının ya da arkadaşlarının peşinden koşmayı sürdürüyor... Yarım kilometre kadar koşup yakalayabilir bile. Ama bu sınır noktasıdır. Fizyolojik ölüm gelip çatmadan önce koşabilir. Onun nasıl can çekiştiğini seyretmek veya öylece yatıp, acıdan kurtulma ümidiyle kendisini öldürmeleri için yalvarmalarını dinlemek yerine onu vurup öldürmek çok daha kolaydır. Tabii ölecek adamın can çekişecek ya da kendisini öldürmeleri için yalvaracak gücü kalmışsa. Kafasından vurulmuş bir başkasının ise hastanede yatarken içini büyük bir korku kaplar... Kalbi çok hızlı atmaya başlar... Bağırır, çağırır... Muayene edersin... Sakinleştirirsin... Beyin ise o sırada kişinin rahatlayacağı anı beklemektedir... Daha

*Konstantin Sergeyeviç Alekseyev Stanislavski (1863-1938) Ünlü Rus ve Sovyet tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, kendi adıyla anılan dünyaca ünlü oyunculuk metodunun kurucusu, pedagog ve SSCB Halk Sanatçısı unvanına hak kazanan ilk kişi.

yatağın başından ayrılamadan çocukcağız ruhunu teslim eder. Halbuki biraz önce yaşıyordur...

O anılar... Onlar çabuk unutulamayacak... Bu çocuk askerler büyüdükçe, yaşlandıkça pek çok sahneyi tekrar tekrar yaşayacaklar zihinlerinde. Görüşleri değişecek, bir şeyler unutulacak ama bir şeyler zihinlerinin derinliklerinden aniden su yüzüne çıkıverecek. Benim babam İkinci Dünya Savaşı'nda pilottu ama hiçbir şey anlatmazdı... Konu açıldığında susardı... O zaman onun niye böyle davrandığını anlamazdım ama şimdi anlıyorum. Bu suskunluğundan ötürü ona saygı duyuyorum. Hatırlamak... Ateşe elini uzatmak gibi bir şey... Tek bir söz, bir ima yeter... Dün gazetede okudum: Son kurşununa kadar çarpıştı, son kurşunu ise kendisine sıktı, diye yazıyordu. Kendini vurarak öldürmek ne demek? Çatışmada bıçak sırtındasındır: Sen ya da o! Elbette sen hayatta kalmalısındır. Ama herkes uzaklaşıyor, sen ise onların kaçışını sağlıyorsun, sana emretmiş olabilirler veya sen karar vermişsindir ve büyük bir ihtimalle bunun ölümü seçmek olduğunun farkındasındır. Eminim o anda bu kararı vermek psikolojik olarak çok zor değildir. O atmosferde kendini öldürmek normal bir şeymiş gibi algılanıyor, pek çok kişi bunu yapabiliyor. Daha sonra onlara kahraman diyorlar. Burada ise olağan yaşam akışı içinde intihar edenlere normal gözle bakılmaz. Ama orada? Orada her şey tersinedir... Başka yasalar vardır... Sadece gazetede yazan iki satırı okumuşsundur ama sonra tüm gece gözünü kırpmazsın, tüm anıların canlanır. Geri döner.

Orada bir kez bulunmuş olan ikinci bir kez savaşmak istemez. Etin ağaçta bittiğini söyleyerek bizi kandıramazsın. Her nasıl olursak olalım, ister saf, ister zalim, ister eşini çocuklarını seven ya da ister sevmeyen, bizler her şeye rağmen insan öldürdük. Ben yabancı lejyon içindeki kendi yerimi anladım ama hiçbir şeyden pişman değilim. Şimdi herkes suçluluk

duygusundan bahsediyor. Bende suçluluk duygusu yok. Bizi oraya gönderenler suçlu. Afganistan üniformamı memnuniyetle taşıyorum, onun içinde kendimi adam gibi, erkek gibi hissediyorum. Kadınlar bayılıyorlar! Bir keresinde giyinip restorana gitmiştim. Şef bakışlarını bana dikti ama ben de bunu bekliyordum:

"Ne oldu, üniformamı beğenmedin mi? Haydi işine, yanık kalpli adamın önüne geçmeye kalkma sakın..."

Haydi, birisi benim savaş alanında giydiğim askeri üniformamı beğenmediğini söylesin, haydi sıkıysa imada bulunsun hatta. Nedense ben bunu yapacak adamı arıyorum...

Askeri tabip

– İlk olarak bir kız doğurdum...

Onun doğumundan önce kocam kız mı, erkek mi fark etmeyeceğini ama kız olursa daha iyi olacağını, arkadan erkek kardeşinin geleceğini, ablasının da onun botlarının bağını bağlayacağını söylemişti. Tam da öyle oldu...

Kocam hastaneye telefon etmiş. Cevap vermişler:

"Kız."

"İyi. İki kızımız oldu."

Hemen ona gerçeği söylemişler:

"Yok yahu, oğlunuz oldu sizin... Oğlan!"

"Ah çok sağ olun! Teşekkür ederim size."

Oğlan oldu diye şükran duymuştu.

İlk gün... İkinci... Ebeler herkese çocuklarını getiriyor ama benimkini getiren yok. Kimse bir şey söylemiyor. Ağlamaya başladım, ateşim çıktı. Doktor geldi. "Ne oluyor size annecik, böyle boş yere üzülüyorsunuz? Sizin gerçek bir bahadır oğlunuz oldu. Uyuyor, bir türlü uyanmıyor. Henüz acıkmadı.

Hiç endişelenmeyin." Getirdiler, açıp gösterdiler, gerçekten uyuyor. Ancak o zaman sakinleştim.

Oğlana ne ad koymalı? Üç isim arasından seçim yapacaktık: Saşa, Alyoşa, Mişa. Üçü de hoşumuza gidiyor. Kocamla kızım ziyaretime geldi ve kızım Tanyacığım bana bilgi verdi: "Ben kuva çiktim!.." "Kuva çiktim" de ne demek? Meğer isimleri kâğıtlara yazıp, şapkaya koyup içlerinden bir tanesini çekmiş, yani kura çekmiş! Hem de iki kez. İkisinde de "Saşa" çıkmış. Yani oğlanın adını ablası Tanya koydu. Gerçekten de tosun gibiydi, dört kilo beş yüz gram. Uzun boylu, tam altmış santimetre. Hatırlıyorum onuncu ayında yürüdü. Bir buçuk yaşında ise gayet güzel konuşuyordu ama üç yaşına kadar "r" ve "s" harfleriyle sorunu vardı. "Söyleyeceğim" yerine "şöyleyeceğim" diyordu. Arkadaşı Sergey'e "Tigley" diye hitap ediyordu. Kreşteki eğitimci Kira Nikolayevna'ya ise "Kila Kalavna" diyordu. İlk defa denizi gördüğünde haykırmıştı: "Ben doğmamışım, denizin dalgaları beni kıyıya atmış."

Beş yaşındayken ona ilk fotoğraf albümünü hediye ettim. Dört albümü vardı: çocukluk, okul, askerlik (askeri okulda okurken) ve oradan gönderdiği fotoğraflardan oluşan "Afganistan" albümü. Kızımın da kendi albümü vardı, hepsine ben hediye etmiştim. Ben evimi, çocuklarımı çok severdim. Onlara şiirler yazardım:

Baharda karları eriterek açtı
Kardelenle yaşıttı.
Bahar iyice gösterdiğinde kendini
Oğulcuğum dünyaya geldi...

Evvelden okulda öğrenciler severdi beni. Ben mutlu ve neşeli bir insandım...

Oğlum "Ben Cesurum" adındaki Kazak haydut oyununu

oynamayı severdi. O beş, Tanya ise dokuz yaşındayken Volga'ya gezmeye gitmiştik. Gemiden indikten sonra iskeleyle ninesinin evinin arası hepi topu beş yüz metreydi. Saşa olduğu yerde çivi gibi çakıldı kaldı:

"Yürümeyeceğim, beni kucağına al."

"Kocaman çocuk kucağa alınır mıymış?"

"Yürümeyeceğim, o kadar."

Gerçekten de yürümemişti. Biz bunu ona hep hatırlattık daha sonra.

Kreşteyken dans etmeyi severdi. Böyle çok güzel kırmızı, şalvar şeklinde bir pantolonu vardı. O pantolonuyla çekilmiş bir fotoğrafı bile var. Sekizinci sınıfa kadar pul koleksiyonu yaptı, pul albümleri hâlâ duruyor. Sonra rozet koleksiyonu yapmaya başladı, onun rozetleriyle dolu kutu hâlâ duruyor. Müzik seviyordu. En sevdiği şarkıların bulunduğu kasetler hâlâ duruyor...

Tüm çocukluğu boyunca müzisyen olmayı hayal etti. Ama muhtemelen büyüdüğü zaman subay babasından ve sürekli içinde bulunduğu askeri ortamdan etkilenmiş olduğu anlaşıldı. Zira biz askeri lojmanlarda yaşıyorduk, oğlum askerlerle birlikte lapa yer, onlarla birlikte arabaları yıkardı. Askeri okula başvurduğunda kimse ona "Hayır, yapma!" demedi, tersine: "Vatanı müdafaa edeceksin oğulcuk, ne güzel!" dendi. Çok başarılı bir öğrenci oldu, okulda her konuda öncüydü. Pekiyi derecesiyle mezun oldu. Okul komutanı bize teşekkür mektubu yazdı.

Bin dokuz yüz seksen beş yılı... Saşa Afganistan'da... Biz onunla gurur duyuyoruz, savaşa katıldığı için kıvançlıyız. Ben öğrencilerime Saşa ve arkadaşlarını anlatıyorum. İzne gelmesini bekliyoruz. Nedense hiç olumsuz bir şey düşünmüyoruz.

Minsk'e gelinceye kadar hep askeri lojmanlarda yaşadı-

ğımız için bir alışkanlık kazanmıştık: Evdeyken kapıyı kilitlemezdik. Bir gün zili çalmadan içeri dalmış, bağırıyor: "Televizyon tamircisini siz mi çağırmıştınız?" Arkadaşlarıyla birlikte Kâbil'den Taşkent'e uçmuşlar, oradan da bize en yakın yer olan Donetsk'e bilet bulabilmişler. Donetsk'ten ise Vilnius'a uçmuşlar (Minsk'e uçuş yokmuş). Vilnius'ta üç saat tren beklemeleri gerektiğini anlayınca evin artık iki yüz kilometre gibi yakın bir mesafede olmasının verdiği sabırsızlıkla taksi tutmuşlar.

Cılız, güneşten iyice kararmış, bir tek dişleri beyaz beyaz parlıyor.

"Oğulcuğum," diyorum ağlayarak "ne kadar zayıfsın!"

"Anneciğim," diye beni havaya kaldırıp odanın içinde döndürmeye başlıyor "hayattayım! Hayattayım anneciğim! Anlıyor musun, hayattayım!"

İki gün sonra yılbaşıydı. Hediyelerimizi çam ağacının altına saklamış. Bana kocaman kara renkte bir başörtüsü getirmiş.

"Oğulcuğum neden kara rengi seçtin?"

Anneciğim, çeşitli renkleri vardı ama sıra bana gelinceye kadar herkes seçmiş, geriye bir tek kara renkte olanlar kalmıştı. Ama bak sana yakışıyor..."

Ben oğlumun cenazesinde işte o başörtüsünü örttüm ve iki yıl hiç çıkarmadım.

Her zaman "sürprizcikler" adını verdiği çeşitli armağanlar vermeye bayılırdı. Bir keresinde henüz küçükler, kocamla eve döndük, bir de baktık çocuklar evde yok. Komşulara gittim, sokaklara baktım, yok, yok, yok! Hiçbir yerde yoklar ve hiç kimse onları görmemiş. Nasıl bağırıyorum, nasıl ağlıyorum! Televizyonu yeni almıştık ve kutusunu henüz atmamıştık. İşte birden o kutu açıldı ve içinden çıktılar: "Niçin ağlıyorsun, anneciğim?" Meğer sofrayı kurmuşlar, çayı demlemişler, bizi beklemeye başlamışlar ama biz işten bir türlü dönememişiz.

Saşa bir sürpriz yapıp kutuya saklanalım demiş. İçine girip saklanmışlar, sonra da orada uyuyakalmışlar.

Çok şefkatli ve sevecendi, erkek çocukları pek öyle olmaz. Her zaman sarılır, öperdi: "Anneciğim... Anneciğim..." Afganistan'a gittikten sonra daha da bir evcimen ve daha da bir sevecen olmuştu. Evdeki her şey pek hoşuna gidiyordu. Ama bazen de kısa süreli de olsa gözleri hiçbir şey görmeden öylece oturup susuyordu. Geceleri aniden sıçrayarak uyanıp odanın içinde dolaşmaya başlardı. Bir keresinde onun çığlığı ile uyanmıştım: "Patlayıcılar! Patlayıcılar! Anneciğim, ateş ediyorlar..." Bir başka gece birisinin ağladığını duydum. Bizim evde kim ağlıyor olabilir ki? Küçük çocuğumuz yok. Odasının kapısını açıyorum: Başını iki elinin arasına almış ağlıyor...

"Oğulcuğum niçin ağlıyorsun?"

"Çok korkunç, anne."

Bundan başka da tek bir söz etmedi. Ne bana, ne de babasına.

Olağan bir şekilde ayrıldı. Ona bir bavul dolusu fındıklı kurabiye pişirdim. En sevdiğinden. Koca bir bavul dolusu ki hepsine yetsin. Diğer çocuklar da ev yiyeceklerine hasretti.

İkinci kez yine yılbaşında gelmişti. Önce onu yazın bekliyorduk. Şöyle yazmıştı: "Anneciğim, bol bol komposto yap, reçel yap eve gelince hepsini içeceğim, yiyeceğim." Ağustosta iznini eylüle kaydırdı, ormana gidip mantar toplamak istiyordu. Gelmedi. Kasım kutlamalarında da yoktu. Mektup aldık: "Ne dersiniz belki yine yılbaşında gelsem daha iyi değil mi, yılbaşı çamı olur, hem babamın doğum günü aralıkta, anneminki ocakta, değil mi?" diye yazıyordu.

Otuz Aralık... Tüm gün evdeyim, hiçbir yere çıkmıyorum. Kısa bir süre önce gelen son mektubunda şöyle yazıyordu: "Anneciğim, sana önceden orman meyveli, vişneli ve lor peynirli mantı sipariş ediyorum." Kocam işten eve döndü, o evde

bekleyecek, bense bir koşu mağazaya gidip gitar alacaktım. Sabahleyin gelen bültenle mağazada gitar satışına başlandığı haberini almıştı,k Saşa rica etmişti, pahalı bir şey almayın, basit standart bir gitar olsun yeter, demişti.

Mağazadan döndüğümde oğlum evdeydi.

"Ah be oğulcuğum, gözlerimiz yollarda kalmıştı!"

Gitarı gördü:

"Ne kadar güzel bir gitar," diye bağırarak odada dans etmeye başladı. "Evdeyim. Her şey ne kadar güzel burada! Apartman girişinin kokusu bile özel."

En güzel şehir, en güzel sokak, en güzel apartman, avludaki en güzel akasyaların bizde olduğunu söyledi. O bu apartmanı severdi. Şimdi burada yaşamak bize çok zor geliyor, her şey Saşa'yı hatırlatıyor ama gitmek de çok zor, o buradaki her şeyi çok severdi.

Bu kez geldiğinde farklıydı. Bunu sadece ev halkı değil tüm arkadaşları da hissetmişti. Onlara şöyle demiş:

"Sizler ne kadar şanslısınız! Ne kadar şanslı ve ne kadar mutlu olduğunuzun farkında bile değilsiniz. Sizin burada her gününüz bayram."

Ben kuaförden yeni yaptırdığım saçımla döndüm. Beğendi:

"Anneciğim, saçlarını hep böyle kestir. Çok güzel olmuşsun."

"Her gün kuaföre gitmek için çok para lazım oğulcuğum."

"Ben para getirdim. Hepsini alın. Bana para lazım değil."

Arkadaşının oğlan çocuğu olmuştu. Onun bebeği kucağına almak için arkadaşından rica ederkenki yüz ifadesini hiç unutmuyorum: "Ver biraz da ben tutayım." Bebeği kollarının arasına alır almaz öylece donup kaldı. İzninin son günlerinde dişi ağrıdı, diş doktorundan çocukluğundan beri korkardı. Elinden tutup zorla polikliniğe götürdüm. Oturduk sıramızı

bekliyoruz. Bakıyorum, korkudan yüzü allak bullak, buram buram terliyor.

Televizyonda Afganistan hakkında bir haber ya da program olduğunda hemen başka odaya gidiyordu. Birliğine geri dönmesinden bir hafta önce bakışlarında bir tasa belirdi ve sonra da hiç kaybolmadı. Belki de bu şimdi bana öyle geliyor? O zaman ise çok mutluydum: Oğlum henüz otuz yaşındayken Kızıl Yıldız nişanıyla ödüllendirilmiş bir binbaşı. Havalimanında ona bakıyordum ve gözlerime inanamıyordum: Bu genç ve yakışıklı subay benim oğlum mu? Onunla gurur duyuyordum.

Bir ay sonra mektubu geldi. Babasını Sovyet Ordu Günü vesilesiyle kutluyor, bana ise börekler ve mantarlar için teşekkür ediyordu. Bu mektuptan sonra bana bir şeyler oldu... Uyuyamamaya başladım... İşte yatıyorum... Yatıyorum... Sabah saat beşe kadar açık gözlerle öyle uyumadan yatıyorum...

Dört Mart'ta bir rüya gördüm... Büyük, çayırlık bir alan ve her tarafında beyaz yarlar var... Bir şeyler patlıyor... Uzun beyaz kurdeleler uçuşuyor... Benim Saşam koşuyor, koşuyor... Savruluyor... Saklanabileceği hiçbir yer yok... Orası da patlıyor... Burası da patlıyor... Ben onun arkasından koşuyorum... Ona yetişmek istiyorum... Önde olmak onu arkama almak istiyorum... Hani çok eskiden onunla birlikte köydeyken doluya tutulduğumuz gibi... Ben onun üzerine kapanıp vücudumla onu korumuştum, o ise fare yavrusu gibi incecik sesiyle bağırıyordu: "Anneciğim, kurtar beni?" Ama ben ona yetişemedim... Uzun boylu ve adımları da kocaman... Var gücümle koşuyorum... Yüreğim ha çatladı ha çatlayacak... Ama ona yetişmem mümkün değil...

...Dış kapının sesi duyuldu. Kocam geldi. Biz kızımla divanda oturuyorduk. Kocam ayağında botları, üstünde paltosu ve şapkasıyla odanın içine dalıp bize doğru yürüdü. Asla yap-

madığı bir şeydi, çünkü asker disiplinine sahip bir insandır. Yaklaştı ve önümüzde yere çöktü:

"Kızlar, başımıza bir felaket geldi..."

Bakıyorum hole insanlar giriyor. Hemşire, askerlik şubesi yetkilisi, okulumdan öğretmenler, kocamın arkadaşları...

"Saşacığım! Oğulcuğum!!!"

Üç yıl oldu... Ama biz hâlâ onun bavulunu açamıyoruz... Onun içinde Saşa'nın eşyaları var... Cenazesiyle birlikte getirdiler... Bence hâlâ Saşa'nın kokusunu taşıyorlardır.

Bir anda on beş şarapnel birden saplanmış vücuduna. Sadece "Çok acıyor, anacığım!" diyebilmiş.

Niçin? Neden o? O kadar sevgi dolu bir insanken. İyi yürekli. Nasıl olur da o artık yaşıyor olamaz? Bu düşünceler beni yavaş yavaş öldürüyor. Ben öldüğümün farkındayım, zaten yaşamak için de bir nedenim yok. İnsanlara gidiyorum, kendimi zorlukla insanlara taşıyorum... Saşa ile gidiyorum, onun adıyla ve onu hep anlatıyorum... Politeknik Enstitüsü'nde konuşmuştum, bir öğrenci kız yanıma geldi ve şöyle dedi: "Eğer ona daha az yurtseverlik öğretseydiniz şimdi belki de yaşıyordu." Onun bu sözlerinden sonra ben çok kötü oldum. Orada düşüp bayıldım.

Ben Saşa için oraya gitmiştim... Onun hatırasını yaşatmak için... Ben onunla gurur duyuyordum... Şimdi ise bu tarihi bir hataydı diyorlar, kimseye faydası olmadı, ne bize ne de Afgan halkına diyorlar. Evvelden Saşa'yı öldürenlerden nefret ederdim... Şimdi onu oraya yollayan devletten nefret ediyorum. İsim vermeye gerek yok...

Saşa artık sadece bizim... Onu hiç kimseye vermem... Hatırasına da laf ettirmem...

(*Birkaç yıl sonra bana telefon etti.*)

Hikayemi devam ettirmek istiyorum... Sonunu getirememiştim... O zaman nihayete erdirememiştim... Henüz hazır

değildim... Ama... Ben elbette genç değilim... Ama altı ay önce biz yetimhaneden bir oğlan çocuğu aldık. Adı Saşa... O bizim Saşamızın küçüklüğüne çok benziyor. "Söyleyeceğim" yerine "şöyleyeceğim" diyor. Onun da "r" ve "s" harfleriyle sorunu var. Sanki oğlumuz bize geri döndü... Beni anlayabiliyor musunuz? Ama ben ant içtim ve kocama da yemin ettirdim, oğlumuz asla asker olmayacak...

Asla!

Anne

– Ben kurşun sıktım... Herkes gibi ateş ettim. Bu düzen nasıl oluşmuş, bu dünya nasıl kurulmuş bilmiyorum... Ben kurşun sıktım...

Birliğimiz Kâbil'deydi... (*Birden gülüyor.*) Bizim bir okuma kulübemiz vardı. Bu aslında, anacığım duymasın, yirmi metreye beş metre ve derinliği de altı metre olan koca bir çukurdan ibaret devasa bir tuvaletti ve içinde de aralarında kalastan bölmeler bulunan ve her bir bölmeye çakılmış çivilerde *Pravda*, *Komsomolskaya Pravda*, İzvestiya gibi gazetelerin sayfalarının asılı olduğu 40 adet dar yarık vardı. Pantolonunu indirirsin, sigaranı dudaklarının arasına sıkıştırırsın, bir yandan tüttürür bir yandan işini görür, bir yandan da gazeteleri okursun. Afganistan hakkında yazılan bir yazı ya da haber bulursun... Hükümete bağlı Afgan silahlı kuvvetleri şuraya girdi... Şurayı aldılar... Bizim hakkımızda ise tek bir söz yoktur, or..pu çocukları... Ama dün bizim çocuklardan kırkını kestiler, onlardan birisiyle ben iki gün önce kuburda karşılıklı oturmuş bu gazeteleri okuyordum. Hay si....m!!! Şeytan diyor sok namluyu ağzına uçur kendi beynini! Pis bir depresyona düşüyor insan! Her yerde yalan dolan... Kışla dökülüyor... Yemekler o kadar kötü ki, insanın kusası gelir... Tek eğlencemiz çatışmaya

gitmek. Pusuya, operasyona. Ölürüz, kalırız fark etmez, ama biz operasyona sevinçle, sırf vatan görevi olduğu için değil, hareket olsun diye giderdik. Aylarca hiçbir şey yapmadan dikenli tellerin arasında tutuluyorduk. Dört ay boyunca aynı karabuğdaydan yapılma lapayı sabah, öğle, akşam tıkınıyorduk. Hep aynı karabuğday. Ama operasyona çıkanlara kumanya veriyorlar, konserve et veriyorlar, hatta bazen "Alyonka" çikolatası bile veriyorlar. Çatışmadan sonra öldürülmüş "duhların" üstünü yoklarsın ve bir de bakarsın adamlar keyif ediyormuş kardeşim: Kavanoz kavanoz reçel, şahane konserveler ve filtreli sigaralar. Ey Tanrım! Adamlar "Marlboro" içiyor, bize ise "Ohotniçi" veriyorlar. Herhalde duymuşsunuzdur? Paketin üzerinde herifin teki elinde sopayla bataklıkta yürüyor, işte o nedenle biz bu sigaraya "Bataklıkta Ölüm" adını takmıştık. Bir de "Pamir" sigarası vardı, ona da "Dağlarda Ölüm" adını vermiştik. Ben Afganistan'da ilk defa yengeç yedim, Amerikan malı et konservesi yedim... Pahalı sigara içtim... Yol üzerindeki bir dükkâna uğrayıp bir şeyler yürütmek de mümkündü, ama bunu çapulcu olduğumuzdan değil, insanoğlu her zaman daha iyi yemek yiyip daha çok uyumak istediği için yapıyorduk. Bizleri analarımızın kucağından aldılar ve haydi bakalım beyler, yaşınız on sekiz, kutsal göreviniz başladı, atılın ileri dediler. Vay anasını satayım!

Önce Taşkent'e getirdiler... Siyasi eğitim işlerinden sorumlu komutan yardımcısı koca göbeğiyle çıktı karşımıza... Ve dedi ki, "Şimdi kim Afganistan'a gitmek için gönüllü ise dilekçe yazsın." Çocuklar yazmaya başladı: "Gönderilmemi arz ederim..." Ben yazmadım. Ertesi gün hepimize kumanya ve asker maaşlarımızı verdiler, araçlara bindirdiler ve aktarma noktasına getirdiler. Akşam orada tecrübeli askerler yanaşıp şöyle dediler: "Bakın şimdi beyler, sizi gönderdikleri yerde Sovyet parası geçmez, orada Afgani var, o nedenle Sovyet rub-

lelerinizi bize bırakın." Bu da nereden çıktı? Koyun gibi götürüyorlar... Kimisi mutlu, kendisi gönüllü olmuş, bir başkası istemiyor, isteriye kapılmış ağlıyor, kimileri kolonyayı dikmiş içiyor. Yuh yani! Bana öyle bir hal geldi ki, her şeye boş verdim. "Şeytan alsın canını," diye düşünüyorum, "niçin özel bir hazırlıktan geçmedik? Vay anasını! Üstelik bizi gerçek bir savaşın içine götürüyorlar." Ateş etmeyi bile öğretmediler... Eğitimde ne kadar ateş ettik ki? Üç tek atış ve altı seri atış... Ah benim garip anacığım!

Kâbil'den ilk izlenimlerim... Toz, ağız dolusu toz... Ve ilk geldiğim gün "tezkereciler" anamı ağlattılar!.. Sabahtan başladılar: "Koşar adım buraya! Bulaşıkları yıkadın mı? Marş! Dur! Soyadın?" Subaylar fark etmesin diye suratımıza vurmuyorlardı, göğsümüze, üniformanın demir düğmesinin üzerine vuruyorlardı, o da vücudumuza felaket şekilde batıyordu. Nöbet sıram geldiğinde çok mutlu olmuştum: İki saat boyunca ne "dedeler" ne de "tezkereciler" dokunamadı. Bizim gelmemizden dört gün önce "çaylaklardan" birisi "tezkerecilerin" çadırına yanaşıp içeriye bir el bombası sallamış, yedi yeni terhis "tezkereci" asker sanki hiç olmamışlar gibi tak diye ölüp gitmişler. Oğlan ardından da namluyu ağzına sokup beynini uçurmuş. Hepsini savaş zayiatı olarak yazdılar... Savaş-Ana sonunda herkesi zayiat olarak yazar zaten... Vay anasını satayım! Akşam yemeğinden sonra "dedeler" çağırmaya başladılar: "Hmm, Moskova ha (Ben Moskova iline bağlı uzak ilçelerden birinde yaşıyordum), patates pişireceksin. Süreni söylüyorum: Kırk dakikan var. Yallah!" Ve de kıçıma tekmeyi bastı. Soru: "Nereden bulacağım?" Cevap: "Yaşamak istiyor musun?" Patates soğanla, biberle, ayçiçeği yağında pişirilmiş olmalı ki, buna burada "sivil kadın vatandaş" adını takmışlar. Ve de üzerinde defne yaprakları olmalı. Yirmi dakika geç kaldım ve bu nedenle beni bir güzel benzettiler. Ah benim garip anacığım!

Ben patatesi helikoptercilerin orada bulmuştum. Çaylaklar oturmuş subayların yemeği için patates soyuyorlardı. Ben yanaşıp basitçe rica ettim: "Beyler n'olur biraz verin yoksa dayaktan öldürecekler!" dedim. Yarım kova verdiler. Bir de tüyo verdiler: "Yağ için Özbek aşçımıza git, halkların dostluğundan falan bahset, bayılır!" Özbek bana ayçiçeği yağı ve özel stokundan soğan verdi. Bir çukurda ateş yakıp yemeği pişirdim, sonra da yemeği soğutmamak için koşarak götürdüm... Şimdi Afganistan kardeşliğinden bahseden yazıları okuduğumda kişneyerek gülesim geliyor. Bir gün gelecek bu kardeşlik hakkında bir film yapılacak ve herkes inanacak ama ben o filme eğer gidersem sırf Afganistan manzaralarını seyretmek için giderim. Başını kaldırıyorsun, dağlar! Mor dağlar. Gökyüzü! Sen ise hapishanede gibisin. Mücahitler öldürmese kendi adamların işini bitirecek. Ben hapiste yatmış birisine anlattım yaşadıklarımı, adam kendi insanlarımızın kendi insanlarımıza bunca eziyet etmesine inanamadı: "Olamaz!!!" dedi. Bu adam on yıl hapis yatmıştı. Görmediği şey kalmamıştı. Anasını avradını satayım! Kafayı yememek için, beyni sıyırmamak için kimileri kendini içkiye vurmuştu kimileri uyuşturucuya. Ot tüttürüp kendi yaptıkları içkileri içiyorlardı... Ellerine ne geçerse ondan içki yapıyorlardı: üzüm, şeker, dut, maya, ekmek... Sigara biterse, tütün yerine gazete kâğıdına çay sarıp içiyorlardı ki, tadı da bok gibi oluyordu! Ama önemli olan duman çıkarmasıydı. Çaras tüttürüyorlardı tabii... Çaras, hintkeneviri tozudur... Deneyen kimileri gülmeye başlar... Öylece yürür ve kendi kendine güler; kimileri ise masanın altına girer ve sabaha kadar orada oturur. Bunlar olmasaydı... Narkotik ve alkol kullanmasaydı insanlar kafayı sıyırırlardı... Seni nöbete dikiyorlar ve iki şarjör veriyorlar, eğer saldırı başlarsa ciddi bir çatışmada altmış kurşun yarım dakikada tükenir. "Duhların" keskin nişancıları öyle iyi eğitimliydiler ki, sigara dumanı ya da kibrit çakması gördükleri an kullanını indiriverirlerdi.

Anladım... Ben size savaştan çok insanları anlatıyorum. Kitaplarımızda çok az bahsedilen insanı anlatıyorum. Ondan korkuyorlar... Saklıyorlar... Biyolojik insan... Düşünceleri olmayan... "Kahramanlık" ve "maneviyat" sözleri midemi bulandırıyor. Kusacağım geliyor. (*Susuyor.*)

Peki... Devam edelim... Ben daha çok kendi insanlarımdan zarar gördüm, "duhlar" senin içindeki erkeği ortaya çıkarır, bizimkiler ise seni gübreye çevirir. Ben her türden insanın iradesini kırmanın mümkün olduğunu ancak orduda anlayabildim, fark sadece kullanılan araçlar ve bu işe ayrılan zamandaydı. "Dede" yatıyor, yarım yıl askerlik yapmış, göbek dışarıda, ayağında çizmeler ve beni çağırıyor: "Çizmeleri güzelce yala, dilinle bir güzel yalayarak temizle bakayım. Süren beş dakika." Ben duruyorum... O: "Kızılı buraya gönderin," diyor. Kızıl ise birlikte geldiğimiz, arkadaşlık ettiğimiz çocuk. İşte yan yana iki keçi dikilmiş duruyoruz ve Kızıl'a müthiş bir şiddetle vurmaya başlıyorlar, öyle ki, kısa sürede belini kıracaklar, görüyorum. Kızıl bana bakıyor... Ve arkadaşın hayatta kalsın diye, onu sakat bırakmasınlar diye başlıyorsun çizmeyi yalamaya. Ordudan önce insanın böbreklerine vurarak onun nefessiz bırakılabileceğini bilmezdim. Yalnız olduğun zaman, endişe edeceğin kimse olmadığı zaman durum değişiyor... O zaman kimse senin iradeni kıramaz.

Bir arkadaşım vardı... Lakabı Ayı idi. İki metre boyunda dev gibi güçlü bir oğlandı. Afganistan'dan sağ salim döndükten bir yıl sonra kendini astı. Bilmiyorum... Kimseye de sırrını açmazdı, kendini niçin astığını, bunu savaş yüzünden mi, yoksa insanın bir davar olduğuna inandığı için mi yaptığını da kimse bilmiyor. Savaştayken bu soruları kendine sormamıştı, savaştan sonra ise düşünmeye başladı. Kafayı yedi... Başka bir arkadaşım ayyaş oldu... Bana mektup yazmıştı, ondan iki kez mektup almıştım... Şöyle şeyler diyordu: "Orada gerçek bir

hayat vardı, burası ise bok gibi, orada biz savaşıyorduk ve sağ kalıyorduk, burada ise ne olup bittiğini bile anlamıyorsun." Bir kez ona telefon ettim, komalık halde sarhoştu... İkinci kez de felaket sarhoştu... (*Sigara yakıyor.*) Ayı'yla Moskova'ya, Kazan Tren Garı'na geldiğimizi hatırlıyorum. Taşkent'ten oraya tam dört günde gelmiş ve yol boyu gece gündüz sürekli içmiştik. Bizi karşılamaları için çekmemiz gereken telgrafı çekmeyi unutmuştuk. Sabahın beşinde perona indik... Etraftaki renkler gözümüzü kamaştırdı! Herkes rengârenk giyinmişti, kırmızı, sarı, mavi... Hatunlar genç ve güzeldi... Anasını satayım! Tamamıyla başka bir dünya. Şaşkına dönmüştük. Ben sekiz Kasım'da dönmüştüm... Bir ay sonra ise okumak için üniversiteye başvurdum, ayrılmış olduğum ikinci sınıfa kayıt yaptırdım. Şanslıydım. Uğraşacak, beynimi dolduracak bir şey bulmuştum... Kendimle uğraşacak, beynimin derinliklerine dalacak zamanım yoktu, tüm dersleri yeniden vermek zorundaydım. İki yılda her şeyi unutmuştum, sadece "Genç Savaşçı Kursu"nu hatırlıyordum. Yani, patates soyma ve on sekiz kilometre koşma. Ayaklarım kıçıma vuruyordu. Peki ya o? Ayı geldi ve anladım ki onda hiçbir şey yok. Ne meslek, ne uzmanlık. Fikirleri de bildiğin salam düzeyindeydi: Onun için önemli olan, iki ruble yirmi kapiklik "Doktor" marka salama ve üç ruble altmış iki kapiklik votkaya ulaşabilmekti. Gencecik delikanlılar dönüp geldiklerinde yok efendim, cıvataları gevşemiş, yok kayışları atmış; yirmi yaşında hiçbir iş yapamaz hale gelmişler, kimin umurunda! Benim oğlum değil ya, o da öyle olsun varsın. Bizde sistem şöyle: İnsanın iradesini hem orduda kırıyorlar hem de sivil hayatta. Sistemin içine düştün mü, dişliler seni kaptı mı, ne kadar iyi olursan ol, ruhunda ne kadar farklı hayaller olursa olsun muhakkak un ufak edileceksindir. (*Susuyor.*) Bu durumda söyleyebilecek sözüm çok yetersiz... Çok yetersiz... Düşündüğümü açık-

lamaya çalışayım: Önemli olan sistemin içine düşmemek... Peki ya bundan nasıl kaçınabilirsin? Vatan hizmetini ifa etmek gerek sonuçta, cepteki Komsomol kimliği kutsal. Tüzüğünde şu yazıyor: "Asker, askeri hizmetin tüm zorluklarına sebatla ve cesurca katlanmalıdır." Sebatla ve cesurca! Anlayacağın kısacası vah benim garip anacığıma! (*Sustu. Sigara paketine uzandı ama paket boşalmıştı.*) Hay anasını avradını! Artık günde bir paket bile yetmiyor...

Bizlerin vahşi hayvanlar olduğundan ve bu vahşiliğin ince bir kültür tabakasıyla, ince bir süs püs tabakasıyla örtülü olduğundan yola çıkmak gerekir. Ah, Rilke! Ah, Puşkin! Bir anda insanın içinden bir davar çıkabiliyor... Göz kırpmaya vaktin olmaz, o kadar çabuk yani... Yeter ki, kendisi için, hayatı için korkuya düşsün ya da eline iktidar geçsin. Küçük de olsa bir iktidar. Minicik bir iktidar! Ordu rütbe ve hiyerarşi sistemi: Yemin edinceye kadar "ruh", yeminden sonra "çaylak", altı ay sonra "kepçe", ondan bir buçuk yıl sonraya kadar "dede" ve iki yıl sonra "tezkereci". Ama aslında sen bedensiz bir ruhsun ve yaşamın tam bir bok kovası...

Ama ben elbette ateş ettim... Herkes gibi ateş ettim... Her şeye rağmen önemli olan bu... Ama bunu düşünmek istemiyorsun... Ben bunu düşünme kabiliyetine sahip değilim...

Eroin ayaklarımızın altında yatmaktaydı... Geceleri küçük çocuklar dağlardan inip etrafa saçarlardı. Sonra da aniden ortalıktan kayboluverirlerdi. Ama biz ot içerek şımartırdık kendimizi, eroini çok ender kullanan olurdu, oradaki saf eroindi, bir-iki kez denemeye kalkarsın ve işin biter! Artık iğnenin ucundasındır. Ben kendimi tuttum. Hayatta kalmanın ikinci koşulu ise hiçbir şey hakkında düşünmemektir!!! Yedin, uyudun, göreve çıktın. Gördüğünü hemen unuttun, bilinçaltına ittin. Sonraya bıraktın... Ben insanın gözbebekleri nasıl gözün kendi boyuna gelinceye kadar büyüyor ve can nasıl terk

edip gidiyor insanı, gördüm... Gözbebekleri büyüyor... Kararıyor... Gördüm ve hemen unuttum... İşte şimdi sizinle birlikte hatırladım...

Ateş ettim! Elbette ateş ettim. Adamı namlunun ucunda gördüm ve... Tetiğe bastım... Şimdi umuyorum ki, çok kişiyi öldürmemişimdir, böyle düşünmek istiyorum, böyle olmasını isterdim, çünkü onlar... Onlar... Vatanlarını koruyorlardı... Bir tanesini... Hiç unutmuyorum... Ateş ettim ve o düştü. Ellerini havaya kaldırdı ve düştü... Birini hatırlıyorum... Silahsız yakın dövüşe girmekten korkuyordum... Kısa bir süre önce bana insanı demir kazığa oturtup sonra da nasıl gözlerine baktıklarını anlatmışlardı... A...na koyayım! Taşkent'ten Moskova'ya yaptığımız dört günlük tren yolculuğunda arkadaşım Ayı iyice sarhoşken bana anlatmaya başlamıştı: "Boğazından kan fışkırırken insan nasıl hırlıyor bilemezsin. Öldürmeyi öğrenmek lazım..." Kimseyi öldürmemiş, ava bile hiç gitmemiş birine insan öldürmeyi öğretmek lazım. Ayı anlatmaya devam etti. Karnından ağır yaralı "duh" yerde yatıyormuş ama hayattaymış ve komutan komando bıçağını bizimkine vermiş ve emretmiş: "Bıçağı al ve adamın işini bitirirken gözlerinin içine bak!" Bu neden gerekli biliyor musunuz? Yoldaşlarını kurtarman gerektiğinde hiç düşünmeden öldürebilmen için. Ve tüm bunları ilk kez yaşaman gerekiyor... Bunu aşabilmen gerekiyor... Ayı... Bıçağı alıyor ve "duh"un boğazına dayıyor... Yaralı adamın boğazına bıçağı bastırıyor... Ama bir türlü kesemiyor gırtlağını... Canlı, nefes alan bir insanın boğazını kıtır kıtır nasıl kesebilirsin? Adamın nabzını hissediyor... "Duh" bakışlarını bıçağa dikiyor... Uzun süre bir şey yapamıyor Ayı... Adamı öldürmesi de uzun sürüyor. Ayı, sarhoş, gözyaşları içinde anlatıyor adamı öldürmesinin ne kadar uzun sürdüğünü... Bizim Ayı böylece cehennemdeki yerini garantilemiş oluyor...

Üniversitede okurken öğrenci yurdunda kalıyordum. Yurtlarda çok içerler, bağırır çağırırlar. Gitar çalarlar. Birisi odamın kapısını çaldığında ben deli gibi ayağa fırlayıp kapının arkasına geçerdim. Savunma halindeyim sürekli. Şimşek çaktığında ya da yağmur damlaları pencere pervazına vurduğunda kalbim hopluyor yerinden. Şişenin dibini gördüğümde sanki her şey normalleşiyor gibi ama kısa sürede tek şişe yetmez oluyor. Karaciğer teklemeye başlıyor. Hastaneye yattım. Orada bana: "Evlat, hiç olmazsa kırk yaşına kadar yaşamak istiyorsan içmeyi hemen bırak!" dediler. Ben de düşündüm: "Daha hiçbir kadınla birlikte olmadım, etrafta ne çok güzel kız var ama ben daha onlarla tanışamadan cavlağı çekeceğim." İşte içmeyi de öyle bıraktım. Sonra da bir kız arkadaşım oldu...

Aşk... Dünyevi bir kavram değil... Ben âşık oldum diyemem. Artık evliyim, küçük bir kızım var, ama bu yaşadığım aşk mı başka bir şey mi bilmiyorum. Öte yandan ben onlar için adamın gırtlağını dişimle parçalarım, asfalta gömerim. Hayatımı onlar için hiç düşünmeden veririm!! Ama aşk ne demek? İnsanlar âşık olduklarını söylüyorlar, öyle tahayyül ediyorlar, ama aşk aslında yabani, kanlı ve günlük bir çalışma. Ben âşık oldum mu? Dürüstçe söyleyeyim, bilmiyorum. Birtakım duygular, içsel bir coşku yaşadım, bu boktan dünyayla alakası olmayan birtakım saf manevi faaliyetlerde bulundum ama bu yaşadıklarım aşk mıydı yoksa başka bir şey miydi, Tanrı bilir. Savaşta bize şunu öğretmişlerdi: "Vatanı sevmek gerek." Vatan bizi yumruklarıyla karşıladı ve her yumruğunu yediğimizde nakavt olduk. En iyisi siz bana şunu sorun: Mutlu muydum? Ben de size diyeyim ki, Afganistan'dan sonra bildiğim eve dönüş yolunda mutluydum... Kasım ayıydı... Kasım ayıydı ve iki yıldır görmediğim toprağın kokusunu sadece burnumla değil, tepeden tırnağa tüm bedenimle hissediyordum. Boğazıma bir şey düğümlendi, yola devam edemedim çünkü ağlamak

istiyordum. İşte bu yaşadığımdan sonra diyebilirim ki: Evet, ben bu hayatta mutlu oldum. Ama acaba âşık oldum mu? İyi ama ölümü gördükten sonra aşk nedir ki?.. Ölüm her zaman çirkindir... Aşk nedir? Karım doğum yaparken yanındaydım. Böyle anlarda sana yakın bir insanın yanı başında olması ve elini tutması gereklidir. Ben şimdi erkek cinsinden tüm davarları karısı doğum yaparken, bacakları şiddetle kasılmış, kan revan içindeyken onun yanında durmaya mecbur kılardım. "Bakın," derdim onlara "it oğlu itler, bir insan nasıl geliyor dünyaya. Siz ise çok kolay öldürüveriyorsunuz. Öldürmek kolay. Basit." Ben doğum sırasında bir an düşüp bayılacağım sandım. İnsanlar savaştan turp gibi dönüyorlar ama doğumhanede düşüp bayılabiliyorlar. Kadın, istediğiniz zaman girip çıkabileceğiniz bir kapı değildir. Benim yaşamımı iki şey altüst etti: Savaş ve kadın. İşte bunlar s...tiri boktan bir et parçası olan benim bu dünyaya niçin geldiğimi düşünmeye ittiler beni.

İnsan savaşta değişmiyor, savaştan sonra değişiyor. Orada yaşananlara şahit olan o gözlerle burada yaşananlara baktığında değişmeye başlıyor. İlk aylar görüntüler ikili, sen hem oradasın hem de burada. Kırılma burada gerçekleşiyor. Şimdi düşünüyorum, orada ben neler yaşadım... Bankadaki güvenlik görevlileri, zengin işadamlarının korumaları, kiralık katiller... Bunların hepsi bizim delikanlılar. Görüştüm, konuştum ve anladım: Onlar savaştan dönmek istememişlerdi... Buraya dönmek... Orası onların daha çok hoşuna gidiyordu. Oradan... O yaşamdan geriye anlatılamaz duygular kalıyor... İlk başta ölümü küçümseme duygusu, ölümün üstüne çıkma... "Duhlar" ölümden korkmuyorlardı, mesela onlar yarın kurşuna dizileceklerini bilmelerine rağmen hiçbir şey yokmuş gibi gülerler, kendi aralarında konuşurlardı. Hatta sanki mesut gibiydiler. Neşeli ve sakin. Ölüm büyük bir geçiş; onu bir gelini bekler gibi beklemek lazım. Onların Kuran'ında böyle yazıyor...

En iyisi size bir fıkra anlatayım... Yoksa böyle konuşmaya devam edersem yazar hanımı dehşete düşüreceğim. (*Gülüyor.*) Evet, şöyle:

Adamın biri ölüyor ve cehenneme düşüyor. Etrafına bakınıyor, insanları kazanlarda kaynatıyorlar, masalara yatırmışlar kesip biçiyorlar... Biraz ileriye yürüyor. İleride bir masa görüyor, masanın etrafında adamlar oturmuşlar, bira içip kâğıt oynuyorlar. Onlara yaklaşıyor:

"Bu içtiğiniz de ne? Bira mı gerçekten?"

"Bira."

"Tadına bakabilir miyim?"

Bakıyor. Gerçekten de bira, hem de buz gibi.

"Peki, şunlar ne sigara mı?"

"Sigara. Tüttürmek ister misin? Buyur yak bir tane."

"Yahu burası cehennem mi değil mi, anlamadım?"

"Elbette cehennem. Rahatla."

Gülüyorlar.

İnsanları haşladıkları ve kesip biçtikleri cehennem, sadece cehennemi o şekilde tasavvur etmiş olanların cehennemi.

Neye inanırsanız onu bulursunuz. İnancınıza göre... Ve içsel dualarınıza göre... Eğer ölümü bir gelini bekler gibi bekliyorsan o da sana bir gelin gibi gelir.

Bir keresinde ölüler arasında tanıdık bir çocuğa bakıyordum... Cesetleri teslim alan morgdaki askerlere ölü soyucu derlerdi, zira onlar ölülerin ceplerindeki her şeye el koyarlardı. Cesedin göğsünde yara varmış veya karnı yarılmış bağırsakları dışarıdaymış onlar için fark etmez, onlar hemen ceplerine dalarlar. Ne bulurlarsa alırlar: çakmak, tükenmezkalem, tırnak makası... Sonra da Sovyetler'deki kız arkadaşlarına hediye olarak gönderir ya da götürürlerdi! Benim garip anacığım!

Ben pek çok yakılıp yıkılmış köy gördüm ama bizim gazetelerimizde yazıldığı türden ne bir kreş, ne inşa edilmiş bir okul ne de dikili bir ağaç gördüm.

Sürekli olarak evden mektup beklersin... Kız arkadaşım bir fotoğraf göndermiş, beline kadar çiçeklerle örtülü, keşke mayolu bir fotoğrafını gönderseydi. Bikinili. Ya da hiç olmazsa boydan çekilmiş bir fotoğrafını, hiç olmazsa bacaklarını görürdüm. Kısa etekli... Bu arada bizim "siyasi pompalarımız" – siyasi eğitim işlerinden sorumlu komutan yardımcılarına aramızda böyle derdik– bize vatan, askerlik görevi vb. hakkında masallar okurlardı. Siyasi eğitim derslerinde... Ama biz gece koğuşta yataklara yattığımızda bir numaralı konu hatunlar... Kimin nasıl bir kız arkadaşı var, kızın nasıl özellikleri var... Bıkana kadar dinlersin! Bu arada herkesin elleri bir yerlerinde... Oy garip anacığım! Orada... Afganlarda oğlancılık normal bir şey. Diyelim bir dükkâna girdin: "Yoldaş, gel... Buraya gel... Ben sana arkadan bir koyayım, sen de dükkândan ne istiyorsan al götür. Annene başörtüsü al..."

Çok az film getiriyorlardı, düzenli olarak ve çok sayıda getirilen gazete de sadece *Frunzenets** gazetesiydi. Garnizon gazetesi. Biz onu hemen okuma kulübemize indiriyorduk... Hani... Oraya işte... Bazen radyodan müzik programı yakalamayı başarıyorduk ve bir keresinde Lyudmilla Zıkina'nın söylediği "Uzaklardan Akar Gelir Volga Nehri" şarkısını dinlediğimizde hepimiz ağlamıştık. Oturup ağlamıştık.

Evde küfürsüz doğru düzgün bir cümle kurmadan konuşamıyordum, hemen dilimin ucuna a... koyayım geliyordu! En ağır küfürler...

Annem ben döndüğümde önceleri: "Oğulcuğum niçin hiçbir şey anlatmıyorsun?" diyordu. Bir şeyler anlatmaya başladım, annem sözümü kesti: "Komşularımız oğullarının askere gitmesinler diye hastanede görevlendirilmesini sağladı-

*Kızıl Ordu komutanlarından Frunze'nin adından ilhamla "Frunzeciler" anlamına gelen *Frunzenets* SSCB'de ilk kez 1939 yılında çıkarılmaya başlanan ve farklı periyotlarda yayınlanan bir gazete.

lar. Benim oğlum yaşlıların altına lazımlık koysaydı herhalde utancımdan ölürdüm. Erkek mi yani şimdi o?!"

"Biliyor musun anne," dedim cevaben, "benim çocuklarım olduğunda onlar askerlik yapmasınlar diye elimden ne gelirse yapacağım."

Annem ve babam şoka girdiler ve bana deliymişim gibi baktılar ama ondan sonra da özellikle tanıdıkların yanında benimle savaş hakkında hiç konuşmadılar. Ben çok uzatmadan baba evinden ayrıldım... Okulu bahane ettim... Kız arkadaşım beni beklemişti. "Hah," diyorum, "ilk günden yatağa atarım... İlk günden veririm eline..." Ama kız elimi belinden uzaklaştırıyor: "Senin her tarafın kan içinde" diyor bana. Böylece libido beni üç yıllığına terk etti, ben üç yıl boyunca kadınlara yanaşmaktan korktum. Anasını satayım! Bize vatanımızı korumamız, kız arkadaşımızı korumamız gerektiğini öğretmişlerdi... Sen erkeksin demişlerdi... İskandinav efsaneleri hoşuma gidiyordu ve ben severek Vikingler hakkında kitaplar okumaya başladım. Erkeğin yatağında ölmesi onlara göre büyük bir utançtı. Savaşta ölürlerdi. Daha beş yaşındayken çocuklara silah kullanmasını öğretiyorlardı. Ölüme alıştırıyorlardı. Onlarda savaş, insan mısın yoksa korkudan titreyen bir yaratık mısın sorusunun sorulduğu yer değildir, çok önceden verilmiştir bunun cevabı. Askerin gayesi ve görevi öldürmektir, asker bir katletme aracıdır. Askerin göreviyle cephanenin veya otomatik tüfeğin görevi aynıdır. Ben bu savaş felsefesini şimdi yapıyorum... Kendimi anlamak istiyorum...

"Afganların" kulübündeki bir buluşmaya tek bir kere gittim... Bir daha da gitmedim. Tek bir kez... Buluşma Amerikalılarlaydı, Vietnam Savaşı'na katılmış askerlerle. Bir kafede oturuluyordu, her bir masada bir Amerikalı ve üç Rus vardı. Bizimle birlikte oturan Amerikalıya bizim çocuklardan birisi bir sitemde bulundu: "Ben Amerikalılara kızgınım, zira Ame-

rikan malı bir mayına bastım. Bir ayağım yok." Amerikalı asker buna cevap verdi: "Saygon'da bana bir Sovyet şarapneli saplandı." Haydi bakalım! Vay anasını satayım! İçtik, kucaklaştık, hani silah kardeşliği babında. Devamı geldi tabii... Rus gibi içmeye başladık: Kardeşlik diye, yolluk diye... Orada bir şeyin farkına vardım: Asker her yerde asker, et her yerde et. Asker her yerde bir parça et olarak görülüyor. Sadece bir fark var: Onlarda kahvaltıda iki çeşit dondurma var, bizde kahvaltıda, öğle ve akşam yemeğinde bir tek ve sadece karabuğday lapası var. Meyve hiç görmedik, yumurta ve taze etin ancak hayalini kurardık. Soğanları elma niyetine yerdik. Ben ordudan tüm dişlerim dökülmüş olarak döndüm. Bu buluşma aralık ayındaydı, dışarıda ısı eksi otuz dereceydi. Amerikalı asker California'lıymış... Biz onu oteline uğurlamak için dışarı çıktık. Sırtında sıkıca kapattığı kaz tüyü kabanı, ellerinde özel kar eldivenleri, böyle sarılıp sarmalanmış Moskova'da yürüyor bizimle birlikte. Bir de baktık karşıdan bizim Rus Vanya geliyor: Deri montunun önü açık, fanilası dışarı sarkmış, başında şapkası, elinde eldivenleri yok. "Merhaba, beyler!" – "Merhaba!" – "Bu da kim?" – "Amerikalı." – "O! Amerikalı ha!" deyip adamın elini sıktı, omzuna iki-üç kere pat pat diye vurdu. Sonra da yürüdü gitti. Biz otele gelince Amerikalının odasına çıktık ama bu arada Amerikalı bir suskunlaştı. "Şef! Neyin var!" diye sorduk. "Ben kaz tüyü kabanımlayım, ellerimde kar eldivenleri, ama o neredeyse çıplaktı. Üstelik eli sıcacıktı. Bu ülkeyle savaş yapılmaz kardeşim." Ben cevap verdim: "Elbette savaşılmaz. Hepinizi gebertiriz!" Vay anasını satayım! Yanabilen her şeyi içeriz, hareket eden her şeyi beceririz, hareket etmezse de önce hareket ettirir, sonra yine her türlü beceririz.

Uzun zamandır Afganistan hakkında konuşmuyorum... Bu tür konuşmalar ilgimi çekmiyor... Ama eğer bana seçme şansı verilseydi: Savaşta şunları öğreneceksin, şunları yaşaya-

caksın ya da bir başka şansın var, çocuk olarak kalacaksın ve oraya gönderilmeyeceksin deselerdi, neyi seçerdim? Her şeye rağmen tüm yaşadıklarımı baştan yaşamayı ve şimdi neysem o olmayı seçerdim. Yeniden yaşamak, yeniden tecrübe etmek isterdim. Afganistan sayesinde kendime dostlar edindim... Karımla tanıştım ve küçücük şahane bir kızım var. Ben orada içimde nasıl bir pisliğin olduğunu ve ne kadar derinde gizlendiğini öğrendim. Döndüm ve İncil'i elimde kalemle okudum ve hâlâ tekrar tekrar okuyorum. Galiç* çok güzel söylemiş: "Neyin nasıl olduğunu biliyorum, diyenden kork!" Ben nasıl olduğunu bilmiyorum? Arıyorum... Mor dağlar giriyor rüyalarıma. Ve yakıcı toz bulutları...

Ben burada doğdum... İnsan tıpkı sevdiği kadın gibi vatanını da kendisi seçemiyor, onu verili buluyor. Eğer bu ülkede doğduysan o zaman burada ölmeyi de becermelisin. Zıbarmak da mümkün, geberip gitmek de ama sen ölmeyi bilmelisin. İsterse yoksul olsun, isterse bahtsız, ben bu ülkede yaşamayı istiyorum. Bu ülkede bitleri eğiten Levşa yaşıyor ve biracının arkasındaki parktaki herifler dünyanın sorunlarını çözüyor! Bu ülke beni aldattı... Ama ben onu seviyorum.

Ben gördüm... Şimdi biliyorum ki, çocuklar nurla doğuyor... Onlar melek...

Piyade er

– Parlak ışık... Renk fıskiyesi... Ve sönüyor...

Sonrası gece... Karanlık... Gözümü açtım ve duvarı gör-

*Aleksandr Arkadyeviç Galiç (gerçek soyadı Ginzburg'dur) (1918-1977) Ünlü Rus şair, senarist, dramaturg, yazar ve şarkıcısı. Şiir, şarkı ve piyesleri 60 ve 70'li yıllarda eleştirel tonlar taşımaya başlamış ve 1974 yılında rejim karşıtı olduğu nitelemesiyle yurt dışına sürgüne gönderilip vatandaşlıktan çıkarılmıştır. 1977 yılında kazayla elektrik çarpması sonucu Paris'teki evinde ölmüştür.

düm: Neredeyim? Hastanede... Sonra kontrol ediyorum: Kollarım yerinde mi? Evet. Aşağıya iniyorum... Ellerimle kendimi yokluyorum... Peki ya bacaklarım nerede? Benim bacaklarım!!!

(*Yüzünü duvara dönüyor ve uzun süre konuşmak istemiyor.*)

Hiçbir yüzü hatırlayamadım...

(*Bir kez daha ama daha kısa süreyle susuyor. Tavana bakıyor.*)

İlk, annem geldi... "Ben senin annenim," dedi. Ona dikkatle baktım... Onu hatırlayamadım ama bu kadın bana yabancı da gelmedi... Bana yabancı olmadığını anlıyordum... Bana çocukluğumu anlattı... Okulu... Hatta sekizinci sınıftayken çok güzel bir paltom olduğunu ve sonra onu demir parmaklıklara takıp yırttığım gibi detayları anlattı... Aldığım notları söyledi... Çoğunluk dört, biraz beş ama hal ve hareketten üç aldığımı... Afacanlık yaptığımı... En çok bezelye çorbasını sevdiğimi... Ben onu dinliyordum ve sanki kendimi dışarıdan görüyormuş gibi oluyordum...

Yemekhanedeki nöbetçi bana seslendi:

"Tekerlekli sandalyeye otur da... götüreyim... Karın geldi ziyaretine..."

Odanın kenarında güzel bir kadın duruyor... Baktım ve dedim ki, ne yapayım duruyorsa dursun bakalım. Karım nerede? Meğer o kadın benim karımmış... Yüzü tanıdık geliyor ama onu tanıyamıyorum...

Aşkımızı anlattı, nasıl tanıştığımızı... İlk kez onu ne zaman öptüğümü... Düğünümüzün fotoğraflarını getirmiş... Oğullarımızın nasıl doğduğunu anlattı... İki oğlan... Ben onu dinliyordum ama hatırlamıyor sadece öğreniyordum... Hatırlayacağım diye kendimi germekten... çok şiddetli baş ağrıları başladı... Ya yüzük... Evlilik alyansımız nerede peki? Alyansı hatırladım... Sol elime baktım, ama parmaklarım yerinde değildi...

Oğullarımı fotoğraflarından tanıdım... Başka anılar da şu

yüzüne çıkmaya başladı... Bana ait olan ve olmayan... Beyaz siyaha, büyük küçüğe dönüşmüştü. Aynada kendime baktım: Benziyordum.

Doktorlar hafızamı geri kazanacağımı vaat ediyorlar... O zaman benim iki hayatım olacak... Bana anlattıkları... Ve de olmuş olan... O zaman gelirseniz, size savaşı anlatırım...

Yüzbaşı, helikopter pilotu

– Ateş yer değiştirdi... Dağların yamaçlarında uzun süre gezindi...

Akşama doğru karşımıza bir koyun sürüsü çıktı. Hurra! Allah'ın armağanı. Allah-ü Ekber! İki günlük yürüyüş sonrası hepimiz aç ve yorgunduk, kumanyalarımızı çoktan tüketmiştik. Elimizde sadece peksimetler kalmıştı. Burada ise kaybolmuş bir koyun sürüsü. Sahipsiz. Satın almak ya da çayla ve sabunla (bir koyun karşılığında bir kilo çaya veya on kalıp sabuna) takas etmek ya da çapulculuk yapmak gerekmiyor. İlk iş başlarındaki koca koçu yakaladık ve ağaca bağladık, zira böyle yapınca koyunlar hiçbir yere gitmiyorlar. Biz bunu çoktan öğrenmiştik... Dağarcığımıza almıştık... Bombardıman olduğunda bile koyunlar önce kaçıyorlar ama sonra tekrar geri geliyorlar. Sürü başının yanına. Sonra... Sonra en yağlı koyunu seçtik... Aldık...

Ben pek çok kez bu hayvanın ölümü nasıl sakin karşıladığını gözlemledim. Domuz ya da dana keserken durum farklı... Onlar ölmek istemiyorlar. Silkinip kalkmaya, kaçmaya çalışıyorlar, bağırıyorlar. Koyun ise kaçmıyor, bağırmıyor, isteriye kapılmıyor, sadece sessizce bekliyor... Açık gözleriyle... Elinde bıçak olan adamın peşinden gidiyor...

Koyun kesmek bir canlıyı öldürmekten çok bir ibadeti yerine getirmeye benziyor. Kurban ibadetini...

Keşif birliğinde er

İKİNCİ GÜN

"Ve diğeri kederli bir ruhla ölür... "

Yine telefon etti. İyi ki, evdeydim...

"Telefon etmeyi düşünmüyordum... Ama bugün otobüse bindim ve iki kadının konuşmasını duydum: 'Ne kahramanı canım? Onlar orada çocukları, kadınları öldürdüler... Şimdi bunlar normal insanlar mı yani? Ama onları konuşsunlar diye okullara davet edip çocuklarımızın karşısına çıkartıyorlar... Üstelik bir de bir sürü ayrıcalıklar veriyorlar...' İlk durakta indim... Bizler askerdik ve emirleri yerine getirdik. Savaş koşullarında emre itaatsizliğin cezası kurşuna dizilmektir! Askeri mahkemede yargılanırsın! Elbette generaller kadın ve çocukları öldürmüyorlar ama emri veren onlar. Şimdiyse her konuda biz suçluyuz. Askerler suçlu! Şimdi bize şunu söylüyorlar: 'Verilen emir yasalara aykırı ve suç ise emre itaat etmek de suçtur!' İyi ama ben, bana emir verenlere inanmıştım! İnanmıştım! Kendimi bildim bileli bana inanmayı öğrettiler. Sadece inanmayı! Hiç kimse bana inanıp inanmamak, ateş edip etmemek gerektiğini düşünmeyi, tartmayı öğretmedi. 'Bize şunu telkin ettiler: Sen sadece sağlam bir şekilde

inan!' Biz buradan bu düşüncelerle ayrıldık, yoksa oradan bu düşüncelerle dönmedik buraya."

"Buluşabiliriz... Konuşabiliriz..."

"Ben sadece benim gibi olanlarla konuşabilirim. Orada bulunmuş olanlarla... Anlıyor musun? Evet, ben insan öldürdüm, her tarafım kan... Ama arkadaşım yerde yatıyordu... Asker arkadaşım bana kardeşimden yakındı... Kafası ayrı yerde, kolları ayrı yerde... Derisi... Ben hemen tekrar operasyona çıkmak için gönüllü oldum... Bir köyde cenaze töreni yapıldığını gördüm... Pek çok insan toplanmıştı... Ölüyü beyaz bir şeyin içinde taşıyorlardı... Ben dürbünle onları izliyordum... Ve ben emri verdim: 'Ateş!'"

"Ben senin bununla nasıl yaşayabildiğini merak ediyorum? Ne büyük bir dehşet değil mi?"

"Evet, ben öldürdüm... Çünkü yaşamak istiyordum... Eve dönmek istiyordum... Ama şimdi... Sağ salim döndüm ve yaşamak istemiyorum. Ölülere imreniyorum... Ölülerin canı yanmıyor..."

İletişim tekrar koptu...

Yazar

– Sanki rüya gibiydi... Sanki ben tüm bu olup biteni daha önce bir yerlerde izlemiştim... Bir filmde... Şimdi sanki hiç kimseyi öldürmemiş gibi hissediyorum kendimi...

Kendim gittim. Gönüllü olarak başvurdum... Şimdi sorun bana bunu niye yaptığımı: İdeallerim için mi, yoksa kendimi tanımak için mi? Elbette ikincisi. Nelere kadir olduğumu denemek ve görmek istemiştim. Benim egom büyüktü. Enstitüde okuyordum, orada kendini gösteremezsin, kim olduğunu da anlayamazsın. Kahraman olmak istiyordum, beni kahraman yapacak fırsatlar arıyordum. İkinci sınıftayken ayrıldım.

Konuşuyorlardı... Ben de dinliyordum... Diyorlardı ki, bu savaş çocukların savaşı... Kısa bir süre önce lise son sınıfta okuyan çocuklar savaşıyorlardı... Savaşta hep böyledir zaten. Büyük Anayurt Savaşı'nda da böyle olmuştu. Bizim için savaş oyun gibi bir şeydi. Kendine olan sevgin, kendinle gururlanman çok önemliydi. Acaba yapabilecek miyim yoksa yapamayacak mıyım? O yapabildi. Peki ya ben? Bizler siyasetle değil bunlarla meşguldük. Ben kendimi daha çocukluktan birtakım sınavlara hazırlamıştım. Jack London en sevdiğim yazardı. Gerçek bir erkek güçlü olmalıydı. İnsanlar savaşta güçlenirler. Kız arkadaşım beni vazgeçirmeye çalıştı: "Bunin ya da Mandelştam'ın böyle bir şey söylediğini tahayyül edebiliyor musun?" Arkadaşlarım arasında beni hiç kimse anlamadı. Kimi evlendi, kimi doğu felsefesiyle, kimi yogayla ilgilendi. Bir tek ben savaşa gittim.

Tepelerde güneş yanığı dağlar... Aşağıda bir kız keçilerini güdüyor, bir kadın çamaşır asıyor... Tıpkı bizde Kafkaslarda olduğu gibi... Hatta hayal kırıklığına uğradım... Gece ateş yakmıştık, birden üzerimize ateş açıldı: Çaydanlığı bir kaldırdım ki, altında bir kurşun duruyor. Savaş!! Bir yerden bir yere giderken acı verici, aşağılayıcı bir susuzluk yaşanıyor. Ağzın kupkuru oluyor, yutkunabilecek kadar bile tükürük kalmıyor ağzında. Sanki tüm ağzına kumlar dolmuş. Çiyleri, hatta kendi terimizi yalıyorduk... Yaşamam lazım. Yaşamak istiyorum. Bir kaplumbağa yakaladım. Keskin bir taşla boğazını deldim. Kaplumbağanın kanını içmeye başladım. Başkaları aynısını yapamadı. Kimse yapamadı. Kendi sidiklerini içiyorlardı.

Öldürmeye muktedir olduğumu anladım... Elimde silah... İlk çatışmamda bazılarının nasıl şoka girdiklerini gördüm. Bayılıyorlardı. Bazıları nasıl öldürdüğünü hatırlayınca bile kusmaya başlıyordu. Çatışmadan sonra ağaçta bir kulak asılı olduğunu gördüm... İnsanın gözünün patlayıp aktığını

gördüm... Dayandım! Aramızda bir avcı vardı, askerlikten önce pek çok tavşan ve yabandomuzu vurduğunu anlatarak övünürdü. İşte o her seferinde kusardı. Hayvan öldürmek başka şey, insan öldürmek başka. Çatışma sırasında zehir gibi olmalısın... Soğukkanlı... Hesaplı... Otomatik tüfeğin senin hayatın demektir... Otomatik tüfeğin bedeninin bir parçası haline gelir... Üçüncü bir el gibi...

Çoğunlukla kontrgerilla savaşı yürütülüyordu, büyük cephe savaşları çok nadirdi. Her zaman: sen ve o. Bir vaşak kadar hassas olursun. Düşman üzerine yaylım ateşi açar ve sonra da gizlenir. Beklersin. Şimdi sıra kimde? Daha silahın sesini duymadan kurşunun havada uçtuğunu duyarsın. Bir kayadan diğerine sürünürsün... Gizlenirsin... Onları takip etmeye başlarsın... Tıpkı bir avcı gibi... Yay gibi gerilmişsindir... Nefes bile almazsın... En uygun anı yakalamaya çalışırsın... Karşı karşıya gelirsen dipçikle de öldürebilirsin. Öldürdüysen bir kez daha sağ kalmış olmanın keskin hissini duyarsın. Yine hayatta kaldım! İnsan öldürdüğün için sevinmezsin. Seni öldürmemeleri için öldürürsün. Savaş sadece ölüm değil onun da ötesinde bir şeydir. Hatta savaşın kendi kokusu vardır... Kendi sesi...

Ölüler farklıdır... Birbirlerine benzemezler... Suda yatanları vardır... Sudaki ölünün yüzünde bir değişiklik olur, hepsinin yüzünde bir gülümseme belirir. Yağmurdan sonra öyle tertemiz yatarlar. Suyun olmadığı bir yerde, toz toprak içinde ise ölüm kendini açıkça gösterir. Üstündeki üniforma yepyeni ama kafasının yerinde kuru kırmızı bir yaprak... Bir başkası tekerlek altında kalan bir kertenkele gibi yamyassı olmuş... Oh, ama ben yaşıyorum! Duvarın kenarında oturmuş... Evin yanında... Yanı başında kırılmış cevizler duruyor... Oturuyor... Gözleri açık... Kapatacak kimse yok... Ölümden sonra... ancak on-on beş dakika geçince gözlerini kapatabilir-

sin... Daha sonra kapanmazlar... Gözkapakları kapanmaz... Oh, ama ben yaşıyorum! Bir başkası eğilmiş... Uçkuru açık... İhtiyaç için çıkmış demek... Hatta hâlâ... damlıyor... O anda ne yapıyorlarsa öylece o durumda kalırlar... Henüz bu dünyada ama çoktan öte tarafta... Çoktan yukarılarda... Oh, ama ben yaşıyorum! Kendimi yoklamaya, böylece emin olmaya hazırım. Kuşlar ölümden korkmuyor. Oturup bakıyorlar. Çocuklar ölümden korkmuyorlar. Onlar da oturup sakince ve merakla bakıyorlar. Kuşlar gibi. Ben bir kere bir kartalın çatışmayı nasıl izlediğini görmüştüm... Tıpkı küçük bir sfenks gibi... Yemekhanede çorba içerken yanında oturan asker arkadaşına bakar ve onu ölü olarak tahayyül edersin. Bir ara yakınlarımın fotoğraflarına bakamıyordum. Görevden döndüğünde kadın ve çocuk görmeye tahammül edemiyorsun. Başını çeviriyorsun. Sonra geçiyor. Sabah eğitimlerinde koşardım ve halter kaldırırdım. Formuma dikkat ederdim, döndüğümde iyi gözükmek isterdim. Yeterince uyuyamadığımız da bir gerçekti tabii. Çok bit vardı, özellikle kışın. Yataklara bit ilacı serperdik.

Ölüm korkusunu ben evde tattım. Döndüm ve bir oğlum oldu. Korktum: Ya ben ölürsem ve oğlum bensiz büyürse. Yediğim yedi kurşunu hatırladım... Yediğim bu kurşunlar bizde dendiği gibi beni "öte taraftakilerin" yanına gönderebilirdi... Ama beceremediler... Hatta sanki bende sonuna kadar gidemediğim duygusu var... Dibine kadar savaşamadığım...

Benim suçum yok, kâbuslardan korkmuyorum. Her zaman adil bir kapışmayı tercih etmişimdir: Ben ve rakibim. Esirlere nasıl vurduklarını gördüğümde... İki kişilerdi ve esirin kolları bağlıydı... Paçavra gibi yerde yatıyordu... Hemen kovaladım onları, dövmelerine izin vermedim... Böylelerini her zaman hor görmüşümdür... Birisi de bir gün otomatik tüfeği doğrultup havadaki kartala ateş etti... İndirdim suratına yumruğumu... Sen ne diye kuşu öldürmeye çalışıyorsun?

Yakınlarım soruyorlardı:

"Orası nasıl?"

"Tamam. Kusura bakmayın. Sonra anlatırım."

Enstitüyü bitirdim, mühendis olarak çalışıyorum. Ben sadece mühendis olmak istiyorum, Afganistan savaşı muharibi olmak istemiyorum. Hatırlamayı sevmiyorum. Öte yandan hayatta kalmayı başaran bizlerin başına, bizim kuşağın başına ne gelecek bilemiyorum. Hiç kimseye yararı olmayan bir savaşta sağ kalmayı başaran bizlerin. Hiç kimseye!! Hiç... Hiç... Nihayet konuşabildim, anlatabildim... Hani tren yolculuklarında olduğu gibi... Birbirlerini tanımayan insanlar bir tren yolculuğunda bir araya gelir, konuşur ve sonra farklı istasyonlarda inip giderler ya hani... Ellerim titriyor... Nedense heyecanlanıyorum... Bana bu oyundan çok kolay çıkmışım gibi geliyor aslında. Bunları yazdığınızda adımı belirtmeyin...

Ben hiçbir şeyden korkmuyorum ama daha fazla da bu işin içinde olmak istemiyorum...

Piyade takım komutanı

– Düğünüm aralık ayında olacaktı... Düğüne bir ay kala... Kasımda ben Afganistan'a gittim. Damada söylediğimde güldü: "Vatanımızın güney sınırlarını korumaya mı?" dedi. Ama şaka yapmadığıma inandığında "Ne oldu, buralarda altına yatacağın başka kimse kalmadı mı?" dedi.

Buraya gelirken şöyle düşünüyordum: "BAM'a* ve işlenmemiş toprakların tarıma açılması kampanyasına yetişeme-

*Baykalo-Amurskaya Magistral (Baykal-Amur Demiryolu Hattı) sözcüklerinin baş harflerinden oluşmuş kısaltma. Doğu Sibirya ve Rusya'nın Uzak Doğusunda yer alan, yapımı 1938-1984 yıllarında 46 yıl süren, toplam 4.287 km uzunluğunda dünyanın en uzun demiryolu hatlarından birisidir. Yapımında hem ordunun inşaat birlikleri ve gönüllüler görev almış, hem de esir ve mahkûmlar kullanılmıştır.

dim ama yine de şanslıyım hiç olmazsa Afganistan'a yetiştim!" Çocukların getirdiği ve günlerce çaldığımız kasetlerdeki şarkılara inanıyordum ben:

Geçtiğimiz yıllarda
Afganistan toprağında
Dağlarda ve kayalıklarda
Pek çok oğlunu bıraktı Rusya...

Hayatı kitaplardan tanıyan Moskovalı bir kızdım ben. Bana öyle geliyordu ki, gerçek yaşam uzaklarda bir yerlerdeydi. Ve orada tüm erkekler güçlü, kadınlar ise güzeldi. Pek çok macera yaşanmaktaydı. Sıradan ve olağan olandan uzaklaşmak istiyordum.

Kâbil'e yaptığımız üç günlük yolculuk sırasında gözüme uyku girmedi. Hatta bu yüzden gümrüktekiler benim bir şeyler kullandığımı düşündüler. Ben gözyaşları içinde onlara anlatmaya çabaladım:

Ben narkoman değilim. Sadece uykum var.

İçi annemin reçelleri ve kurabiyeleriyle dolu kocaman ağır bir bavulum vardı ve hiçbir erkek bana yardım etmiyordu. Üstelik bunlar öyle rasgele erkekler de değil, genç, yakışıklı, güçlü subaylardı. Ben ise her zaman erkeklerin bana ilgi göstermesine, kur yapmasına alışıktım. Gerçekten şaşırmıştım:

"Hey! Birisi bana yardım edebilir mi?"

Bana öyle mal gibi baktılar sadece...

Üç gün de aktarma ve dağıtım noktasında bekledim. İlk gün bir çavuş yanaştı:

"Kâbil'de kalmak istiyorsan gece yanıma gel..."

İyice semirdiği belli şişkonun tekiydi. Lakabı ise balon.

Beni birliğe daktilocu olarak aldılar. Eski tip ordu malı daktilolarla çalışıyoruz. İlk haftada parmaklarıma kan oturdu. Sargılı parmaklarla yazıyordum, tırnaklarım etten ayrılmıştı.

Birkaç hafta sonra gece bir asker kapımı çaldı:

"Komutan seni çağırıyor."

"Gitmeyeceğim."

"Ne diye nazlanıyorsun? Nereye geldiğini bilmiyor muydun?"

Sabah komutan beni Kandahar'a göndermekle tehdit etti. Ve daha bir sürü şeyle...

Kandahar ne demek?

Sinekler, "duhlar" ve kâbus demek...

O günlerde araç altında kalmaktan korkardım... Sırtımdan vurulmaktan... Dövülmekten...

Yurtta komşum olan iki kız vardı: Bir tanesi elektrik işlerinden sorumluydu, ona Elektriçka diyorlardı, diğeri suların kimyasal olarak arıtılmasıyla ilgileniyordu, ona da Klorka diyorlardı. Onların her şeye tek bir açıklamaları vardı: Hayat burada böyle...

İşte tam da o dönemde *Pravda*'da "Afganistan Madonnaları" başlıklı bir dizi yazı yayınlanıyordu. Sovyetler'in çeşitli yerlerinden kızlar gönderdikleri mektuplarla bu yazı dizisinden etkilendiklerini yazıyorlardı, hatta bazıları askerlik şubelerine gidip Afganistan'a gönderilmek için başvurmuşlardı. Okullarda, derslerde okunuyordu. Ama biz burada askerlerin yanlarından geçemez olmuştuk. Daha bizi uzaktan görünce bağırmaya başlıyorlardı: "Hey, fıçıcılar, meğer sizler birer kahramanmışsınız? Meğer yataklarda enternasyonalist görevinizi yerine getiriyormuşsunuz!" "Fıçıcı" ne demek mi? Fıçı adı verilen evciklerde ve de vagon benzeri yapılarda en az yüzbaşı rütbesinde olan yüksek rütbeli subaylar yaşıyorlardı. İşte onların birlikte oldukları kadınlara da "fıçıcı" adı takılmıştı. Burada görev yapan çocuklar hiç çekinmeden şöyle konuşuyorlardı: "Eğer bir kızın Afganistan'da bulunduğunu öğrenirsem o benim için anında biter..." Bizler de onlarla aynı hastalıklara

yakalandık, tüm kızlarda hepatit ve sıtma vardı... Bizlere de ateş ettiler... Ama işte Sovyetler'de karşılaşınca ben bu çocuğun boynuna atılamam. Biz hepimiz onlar için o.....yuz. Ya da kaçığız. Kadınla yatmazsan kirlenmezsin... "Ben kimle mi yatıyorum? Ben otomatik tüfeğimle yatıyorum..." Haydi, bu laflardan sonra birisine gülümsemeyi dene bakalım...

Annem tanıdıklarına gururla anlatıyor: "Benim kızım Afganistan'da." Benim safdil anneciğim! Ona şunu yazmak isterdim: "Anne, sus, sonra sana öyle bir şey söylerler ki!" Belki de döndüğümde her şeyi yeniden düşünürüm, uzaklaşınca daha sıcak duygularla hatırlarım. Ama şimdi içimden kırılmış, gücenmiş durumdayım. Ben burada ne mi öğrendim? Burada insan iyilik ve şefkat göstermeyi öğrenebilir mi sanki? Ya da mutluluğu?

Çocuklar aracın arkasından koşturuyorlar ve bağırıyorlar:

"Hanım, göstersene..."

Para vermeye kalktıkları da oluyor. Demek ki birileri onlardan para almış ve alıyor.

Evimi göremeyeceğimi düşündüğüm anlar oluyordu. Şimdi artık bunları aştım. Benim sürekli gördüğüm, sürekli tekrarlanan iki rüyam var...

İlk rüyam.

Zengin bir dükkâna giriyoruz... Duvarlarda halılar, değerli mücevherler. Ve bizim çocuklar beni satıyorlar. Onlara bir çuval para veriyorlar... Afgan paralarını uzun uzun sayıyorlar... İki "duh" saçlarımı bileklerine doluyor... Çalar saatin sesi duyuluyor... Korkuyla haykırıyorum ve uyanıyorum. Bu rüyayı hiçbir zaman sonuna kadar göremedim.

İkinci rüya.

Askeri İL-65 uçağıyla Taşkent'ten Kâbil'e uçuyoruz. Uçağın penceresinden dağları görmeye başlıyorum ve parlak renkler donuklaşıyor. Dipsiz bir yerlere doğru yuvarlanmaya

başlıyoruz, ağır Afgan toprağı bir tabaka gibi üzerimizi kaplıyor. Toprağı köstebek gibi kazmaya başlıyorum ama bir türlü aydınlığa ulaşamıyorum... Boğuluyorum... Ve kazıyorum... Kazıyorum...

Eğer kendime engel olmazsam anlattıklarımın sonu gelmez. Burada her gün muhakkak ruhunu altüst edecek bir şeyler meydana geliyor. Tanıdık bir çocuk Sovyetler'deki kız arkadaşından bir mektup almış: "Ben artık seninle arkadaşlık etmek istemiyorum, zira senin ellerin kirlendi..." Benim kendisini anlayacağımı düşünerek koşup bana geldi.

Hepimiz evimizi düşünüyor ama bundan pek bahsetmiyoruz. Batıl itikatlarımız yüzünden. Dönmeyi çok istiyoruz. Ama nereye döneceğiz? Bu konuda da susuyoruz. Sadece fıkralar anlatıyoruz:

"Çocuklar, söyleyin bakalım babalarınız ne iş yapar?"

Hepsi elini kaldırıyor:

"Benim babam doktor."

"Benim babam tesisatçı."

"Benim babam... sirkte çalışıyor."

Ufaklık Vova ise susuyor.

"Vova, sen babanın ne iş yaptığını bilmiyor musun?"

"Evvelden pilottu ama şimdi Afganistan'da faşistlik yapıyor."

Evdeyken savaş hakkındaki kitapları severdim, burada ise yanımda hep Dumas'nın kitapları var. Savaştayken savaş hakkında konuşmak istemiyor insan. Savaş hakkında okumak. Kızlar ölülere bakmaya gitti... Dediler ki: Sadece ayaklarında çorapları, öylece yatıyorlar... Ben gidip bakmadım... Şehre inmeyi, dükkânlardan alışveriş yapmayı da sevmiyorum... Burada sokaklarda pek çok tek bacaklı adam dolaşıyor... Çocuklar el yapımı koltuk değnekleriyle geziyor... Ben bu görüntülere alışamıyorum... Gazeteci olmayı hayal ediyordum,

ama şimdi bilmiyorum, bir şeylere inanmam çok zor. Bir şeyleri sevebilmem.

Eve döndüğümde bir daha asla güneye gitmem. Daha fazla dağ görmeye katlanamam. Dağları gördüğüm zaman hemen bombardıman ya da kurşun yağmuru başlayacakmış gibi geliyor. Bir keresinde bize ateş açmışlardı ve kızlardan birisi diz çöküp ağlamaya ve dua etmeye başlamıştı... İstavroz çıkarıyordu... Merak etmiştim, acaba duasında gökyüzünden ne istiyordu? Burada biz hepimiz bir miktar içimize kapandık, hiç kimse içini tamamen açmıyor. Herkes bir hayal kırıklığı yaşamış...

Ben sürekli ağlıyor ve kendim için dua ediyorum... O entel Moskovalı kız için...

Memur

– Orada ne mi öğrendim? İyiliğin hiçbir zaman kazanamadığını... Dünyada kötülüğün azalmadığını... İnsanın korkunç bir yaratık olduğunu... Doğanın ise güzel olduğunu... Ve de toz. Sürekli olarak ağzında toz tadı. Konuşmakta zorluk çekersin...

Köyde arama tarama yapıyoruz. İki kişi yan yanayız. Arkadaşım ayağıyla bahçe duvarındaki bir kapıyı ittirerek açıyor ve açmasıyla bir makineli tüfekten göğsüne kurşun yağıyor... Dokuz kurşun... İnsanın yüreği kinle doluyor... O evde kim varsa evcil hayvanlara kadar hepsini kurşuna dizdik. Aslında hayvana ateş etmek daha korkunç. Üzücü. Ben eşekleri kurşunlamalarına engel oldum... Onların ne suçu vardı ki? Boyunlarında tıpkı çocuklarda olduğu gibi muskalar asılıydı... İsimleri yazılıydı... Buğday tarlasını yaktığımızda da çok üzüldüm, zira ben köyden gelmiştim. Oradayken önceki yaşamımla ilgili sadece güzel şeyleri, daha çok da çocukluğumu

hatırlardım. Çayır, çançiçekleri ve papatyaların arasına nasıl uzandığımı... Yaktığımız mangal ateşinde buğday başaklarını nasıl pişirip yediğimizi...

Etrafımızda bizim anlamadığımız, bize yabancı bir hayat vardı. Bu nedenle öldürmek daha kolaydı... (*Sustu.*) Tanıdık bildik, bizim oralara benzer yerlerde böyle şeyleri yapmak görece daha zordu... Eğer tam olarak... tam olarak duygularımızdan bahsetmek gerekirse söylemek lazım ki, iki duyguyu aynı anda yaşıyorduk: tiksinti ve gurur! Ben insan öldürdüm! Hava o kadar sıcaktı ki, dükkânların çatısındaki demirler erirdi. Tarlalar anında alev alır, ateş topuna dönerdi. Ekmek kokmaya başlardı... Ateş yukarı yükselir ve çocukluğumun ekmek kokusunu taşırdı her bir yana...

Orada akşam inmez, sanki gece aniden insanın üzerine düşerdi. Gün birden geceye dönüverirdi. Şafakları güzel olurdu... Bir zamanlar çocuktum ve işte erkek oldum. Bunu yapan savaştı. Orada yağmur yağardı, onu görürdün ama toprağa kadar inemezdi. Uydu vasıtasıyla Sovyet televizyonunu seyrederdin ve başka bir yaşam olduğunu hatırlardın ama bu yaşam artık seni ilgilendirmez, yüreğine ulaşamazdı... Tüm bunları anlatmak mümkün... Tüm bunları yazıp basmak mümkün... Ama benim için incitici olan bir şey oluyor bu... Özünü veremiyor, ifade edemiyorum...

Savaşla yaşamak ve onu hatırlamak ne demek? Bu asla yalnız kalamayacaksın demek. Her zaman ikiniz olacaksınız, sen ve o, yani savaş... Pek fazla bir seçeneğimiz yok: Unutmak ve susmak veya delirip haykırmak. İkincisi... kimsenin istemediği bir şey... Sadece iktidarın değil yakınlarının da istemediği bir şey. Ailenin istemediği bir şey. İşte siz geldiniz... Niçin geldiniz? Bu insani bir şey değil... (*Sinirle sigarasını içiyor.*)

Bazen gördüğüm her şeyi yazmayı kendim de istiyorum... Her şeyi... Ben filoloji eğitimi aldım. Hastanede... çocuğun

kolları yok, yanı başına ise bacakları olmayan birisi oturmuş ve onun annesine mektup yazıyor. Küçücük bir Afgan kız çocuğu... bir Sovyet askerinin verdiği şekeri almış... Sabahına iki kolunu da kesmişler... Her şeyi hiçbir düşünce katmadan olduğu gibi yazmak. Yağmur yağıyordu... İşte sadece bunu yazmak: Yağmur yağıyordu... Hiçbir yorum eklememek, yağmurun yağması iyi mi, kötü mü belirtmemek. Yağmur... Orada her türden su aslında sadece su değil. Mataradaki su neredeyse sıcaktır. Tadı acıdır... Güneşten saklanabileceğin hiçbir yer yoktur...

Başka neyi mi yazardım?

Kan... İlk kez kan gördüğümde üşüdüm, çok üşüdüm. Titredim. Kırk derece sıcaklıkta, cehennem sıcağında ben buz kestim...

İki esir getirdiler... Birisini öldürmemiz gerekiyordu, zira helikopterde ikisi için yer yoktu, bilgi almak için ise teki yeterdi. Ve ben hangisini öldürüp hangisini yanımıza alacağımıza karar veremiyordum.

Hastanede... dirilerle ölüler sürekli yer değiştiriyordu... Ve ben onları artık ayırt edemiyordum ve bir keresinde bir ölüyle yarım saat konuşmuşum...

Yeter!! (*Yumruğunu masaya vuruyor. Sonra sakinleşiyor.*)

Düşünüyordum... Evde ilk gecemi nasıl geçireceğimi hayal ediyordum. Her şeyden sonra... Bizler evlerimize bizleri açılmış kollarla bekledikleri hayaliyle döndük. Ve birden anlıyorsun: Yaşadıklarımız hiç kimseyi ilgilendirmiyor. Avluda tanıdık gençler var: "A, döndün mü? Eh, dönmen iyi olmuş." Lisenin mezunlar gününe gittim. Öğretmenler bile hiçbir şey sormuyor. Okul müdiresiyle konuşmam şöyle oldu:

Ben:

"Enternasyonalist görevlerini yerine getirirken ölenlerin anısını yaşatmamız lazım."

Müdire:

"Onlar zayıf not alan, haylazlardı. Nasıl olur da okula onların anısına hatıra levhası asabiliriz?"

Yani, siz ne gibi bir kahramanlık yaptınız ki? Savaşı da kaybetmediniz mi? Bu savaş kime lazımdı, Brejnev'e ve generallere, değil mi? Dünya devrimi fanatiklerine... Yani o zaman benim arkadaşlarım boşuna mı öldüler, böyle mi oluyor? Yani ben de boşu boşuna ölebilirdim... Anacığım beni pencereden gördüğünde sevinçten haykırarak tüm sokağı koşarak geçip yanıma geldi. "Hayır," diyorum kendime, "isterse dünya tersine dönsün değiştirilemeyecek bir gerçek var: Ölenler kahramandı. Kahraman!"

Enstitüde yaşlı bir profesör beni ikna etmeye çalıştı:

"Siz siyasi bir hatanın kurbanları oldunuz... Sizleri bir suça alet ettiler..."

Ben o zaman on sekiz yaşındaydım. Siz kaç yaşındaydınız? Bizim orada cehennem sıcağında pöstekimiz çıkarken siz susmadınız mı? Mezarlıklarda askeri cenaze töreni düzenlenir ve askeri bando çalarken pek güzel dinlediniz... Bizler orada insan öldürürken sizler susmadınız mı? Şimdi birden konuşmaya başladınız: Anlamsız kayıplar... Hata...

Ama ben siyasi hataların kurbanı olmak istemiyorum. Ve ben bunun kavgasını vereceğim! İsterse dünya tersine dönsün, değiştirilemeyecek bir gerçek var: Toprakta yatan o ölüler, onlar kahraman! Kahraman! Bir gün bu konuda kendim yazacağım... (*Oturup biraz sakinleştikten sonra aynı sözleri tekrarlıyor.*) İnsan korkunç... Doğa ise güzel...

Gariptir ki, güzel olan da hatırlanıyor... Ölüm ve güzellik...

Roketatar birliğinde er

– Şansım yaver gitti...

Ben eve kolum, bacağım, gözlerim sağlam, yanmadan ve delirmeden döndüm. Biz daha oradayken gittiğimiz o savaşın bize anlatılan savaş olmadığını anlamıştık. Ama bir karar verdik: Haydi savaşımızı yapalım, sağ kalalım, eve döndüğümüzde orada işin aslını, ne olup bittiğini anlayalım...

Bizler Afganistan'a ilk gönderilenlerden görevi devralan askeri kuvvettik. Bizim olup biten hakkında bir fikrimiz yoktu, bizim almış olduğumuz bir emir vardı. Emirler tartışılmaz, zaten tartışmaya başlarsan ortada ordu kalmaz. Engels'i okuyun göreceksiniz: "Asker tıpkı bir mermi gibi her an ateşe hazır halde olmalıdır." Ben onun bu deyişini gayet iyi hatırlıyorum. Savaşa öldürmeye gidersin. Benim mesleğim öldürmektir. Ben bunun eğitimini aldım. Şahsi korku mu? Başkasını öldürebilirler ama beni hayır. Şunu öldürdüler ama beni öldüremezler. Bilinç kendisinin yok olma olasılığını kabullenemez. Ben oraya çocuk yaşımda gitmedim, otuz yaşındaydım.

Yaşamın ne anlama geldiğini orada anladım. Size şunu söylemeliyim ki, o yıllar benim en iyi yıllarımdı. Burada bizim hayatımız renksiz, önemsiz, işten eve, evden işe. Bizler orada pek çok şeyi denedik, pek çok şey öğrendik. Hakiki erkek dostluğunu öğrendik, egzotik şeyler gördük: Sabah sisinin daracık dağ geçitlerinde sanki dumandan bir perde gibi nasıl toplandığını, yüksek kasalı aşırı süslü Afgan kamyonlarını, içinde insanların küçük ve büyük baş hayvanlarla birlikte yolculuk ettiği kırmızı renkli otobüsleri, sarı taksileri. Orada Ay manzaralarını andıran yerler vardır, fantastik, kozmik. Sadece sonsuz dağlar... Sanırsın bu dünyada hiç toprak yok, sadece taşlar var. Ve bu taşlar, kayalar sana ateş ediyor. Açıkça doğanın düşmanlığını hissediyorsun, sen ona bile yabancısın. Bizler yaşamla ölüm arasında yaşıyorduk ve bir başkasının yaşamı ya da ölümü de bizim elimizdeydi. Bu duygudan daha güçlüsü

var mıdır? Orada eğlendiğimiz kadar başka hiçbir yerde eğlenemeyeceğiz. Kadınların orada bizi sevdiği kadar başka hiçbir yerde kadınlar bizi öyle sevmeyecek. Ölümün yakın olmasıyla her şey had safhada yaşandı, biz sürekli olarak ölümün etrafında dönüp durduk. Pek çok farklı macera yaşadım, sanırım ben tehlikenin kokusunu alabiliyorum. Kendi ensemi üçüncü gözümden gördüğümde tehlikenin kokusunu hissedebiliyorum... İnsanın üçüncü gözü açılıyor... Ben orada her şeyi tattım ve sudan kupkuru çıkmayı da başardım. Oradaki hayat tam bir erkek hayatıydı. Şimdi bende bunun özlemi var... Afganistan sendromu...

Yaptığımız iş doğru muydu, haklı mıydı, yoksa değil miydi o zaman hiç kimse bunu düşünmüyordu. Biz, bize emredileni yapıyorduk. Eğitimimiz, alışkanlıklarımız böyleydi. Şimdi tabii her şey yeniden düşünüldü, her şey zamanın ve hafızanın, bizim erişimimize açılan bilginin ve de hakikatin tartısına vuruldu. Ama bu ancak neredeyse on yıl sonra yapılabildi! O zaman ise kitaplardan, okuldan, Basmacılar* hakkındaki filmlerden tanıdığımız bir düşman portresi çizilmişti. *Beyaz Çöl Güneşi*** filmini en az beş kere seyretmişimdir. Ve işte o düşman karşında! Ve bu sana yetmiştir, kâfi gelmiştir... Bizim için... herkes için... Biz zaten savaşın ve devrimin manevi tecrübesine sahiptik, zaten başka da bir şey telkin etmemişlerdi bize.

Biz ilk gelenlerin yerini alıp neşeyle kurulacak kışlaların, yemekhanelerin, ordu kulüplerinin ilk çivilerini çakmaya

*Basmacı Ayaklanması 1917'de Orta Asya'da Sovyet yönetimine karşı başlayan ve aralıklı olarak 1931'e değin süren ayaklanma hareketidir. Sovyetler Basmak ve Baskın kelimelerinden yola çıkarak ayaklanmaları Basmacı Ayaklanması olarak nitelendirmişlerdir.

**Rusçası "Beloe Solntse Pustini". Ekim Devrimi sonrasında, iç savaş sırasında, Türkmenistan'ın Hazar Denizi kıyılarında geçen 1969 yapımı Sovyet komedi filmi; savaş ve dramın harmanlandığı bu film Sovyetler Birliği'nin ve halen Rusya Federasyonu'nun en popüler ve kült sinema yapıtlarından biridir.

başlamıştık. İkinci Dünya Savaşı zamanından kalma TT-44 marka tabancalar dağıttılar, siyasi yöneticilerin bellerinde bu tabancalar vardı. Bu tabancalarla yapılabilecek iki şey vardı sadece, ya kafana sıkmak ya da bir dükkâna götürüp satmak. Ortalıkta partizanlar gibi geziyorduk, zira kim ne bulursa giyiyordu; çoğunluk eşofman ve spor ayakkabı giymekteydi. Ben Aslan Asker Şvayk'a benziyordum. Elli derece sıcaktaydık ve amirlerimiz tam tekmil giyinip kravat takmamızı istiyordu... Kamçatka'dan Kâbil'e kadar her yerde olan geçerli askeri yönetmeliğe uygun olarak...

Morgda ceset torbalarında insan eti vardı... Şoke olmuştum! Altı ay sonra... Film seyrediyoruz... Perdeye doğru izli mermiler uçuşuyor... Biz filmi seyretmeye devam ediyoruz... Voleybol oynuyoruz, ateş başlıyor... Roketlerin, bombaların nereye düştüğüne bakıp oynamaya devam ediyoruz... Savaşla ilgili, Lenin'le ilgili ve aldatan eşlerle ilgili filmler getiriyorlardı... Komedi filmi hiç getirmiyorlardı... Filmlerde adam seyahate gitmiş, karısı başka biriyle oluyor. Şeytan diyor al eline otomatik tüfeği, bas kurşunu perdeye! Perde üç-dört çarşafın açık havada bir ipe gerilmesiyle oluşuyor, izleyiciler toprağa otururak seyrediyordu. Haftada bir kez banyo ve kafaları çekme günü vardı. Bir şişe votka otuz alışveriş çeki tutuyordu. Altın değerinde! Sovyetler'den getiriliyor... O zamanki gümrük talimatlarına göre bir kişi en fazla iki şişe votka, dört şişe şarap ve de sınırsız bira getirebilirdi. Şişedeki birayı dökersin ve şişeye votka doldurursun. Bir başka şişenin üzerinde "Borjomi"* etiketi var ama tadına bakıldığında aslında içinde kırk derece alkollü votka olduğu anlaşılıyor. Kâğıda sarılmış reçel

*Gürcistan'ın Borjomi şehri yakınlarındaki kaynaklardan elden edilen "Borjomi" maden suyu şişelenip tüm SSCB'de ve halen Rusya'da satışa sunulan çok popüler bir içecektir.

kavanozları, karın el yazısıyla kâğıdın üzerine "Yaban Mersini Reçeli", "Çilek Reçeli" yazmış, açıyorsun, içinde kırk derece alkollü votka var. Bir köpeğimiz vardı, adı "Vermut"tu. Gözlerini hiç sarı görmedim, hep kırmızıydı. "Kılıç" içilirdi, yani uçaklar için kullanılması gereken işlenmiş ispirto ve motorları donmaktan korumak için kullanılan sıvı antifriz. Askerleri uyarırdık:

"Her şeyi için, ama antifriz içmeyin sakın."

Yeni askerler geldikten iki-üç gün sonra doktor istediler:

"Ne oldu?"

"Yeni gelenler antifrizden zehirlenmişler..."

Narkotik kullanılırdı... Etkileri farklı farklıydı... Bazen kullananın içini büyük bir korku kaplardı, ortalıkta deli gibi dolanırdı, bazen kurşunlar uçuşuyor ve onu hedef alıyor gibi gelirdi. Geceleyin tüttürdüğünde halüsinasyonlar görmeye başlarsın... Tüm gece aileni görür, karına sarılırsın... Bazıları ise renkli görüntülere şahit olurdu... Film seyreder gibi bir halleri olurdu... İlk zamanlar narkotikleri bize dükkânlarda satarlardı, daha sonra parasız vermeye başladılar:

"Tüttür, Rus! Al, tüttür..." Çocuklar arkalarından koşturup askerlerin ellerine sıkıştırırdı.

İnsanın gülesi geliyor... (*Gülümsüyor ama gözleri hüzünlü.*) Ben sadece korkunç şeyleri değil pek çok gülünç olayı da hatırlıyorum. Sevdiğimiz fıkralar vardı...

"Yarbay yoldaş rütbenizdeki yar ve bay ayrı ayrı mı yazılıyor birlikte mi?"

"Elbette ayrı. Örnek 'yar... başı'."

"Albay yoldaş, nereyi kazmalı?"

"Çitlerden başlayın, öğleye kadar kazın."

Ölmeye hevesli değildik... Anlamsızdı ve heveslisi değildik... Boktan düşünceler hücum ederdi... Niçin inşaat meslek okuluna gitmedim de askeri okula gittim? Hemen her gün

birileriyle vedalaşırdık... Topuğunun tele takıldığını hisseder ve gelen çıtırtıdan patlayıcının harekete geçtiğini anlar ve bu tür durumlarda hep olması gerektiği gibi yere yatıp toprağa yapışmaz da hayretle sesin nereden çıktığını anlamaya çalışırsan onlarca şarapnel vücuduna saplanır... Tank havaya uçar: Alt kısmı konserve kutusu gibi açılmıştır, kompaktörler, paletler parçalanıp dağılmıştır. Makinist-şoför taret kapağından çıkmaya çalışır, elleriyle kenara tutunmaya çalıştığı görülür ama daha fazla ilerleyemez, araçla birlikte yanar. Koğuşta, ölenin yatağına kimse yatmak istemez. Yeni birisi geldiğinde, bizim deyimimizle "stepne", ona teklif ederiz:

"Şimdilik burada uyursun... Bu yatakta... Sen zaten onu tanımıyordun..."

Sıklıkla arkada bıraktığı çocukları olan asker ve subayları hatırlar, anarız. Yetim büyüyecektir evlatları... Babasız... Peki ya arkalarında bırakacak kimsesi olmayanlar? Kız arkadaşları yeni damat adayları bulur nasıl olsa, anneleri ise yeni çocuklar yetiştirir. Her şey birçok kez tekrarlanır.

Savaş için bize hayret verecek kadar düşük maaş ödediler: Çift maaş ödendi ama maaşlarımızdan birini iki yüz yetmiş alışveriş çeki olarak alabiliyorduk, üstelik onun da içinden aidatlar, gazete aboneliği, vergi vb. düşülüyordu. Aynı dönemde Salang geçidinde çalışan sıradan bir sivil işçiye bin beş yüz alışveriş çeki ödenmekteydi. Subay maaşıyla bir karşılaştırın. Askeri danışmanlar beş-on kat daha fazla ücret almaktaydılar. Eşitsizlik en iyi gümrükte ortaya çıkmaktaydı... Kolonyal malların taşınmasında... Kimisinin bir teybi bir çift blucini olurdu, kimisinin ise tam takım bir video sistemi ve askerciklerin de zorlukla sürükleyebildiği, şilte büyüklüğünde altı-yedi adet bavulu olurdu ki, bunlara "işgalcinin hayali" adı verilmişti. O kadar ağır olurlardı ki, el arabalarının tekerlekleri yamulurdu...

Taşkent'te:

"Afganistan'dan mı? Kız ister misin?.. Şeftali gibi kız vallahi, dostum," diye müşteri bulmaya çalışırlardı.

"Hayır, dostum, sağ ol. Eve gideceğim. Karıma. Bana bilet lazım."

"Bilet için bahşiş vermelisin. İtalyan malı gözlük bulunur mu sende?"

"Bulunur."

Sverdlovsk'a uçana kadar yüz ruble ödeyip, İtalyan malı gözlükleri, Japon malı lureks kumaştan şalı ve Fransız malı kozmetik setini verirsin. Bilet için sıraya girdiğimde hemen ne yapmam gerektiğini öğrettiler:

"Ne bekliyorsun? Hizmete mahsus pasaportunun içine kırk tane alışveriş çeki koy, ertesi gün evindesin."

Hemen uygulamaya koyuyorum:

"Hanımefendi, bana Sverdlovsk için bilet verir misiniz?"

"Hiç bilet kalmadı. Gözlüklerini takıp uyarı yazısını bir okusaydın yani."

Hizmete mahsus pasaportun içine kırk adet alışveriş çeki koyarsın...

"Hanımefendi, Sverdlovsk'a gidecektim..."

"Bir bakayım. Ah ne güzel, iyi ki gelmişsiniz, bir tane varmış."

İzinli olarak evine geliyorsun ve aile içinde tamamen farklı bir dünyaya düşüyorsun. İlk günler kimseyi duymuyor, sadece görüyorsun. Onlara dokunuyorsun. Elinizle çocuğunuzun başını okşamanın nasıl bir duygu olduğunu size nasıl anlatayım... Sabah mutfaktaki kahve ve krep kokusu. Eşinin seni kahvaltıya çağırması...

Bir ay sonra dönme zamanı. Nereye ve niçin dönüyorsun aslında anlayamıyorsun. Bunun hakkında düşünmüyorsun, bunun hakkında düşünemezsin. Bildiğin tek şey var: Gidi-

yorsun çünkü gitmen lazım. Vazifen bu. Geceleyin dişlerinin arasında incecik Afganistan tozu gıcırdar, tıpkı pudra ya da un gibi. Daha şimdi kızıl tozun içinde yatıyordun... Ya da kuru killi toprak üzerinde... Yanından gürleyerek ZPT'ler geçiyor... Sıçrıyorsun, kendine geliyorsun, yok canım daha henüz evdesin... Dönüş yarına... Babam bir domuz yavrusunu şişleyerek öldürmemi rica etti... Önceleri domuz yavrusunu kendisi hallederdi, ben ise o sırada uzaklaşırdım, domuzcuğun haykırışını duymamak için kulaklarımı tıkar, evden tamamıyla uzaklaşırdım.

Babam:

"Haydi, tut şunu..."

Ben:

"Doğru tutmuyorsun..."

Tarif ediyorum:

"Tam kalbine, bak şuraya saplamalısın"

Ve elinden şişi alıp kendim saplıyorum.

Herkes kendi başının çaresine kendisi bakmak zorundaydı. Kendi kendine! Hatırlıyorum...

Askerler oturmuşlar... Aşağıda bir eşekle bir ihtiyar gidiyor... Roketatarı ateşleyiverdiler: Booomm! Ne ihtiyar kaldı ne de eşek...

"Çocuklar, ne yapıyorsunuz, delirdiniz mi? İhtiyar bir adam eşeğiyle gidiyordu... Onlar size ne yaptılar ki?"

"Dün de yaşlı bir adamla eşeği gidiyordu... Bir de asker gidiyordu... İhtiyarla eşek geçip gittiler, asker ise yerde yatıyordu..."

"Ama belki de onlar başka bir ihtiyarla başka bir eşekti?"

İlk kanı dökmemek gerek... Yoksa sonra sürekli dünkü ihtiyarla dünkü eşeğe ateş edip durursun...

Sonuna kadar savaştık. Sağ kalabildik ve evlerimize dönebildik. Şimdi hesaplaşabiliriz...

Topçu yüzbaşı

– Daha önce hiç dua etmemiştim, şimdi ediyorum... Kilisedeki ayinlere gidiyorum...

Mezarın başında oturmuştum ve soruyordum: "Orada yatan kim? Sen misin oradaki, oğulcuğum?" Sürekli olarak bunu tekrarlıyordum: "Orada yatan kim? Cevap ver bana oğulcuğum... Sen kocaman, aslan gibi delikanlıydın ama mezarın küçücük..."

Zaman geçti. Oğlumun nasıl öldüğünü öğrenmek istedim. Askerlik şubesine başvurdum:

"Bana oğlumun nasıl öldüğünü anlatın? Nerede? Onu öldürdüklerine inanamıyorum?" Boş bir demir tabutu gömmüşüm, oğlum ise bir yerlerde hayatta gibi geliyor bana.

Askerlik şube başkanı bana kızdı hatta bağırdı:

"Bu gizli bir bilgidir. Siz sadece herkese oğlunuzun öldüğünü söyleyebilirsiniz. Nasıl öldüğü konusunda ise gizlilik emri var!!"

...Doğurana kadar tüm gün müthiş bir doğum sancısı çekmiştim. Oğlan olduğunu öğrendiğimde ağrılarım hemen geçmişti, meğer boşuna acı çekmemişim. Benim başka hiç kimsem yoktu, bu yüzden daha ilk günden itibaren onun için endişelenmeye başlamıştım. Bir barakada yaşıyorduk. Odada benim yatağım, bebeğimin beşiği ve iki tane de sandalye vardı. Demiryollarında işaretçi olarak çalışıyordum, maaşım altmış rubleydi. Doğumdan sonra hastaneden taburcu olunca işbaşı yapar yapmaz beni gece vardiyasına gönderdiler. Beşiği yanıma alıp öyle çıkıyordum işe. Ocağı yakıp bebeğimi doyururdum, o uyurken de ben trenleri karşılar ve uğurlardım. Biraz büyüdüğünde evde tek başına bırakmaya başlamıştım. Ayağından yatağa bağlıyor ve işe gidiyordum. Gayet güzel büyüdü.

Petrozavodsk İnşaat Meslek Okulu'na kaydoldu. Ben onu ziyarete gittim, o beni hemencecik yalandan bir öpüp sonra

ortadan kayboldu. Gücendim bu davranışına. Biraz sonra gülümseyerek odaya girdi:

"Şimdi kızlar gelecek."

"Hangi kızlar?"

Meğer annesinin ziyarete gelmesiyle övünmek için kızların yanına koşmuş, nasıl güzel bir annesi olduğunu görmeleri için kızları çağırmış.

Kim bana bir şey hediye etti? Hiç kimse. Sekiz Mart'ta eve gelecekti. Onu tren garında karşıladım.

"Dur sana yardım edeyim oğlum."

"Çantam ağır anne. Sen en iyisi benim silindir proje kutumu al. Ama dikkatli taşı ha, içinde çizimlerim var."

Elimden geldiğince özenle taşıyorum ama o arada bir kontrol ediyor nasıl taşıyorum diye. Ne de kıymetli çizimleri varmış?! Evde oğlum üstünü değiştirirken ben de hemen mutfağa koştum. Eğilip pişirdiğim börekler ne durumda diye fırına göz attım. Başımı kaldırdım: Önümde dikilmiş elinde üç tane güzelim laleyi tutuyor. Allah'ın Kuzeyinde, Karelya'da bu laleleri nereden buldu ki? Bir beze sarmış, sonra da donmasınlar diye güzelce silindir proje kutusuna yerleştirmiş. Daha önce bana hiç kimse çiçek vermemişti.

Yazın inşaat ekibine* katıldı. Doğum günümden bir gün önce de döndü.

"Anne, seni gereği gibi kutlayamadım kusuruma bakma. Ama sana bir şey gönderdim..." Ve bir para havale belgesi tutuşturuyor elime.

Okuyorum:

*SSCB'de üniversite öğrencilerinin yaz tatillerinde, ülkenin her yerindeki her çeşit tarım, sanayi ve inşaat işlerinde ücret karşılığı çalışarak hem gelir elde etmeleri hem de pratik yapmaları amacıyla genelde Komsomol bünyesinde oluşturulan ekiplere verilen isim.

"On iki ruble elli kapik."

"Anne, büyük rakam okumayı unutmuşsun. Orada yazan bin iki yüz ruble elli kapik..."

"Hayatımda hiç bu kadar çok para görmedim ve nasıl yazıldığını da bilmiyorum oğlum."

Halinden pek memnun:

"Artık sen dinleneceksin ben çalışacağım. Çok para kazanacağım. Hatırlıyor musun küçükken sana söylemiştim, büyüyecek ve seni el üstünde taşıyacağım demiştim?"

Gerçekten de öyle yaptı. Ve kendisi de bir metre doksan altı santimetre boyunda bir yiğit oldu. Beni kuş gibi kaldırıp taşırdı. Başka hiç kimsemiz olmadığı için olsa gerek birbirimize çok düşkündük. Onu nasıl evlendirip başka bir kıza teslim ederdim bilemiyorum. Bu durum çok ağır gelirdi herhalde bana.

Askerlik celbi geldi. Hava indirme birliğinde askerlik yapmak istiyordu.

Anne, hava indirme birliğine asker topluyorlar. Ama bana beni almayacaklarını, zira çok ağır ve güçlü olduğum için paraşüt halka ve kancalarını koparacağımı söylediler. Yine de hava indirme birliği askerlerinin öyle güzel bereleri var ki...

Ve her şeye rağmen Vitebsk hava indirme birliğine girmeyi başardı. Ben yemin törenine gittim. Zor tanıdım: Dik durmaya, boyunun uzun olmasından çekinmemeye başlamıştı.

"Anne, sen niçin böyle minnacıksın?"

"Çünkü seni çok özlüyorum ve ondan boyum uzamıyor," diye şakalaştım.

"Anne birliğimizi Afganistan'a gönderiyorlar ama beni yine almıyorlar. Sen bir de kız doğurmuş olsaydın şimdi beni de alırlardı."

Yemin törenine pek çok asker ailesi katılmıştı. Birden adımın anons edildiğini duydum:

"Juravlyov'un annesi burada mı? Buradaysa gelip oğlunu tebrik etsin."

Oğlumun yanına geldim, kutlamak için onu yanağından öpmek istiyordum ama boyu bir doksan altı, yetişemiyorum ki.

Komutanın emri duyuldu:

"Er Juravlyov, eğilin, anneniz sizi öpebilsin."

Oğlum eğildi ve ben onu öptüm, o sırada birisi de o anın fotoğrafını çekmiş. Bende olan tek asker fotoğrafı da işte o.

Yeminden sonra ona birkaç saatliğine izin verdiler, biz de onunla parka gittik. Çimenlere oturduk. Çizmelerini çıkardı ki, ayakları hep yüzülmüş ve kan içinde. Elli kilometrelik bir koşuları varmış ve birlikte kırk altı numara çizme olmadığı için ona kırk dört numara vermişler. Hiç şikâyet etmedi, tersine hoşuna gitmişti:

"Sırt çantalarımız kum dolu olarak koştuk. Ne diyorsun, ben kaçıncı olmuşumdur?"

"Bu çizmeler yüzünden herhalde sonuncu olmuşsundur."

"Hayır anne, birinci geldim. Çizmeleri çıkarıp öyle koştum ve başkaları gibi kumları da dökmedim."

Onun için hatırlayacağı özel bir şeyler yapmak istiyordum:

"Oğulcuğum, ister misin seninle bir restoranda yemek yiyelim? Daha önce seninle biz hiç restorana gitmedik."

"Sen en iyisi bana bir kilo akide şekeri al, anne. İşte o zaman bana armağan vermiş olursun!"

Askerleri içtimaya toplamalarından önce birbirimize veda ettik. Peşimden içinde şekerlerin olduğu külahı tuttuğu eliyle bana el salladı.

Birliğin spor salonuna şilteler sererek asker ailelerinin gecelemesini sağlamışlardı. Ama bizler sadece sabaha doğru yatağa girebildik, zira tüm gece çocuklarımızın uyuduğu koğuşların etrafında dolanıp durmuştuk. Borazan çalınca ben heyecanla

çocukları sabah sporuna çıkardıklarında uzaktan da olsa oğlumu bir kez daha görebileceğimi düşündüm. Hepsi birbirinin aynı çizgili fanilalarla koştukları ve birbirlerini andırdıkları için oğlumu uzaktan ayırt edemedim ama. Çocuklar tuvalete, spor yapmaya, yemekhaneye her yere sıra halinde gidiyorlardı. Tek başlarına hareket etmelerine izin verilmiyordu zira çocuklardan birisi Afganistan'a gönderileceklerini öğrenince tuvalette kendini asmış, başka iki tanesi de bileklerini kesmiş. Bu nedenle sürekli olarak nöbetçilerin gözetimi altındaydılar.

Otobüslere bindiğimizde ben ve çocukların annelerinden birisi ağlamaya başladık. Sanki içimden bir his onu son kez gördüğümü söylüyordu bana. Kısa bir süre sonra mektup yazdı: "Anne sizin otobüsünüzü gördüm, seni bir kez daha görebileyim diye peşinden çok koştum." Onunla parkta oturduğumuzda radyoda "Annem beni nasıl uğurladı" şarkısı çalıyordu. Şimdi bu şarkıyı her duyduğumda... (*Gözyaşlarını zorlukla tutuyor.*)

İkinci mektubuna şöyle başlamıştı: "Kâbil'den selamlar..." Okudum ve öyle bir haykırmaya başladım ki, komşularım ne oluyor diye koşup geldiler. "Kanun yok mu? Nizam yok mu?" diye haykırarak kafamı duvarlara vurmaya başladım. "O benim tek oğlum, Çarlık zamanında bile bir evi geçindiren tek bir erkek çocuk varsa onu askere almazlardı şimdi üstelik bir de savaşa yolluyorlar." Saşa doğduğundan beri ilk defa evlenmediğime, beni savunacak kimsem olmadığına pişman oldum. Saşa bazen beni kızdırmaya çalışırdı:

"Anne niçin evlenmiyorsun?"

"Çünkü sen beni kıskanırsın."

Bunun üzerine güler ve susardı. Biz oğlumla çok uzun bir süre birlikte yaşamaya hazırlanıyorduk.

Birkaç mektup daha geldi, sonra uzun bir süre hiç ses çıkmadı, öyle uzun bir süre mektup gelmedi ki, ben de yazılı

olarak askeri birlik komutanına başvurdum. Ve Saşa'dan mektup geldi: "Anne, bir daha komutana sakın mektup yazma, çok kötü fırça yedim. Ben sana yazamıyordum, zira elimi arı sokmuştu. Birilerinden benim için mektup yazmasını rica etmedim, çünkü yabancı bir el yazısı görünce korkacağını düşündüm."

Bana kıyamadığı için masallar uyduruyordu ama ben her gün televizyon seyrediyordum ve onun yaralanmış olduğunu hemen tahmin etmiştim. Şimdi her gün mektup gelmezse sanki yer altımdan kayıyordu. Oğlum kendini haklı çıkarmaya çalışıyordu: "Bize suyu bile on günde bir getirirlerken sana nasıl her gün mektup gelebilir?" Bir mektubunda sevinçli notalar vardı: "Hurra! Bir konvoya Sovyet sınırına kadar eşlik ettik. Sınıra kadar geldik ama daha ileriye geçmemize izin vermediler, yine de uzaktan da olsa vatanımızı görmek çok güzeldi. Dünyada ondan daha güzel bir yer yok." Son mektubunda şöyle yazmıştı: "Eğer yazı ölmeden atlatmayı başarırsam döneceğim."

Yirmi Dokuz Ağustos'ta yazın bittiğine kanaat getirerek ona elbise, ayakkabı aldım. Hâlâ dolaptalar...

Otuz Ağustos... İşe gitmeden önce küpelerimi ve yüzüğümü çıkardım. Nedense o gün onları takmak istememiştim.

Otuz Ağustos'ta oğlum öldü.

Oğlumun ölümünden sonra sağ kalmamı kardeşime borçluyum. Bir hafta boyunca hiçbir yere ayrılmadan bir köpek gibi divanımın yanında yattı... Bekçilik etti... Kafamda tek bir düşünce vardı: Balkona kadar koşup yedinci kattan aşağı atlamak... Hatırlıyorum, tabutunu odaya soktular, ben tabutun üzerine yattım ve ölçtüm, ölçtüm... Bir metre, iki metre... Benim oğlum iki metre boyundaydı... Elimle ölçtüm tabut boyuna uygun mu diye... Deli gibi tabutla konuştum: "Kim var orada? Oradaki sen misin oğulcuğum?.." Kapalı bir

tabut içinde getirdiler: "Al işte anası senin oğlun... Sana veriyoruz..." Onu son kez öpemedim... Okşayamadım... Ne giymiş olduğunu bile görmedim...

Ona mezar yerini bizzat seçeceğimi söyledim. Bana iki iğne yaptılar ve kardeşimle birlikte mezarlığa gittik. Mezarlığın ağaçlı ana yolu üzerinde artık "Afgan" mezarları vardı.

"Benim oğulcuğumu da buraya gömün. Orada arkadaşlarıyla birlikte daha güzel vakit geçirir."

Bizimle birlikte kim vardı hatırlamıyorum, yöneticilerden birisi olmalı, başını salladı:

"Onları birlikte gömmemize izin yok. Mezarlığın her tarafına serpiştiriyoruz."

Ah, ne kadar kızdım! Ah, ne kadar öfkelendim!.. "Öfkelenme Sonya. Yeter ki, sen öfkelenme, Sonya," diye yalvardı kardeşim. İyi ama ben nasıl öfkelenmeyeyim? Televizyonda onların Kâbil'ini gösteriyorlar... Elimde olsa makineli tüfeği elime alıp hepsini kurşuna dizerim, zaten televizyonun karşısında oturuyorum ve hayalimde hiç durmadan "ateş ediyorum"... Benim Saşa'mı onlar öldürdüler... Bir seferinde yaşlı bir kadını gösterdiler, Afganistanlı bir anne olsa gerekti... Oradan doğruca bana bakıyordu. Şöyle düşündüm: "Orada onun da oğlu olmalı, muhtemelen onun oğlunu da öldürmüş olmalılar, değil mi ya?" İşte o kadını gördükten sonra hayalimde "ateş etmeyi" bıraktım.

Ben deli değilim, ama oğlumu bekliyorum... Olmuş böyle şeyler, anlatıyorlar, annesine çocuğu tabutta getirmişler, kadıncağız oğlunu gömmüş. Bir yıl sonra ise oğlu dönmüş... Ben de bekliyorum... Deli değilim...

Anne

– En başından başlayarak anlatmak istiyorum... Benim için her şeyin yıkılıp çökmeye başladığı zamandan...

Celalabad'a girmiştik... Yol üzerinde yedi yaşlarında bir kız çocuğu duruyordu... Parçalanmış olan kolu bez bir bebeğininki gibi, oraya sanki tek bir iplikle bağlıymış gibi öylece aşağıya sarkmıştı... Kocaman zeytin rengi gözlerini hiç ayırmadan bana bakıyordu... Acıdan şoka girmişti... Ben onu kucağıma alıp hemen hemşirelerimize götürmek amacıyla derhal araçtan atladım... Kızcağız büyük bir dehşete kapıldı, vahşi bir hayvan yavrusu gibi elimden kurtuldu ve kaçmaya başladı, bir yandan da var gücüyle bağırıyordu. Kolu sallanıyor, gövdeye bağlı olduğu o incecik yerden koptu kopacak... Ben de peşinden koşuyor ve haykırıyorum... Yakaladım, bağrıma basıp başını okşadım. Isırıyor, tırmalıyor, tir tir titriyordu. Sanki kendisini yakalayan bir insan değil de vahşi bir hayvanmış gibi davranıyordu. Ve birden zihnimde yıldırım gibi bir düşünce belirdi: O benim onu kurtaracağımı değil, öldüreceğimi sanıyor... Ruslar öldürmekten başka bir şey bilmezler...

Yanımızdan sedyeyle geçtiler, sedyede yaşlı bir Afgan kadın yatıyor ve gülümsüyordu.

Birisi sordu.

"Neresinden yaralı?"

"Kalbinden," diye cevap verdi hemşire.

Ben oraya giderken herkes gibi gözlerim parlıyordu, orada birileri için gerekli olduğumu düşünüyordum. Ben bunun için hayatımı vermeye hazırdım! Ama o kızcağız benden nasıl kaçmaya çalışmıştı... Nasıl da titriyordu... Asla unutamayacağım...

Oradayken savaşla ilgili rüyalar görmüyordum. Burada ise geceleri savaşıyorum. O küçük kızı yakalamaya çalışıyorum... Zeytin gözlüyü...

"Benim psikiyatra gitmem gerekiyor mu?" diye sordum çocuklara.

"O da nereden çıktı?"

"Rüyalarımda savaşıyorum."

"Hepimiz rüyalarımızda savaşıyoruz."

Onların Süpermen falan olduğunu düşünmeyin... Dudaklarında sigara, ölülerin yanında oturup et konservelerini açarlardı... Karpuz yerlerdi... Saçmalık! Sıradan çocuklardı. Bizim yerimizde herhangi birisi olabilirdi. Ve bugün bizleri yargılamaya kalkıp "Sizler orada cinayet işlediniz..." diyenlerin burnunun üstüne yumruğumu indirmek isterim! Sen orada değildin... Bizi yargılayamazsın! Siz asla onlarla yan yana duramazsınız. Ve hiç kimsenin bizi yargılamaya hakkı yok. Hiç olmazsa anlamaya çalışın... Deneyin... Bizi bu savaşla baş başa bıraktılar. Hani işte kendiniz halledin gibisinden. Bizler, suçlu gibi görülenler kendimizi temize çıkartmalıyız... Susuyorlar... Kimin önünde kendimizi temize çıkarmalıyız? Bizi sevk ettiler, bizler de inançlıydık. Ve bununla öldük oralarda. Oraya gönderenle, oraya gitmek zorunda olanı aynı kefeye koymamak lazım. Benim arkadaşım öldü... Binbaşı Saşa Kravets... Haydi, gidin onun annesine oğlunun suçlu olduğunu söyleyin bakalım... Karısına... Çocuklarına... Bizi oraya siz gönderdiniz... "Her şeyiniz gayet normal," dedi bana doktor. Neremiz normal bizim?! Öyle çok şey yaşadık ve attık ki içimize...

Oradayken vatanımızla ilgili hislerimiz tamamen farklıydı. Sovyetler derdik. Terhis olmuş askerleri uğurlamaya gittiğimizde: "Vardığınızda Sovyet toprağını saygıyla eğilerek selamlayın," derdik.

Sanıyorduk ki, arkamızda büyük ve güçlü bir ülke var ve o bizi her zaman korur. Ama hatırlıyorum, muharebeden ciddi kayıplarla çıkmıştık, ölülerimiz, ağır yaralılarımız vardı... Akşam yaşadıklarımızı unutup oyalanmak için televizyonu açtık, hem merak ediyorduk Sovyetler'de ne olup bitiyor diye. Sibirya'da yeni bir dev fabrika inşa edilmiş, İngiliz Kraliçesi asil mi-

safiri şerefine bir yemek vermiş... Voronej'de ergen çocuklar sırf can sıkıntısından iki mektepli kız çocuğuna tecavüz etmiş. Afrika'da prensi öldürmüşler... Bizde ortaya çıkan duygu: Biz burada kimseye lazım değiliz, ülkenin kendi gündemi var...

İlk tepki gösteren Saşa Kuçinskiy olmuştu:

"Kapat şunu! Yoksa ateş edeceğim şimdi ekrana!"

Çatışmadan sonra telsizle tekmil verirsin:

"Yazın: Altı adet 'üç yüz', dört adet 'sıfır yirmi bir'."

"Üç yüz" yaralı, "sıfır yirmi bir" ise ölü demek. Ölenlere bakarsın ve annelerini düşünürsün: Ben öldüklerini biliyorum ama anneleri henüz bilmiyor. Acaba hissetmişler midir? Daha kötüsü nehre veya uçuruma düşer ve cesedi bulunmaz. Annesine haber gider: Oğlunuz kayıp. Kimin savaşıydı bu savaş? Annelerin savaşı, onlar savaştılar. Ve gözyaşları akıncaya kadar savaşacaklar. Bizlere bakacaklar, bizler için yalvaracaklar. Ruhlarımız için. Halkın büyük çoğunluğu ise bu acıyı çekmedi. Halk bilmiyor. Halka bizim "çetelerle" savaştığımız söylendi. Yüz bin kişilik düzenli ordu dokuz yılda bir avuç "çeteciyi" yenemedi, öyle mi? En yeni teknolojiye sahip ordu... Reaktif düzenekler olan "Grad" ya da "Uragan" hedefe ateş ettiğinde o ateşin altında olmadığınıza şükredersiniz... Telgraf direkleri uçuşur... Solucan gibi toprağın içine girip saklanmak ister insan... "Çetecilerin" ise bizim sinemada gördüğümüz eski model makineli tüfekleri var. "Stinger"ları, Japon malı geri tepmesiz silahları ise çok daha sonra meydana çıktı... Yakalanan esirler, cılız, ağır iş altında ezilmiş köylüler hep... Ne çetecisi! Bildiğin halktan insan bunlar!

Biz orada şunu anladık ki, bu savaş onlar için hiç de gerekli değil... Eğer onlar için gerekli değilse bize niçin gerekli olsun ki? Terk edilmiş köylerin yanından geçiyorsun... Daha hâlâ ocaklardan duman tütüyor, yemek kokusu var havada... Bir deve yürüyor ve yarılmış karnından çıkan bağırsakları arkasın-

dan yerde sürünüyor, sanki hörgücünü boşaltmış da şimdi saracakmış gibi... Hayvanı vurup bu acıdan kurtarmak lazım... İnsanın bilinci ise barışçıl bir yaşama programlı, öldürmeye değil. Elin tetiğe kolay gitmiyor. Bir başkası namluyu çevirip deveyi yaylım ateşine tutuyor. Öylesine! Canı öyle istediği için. Sovyetler'de bu nedenle hapse atılırdı, burada ise kahraman! Çetecilerden intikam alıyor aklınca. Niçin on sekiz-on dokuz yaşındakiler mesela otuz yaşındakilere göre çok daha kolay öldürebiliyor? Onların acıma duygusu zayıf. Savaştan sonra birden çocuk masallarının ne kadar korkunç olduğunu keşfettim. Bu masallarda sürekli birileri birilerini öldürüyor, cadı ise insanları fırında pişiriyor, ama çocuklara hiç de korkunç gelmiyor bu masallar. Çok ender ağlıyorlar bu masalları dinleyenler.

Ama insan normal kalmak istiyor. Bir şarkıcı kadın gelmişti. Kendisi güzel bir kadın, şarkıları yüreğe dokunan cinsten. Orada ise insan öyle çok kadın özlüyor ki, her kadını bir yakınınmış gibi bekliyorsun. Şarkıcı sahneye çıktı:

"Ben buraya uçarken bana makineli tüfekle ateş etme imkânı sağladılar. Büyük bir mutlulukla ateş ettim..."

Şarkıya başladı ve iştirak etmemiz için:

"Çocuklar, haydi el çırpın! Alkışlarınızı duyayım çocuklar!" dedi.

Hiç kimse alkışlamadı. Sessizce oturdular. Ve kadın sahneden indi, konser iptal oldu. Aklınca süper kız olarak, süper çocukları ziyarete gelmişti. Ama bu süper çocukların koğuşlarında her ay sekiz-dokuz yatak boşalmakta... O yataklarda yatmış olanlar artık buzdolabında... Morgda... Çarşaflarının üzerinde onlara gelen mektuplar öylece yatmakta sadece... Annelerinden, kız arkadaşlarından gelen mektuplar: "Uç git selamlarla, dön gel cevaplarla," yazan mektuplar...

Bu savaşta önemli olan hayatta kalabilmekti. Mayına ba-

sıp parçalanmamak, ZPT'de yanıp kavrulmamak, keskin nişancıya hedef olmamak. Bazıları içinse hayatta kalabilmek ve dönüşte evlerine televizyon gibi, deri mont gibi, teyp gibi bazı eşyaları götürebilmekti... Ortalıkta dolaşan bir espri vardı, böyle bir savaşın sürdüğünü Sovyetler'de ancak komisyonla satış mağazalarında* anlamak mümkündü. Yeni gelen mallardan anlaşılıyordu. Kışın Smolensk'te dolaşırsan kızların Afganistan malı kürkler içinde gezdiğini görürdün. Modaydı!

Her askerin boynunda bir muska asılıydı.

"Bu ne böyle," diye sorarsın.

"Annem verdi içinde dua var," diye cevaplarlardı.

Eve döndüğümde annem bana bir sırrını açtı:

"Tolya, sen bilmiyorsun ama ben arkandan çok dua okudum, sen o yüzden sağ salim geri dönebildin."

Göreve çıkardık: Hakkımızda bilgi veren yazılı bir notu giysimizin üst kısmına, bir diğerini ise giysimizin alt kısmına yerleştirirdik. Bir patlama olsa bile bir parçan sağlam kalabilirdi: Alt ya da üst kısmın. Ya da soyadı, kan grubu, askeri numara gibi bilgileri içeren kabartma yazılı bileklik-künye takanlar olurdu. Asla "gidiyorum" demez, daima "gönderildim" derdik. "Son" sözcüğünü asla kullanmazdık.

"Haydi, son bir kez girelim..."

"Ne diyorsun sen, delirdin mi? Öyle bir sözcük yok, unut onu... Bir kez daha denir... Dördüncü kez denir, beşinci kez denir... O sözcüğü ise burada asla kullanmazsın."

Savaşın kendi rezil yasaları vardır: Operasyona gitmeden önce fotoğraf mı çektirdin, öldürürler, tıraş mı oldun, öldürürler. İlk önce kahramanlık yapmaya gelenler, mavi gözlüler öldürülür. Birine rastladınız. Size dedi ki: "Ben kahraman ola-

*SSCB'de ikinci el ve kullanılmamış malların belli bir komisyon karşılığında sahibinden teslim alınıp satışının yapıldığı mağazalar.

cağım!" İlk o ölür. Özür dilerim örnek için ama diyelim ki, operasyondasınız, aynı yerde yatar ve aynı yerde ihtiyacınızı giderirsiniz. Özlü asker sözü: "Mayına basıp boka döneceğine, kendi bokuna basıp canlı kalmak evladır." Bizim kendi argomuz doğdu: "Borda": uçak; "çelik": çelik yelek; "yeşillik": çalılık ve kamışlık yeşil alan; "topaç": helikopter; "böcek görmek": narkotik kullanımı sonrası halüsinasyon görmek; "mayında zıplamak": mayına basmak; "değiştirilen asker": evine gönderilen asker. O kadar çok sözcük yarattık ki, artık bir "Afgan" sözlüğü basılabilir.

Ölümler ise en çok ilk ve son aylarda meydana gelirdi. İlk aylarda çok fazla merak olurdu, son aylarda ise koruyucu merkezler devre dışı kalır, zihinde donukluk baş gösterir; geceleyin anlayamazsın, neredeyim, ne yapıyorum, niçin buradayım diye sormaya başlarsın. Bunlar benim başıma mı geliyor diye sormaya başlarsın. Terhis edilecek olanlar bir buçuk, iki ay hemen hiç uyumazlar. Onların kendi hesapları vardır: Kırk üç mart ya da elli altı şubat; bu mart sonu ya da şubat sonu değiştirilecek, yani eve yollanacak demektir. Müthiş bir bekleyişe girerler. Yemekhanede kırmızı balık (domatesli hamsi konservesi), beyaz balıktan (sıvıyağda hamsi konservesi) oluşan mönü sana batmaya başlar; garnizon ortasındaki çiçek tarhları sana batmaya başlar; daha kısa bir süre önce kahkahalarla güldüğün fıkralar sana batmaya başlar. Ne garip ki, daha dün ve önceki gün bu fıkralar sana çok komik gelmekteyken artık neresi komik demeye başlarsın.

Subayın biri iznini geçirmek için Sovyetler'e gitmiş. Berbere girmiş. Berber onu koltuğa oturtmuş ve başlamış sormaya:

"Afganistan'da durum nasıl?"

"Normalleşiyor..."

Birkaç dakika sonra yine:

"Afganistan'da durum nasıl?"

"Normalleşiyor..."

Biraz zaman geçmiş:

"Afganistan'da durum nasıl?"

"Normalleşiyor..."

Nihayet tıraş bitmiş ve subay kalkıp gitmiş. Bu durumu izlemiş olanlar dayanamayıp berbere sormuşlar:

"Ne diye eziyet ettin adama?"

Afganistan'ı sorar sormaz saçları kirpi gibi dikiliyor ve tıraş etmesi kolaylaşıyordu.

Ben fıkra severim... Boş beleş fıkralar olsalar bile... Zaten ciddi şeyler düşünmek insanı dehşete düşürüyor...

"Sovyet pilotunu Vietnam üzerinde düşürmüşler" fıkrasını Afganistan'a uyarlamak da mümkün... Amerikalı "CIA görevlileri" pilota düşürülmüş uçağın parçalarını gösterirler: Söyle bakalım bu parçanın işlevi ne? Ya bunun?.. Peki bunun?.. Pilot ağzını açmaz. Döverler, susar. Esirler arası takas yapılır ve pilot askeri birliğine geri döner. Ona sorarlar: "Esaret nasıldı? Zor muydu?" Cevap verir: "Hayır, öyle pek de zor değildi, ama uçak parçalarını iyi öğrenmek lazım. Bilemezsen çok pis dövüyorlar."

Beni geriye tekrar kendine çeken savaş değil, insanlar. Bekliyorsun, bekliyorsun, son gün gitmek çok üzücü, keşke herkesten adreslerini alsaydım diyorsun. Ama herkesten!

Çöp adamdan... Dal gibi ince ve kırılgan Valeriy Şirokov'un lakabı buydu. Arada bir birisi şarkıyı patlatırdı: "Kolları çöp gibi..." Ama karakteri çelik gibiydi, üstelik ketumdu. Bizde bir karaborsacı vardı, sürekli biriktirir, satın alır, takas yapardı... Bir gün Valeriy onun önünde dikildi, cüzdanından iki yüz alışveriş çeki çıkardı, gösterdi ve hemen oracıkta herkesin önünde, karaborsacının hayretle açılmış gözlerinin önünde hepsini paramparça etti. Sonra da hiç konuşmadan uzaklaştı.

Saşa Rudik'ten... Biz yeni yılı onunla yattığımız pusuda

kutlamıştık. Çam olarak otomatik tüfeklerimizi piramit gibi çattık, el bombalarımızı da çam ağacına asılan süsler niyetine tüfeklere astık. "Grad" reaktif roket ateşleme sistemini taşıyan aracın üzerine de diş macunuyla "Mutlu Yıllar!!!" yazdık. Nedense üç ünlem işareti koymuştuk. Saşa güzel resim çizerdi. Onun üzerine peyzaj resmi çizdiği çarşafı eve getirdim: Köpek, küçük kız ve akçaağaç. Dağları çizmemişti, biz oradayken dağlara olan sevgimizi kaybetmiştik. Kime sorarsan sor: "Neye hasret çekiyorsun diye?" – "Ormana gitmek isterdim..." "Irmakta yüzmek isterdim..." "Koca bir çanak süt içmek isterdim..." diyecektir. Taşkent'te restorana girdiğimizde garson kız yanaştı:

"Canlarım, süt içer misiniz?"

"İki bardak su alalım. Sütü yarın içeceğiz. Daha yeni geldik..."

Sovyetler'den gelen herkes bir bavul reçel ve huş ağacından yapılma hamam süpürgesi* getirirdi muhakkak. Halbuki orada okaliptüsten yapılma şahane hamam süpürgeleri satılmaktaydı. Ama hayır, illa kendi huş ağacından yapılma olanları getireceklerdi...

Saşik Laşçuk'tan... Çok temiz bir çocuktu... Sık sık eve mektup yazardı. "Benim anam-babam yaşlı insanlar. Benim burada olduğumdan haberleri yok. Ben onlara Moğolistan'la ilgili şeyler uyduruyorum," derdi. Gitarıyla geldi ve gitarıyla döndü.

Orada farklı insanlar vardı. Bizleri hep benzer, aynı insanlar olarak düşünmeyin. Önceleri bizimle ilgili sustular, sonra herkesi kahraman olarak tahayyül etmeye başladılar, şimdi ise

*Rus hamam kültüründe ahşap yükselti veya zeminde terlemek için yatılırken yatan kişi bir başkası tarafından kan dolaşımını artırmak ve güzel koku yayılmasını sağlamak için huş, okaliptüs veya meşe gibi ince ve yapraklı ağaç dallarından yapılmış süpürge benzeri bir gereçle hızlı hızlı ve sertçe dövülür. Yıkanma bu işlemden sonra yapılır.

altüst edip, güven sarsıp çökertmeye, tamamen unutturmaya çalışıyorlar. Orada birisi mayının üzerine kapanarak gerektiğinde hiç tanımadığı çocukları kurtarır, bir başkası size yanaşıp şöyle bir ricada bulunabilir: "İsterseniz çamaşırlarınızı ben yıkayayım, yeter ki beni operasyona göndermeyin."

KamAZ'lar vızır vızır geçiyor ve içinde oturan askerlerin keplerindeki siperliklerde büyük harflerle: "Kostroma, Dubna, Leningrad, Naberejniye Çelni..." yazıları okunuyor. Ya da "Alma Ata'ya gitmek istiyorum!" Leningradlı Leningradlıyı buluyordu, Kostromalı Kostromalıyı... Kardeş gibi sarılır öpüşürlerdi. Biz Sovyetler'de de kardeş gibiyiz. Zaten bugünün gençlerinden hangisi sokakta koltuk değnekleri ve göğsünde askeri nişanla dolaşır ki? Sadece bizimkiler. Benim kardeşim... Bizim kardeşimiz... Kucaklaşırız, başka bir sefer bir banka oturup birer sigara tellendiririz ama kendimizi sanki tüm gün sohbet etmiş gibi hissederiz. Hepimizde distrofi var... Orada bu hastalık, boyla ağırlığın denk olmaması demekti... Burada ise duyguların dışarıya vurumu, sözlere aktarımı ile davranışların uyumsuzluğu demek. Biz bu yaşamın distrofi hastalarıyız.

Havalimanından otele gidiyorduk. Yurdumuzdaki ilk saatlerimiz. Konuşmuyoruz, bir suskunluk çöktü üzerimize. Sonra bir an geldi, herkesin sinirleri iyice laçka oldu ve bir anda hep bir ağızdan şoföre bağırmaya başladık:

"Tekerlek izi! Tekerlek izi! Tekerlek izini takip et!"

Sonra kahkahalar patladı. Sonra büyük bir mutluluk duyduk: Nihayet Sovyetler'deyiz! Yol kenarından gidebiliriz... Tekerlek izinden çıkabiliriz... Her taraftan, tüm yollardan gidebiliriz... Bu düşünce insanı sarhoş ediyordu...

Birkaç gün sonra bir şey fark ettik:

"Çocuklar!! Hepimiz kambur duruyoruz."

Dik yürüyemiyoruz, unutmuşuz. Ben dik durabilmek için altı ay kendimi yatağa bağlayarak yattım.

Subay Evi'nde buluşma düzenlenmiş. Sorular soruluyor: "Afganistan'da görev yapmanın romantik yanlarını anlatabilir misiniz? Siz şahsen kimseyi öldürdünüz mü?" Böyle kana susamış soruları özellikle kızlar severek soruyordu. Etraflarındaki renksiz yaşamı biraz renklendirmek istiyorlardı. Ama şimdi kimsenin dili Büyük Anayurt Savaşı'nın romantik tarafları ile ilgili soru sormaya varmıyor. Orada babalarımız ve dedelerimiz savaşmıştı. Burada ise önlerinde oturan gencecik delikanlılar. Kör ve coşkulular. Her şeyi denemeyi ne kadar istediklerini ben yeterince gördüm. Öldürmeyi denemek. Korkuyu hissetmeyi denemek. Haşhaşı denemek. Birisi deniyor ve uçuyor, diğeri ise halüsinasyonlar görüyor: Çalılık ağaç oluyor, taş tepe haline geliyor, yürürken ayağını iki kat fazla yukarıya kaldırıyor. Herkesten çok dehşete kapılıyor.

Şöyle bir soru da sorulmuştu: "Afganistan'a gitmeyebilir miydiniz?" Ben mi? Ben... Bizde bir tek batarya komutanı Binbaşı Bondarenko gitmeyi reddetti:

"Ülkemi savunmaya giderim. Afganistan'a gitmem."

Hemen subay onurunu koruma mahkemesi kuruldu ve korkaklıkla suçlandı! Bu erkek kendini beğenmişliğini aşabilmek mümkün mü? Ancak boğazına ilmeği geçirip, şakağına tabancayı dayayarak. Peşinden tenzil-i rütbesi gerçekleşti; aramızda söylendiği şekliyle yıldızlarını kırpıverdiler: Binbaşılıktan yüzbaşılığa indirildi. Ardından inşaat taburuna* sürüldü. Böylesi bir tutumla karşılaşmak ister miydiniz? Sonra da partiden ihraç ettiler. Bununla karşılaşmak nasıl olurdu? En sonunda ordudan da attılar. Ya buna ne dersiniz? Savaşa gitmekten çok daha korkunç. Kırk beş yaşındasın... Otuz yılın orduda geçmiş: Suvorov Askeri Okulu, Harp Akademisi... Sivil yaşamda ne yapabilir bu insan? Sıfırdan başlayabilir mi?

*Çarlık Rusya'sı, SSCB ve RF ordularında askeri inşaat işleriyle görevli özel birlikler mevcuttu.

"Ne yapabilirsin?" diye soruyorlar subayın birisine.

"Bölüğe komuta edebilirim. Müfrezeye ve takıma komuta edebilirim."

"Başka ne yapabilirsin?"

"Kazabilirim."

"Daha başka?"

"Kazmayabilirim de..."

Tüm bu güçlükleri göğüsleyebilir miydim?

Gümrükte Rozenbaum* konserlerinin kayıtlı olduğu kasetlerime el koydular.

"Çocuklar çok güzel şarkılar var onlarda."

"Bizim bir listemiz var," diye bana bir liste gösteriyorlar "burada hangi şarkıların geçirilmesine müsaade edilip hangilerine edilmeyeceği belirtiliyor."

Smolensk'e geldim: Tüm öğrenci yurtlarının pencerelerinden Rozenbaum duyuluyordu...

Şimdi haraç isteyen serserileri korkutmak için milisyonerler geliyor:

"Haydi, çocuklar bize yardım edin."

Gayri resmi yoldan birileri mi kovalanacak:

"'Afganları' çağıralım."

"Afganlar" için bu işler çocuk oyuncağı tabii: Sağlam yumruklar, sığ kafalar. Herkes korkuyor. Kimse sevmiyor.

Kolunuz ağrıdığında onu kesmiyorsunuz. İyileştirmek için uğraşıyorsunuz. Tedavi ediyorsunuz.

Biz niçin mi toplanıyoruz? Birlikteyken pek çok şeyden kurtuluyoruz... Ama evlerimize yalnız dönüyoruz...

Binbaşı, topçu alayı propaganda görevlisi

*Aleksandr Yakovleviç Rozenbaum (1951 - ...) Popüler Sovyet ve Rus şair, müzisyen, besteci ve solisti.

– Her gece... aynı rüyayı görüyorum, her şey başa sarıyor. Herkes ateş ediyor, ben de ateş ediyorum... Herkes koşuyor, ben de koşuyorum... Düşüyorum, uyanıyorum...

Ben hastanede yatıyorum... Uykudan uyanıyorum... Bir sıçrayışta yataktan kalkmak istiyorum, koridora çıkıp sigara içmek için. Ve bir anda hatırlıyorum: Bacaklarım yok ki... O anda gerçekliğe dönüyorum...

Ben siyasi hata lafını duymak bile istemiyorum! Bilmek istemiyorum! Eğer bu bir hata idiyse o zaman bana bacaklarımı geri verin... (Öfkeyle koltuk değneklerini fırlatıyor.)

Bağışlayın... Bağışlayın... (*Sessizce oturup sakinleşiyor.*)

Siz hiç öldürülmüş askerin cebinden gönderilmemiş mektubunu bulup aldınız mı? "Sevgili..." hitabıyla başlayan bir mektubu? Siz hiç aynı anda hem av tüfeği hem de Çin malı otomatik tüfekle delik deşik edilmiş bir asker gördünüz mü?

Bizi oraya gönderdiler, biz emirleri yerine getirdik. Orduda sen önce emirleri yerine getirmek zorundasın, ondan sonra şikâyet edebilirsin. Sana ileri dediler mi, ilerlemen lazım! Eğer yapmazsan o zaman ver bakalım parti kimliğini geri. Rütbeleri ver geri. Yemin ettin mi? Ettin. Böbreklerin iflas ettikten sonra maden suyu içsen ne fayda! "Sizi oraya biz göndermedik." – "Peki ya kim gönderdi?"

Orada bir arkadaşım vardı. Ben çatışmaya giderken o benimle vedalaşmıştı. Ben döndüğümde sağ salim döndüm diye boynuma sarıldı benim! Ben daha da öyle bir arkadaş bulamam...

Sokağa çok az çıkıyorum... Utanıyorum...

Siz hiç bizim protezlerimizden birini takmayı denediniz mi ya da yakından bakmayı? O protezlerle yürürken düşüp boynunu kırmaktan korkuyorsun. Başka ülkelerde insanlar protez bacaklarla kar kayağı yapıyor, tenis oynuyor, dans ediyor diye anlatıyorlar. Fransız parfümleri yerine o protezlerden satın

alın dövizle... Küba şekeri yerine... Fas portakalı ve İtalyan mobilyası yerine...

Benim yaşım daha yirmi iki, önümde koca bir ömür var. Kendime bir eş bulmam lazım. Bir kız arkadaşım vardı. Beni bıraksın diye ona "Senden nefret ediyorum!" dedim. Bırakıp gitti. O bana acıyordu. Halbuki ben, beni seven birisini istiyorum.

Geceleri baba evini görürüm rüyalarımda
Ve de üvezler sessiz orman kenarlarında...
Otuz, doksan, yüz...
Nedense coştun guguk kuşu...

Şarkılarımızdan... En sevdiğim... Bazen insan tek bir gün bile fazla yaşamak istemiyor...

Ama daha şimdiden hayalini kurduğum da oluyor: Göz kenarıyla da olsa o toprak parçasına bir defa daha bakabilsem. Sanki İncil'de geçen o çöle... Hepimizi oraya çeken bir şey var... Hani derin bir uçurumun kenarında durduğunda ya da çok yüksekten suya baktığında oluşan o çekim gibi. Öyle bir cezbediyor ki, insanın başı dönüyor...

Savaş bitti... Şimdi bizleri unutmaya, uzaklara bir yerlere gizlemeye gayret ediyorlar... Gözden ırak tutmaya. Fin Savaşı'nda da böyle olmuş... Büyük Anayurt Savaşı hakkında ne çok kitap yazılmış ama Fin Savaşı hakkında hiçbir şey... Hiç kimse kaybedilmiş bir savaşı hatırlamak istemiyor. Ve ben de on yıl sonra alışacağım, kanıksayacağım, önemsemeyeceğim...

Orada öldürdüm mü? Öldürdüm!! Peki ya siz ne istiyordunuz, orada melek gibi olmamızı mı? Sizler meleklerin dönmesini beklediniz...

Roketatar birliği komutanı, üsteğmen

– Sovyet uzak doğusunda orduda görevdeydim...

Komutan yanına çağırtmış. Nöbetçi muhaberat görevlisi bir telgraf getirdi: "Üsteğmen İvanov'un görevli olarak Türkistan askeri bölgesine sevk edilmesi hususunu görüşmek üzere kendisinin ordu karargâhına gönderilmesi." Tarih ve saat. Beni Küba'ya göndermelerini bekliyordum, zira sağlık komisyonundan geçerken sıcak iklimli ülkelerle ilgili soru sorup bilgi vermişlerdi.

Sordular:

"Sizi yurt dışı askerlik görevine göndermemize bir itirazınız olur mu?"

"Hayır, olmaz."

"Afganistan'a gönderileceksiniz."

"Baş üstüne."

"Orada savaş sürüyor, insanlar ölüyor biliyorsunuz değil mi?"

"Biliyorum..."

Sovyetler'de istihkâmcıların hayatı nasıldır? Kürekle kazarlar, balyozla kırarlar. Ben ise okulda öğrendiğim bilgileri uygulamak istiyordum. Savaşta istihkâmcılara her zaman gerek vardır. Ben de savaşmayı öğrenmeye gittim.

Çağrılanlar arasında sadece bir kişi görevi kabul etmedi. Onu üç kez çağırmışlardı:

"Sizi yurt dışı askerlik görevine göndermemize bir itirazınız olur mu?"

"Evet, olur!"

Onun yerinde olmak istemezsiniz. Anında uyarı cezası aldı. Subay olarak adı ve itibarı lekelenmiş oldu ve kariyerinde ilerlemesi, üst rütbelere geçmesi imkânsız hale geldi. Sağlık nedenleriyle görevi reddetmişti, ya gastriti ya da ülseri vardı. Ama bu onlar için önemli değildi: İklim sıcak olmuş ya da olmamış, teklif edildiyse gitmen gerek. Artık listeler hazırlanıyordu...

Habarovks'tan Moskova'ya trenle altı günde geldim. Tüm Rusya'yı baştan başa kat ettim, Sibirya nehirlerinden, Baykal Gölü kıyılarından geçtim. Trene bindikten bir gün sonra kondüktör kadının demi bitmiş, iki gün sonra da çay ocağı bozulmuştu. Ailem garda karşıladı. Ağlaştılar. Ama madem gidilmesi gerekiyordu gitmeliydim, yapacak bir şey yoktu.

... Kapı açıldı ve masmavi gökyüzü görüldü. Bizim oralarda bu kadar mavi gök ancak ırmakların üzerinde olur. Gürültü, haykırışlar, ama herkes bizden. Kimileri terhis olanları karşılıyor, kimileri arkadaşlarını, bazıları da Sovyetler'deki ailesinden gelecek haberi bekliyor. Hepsi güneş yanığı, neşeli. Bir yerlerde eksi otuz beş derece soğuk olduğuna ve zırhlıların bile donduğuna inanmak imkânsız. İlk "Afgan"ı, aktarma noktasında, dikenli tellerle çevrilmiş çitlerin arkasında gördüm. Onlara karşı ilgiden başka bir his duymadım. Bildiğin, sıradan insanlar.

Bagram'da evraklarımı aldım, istihkâm bölüğünde yol-mühendislik müfreze komutanı olarak görevlendirilmiştim...

Sabah erken kalkıp tıpkı işe gider gibi göreve gidiyorduk: Kazıcı donanımlı tank, keskin nişancılar grubu, mayın arama köpeği ve çatışma halinde korunma amaçlı iki zırhlı ve silahlı personel taşıyıcı ile. İlk kilometreleri zırhlı araçla alıyorduk. Oradan izler çok net görülebiliyor, yol tozlu, toz ise pudra gibi, kar gibi her tarafa serpilmiş. Kuş konsa pençesinin izi kalıyor... Eğer dün oradan tank geçmişse iki gözünü de açmalısın: Paletin bıraktığı izin içine mayın döşeyebilirler. Parmakları ile palet izini taklit ediyorlar, kendi ayak izlerini de heybe veya sarık gibi bir kumaş parçasıyla silebiliyorlar. Yol kıvrılarak iki terk edilmiş köyün yanından geçiyor, insan gözükmüyor sadece yanmış kerpiç duvarlar. Mükemmel bir gizlenme yeri! Her zaman uyanık ve dikkatli olmalı. Köyler geride kaldı ve bizler zırhlılardan iniyoruz. Şimdi şöyle ilerliyoruz: Önde kö-

pek koşuyor, sağa sola atılıyor, arkasında ellerinde istihkâm sondaları ile istihkâmcılar onu takip ediyor. Yürüyor ve toprağı eşeliyorlar. Orada artık Tanrı yardımcın olsun ve de sezgilerin, tecrüben, hislerin. Şurada bir dal kırılmış, ileride bir metal parçası yatıyor, dün orada sadece taşlar vardı ve öyle bir metal yoktu. Mayınları yerleştirenler daha sonra kendi koydukları mayına basmamak için belirtici işaretler koyarlar.

Bir metal parçası, bir tane daha... Bir cıvata... Sanki tozun içine öylece yuvarlanmış gibi... Ama toprağın altında aküler var... Bombaya veya bir kasa TNT'ye bağlı kablolar var... Anti-tank mayını insanı hissetmez, ancak iki yüz elli-üç yüz kilo yük altında tepki verir. İlk patlama... Ben tankın içinde tek başıma oturmayı sürdürdüm, oturduğum yer tank namlusunun yanıydı, beni kule korumuş, diğer herkes patlamayla fırlayıp gitmişti. Hemen kendimi ellerimle kontrol ettim: Kafam yerinde mi? Kollarım, bacaklarım yerinde mi? Hepsi yerli yerindeydi, göreve devam edebilirdim.

İleride bir patlama daha oldu... Hafif zırhlı çekici çok şiddetli bir patlamanın ortasında kalmıştı... Çekici ikiye yarılmış, araçta üç metre uzunluğunda ve insan boyu yüksekliğinde huni benzeri bir yarık oluşmuştu. Çekici havan mermisi taşımaktaydı, havan toplarında kullanılacak iki yüz kadar havan mermisi... Mermiler sağa sola her tarafa yelpaze gibi yayılmışlardı... Beş asker ve bir üsteğmen birlikteydiler, ben o üsteğmenle pek çok kez baş başa oturmuş, sigara içip sohbet etmiştim. Teki bile sağ kalmamıştı.

Köpekler bize çok yardımcı oluyordu. İnsan gibiydiler. Yetenekli ya da yeteneksiz, sezgileri olan ya da olmayan. Nöbetçi uyuyakalır ama köpek asla. Ben Ars'ı severdim. Bizim askerlerimize yaltaklanır, Afganistan askerlerine ise havlardı. Onların üniforması daha yeşildi. Nasıl ayırt ediyordu? Mayınları birkaç adım uzağından hissederdi... Yere yapışır kuyruğunu ise ha-

vaya dikerdi: Yaklaşmayın! Mayın tuzakları çeşit çeşittir... En tehlikelileri el yapımı olan bubi tuzaklarıydı, tekrarlanmadıkları için bir düzen, sistem yakalayamazdınız. Teknik yasallık! Paslı bir çaydanlık öyle yatıyor, içine ise patlayıcı gizlenmiş... Teyp içine, saat içine, konserve kutusuna... Önlerinde istihkâmcı olmadan yola çıkanlara "intihar bombacısı" derlerdi. Yollar, dağlardaki patikalar, evler her taraf bubi tuzaklarıyla donatılmıştı... İstihkâmcılar keşif birlikleri gibi önden giderlerdi...

Bir siperde takılıp kalmıştık... Çoktan patlama olmuştu zaten, her şey altüst edilmişti, iki gündür üzerinde gezinip duruyorduk... Ama ben birden havaya uçtum, patlama olmuştu! Bilincimi yitirmedim... Göğe baktım... Gök aydınlıktı... Patlama meydana geldiğinde istihkâmcıların ilk tepkisi gökyüzüne bakmaktır. Gözlerim sağlam mı? Otomatik tüfeğimin dipçiğinde turnike malzemesi taşıyordum işte onunla yarama turnike uyguladılar. Dizimin üzerinden... Ben artık şunu biliyordum: Turnikeyi nereye uyguluyorlarsa daha sonra onun üç-beş santim üzerinden organı kesiyorlar.

"Turnikeyi nereye uyguluyorsun?" diye bağırıyorum askere.

"Sizinki dizden aşağıda üsteğmen yoldaş!"

On beş kilometre boyunca beni sıhhiye birliğine taşıdılar. Bir buçuk saat geçmiş oldu. Orada yarayı yıkadılar, novokain blokajı yaptılar. İlk günden bacağımı kestiler, dairesel testerenin vızıltısını duydum ve bilincimi kaybettim. İkinci gün gözlerimi ameliyat ettiler. Patlama sırasında alevler yüzüme vurmuştu. Gözlerimi yamadılar diyebilirim, tam yirmi iki dikiş atmışlardı. Daha sonra her gün iki-üç tanesini alıyorlardı ki, göz küresi düşmesin. Yaklaşıp fenerle solu, sağı aydınlatıyorlardı: Retina ışığı algılıyor mu, onu kontrol ediyorlardı.

Fenerin ışığı kırmızıydı... En güçlü renk olmalı...

Ben bir subayın evde çalışan birine nasıl dönüştüğünün hikâyesini yazabilirim. Gerekli parçaları birleştirerek duy ve prizler yapıyorum... Günde yüz tane kadar... Kordonların uçlarını zımbalıyorum... Nasıl kordonlar mı? Kırmızı, siyah, beyaz olmalı bilmiyorum... Görmüyorum... Teşhis: Neredeyse tamamıyla görme kaybı... Tamamıyla değil ama görmekten çok tahmin ediyor, seziyorum. Ağ, file örüyorum... Tutkallayarak kutucuklar yapıyorum... Önceleri ancak delilerin bu tür işleri yaptığını düşünürdüm... Günde otuz file ördüğüm oluyor... Normu tutturuyorum...

İstihkâmcıların, özellikle de mayın ve özel türden mayın ve bubi tuzağı arama-bulma bölüğünde görev yapanların sağlam dönme ya da sağ dönme şansı çok azdı. Ya yaralanıyorlardı ya da ölüyorlardı. Operasyona giderken vedalaşmak için el sıkışmazdık. Patlamanın olduğu gün yeni bölük komutanı elimi sıkmıştı. O bunu içinden geldiği için yapmıştı ve henüz kimse de onu bu konuda uyarmamıştı. İşte ben de o gün mayına bastım... İster inan, ister inanma. Şöyle bir inanç vardı aramızda: Afganistan'a gitmeyi kendin istediysen bu işin güzellikle bitmeyeceği bellidir, yok eğer gönüllü olmadın, görevli olarak gönderildin, o zaman belki de şansın yaver gidebilirdi. Dönebilirdin.

Rüyalarımda ne mi görüyorum? Uzun bir mayınlı saha... Rapor yazıyorum: Mayın miktarını belirtiyor, sıraların çizimini yapıyor ve onların bulunabileceği kerteriz noktalarını işaretliyorum. Ardından bu raporum kayboluyor, sık sık kaybederdik gerçekten de... Ya da raporu alıyorsun eline, orada kerteriz olarak ağaç gösterilmiş ama gerçekte ağaç yanıp yok olmuş... Ya da kerteriz üst üste yığılı taşlarmış ama bir patlamayla berhava olmuşlar... Kimse gidip kontrol edememiş. Korkmuşlar. Kendileri kendi mayınlarına basıp havaya uçabilirlermiş. Rüyamda mayınlı alanın yanında çocukların

koştuğunu görüyorum... Orada mayın olduğundan haberleri yok... Uyarmak için bağırmam lazım: "Orada mayın var! Gitmeyin!.." Onlardan önce davranmam lazım... Koşuyorum... Yine iki bacağım varmış... Ve görüyorum da...

Ama bu sadece geceleri ve uykuda böyle...

İstihkâmcı, üsteğmen

– Nedense ben herkes gibi olamıyorum... Onlar gibi yaşayamıyorum...

Bu durumda bu belki de çok anlamsız... Şu savaş durumunda... Ama ben romantik bir insanım, düşünüyorum da daha henüz adam gibi bir hayat yaşamadım, yaşamıyorum da ve sadece öyle bir yaşamın hayalini kuruyorum. Hayal ediyorum, tasarlıyorum. Oraya vardığım ilk gün hastane yöneticisi beni yanına çağırdı: "Buraya gelmeye sizi ne zorladı?" diye sordu. Anlamıyordu... Erkekti...

Ben ona tüm hayatımı anlatmak zorundaydım. Yabancı, tanımadığım bir erkeğe... Askeri bir kişiye... Bir meydandan naklen yayın yapar gibi... İşte bu benim orada içine düştüğüm en aşağılayıcı, en ıstırap verici durum oldu. Mahrem, gizli hiçbir şey kalamıyor, her şey gün yüzüne çıkıyor. Siz *Sınırın Ötesinde* filmini seyretmiş miydiniz? Hani kürek cezasına çarptırılmış mahkûmların hayatı hakkında olan. İşte biz de onlarla aynı yasalarla yönetiliyorduk... Aynı şekilde etrafı dikenli tellerle çevrili küçük bir arazi parçasında yaşıyorduk...

Çevremde garson kızlar ve aşçılar vardı. Konuşma konuları, ruble, alışveriş çekleri, kemikli ve kemiksiz et, isli salam ve Bulgar kurabiyeleriydi. Benim tasavvurumda ise yaptığımız iş fedakârlıktı, kadınlık görevini yerine getirmekti, çocuklarımızı korumak, kurtarmaktı! Ben burada yapılan her şeyi yüce bir amaca hizmet olarak tasavvur etmiştim. İnsanlar kan kaybedi-

yor, ben ise onlara kan bağışında bulunuyorum. Daha henüz Taşkent'teki sevk ve aktarım noktasında anlamıştım ki, doğru yere gitmiyordum. Uçağa bindiğimde ağlamaya başladım; kendime engel olamıyordum. Orada da buradan kaçmama, uzaklaşmama neden olan aynı durumun var olduğunu anlamıştım. Sevk ve aktarma noktasında sular seller gibi votka içiliyordu. "Uzay üssünün çevresindeki yeşil çimenleri görürüz rüyamızda... Yeşil, yemyeşil çimenleri..."* Uzaya uçuyormuşum gibiydi... Burada Sovyetler'de herkesin kendi evi, kendi kalesi vardı... Ya orada... Orada bir odada dört kişi yaşıyorduk. Yemekhanede çalışan kız oradan et çalıyor ve getirip yatağının altında saklıyordu...

"Yerleri sil," diyordu.

"Daha dün sildim bugün senin sıran."

"Sen sil ben sana yüz ruble vereyim."

Cevap vermiyorum.

"Et vereyim."

Cevap vermiyorum. Bir kova suyu kaldırıp yatağıma döküyor.

"Ha-ha-ha-ha!.." Hepsi gülüyorlar.

Bir başka kız. Garson. Sinkaflı küfürler eder ve Tsvetayeva'yı** severdi. Vardiyası bittikten sonra oturup pasyans açardı:

"Olacak, olmayacak... Olacak, olmayacak..."

"Ne olacak olmayacak?"

"Aşk tabii ki, başka ne olabilir?"

Orada düğünler de yapılıyordu... Gerçek düğünler! Ve de aşk. Ama ender. Aşk Taşkent'e dönüşe kadardı: Oradan sonra oğlan sola, kız sağa... Tıpkı şarkıdaki gibi: "Kızın yolu diğer tarafa doğruydu."

*1978 yılında kurulan ve halen faal olan Zemlyane (Dünyalılar) isimli Sovyet ve Rus rock müzik grubunun en popüler şarkısı "Trava u doma"dan (Evin Önündeki Çimenler) alıntı mısralar.

**Marina Tsvetayeva (1892-1941). Ünlü Rus şairi, yazarı, çevirmeni.

ZPT Tanya (uzun boylu, iriyarı olduğundan bu lakabı takmışlardı), uzun uzun oturup geç vakitlere kadar sohbet etmeyi severdi. Sadece saf ispirto içerdi.

"Nasıl içebiliyorsun?"

"Ne olacak ki, votka hafif kalıyor, beni hiç etkilemiyor."

Eve dönerken beraberinde beş yüz ya da altı yüz artist ve aktör kartpostalı götürmüştü. Dükkânlarda bayağı pahalıya satılırdı, işveli bir tavırla şöyle derdi: "Sanat için paraya acımam."

Veroçka Harkova'yı aynanın önünde oturmuş, açık ağzından dilini çıkarmış haliyle hatırlıyorum. Tifodan çok korkardı. Birisi ona her sabah aynaya bakmasını tavsiye etmişti: Tifoya yakalanan kişinin dilinde dişlerinin izi kalırmış.

Sessizce ölüyorlardı. Sadece bir kez bir subayın ağladığını işittim. Moldovalıydı. Kendisi de Moldovalı olan bir cerrah hekim yanına geldi ve Moldova dilinde ona sordu:

"Cancağızım, şikâyetiniz nedir? Nereniz ağrıyor?"

Subayın ağlaması iyice arttı:

"Kurtarın beni. Ben yaşamak zorundayım. Çok sevdiğim bir karım ve kızım var. Muhakkak dönmem lazım..."

Belki o da sessizce ölecekti ama ana dilini duyunca etkilenip ağlamaya başlamıştı.

Morga giremezdim... Oraya yerden kazıyıp topladıkları askerlerin etini getiriyorlardı. Kızların yataklarının altında da et vardı... Masaya tavaları koyarlar: "Ruba! Ruba!" diye bağırırlardı ki bu Afgan dilinde "Haydi!" demekti. Sıcaktı... Tavalara ter damlardı... Ben sadece yaralıları görüyor ve mikroplarla uğraşıyordum... Mikropları ise satmaya niyetim yoktu... Askeri mağazalarda alışveriş çekiyle karamel şekeri satın alabilirdiniz. Benim hayalimdi! "Güzel Afganistan!" diye bir şarkı çalarlardı orada. Dürüstçe itiraf etmek gerekirse, ben her şeyden korkarım... Cesur bir insan değilim... Oraya gitmiştim ama apoletlerdeki yıldızları tanımaz, rütbeleri bilmezdim. Herkese

"siz" diye hitap ederdim. Kim olduğunu hatırlamıyorum, birisi hastane mutfağından bana iki tane çiğ yumurta vermişti. Zira doktorlar hep yarı aç yarı tok yaşıyorlardı. Tek besinleri çok uzun zamandır askeri depolarda muhafaza edilen patates ve dondurulmuş etti. Çok eski stoklardan kalmaydı bunlar... Tahtalaşmışlardı artık... Koku ve renkleri kalmamıştı... Ben o iki yumurtayı alıp peçeteye sardım: Evde soğanla yerim diye düşünmüştüm. Tüm günü onları nasıl yiyeceğimi düşünerek geçirmiştim. Sonra bir baktım sedye üzerinde bir genç getiriyorlar, Taşkent'e götürülüyormuş. Pikenin altında olduğundan ne durumda olduğu anlaşılmıyordu sadece güzel başı yastığın üzerinde sallanıyordu. Gözlerini bana kaldırdı:

"Açım," dedi.

Öğle yemeğinden önceydi, daha yemek kazanlarını getirmemişlerdi. Ama çocuğu götürüyorlardı. Ve ancak Taşkent'e vardıklarında ona yemek verilebilecekti.

"Al," diye uzattım o iki yumurtayı. Hemen döndüm ve uzaklaştım, kolu bacağı yerinde mi soramadım. Yastığının altına koydum. Kırmadım, yedirmedim. Ya birden kolları olmadığını görürsem?

Başka bir sefer iki saat araçla yol gittik, yanımızda ise cesetler vardı... Dört ceset... Üzerlerinde eşofmanları vardı...

Eve döndüm... Müzik dinleyemiyor, sokakta, tramvayda konuşamıyordum. Odamın kapısını kapatayım, televizyonumla baş başa kalayım istiyordum. Sovyetler'e uçmadan bir gün önce hastanemizin başhekimi Yuriy Yefimoviç Jibkov kendini vurarak intihar etmişti... Niçin? Yüreğinde hangi fırtınalar kopmuştu acaba? Birileri bunu anlamayabilir... Ama ben... ben anlıyor hatta biliyorum. Orada bu eylem insana hep çok yakın... O karanlık... Afganistan'da subaylardan birisinden işittiğim François Fourier'nin* bir sözünü not almış-

*François Marie Charles Fourier (1772-1837) Fransız ütopik sosyalist ve filozof.

tım: "Yolu Afganistan'a düşen yabancı, oradan sağlıklı, zarar görmeden, başı omuzlarının üzerinde çıkabilmişse Göklerin özel koruması altında demektir..." Kişinin sadece fiziki olarak zarar görmemesi yeterli değildir... İnsan karmaşık bir yapıya sahiptir... Bizim kızların deyişiyle çok katlı bir pasta gibidir. Ancak savaşın sonuna doğru bir miktar felsefe yapmaya başlamıştık. Eve dönme arifesinde...

Sokakta bir delikanlıya rastlıyorum... Çok tanıdık geliyor: "Bu herhalde 'Afgan'" diyorum içimden. Ama gülünç duruma düşmemek için ona seslenmiyorum. Ben cesur birisi değilim... Yumuşak huyluyum... Saldırgan, zalim birisine dönüşebileceğim düşüncesi bile beni korkutmaya yetiyor. Lakin insanoğlu muhtaç ve bağımlı... Kendi davranışlarının sonuçlarına, yaşadıklarının neticelerine katlanmak mecburiyetinde kalacağını kendisi bile sonuna kadar anlayamıyor. Korkuyor... Askerleri taburcu etmek için hazırlık yaparken... Onlar hastanenin çatısına, bodrumuna saklanıyorlar, birliklerine geri dönmek istemiyorlardı. Biz onları arayıp bulup ortaya çıkarıyorduk... Aktarma noktasında genç kızlar iyi bir yere düşmek için kime bir şişe votka vermem gerektiğini söylemişlerdi bana... Bana ne yapacağımı öğretmişlerdi... Onların yaşları on sekiz-on dokuzdu, benim ise kırk beş.

Eve dönerken gümrük kontrolünde sutyenime kadar üstümdekileri çıkarmaya zorladılar.

"Mesleğiniz?"

"Bakteriyoloji hekimiyim."

"Belgelerinizi gösterin."

Belgeleri aldılar.

"Bavulunuzu açın. Kontrol edeceğiz."

Ben eski paltomu, battaniyemi, çarşafımı, çatal-bıçağı, yani evden ne getirdiysem onları geri götürüyordum. Hepsini masaya döktüler.

"Ne yaptınız siz böyle, deli misiniz? Tanrı bilir, şiir falan da yazıyorsunuzdur, değil mi?"

Ben şimdi buraya dayanamıyorum. Burası oradan daha korkunç. Orada Sovyetler'den dönen her kim olursa olsun ne getirdiyse hepsini masaya koyardı. Üçüncü kadehimizi sessizce kaldırırdık. Ölenler için. Masada otururken fareler ortalıkta dolaşır, ayakkabılarımızın içine girerlerdi. Saat dörtte bir ses duyulurdu... İlkinde yerimden fırlamıştım: "Kızlar, bu ne!" demiştim. Kızlar gülmüştü: "Müezzin, ezan okuyor". Ben eve döndükten sonra da çok uzun bir süre daha sabah saat dörtte uykumdan uyandım.

Devam etmek istedim... Nikaragua'ya gönderilmek için başvurdum... Savaşın olduğu bir yere gitmek istiyorum. Burada... artık burada yaşamayı beceremiyorum...

Bakteriyoloji hekimi

– Onu ilk ben seçtim...

Uzun boylu yakışıklı bir delikanlı duruyordu. "Kızlar," dedim, "o benim." Yanına gidip valse davet ettim, hani şu hanımların erkekleri davet ettiği türden valse. Meğer ben kendi kaderimi davet etmişim...

Bir oğlum olmasını çok istiyordum. Anlaştık: "Kız olursa ona adını ben koyacaktım. Adı Oleçka olacaktı. Oğlan olursa adını o koyacaktı. Artyom veya Denis olacaktı. Oleçka doğdu.

"Peki, oğlan da olacak mı?"

"Olacak. Ama önce Oleçka biraz büyüsün."

Ben ona bir de oğlan doğururdum elbette.

"Lyuboçka, korkma sakın. Sonra sütün kesilir..." Ben bebeği emziriyordum. "Beni Afganistan'a gönderiyorlar..."

"Niçin sen? Senin minicik bebeğin var."

"Ben olmasam başkası olacak. Parti böyle istedi, Komsomol da baş üstüne dedi."

Kocam orduya çok bağlı bir insandı. "Emirler tartışılamaz!" diye tekrarlayıp dururdu hep. Onların ailesinde annesi çok güçlü bir karaktere sahipti ve kocam söz dinlemeye, itaat etmeye alışıktı. Orduda işi kolaydı.

Nasıl mı uğurladık? Erkekler sigara içiyordu. Annesi suskundu. Ben ağlıyordum: Kime lazım ki bu savaş? Kızımız beşiğinde uyuyordu.

Yolda deli kıza rastladım; askeri lojmanların orada, pazarda veya mağazada sık sık karşılaşırdım bu meczupla. İnsanlar çok genç yaşta tecavüze uğradığını, o günden beri de öz annesini bile tanımadığını anlatırlardı. Yanımda durdu:

"Kocanı bir sandık içinde getirecekler," dedi, sonra da gülerek hızla uzaklaştı.

Ben bunun olacağını bilmiyordum ama bir şeyler olacağını biliyordum.

Simonov'un şiirindeki* gibi bekliyordum onu: "Bekle beni ve ben döneceğim..." Günde üç-dört mektup yazıp gönderiyordum. Bana öyle geliyordu ki, onu özleyip, onu düşünüp ona özlem duydukça onu tehlikelerden korumuş oluyordum. O ise orada savaşta herkesin kendi işini yaptığını yazıyordu. Emirleri yerine getiriyorlardı. Ve herkesin kaderi kendineydi. Kaygılanmadan beklememi yazıyordu.

Onun ailesini ziyarete gittiğimde kimse Afganistan'ın adını bile anmazdı. O konuda tek söz edilmezdi. Ne annesi ne de babası. Önceden yapılmış böyle bir anlaşma yoktu aramızda ama herkes o sözcüğü söylemekten imtina ederdi.

...Çocuk yuvasına götürmek için kızımı giydiriyordum. Öptüm. Kapıyı açtım bir de baktım ki karşımda subaylar duruyor, içlerinden birisinin elinde kocamın bavulu var, kahve-

*Konstantin Mihayloviç Simonov (1915-1979) Sovyet yazar, gazeteci ve şair. Büyük Anayurt Savaşı sırasında sevgilisi sinema artisti Valentina Serova'ya yazdığı "Bekle Beni" şiiri, tüm ülkeye yayılmış ve savaşan birçok askerin ezberlediği çok popüler bir şiir haline gelmiştir.

rengi, onu ben hazırlamıştım. Birden bana bir şeyler oldu... Eğer onlara izin verirsem evime korkunç bir şey getireceklerdi... Ama evime girmelerine izim vermezsem her şey eskisi gibi kalacaktı... Onlar içeri girmek için kapıyı çekiyorlar, bense çekip kapatmaya çalışıyorum...

"Yaralandı mı?" Henüz bu umudumu koruyordum, ya sadece yaralanmışsa...

Askerlik şubesi başkanı içeri giren ilk kişiydi:

"Ludmila İosifovna, derin üzüntü içinde bildirmek zorundayım ki, kocanız..."

Gözyaşı yoktu. Bağırıyordum. Birden arkadaşını gördüm, ona doğru atıldım:

"Tolik, eğer sen söylersen sana inanırım. Niçin susuyorsun?"

O, tabuta eşlik eden asteğmeni önüme sürdü:

"Söyle ona..."

Asteğmen ise sarsılıyor, konuşamıyor.

Birtakım kadınlar geldiler, içeri girip sarılıp öptüler beni.

"Sakin ol. Yakınlarının telefonlarını ver."

Oturdum ve bir anda hatırladığım hatırlamadığım ne kadar adres ve telefon varsa, ki onlarca idi, hepsini yazdırdım. Telefon rehberinden kontrol etmişler hepsini dosdoğru söylemişim.

Evimiz küçücük, tek odalıydı. O nedenle tabutu askeri birliğin kulüp odasına koydular. Ben tabuta sarıldım ve haykırdım:

"Neden? Sen kime ne kötülük yaptın ki?"

Bilincim yerine geldiğinde tabuta baktım ve aklıma meczubun sözleri geldi: "Kocanı bir sandık içinde getirecekler..." Ve tekrar haykırdım:

"Ben kocamın burada yattığına inanmıyorum. Onun burada olduğunu bana kanıtlayın. Bu sandığın bir camı bile yok. Bana ne getirdiniz siz? Bana kimi getirdiniz?"

Arkadaşını çağırdılar.

"Tolik," dedim, "kocamın burada yattığına yemin et!"

"Kızımın başına yemin ederim ki, o tabutta yatan senin kocan. Hemencecik öldü, hiç ıstırap çekmedi. Başkaca da söyleyebileceğim bir şey yok."

Kocamın dileği yerine gelmişti: "Eğer ölecekse insan ıstırap çekmeden ölmeli!" Ama geride bizler kalmıştık.

Duvarda büyük bir portre fotoğrafı asılıydı:

"Babamı yanıma indir, ben onunla oynayacağım," demeye başladı kızım.

O fotoğrafı oyuncaklarla donatıyor, onunla konuşuyordu. Gece onu yatağına yatırırken sordu bana:

"Neresine ateş etmişler babamın? Niçin babamı seçmişler?"

Çocuk yuvasına bırakıyorum. Akşam almaya gidiyorum, başlıyor ağlamaya.

"Beni babam almaya gelmedikçe yuvadan ayrılmayacağım. Benim babam nerede?"

Ona ne cevap vermeliyim? Nasıl açıklamalıyım. Bilemiyorum. Ben daha henüz yirmi bir yaşındayım... Bu yaz onu köye annemin yanına götürdüm. Belki oradayken unutur umuduyla... Her gün ağlayacak gücüm kalmadı... Ne zaman karı, koca ve çocuklarının birlikte yürüdüklerini görsem ağlamaya başlıyorum. Ruhum haykırıyor, bedenim haykırıyor. Evvelden yazın çıplak uyumayı severdim, şimdi artık asla öyle uyuyamıyorum. Her şeyi hatırlıyorum... Aşkımızı hatırlıyorum... Böylesine açıkça konuştuğum için bağışlayın beni... Size güvenebiliyorum. Yabancı birisine. Kendi insanıma bunu anlatmak çok zor. "Bir dakikacığına da olsa ayağa kalksan ve kızın ne kadar büyüdü görebilsen!.. Anlamsız bulduğun bu savaş sona erdi," diyorum ona geceleri. "Benim için ise bitmedi. Ya kızımız için? Bizim çocuklarımız en bahtsızları, onlar her şeyin hesabını vermek zorunda. Beni duyuyor musun?.."

Kime bağırıyorum? Kim duyacak ki?

Asker eşi

– Bir zamanlar oğlan çocuğu doğurmak hayalimdi... Kendim için, seveceğim ve beni sevecek bir erkek doğurmak istiyordum...

Doğumdan sonra kocamla ayrıldık. O beni terk edip genç bir kıza gitti, o kız okulu bitirir bitirmez ona bir çocuk doğurdu. Ben onu seviyordum, muhtemelen o yüzden bir başkası olmadı hayatımda. Aramadım.

Biz oğlumu annemle birlikte büyüttük. Biz iki kadın, o ise küçümen bir oğlan çocuğu. Bazen usulca pencereden uzanır bakardım, kapının önünde kiminle birlikte, kimlerle oynuyor diye.

Eve döndüğünde söylenmeye başlardı:

"Anne ben büyüdüm artık, ama sen ne yapıyorum diye hâlâ kolluyorsun beni."

Küçümendi, kız çocuğu gibiydi. Beyaz, kırılgan. Sekiz aylık doğmuştu, minnacıktı. Benim kuşağım sağlıklı çocuklar doğuramıyordu, zira bizler savaş yıllarında büyüdük, bombardımanlar, muharebeler, açlık ve korku zamanlarında... Hep kız çocuklarıyla oynardı, kızlar onu aralarına alırlardı, hiç kavgacı değildi. Kedileri çok sever, boyunlarına kurdeleler bağlardı.

"Bana bir hamster al anne, onların kürkleri çok güzel, sıcacık."

Ona bir hamster aldık. Ve de bir akvaryum. Balıklar da aldık. Pazara gideriz: "Bana tavuk al... Çilli al..."

Ve şimdi düşünüyorum: Orada gerçekten savaşmış olabilir mi? Benim evcimen oğulcuğum... Savaşa uygun bir çocuk değildi ki o. Biz onu çok sevdik, nazla niyazla büyüttük...

Askeri eğitim gördüğü birliğe, Aşkabat'a gitmiştim:

"Andryuşa, ben gidip buranın komutanıyla konuşmak istiyorum. Sen benim tek çocuğumsun... Burası sınıra çok yakın..."

"Sakın ha, anne! Anasının kuzusu diye benimle alay ederler sonra. Zaten 'Cılız, ince sesli, beyaz tenli,' diye alay ediyorlar."

Burada keyfin nasıl?

"Teğmenimiz çok iyi, bizimle eşitmişiz gibi konuşuyor. Ama yüzbaşı insanın suratına bile patlatabilir."

"Ne?! Biz ninenle sana asla bir fiske bile vurmadık, hatta küçükken bile."

"Burada erkeklere uygun bir yaşam var anne. En iyisi seninle ninemin hiç bu işlere karışmaması..."

Oğulcuğum o kadar küçümendi ki. Banyoda yıkarsın, suların içinden küçücük bir şeytancık gibi çeker çıkarırsın, havluya sarar, kucaklayıp bağrına basarsın. Hiç kimsenin asla onu benden alamayacağını düşünürdüm. Ben de onu kimseye vermezdim. Sonra onu benden koparıp aldılar...

Sekizinci sınıftan sonra inşaat meslek okuluna gitmesi konusunda onu ben ikna etmiştim. Bu mesleği öğrenmesinin askerlikte işini kolaylaştıracağını düşünmüştüm. Askerliğini yaptıktan sonra da enstitüye kaydolurdu. Ormancı olmak istiyordu. Ormanda hep mutlu olurdu. Kuşları seslerinden tanırdı, nerede hangi çiçeklerin bulunduğunu bilir, gösterirdi. Bu özelliği babasına benzerdi. Sibiryalı olan babası doğayı öyle severdi ki, avluda çıkan otların biçilmesine bile izin vermezdi. "Bırakın hepsi büyüsün!" derdi. Andryuşam ormancıların üniformasını, şapkalarını da çok beğenirdi: "Anne, subay şapkasına benziyor!" derdi.

Ve işte ben de şimdi diyorum ki: "Orada gerçekten de ateş etti mi, çatışmalara girdi mi?"

Aşkabat'tayken anneannesiyle bana sık sık yazardı. Bir mektubunu binlerce kez elime alıp okumuş ve ezberlemiştim:

"Merhaba benim canlarım, sevgili anneciğim ve nineciğim! İşte artık neredeyse üç aydır askerdeyim. Askerlik hizmetim gayet iyi gidiyor. Bana verilen tüm görevleri şimdilik başarıyla yerine getiriyorum ve komutanlarımdan herhangi bir uyarı almadım. Kısa bir süre önce müfrezemiz Aşkabat'tan seksen kilometre uzaklıkta, dağlarda yer alan eğitim saha merkezine gitti. Orada iki hafta boyunca herkes dağ ve taktik eğitimi aldı, silahlarla atış yaptı. Ben ve üç arkadaşım o kampa gitmedik ve karargâh emrinde yerimizde kaldık. Bizi burada bıraktılar, zira üç haftadır mobilya fabrikasında çalışıyor ve bir üretim bölümü inşa ediyoruz. Bunun karşılığında ise bu fabrika bizim birliğimizin ihtiyacı olan masaları yapacak. Biz orada tuğla döşüyor, sıva yapıyoruz.

"Anne, mektubunu alıp almadığımı soruyorsun, aldım. Gönderdiğiniz paketi ve on rubleyi de aldım. O parayla bizler birkaç defa büfede yemek yedik ve arkadaşımla şeker aldık..."

Ben bir umutla kendimi teselli ediyordum: Mademki tuğla döşeme ve sıva işleri yapıyor, demek ki inşaatçı olarak lazım. Gerekirse onlara yazlık ev, garaj inşa etsin yeter ki, onu başka bir yere göndermesinler. Daha sonraki bir mektubunda ise şehirde bir generalin yanında çalıştığını yazmıştı...

Bin dokuz yüz seksen bir yılıydı... Söylentiler dolaşıyordu... Ama Afganistan'daki savaşın bir kıyma makinesi olduğunu çok az insan biliyordu. Biz televizyonda Sovyet ve Afgan askerlerinin kardeşliğini, zırhlı araçlarımıza çiçekler asıldığını, kendilerine verilen toprağı öpen köylüleri görüyorduk... Aşkabat'a onun yanına gittiğimde bir kadına rastlamıştım... Önce otelde yer yok demişlerdi:

"Yer yok."

"Gerekirse yerde yatarım, çok uzaktan asker oğlumu ziyarete geldim. Buradan da bir yere ayrılmam."

"Peki, o zaman sizi dört yataklı bir odaya vereceğiz. Orada bir anne daha var, oğlunu ziyarete gelmiş o da."

Ben Afganistan'a göndermek üzere hazırlık ve asker seçimi yaptıklarını ilk kez bu kadından duydum, kendi oğlunu kurtarmak için yanında büyük miktarda para getirmişti. Memnun bir şekilde ayrılırken vedalaşma sırasında bana şunları söylemişti: "Saf bir budala olma..." Ben bunu kendi anneme anlattığımda kadıncağız ağlamaya başladı:

"Niçin onların ayaklarına kapanmadın?! Yalvarmadın! Küpelerini çıkarıp verseydin."

Evimizdeki en değerli şey aslında beş para etmez küpelerimdi. Onlar ömrü boyunca çok mütevazı bir hayat süren anneme göre büyük bir zenginlikti. Tanrım! Başımıza neler geliyor? Zaten o olmasa bir başkası olacaktı. O gönderilecek olanın da annesi vardı...

Hava indirme birliğine seçilip Afganistan'a uçacağı onun için de tam bir sürpriz olmuş. Çocukça gururu bu bilgiyi dışa vurmasına neden olmuştu. Bizden saklamadı.

Ben bir kadınım ve sivilim. Belki de bir şeyleri bu nedenle anlayamıyorum. Ama bana açıklasınlar, madem böyle olacaktı, muharebeye hazırlanmak yerine niçin tuğla, sıva işleriyle uğraştırıldı o zaman benim oğlum? Nereye göndereceklerini biliyorlardı. Gazetelerde mücahitlerin fotoğrafları vardı... Otuz-kırk yaşında erkekler... Kendi topraklarında... Aileleri, çocukları yanlarında... Ya sevkinden sadece bir hafta önce genel eğitim birliğinden alınıp paraşüt indirme birliğine konmasına ne dersiniz? İndirme birliğindeki askerlerin nasıl olması gerektiğini, orada çok güçlü çocukların bulunması gerektiğini ben bile biliyorum. Onların özel olarak hazırlanması gerekir. Daha sonra eğitim birliğinin komutanı bana güya oğlumun askeri ve siyasi hazırlığının mükemmel olduğunu söyledi. Nasıl mükemmel olmuş? Nerede? Mobilya fabrikasında mı? Generalin yazlık evinde mi? Ben oğlumu kimlere teslim ettim? Kimlere güvendim? Onlar benim oğlumu bir asker olarak bile eğitemediler...

Afganistan'dan sadece tek bir mektup geldi: "Endişe etmeyin, burası çok güzel ve sakin. Bizde olmayan pek çok çiçek var, ağaçlar çiçek açıyor, kuşlar ötüyor. Pek çok balık var." Savaş değil de cennetten bir köşe. Tanrı göstermesin, sonra onu oradan almaya çalışırız diye bizi sakinleştirmeye çalışıyordu. Hiç çatışma görmemiş gençler. Neredeyse çocuklar. Onları ateşe attılar, çocuklar ise bunu şeref saydılar. Biz onları öyle yetiştirmiştik.

Daha ilk ayda öldü çocuğum... Oğulcuğum... Kanım, canım... Orada nasıl yatıyordu? Asla öğrenemeyeceğim.

On gün sonra getirebildiler. Tüm o süre boyunca rüyamda hep bir şeyler kaybettim ve bir türlü bulamadım. Tüm bu günler boyunca mutfakta çaydanlık ötüp durdu. Çay demlemek için suyu koyup kaynamaya bırakıyorsun, o ise çeşitli sesler çıkarıyor kaynarken... Ben evde çiçek seviyorum, pencere pervazlarında, raflarda, kitap raflarında pek çok çiçek vardı. On gün boyunca her sabah onları sularken saksılardan birisi muhakkak düşüp kırılıyordu. Parmaklarımın arasından kayıp yere düşüyorlardı. Evi çiğ toprak kokusu sarıyordu...

... Evin yanında arabalar durdu: İki askeri GAZ* ve bir ambulans. Hemen anladım, bizim eve, bize gelmişlerdi. Kapıya kendi ayaklarımla gittim ve açtım:

"Konuşmayın! Bana hiçbir şey söylemeyin! Sizden nefret ediyorum! Bana sadece oğlumun bedenini verin... Kendi usulümce toprağa vereceğim ben onu. Tek başıma. Hiçbir askeri tören istemiyorum..."

*GAZ - Gorkovskiy Avtomobilniy Zavod'un (Gorkiy Otomotiv Fabrikası'nın) kısaltılmış hali olup 1932 yılında Nijniy Novgorod (1932-1990 yılları arasında şehrin ismi Gorkiy idi) şehrinde kurulmuş, SSCB ve sonrasında RF'nin en büyük binek hafif ticari araç, minibüs ve askeri araç üreten tesisi ve şirketi.

Yazın! Gerçekleri yayınlayın! Tüm hakikati! Artık hiçbir şeyden korkmuyorum... Her şeyi yapabilirim! Her şeyi!!

Anne

– Gerçek mi? Size tüm gerçeği sadece umutsuz olan birisi anlatabilir. Tamamıyla umutsuz biri anlatabilir size her şeyi...

Gerçeği hiç kimse bilmiyor... Bizden başka... Gerçek çok korkunç, o nedenle gerçek anlatılamaz. Kimse ilk olmak, riske girmek istemiyor. Narkotikleri tabutların içinde nasıl getirdiklerini size kim anlatacak? Kürkleri? Cesetlerin yerine... Kurutulmuş insan kulaklarını size kim gösterecek? Bunu önceden duymuş muydunuz, yoksa sizin için yeni mi? Savaş ganimeti olarak kibrit kutularında saklarlardı... Kulaklar minik yapraklar gibi bükülürdü... Olamaz mı? Kahraman Sovyet gençlerinin hikâyelerini dinlemek zor mu geliyor? Demek ki oluyormuş. Oldu bile. Ve bu da gerçek, hiçbir yere kaçamayacağınız, ucuz gümüş boyayla boyayıp örtemeyeceğiniz bir gerçek. Siz sanıyordunuz ki, bir anıt dikeriz anılarına ve kâfi gelir... Madalya dağıtırız...

Ben öldürmeye gitmemiştim oraya, ben normal bir insandım. Bize orada savaşanların haydut olduğunu, bizim ise kahraman olacağımızı, bize teşekkür edileceğini söylemişlerdi. Pankartları gayet iyi hatırlıyorum: "Savaşçılar, vatanımızın güney sınırlarını güçlendireceğiz!", "Bağlaşığımızın şerefine leke sürdürmeyeceğiz!", "Çiçekler, Lenin'in vatanı!" , "Yaşasın SBKP!" Sonra oradan döndüm... Orada sürekli küçük bir ayna vardı, burada ise büyüğü. Baktım ve kendimi tanıyamadım. Birisi bana bakıyordu... Yepyeni bakışlar, yepyeni bir yüz... Dış görünümüm bile değişmişti...

Çekoslovakya'da görevdeydim. Söylenti bana kadar ulaştı: Beni Afganistan'a göndereceklermiş.

"Niçin ben?"

"Bekârsın."

Görevli olarak bir seyahate gidiyormuşum gibi hazırlandım. Yanıma ne almalıydım? Kimse bilmiyordu. Henüz aramızda "Afganlar" yoktu. Birileri lastik çizme almamı tavsiye etti, iki yıl boyunca tek bir kez bile gerekmedi. Kâbil'de bıraktım onları. Taşkent'ten mühimmat sandıklarıyla birlikte uçtuk. Şindand'a indik. Sarondoy, yani onların polis ve jandarması, ellerinde bizim Anayurt Savaşımızdan kalma otomatik silahlarla geziyorlardı, hem bizim ve hem de onların askerleri, pejmürde, pis, sanki siperlerden çıkmış bir kılık kıyafet ve görüntü içindeydiler. Bizim Çekoslovakya'da görmeye alışık olduğumuzla tam tezat bir durumdu. Yaralıları uçağa bindiriyorlar, birisinin karnında şarapnel yarası var. Onları dağdaki karakoldan getiren helikopter pilotlarının konuşmasını duyuyorum: "Bu gidici, yolda ölür." Ölümden bahsederkenki sükûnetleri beni çok sarsmıştı.

Aslında orada en anlaşılmaz olan ölüme karşı olan bu kayıtsızlıktı. İşte yine aynı şey oluyor, eğer tüm hakikati istiyorsanız... Onu anlatmak imkânsız... Burada akla hayale gelmeyecek şey orada gayet sıradan hale gelebiliyor. Öldürmek korkunç ve nahoş bir şey. Ama çok kısa sürede düşünmeye başlıyorsun ki, yüz yüze öldürmek korkunç ve nahoş ama hep birlikte, kitlesel olarak öldürmek, heyecan verici hatta bazen gözlerimle gördüğüm gibi eğlenceli. Barış zamanında silahlar silah dolabında kilit altındadır, silah dolabı silah odasında kilit altındadır ve odaya giriş bir alarmla korunur. Burada ise silahın sürekli yanındadır, ona alışırsın. Akşamları ayağa kalkıp düğmeyi çevirmek zor geldiğinden yattıkları ranzadan tabancayla lambaya ateş ederlerdi. Sıcaktan deliye dönünce nereye denk gelirse rasgele bir şarjörü boşaltırlardı... Kervanı çevirirdik, direnirlerdi, makineli tüfeklerle biçerdik.

Peşinden emir gelirdi: Kervanı yok edin... Yok etmeye baş-

lardık... Yaralı develerin haykırışları etrafı kaplardı... Acaba minnettar Afganistan halkının şükran nişanlarını bize bu yüzden mi veriyorlardı?!

Savaş, savaştır ve öldürmek gerekir. Bize savaş silahlarımızı sınıf arkadaşlarımızla izciler gibi savaş oyunu oynayalım diye mi verdiler yani? Traktörleri, zirai araçları tamir edelim diye mi vermişlerdi? Bizleri öldürdüler, bizler de onları öldürdük. Nerede öldürebiliyorsak orada. Nerede istiyorsak orada. Ama bu bizim kitaplardan, filmlerden bildiğimiz cephe hattı, taraf-sız bölge ve cephe önünün olduğu bir savaş değildi... Yaşadığımız, kanal savaşıydı... Kanallar bir zamanlar tarımsal sulama için yeraltına açılmış tünellerdi... İnsanlar gece ve gündüz tıpkı hayaletler gibi onların içinden aniden çıkıp sonra kaybolabiliyorlardı... Ellerinde otomatik tüfekler veya taşlar oluyordu. Daha kısa bir süre önce o hayaletle onun dükkânında pazarlık etmiş olman ihtimal dahilindeydi, burada ise ona duyulan herhalde sempatinin çok ötesindeydi. Daha az önce arkadaşını öldürmüştü... Arkadaşın hâlâ yerde yatıyordu... Artık insan değil sadece yarım insandı... Son sözleri şunlar olmuştu: "Anneme sakın yazmayın, hepinizi lanetlerim yoksa, o hiçbir şey öğrenmemeli..." Sen ise Şura'visin, sen Sovyet'sin, sen onun ruhunun, onun anlayışının ötesindesin. Senin topçun onun köyünü yerle bir etti ve o annesinden, karısından, çocuklarından geriye kalan tek bir şey bile bulamadı. Ve eğer eline geçersen o seni lime lime doğrar... Kıyma yapar... Modern silahlar bizim suçlarımızı çoğaltıyor. Bıçakla ben bir, bilemedin iki kişiyi öldürebilirim... Oysa bombayla onlarca... Ama ben askerim, benim işim, mesleğim insan öldürmek. Nasıl deniyordu o masalda? "Ben Alaeddin'in sihirli lambasında esir kalmış cinim..." İşte ben de Savunma Bakanlığı'nın esiriyim. Nereye ateş etmemi emrederlerse oraya ateş ederim. Benim işim ateş etmek.

Ama ben oraya öldürmeye gitmedim, bunu istemedim. Peki, nasıl oldu? Niçin Afganistan halkı bizi gerçekte olduğumuz kişiler gibi karşılamadı? Minicik çocuklar, çıplak ayaklarında lastik galoşlarla buz üstünde yürüyorlar ve bizim askerlerimiz onlara kumanyalarını veriyordu. Ben bunu kendi gözlerimle gördüm. Pejmürde kılıklı bir oğlan çocuğu koşup aracın yanına geldi ve hiçbir şey istemeden diğerleri gibi sadece baktı. Cebimde yirmi Afgani vardı, çıkarıp hepsini ona verdim. Dizlerinin üzerine çöktü ve biz ZPT'ye binip hareket edinceye kadar öylece kaldı. Ama bu örneğin yanında başkaları da var... Bizim devriyeler su taşıyan çocukların, sakaların tüm paralarına el koymuşlar. Bu çocuklarda kaç para olabilir ki? Hepi topu birkaç kuruş.

Yok, hayır, ben oraya turist olarak bile gitmem. Asla bir daha gitmem. Ben size söyledim ya: Gerçek çok korkunç, o nedenle gerçeği asla öğrenemeyeceğiz. Kimseye de lazım değil zaten. Ne burada kalan sizlere lazım. Ne de orada bulunan bizlere. Farkındaysanız sizler çoğunluktasınız. Bizim çocuklarımız büyüyecekler ve babalarının orada savaştığını saklayacak, söylemeyecekler...

Kerameti kendinden menkul tiplerle karşılaştım, neymiş Afganistan'daymış, yok efendim orada savaşmış...

"Nerede görev yaptın?"

"Kâbil'de..."

"Hangi birlik?"

"Ya ben, özel birliklerdeydim..."

Kolıma'da, delileri tuttukları barakalardan sesler gelirdi: "Ben, Stalin'im! Ben Stalin'im!" Şimdi de gayet aklı başında gözüken gençler başlıyorlar iddia etmeye: "Ben Afganistan'daydım." Hepsini akıl hastanesine kapatırdım...

Tek başıma hatırlıyor, tek başıma anılara dalıyorum... Oturup içiyorum. "Afgan" şarkıları dinlemeyi seviyorum. Ama yal-

nız başıma. Yaşanan yaşandı... Tüm sayfalar okundu... Her ne kadar pis ve lekelenmiş olsalar da... Kimse onlardan kendini tam olarak kurtaramaz... Gençler bir araya geliyorlar... Kızgın ve aldatılmışlar. Kendilerini bulmaları, yeni birtakım ahlaki değerlere sahip olmaları çok zor. Birisi bana bir itirafta bulunmuştu: "Sonrasında başıma bir şey gelmeyeceğinden emin olsam çok rahat insan öldürürdüm. Öylesine. Nedensiz. Hiç acımazdım." Bir zamanlar bizim için Afganistan vardı, artık yok Tüm bir ömür boyunca günah çıkarıp pişmanlık duyacak halimiz yok... Ben evlenmek istiyorum... Oğlum olsun istiyorum... Ne kadar erken susarsak herkes için o kadar iyi. Yaşadığımız gerçekler kime lazım ki? Sıradan tüccar kafalı adama! Sırf bize tükürebilmek, küfretmek: "Ah, alçaklar, orada insan öldürdünüz, yağma yaptınız ve burada da ayrıcalık mı bekliyorsunuz?" diyebilmek için. Ve bizler tek başımıza tüm olanlardan dolayı suçlu ilan edileceğiz. Tüm yaşadıklarımızı ise hiç umursamayıp ellerinin tersiyle silip atacaklar. Bari kendimiz için bazı şeyleri koruyabilsek.

Tüm bunlar niçin yaşandı? Niçin?

Moskova'da, tren garında tuvalete gittim. Baktım tuvalet kooperatif* tarafından işletiliyor. Bir genç oturmuş tuvaleti kullananlardan para tahsil ediyor. Başının üzerinde bir tabelada şöyle yazıyor: "Yedi yaşına kadar çocuklar, Büyük Anayurt Savaşı muharip ve gazileri ve Enternasyonalist Dayanışma muharipleri için ücretsizdir."

Apışıp kaldım:

"Bunu sen kendin mi düşündün?"

*1986 yılında SSCB'de M. S. Gorbaçov tarafından başlatılan Perestroyka süreciyle birlikte ilk kez üretim ve hizmetler sektöründe sosyalizmin mutlak toplumsal mülkiyet ilkesinden tavizler verilerek şahısların kooperatifler yani ortak özel mülkiyete sahip girişim ve işletmeler kurarak üretim ve ticaret yapmalarına izin verilmiştir.

Gururla cevap verdi:

"Evet, kendim. Belgeni göster ve ücretsiz kullan."

Babam tüm savaşı baştan başa yaşadı, ben iki sene yabancı toprakların tozunu yuttum, tüm bunlar bedavaya tuvalete gidebilmek için miydi yani?

Ben o çocuğa duyduğum nefreti hiç kimseye Afganistan'da bile duymamıştım... Bize borçlarını bu şekilde ödeyebileceklerine karar vermişler demek...

Üsteğmen, Topçu Birliği, Ateş İdare

– İznimi kullanmak üzere Sovyetler'e geldim... Hamama gittim... İnsanlar terleme odasında ahşap kerevetlere yayılmış, sıcaktan ve aldıkları hazdan inliyorlardı, ama onların inlemeleri bana hemen yaralıların inlemelerini çağrıştırdı...

Evdeyken Afganistan'daki arkadaşlarımı özledim. Kâbil'e döndüğümde ise birkaç gün sonra evimi hayal etmeye başladım. Ben Simferepol'de doğdum. Müzik Okulu'nu bitirdim. Şanslılar buraya gelmiyor zaten. Burada tüm kadınlar yalnız, hepsi yaralı. Ayda yüz yirmi rubleyle geçinmeyi bir deneyin bakalım. Benim maaşım bu kadar. Üstelik insanın canı iyi giyinmek, yıllık iznini ilginç bir şekilde dinlenerek geçirmek istiyor. Diyorlar ki: "Koca bulmaya mı geldin?" Ne olmuş yani? Doğruya doğru... Gerçekten de... Yaşım otuz iki ve hâlâ yalnızım...

Burada en korkunç mayının "İtalyanka"* adını verdikleri mayın olduğunu öğrendim. O mayın altında patladığında insandan geriye kalanları bir kovaya koyuyorlarmış. Delikanlının biri geldi yanıma, başladı anlatmaya, konuşuyor da konuşuyor... İçimden asla susmayacak diye geçirdim. Korktum.

*İtalyan kadın.

Sonunda anladı ve dedi ki: "Bağışlayın beni, gidiyorum..." Hiç tanımadığım bir çocuk... Bu aslında gayet normal... Bir kadın gördü ve bazı şeyleri anlatmak, paylaşmak istedi... Gözlerinin önünde bir insandan geriye... sadece içinde yarım bacak olan bir bot kalmış... Makineli tüfek ateşi sonucu... tanıdığı bir çocukmuş... Onun hiç susmayacağını düşünmüştüm. Acaba benden sonra kime gitti?

Bizim burada iki kadın yurdu var: Birine "Kedi Evi" adını takmışlar. Burada iki-üç yıldır Afganistan'da olanlar yaşıyor. Diğerine ise "Papatya" demişler, orada yeniler, yani henüz temiz olanlar kalıyor. Sevseler de sevmeseler de önce bağırlarına basıyorlar, sonra da cehennemin dibine yolluyorlar. Cumartesileri askerlerin banyo günü, pazarları ise kadınların. Kadınları subay banyosuna almıyorlar, çünkü kadınlar kirli... Ve bu aynı subaylar bize geliyorlar... O iş için... O işi yapmak için... Geceleyin ellerinde bir şişe şarapla kapıyı çalıyorlar... Cüzdanlarında çocuklarının, karılarının fotoğrafları, onları bize de gösteriyorlar. Bu gayet normal...

Ateş başlıyor... Mermiler uçarken çıkan o ses... İnsanın içinde bir şeyler parçalanıyor... İçi acıyor... İki asker ve bir köpek göreve çıkmışlardı... Köpek döndü ama askerler dönmedi... (*Sustu.*) Ateş başlıyordu... Biz kuytuya saklanmaya koşuyorduk... Afgan çocuklar ise damlarda sevinçle dans ediyorlardı. Öldürülen askerimizi getiriyorlar... Çocuklar gülüp alkışlıyorlar. Biz ise onların köylerine hediyeler götürüyorduk: un, şilte, pelüş oyuncaklar... Farecikler, tavşancıklar... Onlar ise dans ediyorlardı... (*Sustu.*) Ateş başlıyor... Onlar ise mutlu...

Sovyetlerde karşılaştığım ilk soru: "Kocaya varabildin mi? Size ne gibi ayrıcalıklar tanıyorlar?" Bizim biricik ayrıcalığımız (memurlar için): Öldürüldüğümüzde ailemize verilen bin rubleydi. Askeri mağazaya mal geliyor, sıra oluşuyor, önde er-

kekler var: "Size de ne oluyor? Bizim karılarımıza hediye alıp götürmemiz lazım?" diyorlar bize. Geceleri ise kapımızı çalıyorlar... Bu gayet normal... Burada böyle... "Enternasyonalist görevlerini" ifa ediyorlar ve para yapıyorlar. Şöyle bir değer ölçüsü var: Bir kavanoz süt tozu elli, subay şapkası dört yüz Afgani... Araç aynası bin, KamAZ tekerleği on sekiz-yirmi bin, Makarov marka tabanca otuz bin, Kalaşnikov yüz bin Afgani, askeri lojmanlardan toplanmış çöpün bir kamyonu (ne tür çöp olduğuna, içinde teneke kutuların ne kadar olduğuna bağlı olarak) yedi yüzden iki bin Afganiye kadar... Bu gayet normal... Kadınlar arasında en iyi hayat sürenler ise asteğmenlerle yatanlardı. Asteğmenden yüksek rütbeli kim var ki? Sadece kıdemli asteğmen. Karakollarda ise çocuklar hep iskorbüte yakalanmışlardı... Çürümüş lahanayla besleniyorlardı...

Hemşireler bacakları olmayanların koğuşlarında gelecek hariç her şeyden konuşulduğunu anlatıyorlar. Burada... kimse gelecekten bahsetmeyi sevmez. Aşktan da bahsedilmez. Mutluyken ölmek çok korkunç olsa gerek. En korkuncu olmalı. Ben ise bir tek anneme acırım.

Kedi ölülerin arasında dolaşıyor... Yiyecek arıyor, korkuyor. Çocuklar öylece yatıyorlar, sanki canlı gibiler... Kedi muhtemelen onlar ölü mü canlı mı bilmiyor.

Beni siz durdurun... Yoksa ben hiç durmadan anlatmaya devam ederim. Ben hiç kimseyi öldürmedim...

Memur

– Bazen düşünceye dalıyorum... Ya ben bu savaşa katılmasaydım?

Mutlu olurdum... Kendimle ilgili asla hayal kırıklığına uğramaz, kendim hakkında bilmesem daha iyi olacak hiçbir şey öğrenmemiş olurdum. Zerdüşt'ün dediği gibi: Sadece sen uçuruma bakmazsın, uçurum da senin ruhuna bakar...

Radyo Teknik Enstitüsü'nün ikinci sınıfında okuyordum ama müzik ve sanat kitapları daha çok çekici geliyordu. Bu bana daha yakın bir dünyaydı. Sağa sola takılmaya başladım ve o boşlukta birden askerlik şubesinden tebligat geldi. Ben iradesiz birisiyim, kendi kaderimin akışını yönetmeye hiç yeltenmem. Zaten öyle bir şeye yeltensen de sonunda yine kaybedersin ama eğer hiç karışmazsan her ne olursa olsun en azından bu senin suçun değildir. Elbette askere gitmeye hazır değildim. Aniden gelişti... Beni hazırlıksız yakaladı...

Doğrudan yüzümüze söylemediler ama açıktı: Afganistan'a gidiyoruz. Ben kendi kaderimin gidişatına müdahale etmedim... Bizi sıraya soktular, bizlerin enternasyonalist-savaşçılar olduğumuza dair emri okudular... Bu pek de makul bir şekilde karşılandı diyemem: "Korkuyorum! İstemiyorum!" diyen çok oldu. Enternasyonalist görevimizi ifa etmeye gidiyoruz, her şey düşünülmüş. Acayiplik Gardez'deki aktarma-dağıtım noktasında başladı.... Kıdemli askerler değerli her şeye el koymaya başladı: çizmeler, fanilalar, bereler. Hepsi para ediyordu: Bere on alışveriş çeki, rozet seti ise –indirme birliği askerlerinde beş tane olmalıydı: muhafız kuvvet rozeti, "Hava Kuvvetleri Üstün Başarı" rozeti, paraşütçü rozeti, başarı rozeti ve sporcu-savaşçı rozeti (ki biz ona "koşucu" derdik)– yirmi beş alışveriş çeki ediyordu. Tören gömleklerimizi aldılar, bunları Afganlılardan aldıkları narkotikle takas ediyorlardı. Birkaç "dede" birden yanaşıyor yanına: "Senin eşya torban nerede?" Pataklıyorlar, hoşlarına ne giderse de hepsini alıyorlar, o kadar. Takımda ise herkesten yeni üniformalarını alıp yerine eskilerini verdiler. Toplanma noktasına çağırıyorlar: "Sana burada yeni eşya ne diye lazım olsun ki? Ama bak Sovyetler'e dönen çocuklar var." Eve mektup yazdım: Moğolistan'da hava şahane, çok iyi besleniyoruz, güneş parlıyor. Ama aslında çoktan savaşın içindeydik...

İlk defa bir köye girdik... Müfreze komutanı yerli halkla nasıl iletişim kuracağımızı anlattı:

Tüm Afganlar, yaşları ne olursa olsun çocuk kabul edilmeli. Anladınız mı? Kalanını sonra göstereceğim.

Yolda yaşlı bir adamla karşılaştık. Emir geldi:

"Aracı durdur. Herkes izlesin!"

Komutan yaşlı adama yaklaştı, sarığını fırlatıp attı, sakalına yapıştı:

"Hele gel bakayım buraya çocuk."

Beklenmedik bir şeydi.

Köyde çocuklara briket haline getirilmiş arpa lapası attık. Onlara el bombası atıyoruz sanarak kaçtılar.

İlk kez göreve çıktık, konvoya eşlik ediyoruz... İnsanın içinde bir heyecan ve merak oluyor: Savaş yanı başımda! Elimizde, belimizde, daha önce sadece afişlerde gördüğümüz silahlar, el bombaları var. Yeşil bölgeye yaklaşıyoruz... Ben topçu operatörü olarak büyük bir dikkatle hedefe bakıyorum... Bir sarık görüyorum...

"Seryoga," diye bağırıyorum topun başında oturana, "bir sarık gördüm, ne yapmalı?"

"Ateş!"

"Nasıl yani direkt ateş mi açılacak?"

"Ne sandın tabii." Ateş açılıyor.

"Bir sarık daha görüyorum... Beyaz bir sarık... Ne yapmalı?"

"Ateş!!!"

Araçtaki mühimmatın yarısını ateşledik. Toplardan, makineli tüfeklerden ateş yağdırdık.

"Nerede gördün sen o beyaz sarığı? Kar yığını o."

"Seryoga, senin o 'kar yığını' koşuyor... Kar yığınının elinde bir de otomatik tüfek var biliyor musun?"

Araçtan aşağıya atladık ve otomatik tüfeklerle taradık.

Mesele öldürmek ya da öldürmemek şeklinde durmuyordu önümüzde. Sürekli olarak yemek ve uyumak istiyorduk, sürekli olarak tek bir arzumuz vardı, o da bu yaşadığımızın bir an önce sona ermesiydi. Ateş etmenin, göreve gitmenin sona ermesi... İçi cehennem gibi sıcak olan o zırhlı aracın içinde göreve gitmek nasıl bir şeydir, biliyor musunuz? Sürekli o boğucu tozu solumak... Mermiler başımızın üzerinde ıslık çalardı ama biz uyurduk... Öldürmek ya da öldürmemek ancak savaş sonrası sorulacak sorudur, savaşın psikolojisi ise çok daha basittir. Orada düşmanı insan olarak görmek imkânsızdı. Öyle baksaydık o zaman öldüremezdik. Düşman köyünü kuşatıyoruz... Bir gün, iki gün bekliyoruz... Sıcaktan ve yorgunluktan vahşileşiyorsun... Ve bizler "yeşillerden" daha zalim hale geliyoruz... Onlar ne de olsa kendi insanları, bu köylerde büyümüş insanlar... Biz ise uzun uzun düşünmüyorduk... Bize yabancı hayatlar... El bombasını sallamak bizim için çok daha kolaydı...

Bir keresinde dönüyoruz, yedi yaralımız ve şoka girmiş iki askerimiz var. Yol üzerindeki köyler ölü gibi sessiz... Kimileri dağa çıkmış, kimi ise duvarların arkasına saklanmış. Birden yaşlı bir Afgan kadın çıktı karşımıza, ağlıyor, haykırıyor, zırhlı araçları yumrukluyor... Oğlunu öldürmüşler... Bizi lanetliyor... Hepimizde aynı duyguyu uyandırdı: Ne diye yolumuzun üzerine dikilip bağırıp, tehditler savuruyor, birisi şunu yoldan alsın! Biz onu öldürmedik ama öldürebilirdik de. Tozun toprağın içine yuvarladık ve yolumuza devam ettik. Yedi yaralımızı taşımaktaydık...

Biz çok az bilgiye sahiptik... Bizler askerdik ve savaşıyorduk... Bizim askeri yaşantımız Afganlılardan yalıtılmıştı, onların bizim askeri bölgemize girişi yasaktı. Bizim bildiğimiz tek şey onların bizleri öldürüyor olduğuydu. Lakin hepimiz hayatta kalmak istiyorduk. Ben yaralanabileceğime ihtimal

veriyordum, hatta biraz yatmak, dinlenmek, uykuya doymak için hafif bir yara almayı da istiyordum. Ama ölmeyi hiç kimse istemiyordu. Üç askerimiz bir dükkâna girip dükkâncıyı ailesiyle birlikte kurşunlayıp öldürdüklerinde dava açıldı. Önce bölüktekiler inkâr ettiler: "Yok bunu yapanlar biz değildik, bizim askerlerimiz yapmadı," dediler. Ölülerden çıkardıkları kurşunları getirdiler bu sefer karşımıza. Ve kim yaptı diye aramaya başladılar. Üç kişiyi buldular: bir subay, bir asteğmen ve bir asker. Ama anımsıyorum, bölükte çalıntı para ve eşya araması yapılırken, hepimizde bir aşağılanma, hor görülme hissi uyanmıştı: Nasıl olur da öldürülmüş birkaç Afganlı için, bunlar için arama yaparlar? Askeri mahkeme davayı ele aldı. Asteğmenle askeri idama mahkûm ettiler. Herkes onlara acıdı. Budalalıkları yüzünden öldüler. Yaptıklarına suç değil budalalık diyorduk. Öldürülen dükkân sahibi ve ailesi sanki yokmuşlar gibi. Her şey bu şekilde ayrılıyordu: Onlar ve biz. Dost ve düşman. Bunun üzerinde ancak şimdi, artık şablonlar çöktüğünde düşünebiliyorum... Ben aslında Turgenyev'in "Mumu" hikâyesini* asla ağlamadan okuyamayan bir insanım!

Savaşta insana bir şeyler oluyor, savaştaki insan sanki hem kendisi hem de kendisi değil. Üstelik bize öldürmemeyi öğretmediler ki! Tersine okulda, enstitüde, muharipler gelerek nasıl savaştıklarını, öldürdüklerini anlattılar. Ben bir tek kez bile savaşta insan öldürülmez diye bir şey duymadım. Sadece barış zamanında insan öldürenler yargılanır, onlar katildir, ama savaşta yapılan bu işe başka bir isim veriliyor: "Bir oğulun anavatan önündeki borcu", "kutsal erkek görevi", "yurdun müdafaası". Bize Büyük Anayurt Savaşı'ndaki askerlerin kahramanlığını tekrar ettiğimiz söylendi. Ben bundan nasıl şüp-

*İ. S. Turgenyev'in (1818-1883) 1852 yılında yazdığı ve ilk kez 1854 yılında bir dergide yayınlanan, sağır-dilsiz bir adamla Mumu isimli bir köpeğin birbirlerine bağlılıklarının anlatıldığı trajik hikâye.

he edebilirdim ki? Bize sürekli şunu söylüyorlardı: "Sizler en iyilersiniz!" Eğer bizler en iyiler isek o zaman ben ne diye kendimi yorayım ki, demek ki bizde her şey doğruydu. Ama daha sonra çok düşündüm... Konuşabileceğim birilerini aradım... Arkadaşlarım dediler ki: "Sen ya delirdin ya da delirmek istiyorsun." Ama ben... beni annem yetiştirdi, o güçlü, muktedir bir insandı... Ben asla kaderin işine karışmak istemedim...

Askeri eğitim sırasında özel istihbarat-keşif birliklerinde görev yapanlar etkileyici hikâyeler anlatıyorlardı. Acımasız ve ilginç hikâyeler... Ben de onlar gibi güçlü olmak istedim. Hiçbir şeyden korkmamak. Muhtemelen ben aşağılık kompleksine sahiptim: Müziği, kitapları seviyordum ama aynı zamanda köye dalıp herkesin boğazını kesmek, sonra da sakince bunu anlatarak övünmek istiyordum. Ama ben bambaşka şeyler hatırlıyorum... Nasıl paniğe varan bir korku hissettiğimi... Araçta gidiyoruz... Ateş başladı... Araçlar durdu. Emir geldi: "Savunma pozisyonu alın!" Başladık sıçrayarak hareket etmeye... Ben kalktım... Kalktığım yere hemen bir başkası geçti... El bombası da doğrudan onun üzerine geldi... Aracın içinden dümdüz uçtuğumu hissediyordum... Çizgi filmlerde olduğu gibi ağır çekim düşüyorum... Yabancı bir bedenin parçaları ise hızla üzerime yağıyor... Ben ise nedense yavaş yavaş düşüyorum... Bilincim tüm bunları saptıyor ki, garip olan da bu zaten... Bu şekilde insan kendi ölümünü bile hatırlayabilir, takip edebilir. Eğlenceli... Sonunda tam olarak düştüm... Tıpkı mürekkepbalığı gibi sulama hendeğinin dibine doğru kayıyorum... Düştüğüm yerde yaralı kolumu yukarı kaldırdım, sonradan anladım ki yaram hafifmiş. Ama ben kolumu tuttum ve hiç kıpırdamadım...

Hayır, ben güçlü birisi olmayı başaramadım... Yani köye dalıp herkesin boğazını kesecek türden birisi... Bir yıl sonra hastaneye yattım. Distrofi nedeniyle. Müfrezede bir tek ben

"gençtim", on "dede" vardı ve bir tek ben "çaylaktım". Günde sadece üç saat uyuyabiliyordum. Herkes için kap kacağı ben yıkıyor, odun kırıyor, mıntıkayı temizliyordum. Su taşıyordum. Irmağa kadar yirmi metre... Sabah suya gittim ve içimden bir ses bana dedi ki: "Oraya gitme, mayın var!" Ama beni yine pestilim çıkıncaya kadar dövecekler diye öyle çok korkuyordum ki... Uyanacaklar, el-yüz yıkamaya su yok... Ve ben suya gittim ve mayına bastım. Ama Tanrı'ya şükür ki, sinyal mayınına basmışım. Roket fırladı etrafı aydınlattı... Düştüm ve biraz öyle kaldım... Sonra ileriye doğru süründüm... Hiç olmazsa bir kova su alabilsem. Diş fırçalamaya bile su yoktu... Beni hiç dinlemeyecekler ve direkt kafa göz dalacaklar, biliyordum. Bir yıl içinde normal bir gençten distrofi hastasına dönüştüm. Hemşirenin yardımı olmadan koğuşun içinde yürüyemiyor, düşüveriyordum. Müfrezeye döndüğümde beni yine dövmeye başladılar. Öyle dövdüler ki, ayağımı sakatladılar, ameliyat olmam gerekti. Hastanede tabur komutanı ziyaretime geldi:

"Kim dövdü?"

Gece dövüyorlardı ama ben yine de kimin dövdüğünü biliyordum. Ancak itiraf edemezsin, zira o zaman gammaz olursun. Bu ihlal edilmemesi gereken bir yasadır.

"Niye susuyorsun? Kim olduğunu söyle, o alçağı derhal askeri mahkemeye vereyim!"

Ben ağzımı açmadım. Dışarıdaki iktidar içerideki iktidardan, asker yaşamındaki iktidardan daha zayıftı, işte tam da bu iç yasalar benim kaderimi belirliyordu. Bu iç yasalara karşı durmaya çalışanların hepsi daima kaybettiler. Ben bunu gördüm... Ben kendi kaderimin akışına karışmadım... Askerliğin sonunda kendim birisini dövmeye kalktım... Beceremedim... "Dedelik" kişiye bağlı bir şey değil, bunu dikte eden şey, sürü duygusu. Önce seni dövüyorlar, sonra da sen dövüyorsun. Ye-

nilere dayak atamadığımı terhis olmak üzere olan askerlerden sakladım. Aksi takdirde beni hor görürlerdi; hem dövülenler, hem de dövenler hor görürdü. Yurda döndüm, askerlik şubesine gittim, bir de baktım oraya çinko bir tabut getirmişler... Bu bizim üsteğmenimizdi... Vefat kâğıdında şöyle yazıyordu: "Enternasyonalist görevini yerine getirirken ölmüştür." Ben ise onun kafayı çektikten sonra koridorda yürüyüp, yeni gelenlerin çenelerini yumruklarıyla kırdığını hatırlıyorum... Haftada bir gün bu şekilde eğlenirdi... Eğer saklanmaz veya kendini sakınmazsan dişlerini eline döküverirdi... İnsanda insani olan sadece bir damla ve bir grammış, ben bu savaşta işte bunu anladım. Yiyecek bir şey bulamıyor zalimleşiyor, kafası bozuluyor zalimleşiyor. Bu durumda bu adamda ne kadar insanlık vardır ki?

Sadece bir kez mezarlığa gittim... Mermer mezar taşlarında "kahramanca öldü", "cesaret ve kahramanlık gösterdi", "vatan görevini ifa etti" ibareleri yazılıydı. Elbette kahramanlar da vardı, eğer "kahramanı" dar anlamıyla alırsak; mesela vücuduyla arkadaşının üzerine kapanıp onu kurtaran, yaralı komutanını sırtında güvenli bir yere taşıyan gibi... Ama ben onlardan birinin narkotikten zehirlenip öldüğünü, bir diğerini askeri kilere gizlice girmeye çalışırken nöbetçinin vurduğunu biliyordum... Zaten hepimiz kilere sızmaya çalışırdık... Hayalimiz süt reçeliyle bisküvilere erişmekti. Ama siz bu söylediklerimi yazmaz, muhakkak silersiniz. Hiç kimse orada toprak altında nasıl bir gerçeğin yattığını söylemeyecek. Sağ kalanlara nişanlar verilecek, ölenlere destanlar yazılacak, böylece herkes mutlu olacak.

Savaş tıpkı buradaki hayat gibiydi... Her şey aynıydı, sadece ölüm daha fazlaydı... Tanrı'ya şükür ki, şimdi benim başka bir dünyam var ve bu dünya diğerini örtüyor. Bu, kitapların ve müziğin dünyası ve beni kurtaran da o oldu. Ben ne olup bit-

tiğini anlamaya, kendimle hesaplaşmaya orada değil de burada başladım: Neredeydim? Bana ne olmuştu? İçimde olup biten neydi? Ama bu sorgulamayı tek başıma yapıyorum ve "Afgan" kulüplerine gitmiyorum. Bir okula gidip savaşı anlatabileceğimi, askerlik öncesi henüz olgunlaşmamış, pişmemiş olan benden bir savaşçı ya da cani değil de sırf yemek ve uyumak isteyen bir insan yaratabildiklerini anlatabileceğimi tasavvur bile edemiyorum. Ben "Afganlardan" nefret ediyorum. Onların kulüpleri orduyu andırıyor. Ordudaki yaklaşımın aynısı: "Metalciler hoşumuza gitmiyor, haydi gidip suratlarını dağıtalım! Homoları pataklayalım!" Askerlik benim hayatımda, içinde erimek istediğim değil, dışlamak istediğim bir dönem. Bizim toplumumuz çok zalim... Zalim yasalara göre yaşıyor... Önceleri bunun farkında değildim.

Bir keresinde hastaneden "Fenazapem" çaldık... Bu ilacı ruh hastalarının tedavisinde kullanıyorlardı... Günlük doz günde bir-iki tablet... Kimimiz on tablet yuttuk, kimimiz yirmi... İçenlerin bazıları gece saat üçte bulaşık yıkamaya mutfağa gittiler. Halbuki bulaşık falan yoktu. Diğerleri oturup kasvetle iskambil oynadılar... Bazıları yastıkların üzerinde ihtiyaçlarını giderdiler... Tam saçmalık! Hemşire dehşet içinde kaçtı. Nöbetçileri çağırdı.

İşte benim hafızamda kalan savaş bu... Tam bir saçmalık...

Topçu-nişancı er

– İkiz doğurdum, iki oğlan çocuğu... Ama o ikizlerden sadece biri kaldı bana...

On sekiz yaşına kadar, yani reşit oluncaya kadar, ordudan celp kâğıdı gelinceye kadar oğlum sağlık nedeniyle Anneliği Koruma Enstitüsü'nün kayıtlarında yer almaktaydı. Böyle çocukları Afganistan'a göndermek gerekli miydi? Komşum haklı

olarak suçlamıştı beni: "Birkaç bin ruble toplayıp rüşvet veremedin mi?" demişti. Kimileri verdiler ve oğullarını kurtardılar. Benim oğlumu da işte o kurtulanların yerine gönderdiler. Ben oğlumu parayla kurtarabileceğimi algılayamıyordum, ben onu tüm ruhumla kurtarmaya çalışıyordum.

Yemin törenine gittim. Bakıyorum: Savaşa hazır değil, kafası karışık, şaşkın bir hali var. Biz onunla her zaman birbirimize karşı açık olmuştuk:

"Sen hazır değilsin, Kolya. Senin için ricada bulunacağım."

"Anne, hiç uğraşma ve kendini aşağılatma. Benim hazır olmamamın birilerini etkileyeceğini mi sanıyorsun? Burada bu tür şeylere dikkat eden mi var sanki?"

Her şeye rağmen tabur komutanının karşısına çıkmayı başardım. Yalvarmaya başladım:

"Benim oğlum tek çocuğum... Eğer ona bir şey olursa ben yaşayamam. Üstelik o hazır değil. Görüyorum, hazır değil."

Komutan anlayışla yaklaştı:

"Askerlik şubenize başvurun. Eğer bana resmi bir belge gelirse ben onu yurt içi göreve ayırırım."

Uçak geceydi ve ben sabah dokuzda askerlik şubesine koştum. Şube Başkanı Goryaçyov yoldaştı. Oturmuş telefonla konuşuyordu. Ben ise dikilmiş bekliyordum.

"Siz niçin gelmiştiniz?"

Anlatmaya başladım. Telefon çaldı. Ahizeyi kaldırdı ve bana dönüp:

"Hiçbir belge hazırlayacak değilim," dedi.

Önünde diz çöktüm, yalvardım. Ellerini öpmeye hazırdım:

"O benim tek çocuğum..."

Ama o oturduğu yerden kıpırdamadı bile.

Giderken yalvarmaya devam ettim:

"Ne olur benim adımı kaydedin..."

Her şeye rağmen bir umudum vardı: Belki düşüncesini de-

ğiştirir, belki tekrar bakardı oğlumun evraklarına, taştan değildi ya yüreği?

Aradan dört ay geçti. Onların orada hızlandırılmış üç aylık eğitim yapılmış ve oğlum bana Afganistan'dan yazıyordu. Dört ay... Tek bir yaz...

Sabah işe gidiyordum... Merdivenlerden aşağıya iniyordum ki, yukarı doğru çıkmakta olan insanlarla karşılaştım... Üç subay ve bir kadın. Subaylar önden gidiyorlardı ve hepsi de şapkalarını koltuklarının altına almışlardı. Nereden anladıysam bu gelenlerin kara haber getirdiğini anladım... Yas haberi... Onları görür görmez aşağıya ineceğime yukarı koşmaya başladım... Onlar da benim kendisine kötü haberi getirdikleri anne olduğumu anlamış olsalar gerek... Onlar da yukarı koşmaya başladılar... Bunu görünce ben asansöre atladığım gibi aşağıya inmeye başladım... Benim hemen kendimi sokağa atmam, ortalıktan kaybolmam lazımdı! Kaçmalıydım! Hiçbir şey duymamalıydım... Hiçbir şey! Ben ilk kata inerken asansör bir katta durdu ve başka insanlar bindi, o sırada anladım ki beni aşağıda bekliyorlar. Üst kat düğmesine bastım hemen... Kendi katımın düğmesine... Girdiklerini duyuyordum... Yatak odasına saklandım... Onlar da peşimden... Şapkaları ellerinde...

Ve bir de baktım ki, içlerinden birisi, askerlik şube başkanı Goryaçyov... Henüz daha gücüm varken bir kaplan gibi onun üzerine atıldım ve bağırmaya başladım:

"Sizin ellerinizde oğlumun kanı var! Siz oğlumun kanına batmışsınız!"

Adam sustu, ağzını açmadı. Ben ona vurmaya çalışıyordum. O susuyordu. Sonrasında hiçbir şey hatırlamıyorum...

Ancak bir sene sonra insanlarla görüşebilmeyi başardım. Ondan öncesinde ise tek başıma, öyle bir başıma, yapayalnızdım. Ben haksızdım: İnsanların suçu yoktu. Ama o zaman

bana öyle geliyordu ki, benim oğlumun ölümünden herkes suçluydu: Herkes... Ekmek mağazasındaki tanıdık satıcı kadın da, tanımadığım taksici de, askerlik şubesi başkanı Goryaçyov da... Bu insanlar değil de kendim gibi insanlar beni çekiyordu. Bizler mezarlıkta, kabirlerin başında tanıştık. Akşamüzeri, iş çıkışı bir anne otobüsten inmiş mezarlığa koşturur, bir başkası mezar taşının başına oturmuş ağlar, üçüncüsü mezarın çevresindeki korkulukları boyar. Konuşmalarımızın tek bir konusu var... Çocuklarımız... Sanki yaşıyorlarmış gibi sadece onlardan bahsederiz. Ben bu konuşmalarımızın hepsini ezberledim...

"Balkona çıktım: İki subayla bir doktor apartman kapısının karşısında dikiliyorlar. Sonra içeri girdiler. Daire kapısındaki gözetleme deliğinden nereye gittiklerine baktım. Bizim sahanlıkta durdular. Sağa döndüler... Komşulara mı? Onların oğlu da askerde... Zil çaldı... Kapıyı açtım: 'Ne oğlum öldü mü?' – 'Metin olun, anacığım...'"

"Bana doğrudan söylediler: 'Anacığım, tabut apartmanın girişinde duruyor. Onu nereye koyalım?' Biz kocamla işe gitmeye hazırlanıyorduk... Ocakta yağda yumurta cızırdıyordu... Çaydanlık fokurduyordu..."

"Askere aldılar, saçlarını kestiler... Beş ay sonra da tabutunu getirdiler..."

"Benimkini de beş ay sonra..."

"Benimkini dokuz ay sonra..."

"Tabuta refakat edene soruyorum: 'İçinde oğlumun cenazesi var mı gerçekten?' – 'Ben onu tabuta yerleştirirlerken gördüm. Oğlunuz orada.' Ona bakıyor, ısrarla bakıyorum, sonunda başını eğerek: 'Tabutta ondan kalanlar var...' diyor."

"Koku var mıydı? Bizimkinde vardı..."

"Bizimkinde de vardı. Hatta beyaz kurtçuklar yere dökülmüştü..."

"Benimkinde hiçbir koku yoktu. Sadece taze ahşap kokusu. Cilasız ahşap..."

"Eğer helikopter tutuşup yandıysa o zaman onların ancak parçacıklarını toplayabilmişlerdir. Elini, belki ayağını bulmuşlardır... Saat varsa bileğinde... Ya da ayağında çorap... Oradan tanıyorlar..."

"Tabut bizim avlumuzda bir saat bekledi. Oğlumun boyu iki metreydi, indirme birliğindeydi. Sanki koca bir lahit getirdiler, ahşap tabut ve içinde çinko tabut... O koca lahit gibi tabutla bizim sahanlıklarımızda dönemezsin bile... Ancak yedi erkek tabutu kaldırabildi..."

"Benimkini on sekiz günde getirebildiler... Onları bir uçak dolusu topluyorlar... 'Kara Lale'... Önce Ural'a götürdüler, sonra Leningrad'a, en sonunda da Minsk'e..."

"Tek bir eşyasını bile iade etmediler. Anı olması için tek bir tanecik bir şey bile getirip vermediler... Sigara içerdi, bari hiç olmazsa çakmağını getirselerdi..."

"Tabutları açmamaları aslında çok doğru... Böylece oğullarımıza neler olmuş görmüyoruz hiç olmazsa. Onu her zamanki haliyle, canlı olarak hatırlıyorum. Bütün olarak."

İşte böyle konuşarak günbatımına kadar oturuyoruz. Orada kendimizi iyi hissediyoruz, zira çocuklarımızı hatırlıyor, onları anıyoruz.

Ne kadar yaşarız ki? İnsan yüreğinde böyle bir acıyla çok yaşayamaz. Böylesi bir gücenmişlikle.

İlçe yönetiminde bir vaatte bulundular:

"Size yeni bir daire vereceğiz. İlçede istediğiniz daireyi seçin."

Seçtim: Prefabrik panelden değil tuğladan bir apartman, yeni türden iç düzenlemesi var ve oradan mezarlığa ulaşım kolay. Aktarma yapmaya gerek yok. Dairenin adresini verdim:

"Sen delirdin mi? O bina merkez komitesi üyeleri, parti üst yönetimi için."

"Ah, demek oğlumun kanı ucuz, o kadar etmiyor, öyle mi?"

Enstitümüzdeki Parti Komitesi Sekreteri, iyi ve dürüst bir insandır. Merkez Komitesi'ne kadar ulaşmayı nasıl başardı bilmiyorum ama oraya benim için ricada bulunmaya gitti. Sonra da bana ancak şunu söyleyebildi:

"Bana ne dediklerini duymalıydın. 'Hadi o kadın üzüntüden delirdi, peki ya sana ne oluyor?' diye azarladılar. Bir tek partiden atmadıkları kaldı."

Demek kendim gitmeliydim. Peki ya bana ne diyeceklerdi?

Bugün oğulcuğuma gideceğim... Arkadaşlarımı göreceğim... Erkekler savaşta muharebe ediyorlar, kadınlar ise savaştan sonra... Biz savaştan sonra savaşmaya başlıyoruz...

Anne

– Ben budalanın tekiydim... Yaşım on sekizdi... Ne biliyordum ki? (*Şarkı söylüyor.*)

Tambov'dan Viyana'ya kadar
Bordo'dan Kostroma'ya kadar
Kadınlar sever askerleri...

Hafif süvarilerin şarkısı... Kendimi askeri üniformayla beğenirdim, yakışırdı bana. Askeri üniformalı erkekler daima kadınların hoşuna gider... Bir asır, iki asır önce böyleydi... Bugün de böyle...

Televizyonda savaşı gösterdiklerinde başından ayrılamazdım. Silah sesi beni tahrik ederdi, ölüm beni tahrik ederdi, tahrik ederdi evet. Tahrik ederdi ve işte her şey de bununla açıklanabilir. Savaşa girdim ve ilk aylarda gözlerimin önünde bir ölüm gerçekleşmesini istedim, böylece yaşadıklarımı arkadaşlarıma da yazabilecektim. Budalanın tekiydim... On sekiz yaş...

Askeri yeminden alıntı:

"... Ben Sovyet Hükümeti'nin emri üzerine Vatanım olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni savunmaya her zaman hazırım ve SSCB Silahlı Kuvvetleri'nin bir savaşçısı olarak kanımı ve canımı hiç gözetmeden, düşman üzerinde tam bir galibiyet sağlanıncaya dek vatanımı cesurca, beceriyle, haysiyetle ve şerefle savunacağıma ant içerim..."

Afganistan benim için cennet gibiydi... Daha önce böylesini sadece Sinema Seyahati Kulübü'nde görmüştüm... Televizyonda izlemiştim... Kerpiç evler, yabancı kuşlar. Sıradağlar. Daha önce hiç dağ görmemiştim. Ve de develer... Portakalların nasıl büyüdüğünü gördüm... Mayınların portakal gibi ağaçlara asıldığını ise (telsizin anteni dala takılırsa patlıyordu) sonra öğrendim. "Afgan" rüzgârı esiyor, tozları kaldırıyor ve bir kol uzaklığını göremez hale geliyorsun, ortalık kararıyor, sen körleşiyorsun. Lapayı getiriyorlar, kazanın yarısı toz dolu... Birkaç saat sonra dağların üzerinde güneş parlıyor. Otomatik bir silahla yaylım ateşi açılıyor veya bomba atarla ateş ediliyor, keskin nişancı tüfeğinin tıkırtısı duyuluyor. İki kişi öldü bile. Bekliyorsun, ateş ediyorsun. İlerlemeye devam ediyorsun. Ve yeniden güneş parlıyor dağların üzerinde. Tozların arasında kaybolan yılanın parlaması. Balık parlaması gibi... (*Düşünüyor.*) Ben pekiyi anlatamam. Dilim pek dönmez... Bugün gayret ediyorum... Okulda pek başarılı bir öğrenci, savaşta ise kahraman değildim. Sıradan bir şehir çocuğuydum işte. Apartman avlularında büyüdüm ben, ailemin eğitimimle uğraşacak vakti yoktu. Okulda ve avluda yetiştim. Sorularınıza nasıl cevap vereceğimi bilemiyorum. Beceremiyorum... Ben orta karar bir insanım, hiçbir zaman büyük, yüce şeyler hakkında kafa yormadım.

Bir şey hatırlıyorum... Yanında mermiler ıslık çalarken bile henüz ölümün ne olduğunu tasavvur edemiyorsun. Arkadaşın

yerde tozların içinde yatıyor ve sen ona sesleniyorsun... Daha anlayamadın... İç sesin sana şöyle fısıldıyor: "İşte o, ölüm... İşte böyle bir şeymiş..." Ben bacağımdan yaralandım ama hafifçe... Şöyle düşündüm: "Galiba yaralandım." Hayretle düşündüm... Kendime yabancılaşarak... Bacağım acıyor ama hâlâ bunun başıma geldiğine inanamıyorum. Daha taze, hâlâ savaşmak, ateş etmek istiyorum. Çocuklar bıçakla çizmenin üst kısmını keserek açtılar, meğer mermi damarıma gelmiş. Turnike yaptılar. Acıyordu ama acıdığını gösteremezdim, yoksa kendime bir erkek olarak saygım kalmazdı hiç. Sabrettim. Tanktan tanka koştum, yüz metre boyunca açık hedeftim. Orası ateş altındaydı, taşlar parçalanıyordu ama ben koşamam ya da sürünemem diyemezdim. Aksi takdirde kendime saygımı kaybederdim... Haç çıkardım ve koştum... Topallayarak koştum... Çizmelerim, her tarafım kan içindeydi. Çatışma bir saat kadar devam etti. Sabah dörtte yola çıkmıştık, çatışma ise akşam dörtte bitti ve biz bu süre boyunca bir damla bir şey yiyemedik. Ellerim kendi kanımla yapış yapıştı ama bu benim beyaz ekmeği elimle koparark yememe mani olmadı. Ardından bana arkadaşımın hastanede öldüğünü söylediler, kurşun kafasına gelmiş. Ben birkaç gün sonra akşam içtimasında muhtemelen onun yerine birisinin şunları söyleyeceğini hayal ettim: "İgor Daşko, enternasyonalist görevini yerine getirirken öldü." O da benim gibi sessiz biriydi, bir kahraman değildi, ileri atılmazdı, ama her şeye rağmen onu hemen unutmak, listelerden çıkarmak zorunda değillerdi. Ama ben hariç hiç kimse artık onu hatırlamıyordu... Ben onunla vedalaşmaya karar verdim... Tabutta yatıyordu... Daha sonra hatırlayabilmek için uzun uzun ona baktım...

...Taşkent'te... Veznelerde bilet yoktu. Akşam trende kondüktör kadınlarla anlaştık: Onlara ellişer ruble verdik, oturduk ve yola çıktık. Vagonda sadece dört kişiydik ve iki kondüktör

vardı, her biri yüz ruble almıştı. Onlar yoktan para kazanmıştı. Bizim ise umurumuzda değildi! Nedensiz gülüp duruyorduk, içimizde bir şeyler kaynıyordu: "Sağız! Hayattayız!"

Evde kapıyı açtım... Kovayı aldım ve avluyu geçerek suya gittim. Kendi avlumdaydım!

Askeri başarı nedeniyle verilen madalyayı Enstitü'de takdim ettiler. Ardından gazetede bir makale yayınlandı: "Kahramanımıza madalya verildi." Bana çok komik gelmişti, sanki beni kızıl izciler arayıp bulmuştu ve savaşın üzerinden kırk yıl geçmişti. Ve ben de Afganistan'da Nisan Devrimi'nin şafağı yayılsın diye oraya gittiğimizi söylemedim tabii. Ama öyle yazdılar...

Askerlikten önce avlanmayı severdim. Bir hayalim vardı: Askerliğimi yapacağım, Sibirya'ya gideceğim ve orada avcı ya da av alanı korucusu olacağım. Ama şimdi... O zaman tam bir budalaymışım... On sekiz yaş... Ama daha savaşın başında iki şey hedef olarak zihnime yerleşmişti: Sağ salim eve dönmek ve kimseyi öldürmemek. Arkadaşımla ava çıktık, o bir kaz vurdu, sonra biz yaralı bir hayvan gördük. Ben onun peşinden koştum... Arkadaşım ateş etti... Ben ise onu canlı olarak yakalayabilmek için koşmuştum peşinden... Öldürmek istemiyordum.

Ben... On sekiz yaşındaydım... Neden anlardım ki? Pek çok savaş kitabı okumuştum, orada savaş çok güzel anlatılıyordu. Benim ise anlatacak hiçbir şeyim yok...

(*Ben artık gitmeye hazırlanıyorum. Aniden buzdolabından bir şişe votka çıkarıp yarım bardak doldurup kafasına dikip bir seferde içiyor.*)

A...na koyayım böyle hayatın! Böyle savaşın! Karım bana: "Sen faşistsin!" dedi ve evden ayrıldı. Kızımı da aldı. Benim size bütün bu anlattıklarım hikâyeydi! Masal! Ben dünya düzeni ve kadınlar hakkında derin bilgi sahibi birisi değilim...

Savaşta şöyle düşünmüştüm: "Dönünce evlenirim." Döndüm ve evlendim. (*Tekrar votka koyuyor bardağına.*) Votka... Kitap ve votka... Rus ruhunun özü burada yatmakta, Rus yurtseverliğinin temelini burada arayın. "Sen faşistsin!" dedi ve çekip gitti. Allah kahretsin o Kremlin mumyalarını!! İllaki dünya devrimi lazımmış onlara... Ama benim bir tek hayatım var... Tek hayat! Ben ölü askerin yanında oturan köpeğin gözlerini hatırlıyorum... Eee... Kahrolası mumyalar! Dün bir rüya gördüm... İnsanlar mermi gibi hızla hareket ediyor ve mermi gibi davranıyorlardı. Bombalar yağıyordu... Ne bombasıydı bilmiyorum, yalnız tüm insanlar ölüydü ama otobüsler ve eşyalar sağlamdı... Tamamıyla! Eee... Seviyorum! Ben onu seviyorum... Başka da kadın tanımadım... Savaşın içine tüküreyim! Kahramanlar mı? Kahramanlar da tıpkı diğerleri gibi insan: Yalancı, cimri, ayyaş. Kahramanlıklar uydurmayın... Yazmayın... En iyisi aşk hakkında yazın... Savaş ne mi kokar? Eee... Ölüm değil cinayet kokar... Ölüm başka türlü kokar... (*Biraz daha votka koyuyor.*) Kadınlara votka ikram etmem, şarap ise kahretsin bende yok, kullanmıyorum. Aşkın şerefine! Afganlar ölümden korkmuyordu... Eğer insanlar ölümden korkmuyorsa onları ölümle nasıl tehdit edebilirsin ki? Onların evlerinde tuvalet ve tuvalet kâğıdı olmadığı için (taşla taharetleniyorlardı) onların bizlerden aşağıda olduğuna karar vermiştik. Hepimizin içinde bir *pithecantropus* yaşıyor... Her birimizin içinde...

Ben ona tüm bunları anlattım... Belki de boş yere, ha? Elbette boş yere... Aslında kahramanı oynamam gerekirdi... Ben ise ona bir insanı öldürmenin avda bir ördek vurmak kadar basit olduğunu anlattım. Nişan alıyorsun ve tetiğe basıyorsun. İlk başlarda ateş ederken gözlerimi kapıyordum, sonra bakarak ateş etmeye başladım. Sarhoşken bile yapabilirim... Eee... Bir de... Sürekli kadın istiyorsun... Anlamak çok zor,

kahretsin... Savaşırken insan ne yapacağı tahmin edilemeyen bir canlı... Savaştan kahraman olarak dönmüş olsaydım karım benden kaçmazdı. Savaşı kaybettik... Ülke çöktü... Bundan sonra kadınlar erkeklere ne diye saygı duysunlar ki?! Kahretsin! Sarhoş oluyorum... Pardon, yazar hanım. Gerçeği mi istiyorsunuz? İşte size gerçek... Ölmek kolay, yaşamak zor. Yani şu anlamda... Yani şöyle... Asker ölmüş yatıyor, cebinden alışveriş çekleri dökülmüş. Güzel bir hayat için biriktirmiş onları. Ben budalaydım... Budala... Ya savaş... Pek çok güzellik var savaşta... Ateş güzeldir... Köy yanıyor, insanlar yangından kaçışıyor, hayvanları da kaçsınlar diye serbest bırakmışlar. Sonra dönüp geliyorlar, evleri yok, yanıp yok olmuş... Onları karşılamaya hayvanları koşuyor ve insanlar ağlayarak onları kucaklıyor, isimlerini sesleniyor: "Sen yaşıyorsun! Sen hayatta kalmışsın!" (*Bardağı masaya düzgünce koymaya çalışıyor ama bardak devriliyor.*) Yeter! Düz dur! Düz dur diyorum sana ananı, avradını... Pardon hanımefendi... İçiyorum, siz kendiniz görüyorsunuz zaten içtiğimi... Unutuncaya kadar içeceğim... Savaşı unutamayacağım... Karımı... Ben az içenlerdenim... İçiyorsun ve hiçbir şey yetmiyor... İşte karım da gitti... Beş yıl sabretti... Ben ona çiçekler getirirdim, her bir cebimde bir buket kardelen olurdu. İlk kardelenler! Ben kafayı buldum... Eee... Tabutları çivilerle çakıyorlardı, tıpkı meyve sandıkları gibi... Kışlada... Duvarda ebedi Afgan-Sovyet dostluğuyla ilgili afiş asılıydı... Ya!! Ama belki de karım geri döner, ha? O zaman içmeyi bırakırım... (Şişeyi eline alıyor.) Kitaplar ve votka... İki Rus gizemi... Şimdi ben çok fazla okuyorum. Sevgisiz yaşayınca pek çok zamanı oluyor insanın. Televizyonu sevmiyorum... Yazın hanımefendi... Yazın... İyi ama savaş hakkında niye kadınlar yazıyor ki, erkekler nerede? Anasını, avradını! Bu bilgi kitaplardan değil, gördüklerimden değil, daha önce de benim içimde vardı bu bilgi. Bir yerlerden. Uzaklardan. Savaş hakkındaki bilgi...

Ama aşktan hiçbir şey anlamıyorum, kadın benim için savaştan daha anlaşılmaz... Daha korkunç...

Tankçı er

– İnsanların savaşı sevmediğini size kim söyledi? Kim söyledi bunu size?.. Bu doğru değil...

Afganistan'a tek başıma gitmedim... Köpeğim Çara ile birlikte gittim... "Öl!" diye bağırınca Çara hemen yere atardı kendini. "Gözlerini kapa!" dersin, bu sefer patileriyle yüzünü ve gözlerini kapardı. Eğer moralim bozuksa, çok üzgünsem hemen yanı başıma oturup inleyip ağlardı. İlk günlerde oraya gidebildim diye sevinçten çıldırıyordum. Çocukluğumdan beri ağır hastaydım ve bu nedenle beni askere almamışlardı. Ama olacak şey mi? Askerliğini yapmamış erkek olur mu hiç? Utanç verici. Herkes alay eder. Ordu, hayat okuludur, insan orada erkek haline gelir. Orduya girmeyi başardım. Beni Afganistan'a göndersinler diye sürekli dilekçe yazıyordum.

"Sen orada iki günde ölür gidersin," diye korkutmaya çalıştılar beni.

"Hayır, benim muhakkak oraya gitmem lazım."

Kendimin de herkes gibi olduğunu kanıtlamak istiyordum.

Nerede görev yaptığımı ailemden sakladım. On iki yaşımdan beri bende lenf düğümleri iltihabı vardı ve ailem elbette gerçeği öğrenirse tüm doktorları ayağa kaldırırdı. Beni Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne gönderdiklerini yazdım onlara. Gizli görevli askeri birlik olduğundan şehrin adını veremem, diyerek onlara sadece posta kutusu numarası verdim.

Gitarımı ve köpeğimi yanıma almıştım. Özel bölümde sordular:

"Buraya gelmeyi nasıl başardın?"

"İşte şöyle..." diyerek kaç tane dilekçe yazdığımı anlattım.

"Kendi isteğinle gelmiş olamazsın. Deli misin, nesin sen?"

Hayatımda hiç sigara içmemiştim orada sigara içmek istedim.

İlk öldürülenleri gördüm: Bacağı başlangıç yerinden kopmuş, kafasında delik... Uzaklaştıktan sonra düşüp bayıldım... Ya, evet... Kahraman! Etrafta sadece toz ve toprak var. Deve dikenlerinden başka bir bitki yetişmiyor. İlk zamanlarda evi, annemi hatırladım, daha sonra ise sadece suya özlem duydum. Elli derece sıcaklıkta tüfeğin demiri insanın elini yakıyordu. Kıpkırmızı, yanık ellerle dolaşıyordum. En sevdiğim hatıram... Hayalim... İzinli olarak Sovyetler'e gittiğimizde boğazımız hissizleşene kadar kaymaklı dondurma yediğimiz an.

Çatışma sonrası yanık et kokusu... "Ruh! Ruh!" deyip duruyorlar. Savaşta ruh farklı bir hale bürünüyor, insan başka bir boyuta ve duruma geçiş yapıyor sanki. Rüyalar çok kötü... Sürekli olarak vahşi bir kahkahayla uyanırdım. Bazen sanki birisi ismimi sesleniyor gibi gelirdi... Gözlerimi açar ve hatırlardım, savaşta olduğumuzu! Ben savaştayım! Sabah... Çocuklar yıkanır, tıraş olurlar... Şakalar yaparlar, birbirlerine takılırlar, şakadan birbirlerini kızdırırlar: Birisinin pantolonuna su dökerler... Eğer görev için hareket halindeysen o zaman uykuların kısa olur, iki-üç saat. En iyisi başlangıç nöbetinin sana düşmesidir, zira sabah uykusu en derin ve tatlı olanıdır. Sabah nöbetçileri ayrıca çayı demlemek zorundadırlar. Yürüyüş sırasında yiyeceğimizi kamp ateşinde hazırlardık. Kumanyamız: iki adet iki yüz gramlık etli lapa konservesi, bir küçük kavanoz ezme, peksimet veya galeta, iki küçük paketçik şeker (trenlerde verilenler gibi) ve iki küçük paket çay. Ender olarak birkaç kişiye bir kavanoz olmak üzere kavurma da verilirdi. Birileriyle dostluk kurarsın: Onun kabında iki kişilik lapayı ısıtırsın, kendi kabında çay demlersin.

Geceleyin birisi öldürülen bir askerin otomatik tüfeğini

yürütmüş... Buldular. Bizim askerlerden. Bir dükkâna seksen bin Afganiye satmış. O parayla satın aldıklarını gösterdi: İki teyp ve blucin pantolon. Onu biz kendimiz öldürür, linç ederdik ama gözetim altında tutuluyordu. Yargılama sırasında oturup sustu. Ağladı. Gazetelerde "kahramanlıklar" hakkında yazıyorlardı. Biz çok içerliyorduk. Ama işte size bilmece: Eve döndüm, iki yıl geçti ve gazeteleri okuyorum, "kahramanlık" hikâyelerini arıyorum ve inanıyorum.

Oradayken bana şöyle geliyordu: Eve döneceğim ve hayatımı baştan başa değiştireceğim. Yenileyeceğim. Çoğu dönüyor, boşanıyor, yeniden evleniyor, bir yerlere taşınıyor. Kimi Sibirya'da boru hattı inşasında çalışmaya başlıyor, kimi itfaiyeci oluyor. Nerede risk varsa oraya gidiyorlar. Yaşamı dolu olarak yaşamak yerine var olanla yetinmek artık onları tatmin etmiyor. Ben orada yanmış çocuklar gördüm... Önceleri derilerinin rengi sarı oluyor ve bir tek gözleri parlıyor, sonra yanık deri değişince pembe oluyorlar... Ya dağlara tırmanış? Şöyle: Elbette otomatik tüfeğin yanında, olağanın iki katı mühimmat alıyorsun, on kilo kadar mermi, bilmem kaç kilo el bombası, çelik yelek, kumanya... Kısacası üzerinde her tarafına yerleştirilmiş kırk kilo belki de daha fazla yükün oluyor. Benim gözlerimin önünde çocuğun teki sanki sağanağa yakalanmış gibi terden sırılsıklam oldu. Ben ölü askerin donup kalmış yüzünde turuncu bir kabuk gördüm... Nedense turuncuydu işte... Dostluğu gördüm, korkaklığa şahit oldum... Alçaklığa... Ama siz lütfen öyle pek de sert vurmayın... Dikkatli olun eleştiride... Şimdi pek çok... Çok fazla aşağılama var... Ama niçin hiç kimse partiden istifa etmedi? Biz oradayken niçin alnına bir kurşun sıkmadı? Ya siz? Ünlü bir yazar olarak siz ne yaptınız, biz oradayken? (*Konuşmayı bitirmek istiyor, ama sonra vazgeçiyor.*) Kitap yazdınız... Değil mi? Ve televizyon seyrettiniz...

Döndüm... Annem, beni küçük bir çocukmuşum gibi soydu ve her yerimi elleriyle kontrol etti: "Eksiği yok, canımın!" Üstten bakınca evet tam gibiyim ama içim yanıyor. Her şey bana batıyor: parlak güneş ışığı, neşeli bir şarkı, birinin gülüşü... Bunların hepsi kötü geliyor bana. Evde yalnız kalmaya korkuyorum, gözlerim yarı açık uyuyorum. Odamda eskisi gibi aynı kitaplar, fotoğraflar, aynı teyp, aynı gitar duruyor. Sadece ben o eski ben değilim... O eski ben artık yok... Parkın içinden geçip gidemiyorum, etrafı kolluyorum. Kafeteryada garson arkadan yaklaşıp: "Buyurun, siparişinizi alayım!" dediğinde ayağa sıçrayıp kaçmaya hazırlanıyorum, zira arkamda birinin dikilmesine dayanamıyorum. Alçağın tekini gördüğünde aklıma tek bir şey geliyor: "Kurşuna dizmeli!" Savaşta bize barış döneminde öğretilenin tam tersini yapmak zorunda kaldık. Barış zamanında ise savaşta kazandığın tüm alışkanlıkları unutmak zorundasın. Ben mükemmel ateş ederim, el bombasını tam hedefe fırlatırım. Bunlar burada kime lazım ki? Orada bize savunduğumuz bir şeyler var gibi geliyordu. Vatanımızı, yaşamımızı savunuyorduk. Burada ise arkadaşın sana üç ruble borç bile veremiyor, karısı müsaade etmiyor. Şimdi böyle arkadaş mı olur? Biz böyle mi hayal etmiştik? Biz kendimizi savunmamız gerekeceğine hazırlanmamıştık...

Ben anladım ki, evde kimseye lazım değiliz. Yaşamımız kimse için gerekli değil. Gereksiz ve rahatsız edici. Bizler de gereksiz ve rahatsız ediciyiz. Afganistan'dan döner dönmez oto tamir atölyesinde demir doğramacı olarak ve Komsomol'un bölge yönetiminde eğitmen olarak çalışmaya başlamıştım. Çıktım. Her yer bataklık. İnsanlar maaşla, kazançla, yazlık evle, arabalarla, isli salamla ilgileniyor. Kimsenin bize ayıracak vakti yok. Eğer bizler kendi haklarımızı kendimiz savunmamış olsak bu tamamen bilinmeyen bir savaş olacaktı. Eğer bizler yüz binlerce kişi olmasaydık, zamanında Vietnam, Mısır hak-

kında nasıl sustularsa yine öyle susarlardı... Orada bizler hep birlikte "duhlardan" nefret etmiştik. Arkadaşlarım olması için şimdi ben kimden nefret etmeliyim?

Askerlik şubesine gittim, "sıcak bir noktada" görevlendirilmek için ricada bulundum.

Sabah uyanıyorsun ve rüyalarını hatırlamadığın için mutlusun. Ben hiç kimseye rüyalarımı anlatmıyorum. Ama hepsini hatırlıyorum.

İşte rüyalarımdan birisi...

Sanki uyuyor ve deniz kadar kalabalık bir insan topluluğu görüyorum... Hepsi evimizin yanında... Etrafıma bakınıyorum, çok daralıyorum ama nedense ayağa kalkamıyorum. İşte o sırada anlıyorum ki, bir tabutta yatıyormuşum... Ahşap bir tabut, çinko kaplanmamış. Çok iyi hatırlıyorum... Ama ben canlıyım, hatırlıyorum, canlıyım ben ama tabutta yatıyorum. Kapı açılıyor, herkes yola çıkıyor ve beni de yola çıkarıyorlar. Çok kalabalık ve herkesin yüzünde ıstırap ve de gizli bir haz var... Anlayamıyorum... Ne oluyor? Niçin bir tabuttayım? Birden topluluk duruyor ve birisinin "Çekici verin!" dediğini duyuyorum. Birden anlıyorum: Rüya görüyorum... Birisi tekrarlıyor: "Çekici verin!.." Hem gerçekte hem de rüyada gibi... Ve üçüncü kez birisi tekrarlıyor: "Çekici verin!" Ben kapağın nasıl yerine oturduğunu duyuyorum, çekiç sesi duyuluyor, bir çivi parmağıma denk geliyor. Başımla, ayaklarımla, tabutun kapağına vurmaya başlıyorum. Sonunda kapak yerinden çıkıp yere düşüyor. İnsanlar bakıyorlar. Ben belime kadar doğruluyorum. Bağırmak istiyorum: "Acıyor, niçin çivileri çakıyorsunuz, orada nefes alamıyorum." İnsanlar ağlıyorlar, ama bana hiçbir şey söylemiyorlar. Hepsi dilsiz gibi... Yüzlerinde ise bir haz, gizli bir zafer ifadesi var... Görülmeyen... Ama ben fark ediyorum... Tahmin ediyorum... Ve ben, beni duymaları için onlarla nasıl konuşmam gerektiğini bilmiyorum...

Bağırdığımı sanıyorum ama dudaklarım sımsıkı kapalı ve onları açamıyorum. O zaman tabuta geri uzanıyorum. Uzanıyor ve düşünüyorum: Onlar benim ölmemi istiyorlar, belki de ben gerçekten öldüm ve susmam lazım. Birisi yine bağırıyor: "Bana çekici verin..."

Telsizci er

ÜÇÜNCÜ GÜN

"Cincilere, ruh çağıranlara yönelmeyin.
*Onlara danışmayın..."**

Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı...

Işığa "Gündüz", karanlığa "Gece" adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu.

Tanrı, "Suların ortasında bir kubbe olsun, suları birbirinden ayırsın" diye buyurdu.

Kubbeye "Gök" adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ikinci gün oluştu.

Tanrı, "Göğün altındaki sular bir yere toplansın, kuru toprak görünsün" diye buyurdu ve öyle oldu...

Tanrı, "Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar, türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsin" diye buyurdu ve öyle oldu...

*Akşam oldu, sabah oldu ve üçüncü gün oluştu..."**

*Eski Ahit, Levililer 19:33.

**Eski Ahit, Tekvin, Bölüm 1

Kutsal kitapta ne arıyorum? Soruları mı yoksa cevapları mı? Hangi soruları ve hangi cevapları? Bir insanda kaç insan var? Bir kısmı çok olduğunu düşünüyor, diğer bir kısmı ise çok az olduğunu iddia ediyor. O incecik kültür tabakasının altından birdenbire vahşi bir hayvan ortaya çıkıveriyor. Peki, o zaman bir insanda kaç insan var?

Benim başkahramanım bana yardım edebilirdi... Ama uzun süredir susuyor...

Akşamleyin hiç beklemediğim bir telefon geldi:

"Her şey aptalca mıydı? Evet mi? Bu sonuç mu çıkıyor? Bu sonuç benim için, bizim için ne ifade ediyor, anlıyor musun? Ben oraya normal, sıradan bir Sovyet genci olarak gittim. Vatanımız bize ihanet etmezdi! Vatanımız bizi kandırmazdı! Bir deliye delice davranmasını yasaklayamazsınız. Bazıları bizim araftan, bazılarıysa çöplükten çıktığımızı söylüyor... Hepsinin evlerini veba sarsın! Ben yaşamak istiyorum! Sevmek istiyorum! Yakında baba olacağım... Oğluma savaşta ölen arkadaşımın adını vereceğim, Alyoşka diyeceğim ona. Sonra bir kızım olduğunda –bir kızım daha olsun istiyorum– onun adını da yine Alyoşka koyacağım...

"Biz korkaklık etmedik! Sizleri kandırmadık! Hepsi bu, yeter! Bir daha telefon etmeyeceğim... Benim için bu hikâye bitti... Bu sayfayı kapattım ben... Kafama bir kurşun sıkmayacak, kendimi balkondan aşağı atmayacağım... Yaşamak istiyorum! Âşık olmak! İki kez hayatta kalmayı başardım... Birincisinde orada, savaşta... İkincisinde burada... Burada da yalnızım, burası da korkunç... Hepsi bu! Elveda!"

Telefon ahizesini yerine koydu.

Oysa ben daha uzun bir süre onunla konuşuyorum. Onu dinliyorum...

Yazar

– Mezarların başına taşlar dikin, taşların üzerine de "her şey boşunaydı" diye nakşedin! Taşların üzerine nakşedin ki, yüzyıllar boyunca...

Bizler orada öldük, burada ise yargılandık... Yaralılar Sovyetler Birliği'ne getirildiler ve halk fark etmesin diye havaalanlarının en göze çarpmayan yerlerine indirildiler. Bilmiyorum... İçinizden hiç kimse gencecik delikanlıların barış zamanında, askerlik görevini yaptıktan sonra neden göğüslerinde Kızıl Yıldız nişanıyla, "Üstün Cesaret" ve "Üstün Askeri Yararlılık" madalyalarıyla döndükleri üzerine kafa yormadı. Tabutlar ve sakatlar getirilirken hiç kimse bu soruları sormadı... Ben duymadım... Ben başka şeyler duydum... Bin dokuz yüz seksen altıda izne geldiğimde çevremdekiler bana şu soruları sordular: Siz orada güneşleniyor musunuz, balık tutuyor musunuz, çok para kazanıyor musunuz? Gazeteler ya susuyorlar ya da yalan yazıyorlardı. Televizyon da öyle. Şimdilerde ise bizim "işgalciler" olduğumuzu yazıyorlar. Eğer biz işgalciydiysek niye onlara yiyecek ve ilaç dağıttık? Biz köye girdiğimizde halk seviniyordu... Oradan ayrılırken de yine seviniyordu... Neden her durumda sevindiklerini hâlâ anlamış değilim.

Bir otobüs gidiyordu. İçinde hatta üstünde bile oturan kadınlar ve çocuklar vardı. Otobüsü durdurduk ve "Kontrol!" dedik. Birden bir silah sesi işittik ve askerim yüzüstü kumun üzerine yığıldı... Sırtüstü çevirdik: kurşun kalbine isabet etmişti... O anda içimden hepsini birden makineli tüfekle taramak geçti... Otobüsü, herkesin üzerini aradık ama ne bir tabanca ne de başka bir silah bulabildik. Sadece satılmak üzere içi meyve dolu sepetler ve bakır çaydanlıklar vardı. Otobüsün içi sadece kadınlarla ve Çingeneler gibi pejmürde giyimli çocuklarla doluydu. Ama benim askerim yüzüstü kumun üzerine düşmüştü...

Mezarların başına taşlar dikin, taşların üzerine de "her şey boşunaydı" diye nakşedin!

Her zamanki gibi yürüyorduk... Aniden, bir önseziyle birkaç dakikalığına konuşma yetimi kaybettim... "Dur!" diye bağırmak istedim ama yapamadım. Yürümeye devam ettim. Bir parıltı gördüm. Kısa bir zaman aralığında... Bir anlığına... Bilincimi yitirmişim. Sonra kendimi bir bomba çukurunun dibinde buldum... Süründüm... Acı hissetmiyordum... Ama sürünmeye gücüm yetmiyordu, herkes beni geçmişti... Dört yüz metre kadar süründüm, herkesten gerideydim... Yine de dört yüz metre kadar sürünmüştüm... Sonra birisi ilk olarak şöyle dedi: "Oturalım. Artık güvendeyiz." Herkes gibi ben de oturmak istedim ve... Ancak o zaman bacaklarımın olmadığını fark ettim. Otomatik tüfeği hızla kendime çektim, kendime ateş edeceğim!! Tüfeği elimden çekip aldılar... Birisinin "Binbaşının bacakları yok... Binbaşıya acıdım, yazık oldu..." dediğini işittim. "Acıdım," sözünü duyar duymaz acı bütün vücuduma doğru yayıldı... Öyle korkunç bir acı duyuyordum ki, avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım...

Hâlâ sadece yolda, asfaltlanmış yolda yürüme alışkanlığım var. Ormanda, patikada yürüyemiyorum... Çimenlerin üzerinde yürümekten korkuyorum... İlkbaharda evimizin hemen yanında yumuşacık çimenler büyüyor ama bu benim için yine de korkunç bir şey. Hastanede yatarken iki bacağı olmayanları aynı odaya yatırmalarını istedik. Bizi, dört kişiyi aynı odaya yatırdılar... Her bir yatağın yanında iki tane tahta bacak duruyordu, toplam sekiz tane tahta bacak... Yirmi Üç Şubat Sovyet Ordu Günü'nde, günümüzü kutlamak üzere bir öğretmen kız öğrencilerini bizi ziyarete getirmişti, ellerinde çiçekler vardı. Öylece durdular ve ağladılar. O günü takip eden iki gün boyunca odadaki hiç kimse yemeklere elini bile süremedi. Hep birden susuyorduk.

İçimizden birinin bir akrabası ziyaretimize gelmişti, gelirken de bize pasta getirmiş:

"Hepsi boşunaydı çocuklar! Boşuna! Mamafih size bir emekli maaşı bağlarlar, bütün gün televizyon seyredersiniz" dedi.

"Defol git buradan!" Dört koltuk değneği birden adama doğru fırlatıldı.

Sonra içimizden birini ilmikten indirdim... Boğazına çarşaf dolamış ve kendisini pencerenin koluna asmak istemişti... Bir kızdan mektup almıştı ve mektupta kız: "Biliyor musun, 'Afganların' modası artık geçti..." diye yazmıştı. Oysa onun iki bacağı da yoktu...

Mezarların başına taşlar dikin, taşların üzerine de "her şey boşunaydı" diye nakşedin! Bunu ölmüş olanlara söyleyin...

Binbaşı, dağ avcı bölüğü komutanı

– Oradan uzun uzun aynanın karşısında oturup saçlarımı tarama arzusuyla döndüm...

Anne olmak, çocuk bezi yıkamak, bebeğin ağlamasını duymak istiyordum. Doktorlar "Kalbiniz böyle bir yükü kaldıramaz," diyerek buna izin vermediler. Onları dinlemedim... Kızımı çok zor doğurdum... Sezaryen yaptılar, zira kalp krizi başlamıştı. Hastanedeyken bir kız arkadaşımdan aldığım mektupta "Hiç kimse bizim hasta olarak geri döndüğümüzü anlamıyor. 'Yaralanmamışsın ya' işte diyorlar..." diye yazıyordu.

Benim için her şeyin nasıl başladığına sanırım hiç kimse inanmayacak... Bin dokuz yüz seksen iki yılının ilkbaharıydı... Açık öğrenim gördüğüm üniversitenin (Filoloji fakültesinin üçüncü sınıfındaydım) askerlik şubesine çağrıldım:

"Afganistan'da hemşire ihtiyacı var. Buna nasıl bakarsınız? Oraya giderseniz bir buçuk maaş alacaksınız, ayrıca da alışveriş çeki..." dediler.

"Ama ben okuyorum." Tıp meslek lisesini bitirdikten sonra

hemşire olarak çalışmıştım ama artık yeni bir meslek edinmek, öğretmen olmak istiyordum. Bazıları neye eğilimi olduğunu hemen anlar, oysa ben ilk seçimimde yanılmıştım.

"Komsomol üyesi misiniz?"

"Evet."

"Siz bir düşünün."

"Okumak istiyorum ben."

"Düşünmenizi tavsiye ederim. Eğer cevabınız hayır ise o zaman üniversitenize telefon edip sizin nasıl bir Komsomolcu olduğunuzu sorarız. Vatan sizden bunu talep ediyor..."

Taşkent-Kâbil'e giderken uçakta yanımda izinden dönen bir genç kız oturuyordu. Bana dedi ki:

"Yanına ütü aldın mı? Hayır mı? Peki ya elektrikli ocak?"

"Ben savaşa gidiyorum."

"Hah, anlaşıldı, bir romantik salak daha. Savaşla ilgili kitaplar okudun mu?"

"Savaşla ilgili kitapları sevmem."

"O halde niye gidiyorsun?"

O lanet olası "niye" tüm iki yıl boyunca peşimi bırakmayacaktı.

Gerçekten de – niye gidiyordum ki?

Görev yeri dedikleri, çadırlardan oluşan uzun bir sıraydı. "Yemekhane" çadırında bizi zor bulunan karabuğday ve "Undevit" marka vitaminlerle besliyorlardı.

Yaşlı bir subay bana "Sen güzel bir kızsın. Niye buradasın?" diye sorduğunda ağlamıştım.

"Kim senin kalbini kırdı?"

"Siz kırdınız."

"Ben mi?!"

"Siz bugün bana niye burada olduğumu soran beşinci kişisiniz."

Kâbil'den Kunduz'a uçakla, Kunduz'dan Feyzabad'a heli-

kopterle gittik. Feyzabad'la ilgili olarak kiminle konuştuysam hepsi beni "Sen ne yapıyorsun?! diye uyarıyordu. "Orada ateş ediliyor, insanlar öldürülüyor, kısacası sana elveda!" diyorlardı. Yukarıdan Afganistan'a baktım, büyük ve güzel bir ülke gibi görünüyordu. Dağlar aynen bizdekiler gibiydi, dağ nehirleri de bizimkiler gibiydi (Kafkaslara gitmiştim), manzara da bizimki gibiydi. Sevmiştim bu ülkeyi.

Feyzabad'da ameliyat hemşiresi oldum. Görev yapacağım yer "Ameliyathane" çadırıydı. Tüm sıhhiye birliği çadırlara yerleştirilmişti. "Ayağını portatif katlanır yataktan aşağı indirdin mi, iştesin," diye espri yapardık. Yaşlı bir Afgan kadınının köprücükkemiği altındaki atardamar yaralanması ilk ameliyatım olmuştu. Damar turnikeleri nerede? Turnikeler yetmiyordu. Parmaklarımla bastırdım. Dikiş malzemesini elime aldım: İpek iplik makarasını alıyorsun, bir tane, bir tane daha ve hepsi de anında toz gibi ufalanıyorlar. Malzemenin öbür savaştan yani bin dokuz yüz kırk beşten beri depolarda yattığı anlaşılıyordu.

Yine de Afgan kadını kurtardık. Akşamleyin cerrahla birlikte hastayı ziyaret ettik. Kendini nasıl hissettiğine bakacaktık. Kadın yatağında, gözleri açık vaziyette yatıyordu, bizi gördü... Dudaklarını kıpırdattı... Ben, bize bir şeyler söylemek, teşekkür etmek istediğini düşündüm. Oysa kadın bize tükürmek istiyormuş... O zamanlar onların da nefret etme hakkına sahip olduklarını anlayamamıştım... Nedense onlardan sevgi beklemiştim. Donup kalmıştım: Biz onları kurtarıyorduk, onlarsa bize...

Yaralılar helikopterle getirilirdi. Helikopterin gürültüsünü duyunca koşardık.

Termometrenin ibresi kırk derecede takılıp kalıyordu... Sıfırın üzerinde kırk derece! Elli dereceyi gösterdiği de olmuştu... Ameliyathanede nefes alacak hava yoktu. Açık yaranın

başında dikilen cerrahların terlerini silmeye yetişemezdim. Tıbbi personelden "gayri steril" bir kişi bir damlalıktan çıkan ve ameliyat maskesinin altından geçirilmiş bir boru yardımıyla cerrahlara su verirdi. Yapay kan yetmiyordu. Bir asker çağrılıyordu, masaya yatırılıyordu ve ondan kan alınıyordu. İki cerrah... İki masa... Bir de ben, tek ameliyat hemşiresi... Dahiliyeciler asiste ediyorlardı. Dahiliyeciler sterilizasyondan hiç anlamıyorlardı. İki ameliyat masası arasında koşturup duruyordum. Birden masalardan birinin üzerindeki lamba sönüvermişti. Birisi steril eldivenlerle tuttu ve lambayı çıkarttı.

"Defol git buradan!"

"Sen ne diyorsun?"

"Defol!"

Ameliyat masasında yaralı yatıyor... Göğüskafesi açılmış bir vaziyette...

"Defol!"

Ameliyat masasının başında yirmi dört saat dikildiğimiz oluyordu, bazen de kırk sekiz saat. Bir savaş yarası almış olanlar getiriliyordu, bir de aniden kendi kendini vurmuş olanlar; kendi dizine ateş edenler ya da elindeki parmaklara zarar vermiş olanlar. Kan oluk gibi akardı... Pamuk yetişmezdi...

Kendi kendini vuranlar hor görülür, aşağılanırlardı. Hatta biz tıbbi personel bile onlara söverdik. Ben şöyle söverdim:

"Delikanlılar ölüyorlar, oysa sen anneni özledin öyle mi? Dizini yaralamış... Parmağını incitmişsin... Sovyetler'e geri gönderecekleri umuduyla mı yaptın bunu? Neden şakağından vurmadın kendini? Ben senin yerinde olsam şakağıma sıkardım."

Yemin ederim aynen böyle söylenirdim! O zaman onlar bana nefret edilecek korkaklarmış gibi gelirdi, ancak şimdi bunun bir protesto ve öldürmeyi istememe eylemi olabileceğini idrak ediyorum. Ancak şimdi anlamaya başlıyorum.

Bin dokuz yüz seksen dört yılı... Evime geri döndüm... Tanıdığım bir delikanlı kararsızca sordu bana:

"Ne düşünüyorsun, biz oraya girmeli miydik?"

Hiddetle şöyle dedim:

"Eğer biz girmeseydik, Amerikalılar gireceklerdi. Biz enternasyonalistiz."

Sanki böyle diyerek herhangi bir şeyi kanıtlayabilirmişim gibi.

Çok ilginçtir, orada o kadar az düşünüyorduk ki. Parampara olmuş, yanmış gençlerimizi görüyorduk. Onları görüyor ve nefret etmeyi öğreniyorduk. Düşünmeyi değil. Helikopterin içinde havalandım... Gördüğüm güzellikten nefesim kesildi. Çölün kendine has bir güzelliği vardı, kum ölü değildi, hareket ediyor, yaşıyordu. Altımızda gelinciklerle ve benim bilmediğim çiçeklerle kaplı dağlar uzanıyordu... Ama ben artık bu güzelliği hayranlıkla seyredemiyordum. Tüm kalbimle bunu yapamıyordum. Aylardan en çok, sıcaklığıyla ısıtan mayısı severim ama o defa öç alıcı bir memnuniyet duygusuyla bomboş, kupkuru toprağa baktım ve "Size tam da böylesi gerekli, sizin yüzünüzden buralarda ölüyoruz, işkence, eziyet çekiyoruz," dedim içimden. Nefret duyuyordum artık!

Günleri hatırlamıyorum... Hatırladığım şey kurşun yaraları ve mayın patlaması sonucu oluşan yaralar... Helikopterler ardı ardına inerlerdi... Sedyelerde insanlar taşırlardı... Sedyeye yatmış, üzerleri çarşafla örtülü insanlar, beyaz çarşafa ise kırmızı lekeler yayılırdı...

Düşünüyorum... Kendi kendime soruyorum... Neden ben sadece korkunç olanları hatırlıyorum? Diğer tarafta dostluk vardı, karşılıklı yardımlaşma vardı. Kahramanlıklar vardı. Yoksa o yaşlı Afgan kadın mı bana engel oluyor? Beni yaralıyor?.. Biz onun canını kurtardık, o ise bizim yüzümüze tükürmek istedi... Ben sonradan öğrendim... Yaşlı kadını bizim özel bir-

liğimizin geçtiği köyden getirmişler... Köyde o kadından başka hiç kimse sağ kalmamış... Tüm köyde... Oysa en önce o köyden ateş açılmış ve bizim iki helikopterimiz düşürülmüş. Sonra da düşen helikopter pilotlarının yanmış vücutlarını yabayla delmişler... Bunun akabinde de, en sonra da... Biz ise ilk kim başlatmış – kim son vermiş, bunun üzerinde düşünmedik... Biz sadece kendi insanlarımıza acıdık...

Bizim oradan bir doktoru çarpışmalara yolladılar. İlk döndüğünde ağlayarak şunları anlattı:

"Tüm hayatım boyunca bana insanları iyileştirmek öğretildi. Oysa ben bugün birini öldürdüm... Peki, ne için öldürdüm?"

Bir ay sonra ise duygularını sakince şöyle analiz etmişti:

"Ateş ediyorsun ve coşkuya kapılıp hırslanıyorsun: Al bakalım, al sana!"

Geceleri üzerimize fareler düşerdi... O yüzden yataklarımızın üzerini gazlı bezle kaplamıştık. Sinekler tatlı kaşığı büyüklüğündeydiler. Onlara da alışmıştık. İnsandan daha acayip başka bir hayvan yok. Yok!

Kızlar hatıra olsun diye akrepleri kurutuyorlardı. Tombul, iri akrepleri broş gibi ya toplu iğnelere "oturturlardı" ya da ipe asarlardı. Bense "dokumacılıkla" uğraşıyordum. Pilotlardan paraşüt ipleri alır, onları ayırıp ince iplikler haline getirir, sonra da sterilize ederdim. O iplerle yaraları diker kapatırdık. İzinden dönerken yanımda bir bavul dolusu iğne, turnike ve yara dikme malzemesi götürmüştüm. Deli miymişim, neymişim! Kışın ıslak önlüğümün üzerimde kurumaması için ütü götürmüştüm. Ve bir de elektrikli ocak.

Akşamları çadırda hepimiz birden pamukları rulo yapar, gazlı bezleri yıkar kuruturduk. Bir aileymişiz gibi yaşardık. Döndüğümüzde artık kayıp bir kuşak, gereksiz insanlar olacağımızı hissetmeye başlamıştık. Temizlikçiler, kütüphaneciler,

otel müdireleri gelmeye başladığında önce anlayamadık: iki-üç mekân için neden bir temizlikçiye veya birkaç on tane yıpranmış kitap için neden bir kütüphaneciye ihtiyaç olsundu ki? Bu savaşta binlerce kadının işi neydi? Ne için? Anlıyorsunuz işte değil mi?.. Bir entelektüel gibi edebi dille açıklayamam... Halk diliyle söyleyeyim, sadece tek bir şey için gerekliydiler... Erkekler azmasın diye... Aslında bize karşı hiçbir hataları olmadığı halde bizzat biz bile o kadınlardan uzak dururduk.

Orada âşık oldum... Sevdiğim bir insan vardı... Hâlâ hayatta... Ama evlendiğimde kocama yalan söyledim, sevdiğim kişi savaşta öldürüldü, dedim. Halbuki öldürülmemişti... Biz sevgimizi öldürmüştük...

"Canlı bir 'duh'la karşılaştın mı hiç?" diye sordular bana eve döndüğümde. "O canlı 'duh' hiç şüphesiz eşkıya suratlı ve dişlerinin arasında hançer olan birisi miydi?"

"Karşılaştım. Yakışıklı bir gençti. Moskova Politeknik Enstitüsü'nü bitirmişti." Erkek kardeşim ise iç savaş zamanındakilerle Tolstoy'un *Hacı Murat* eserindeki dağlılar arası bir şey olarak tahayyül etti onu.

"Neden iki-üç gün aralıksız çalışıyordunuz? Sekiz saat çalışıp sonra dinlenebilirdiniz," diyorlardı.

"Siz neden bahsediyorsunuz! Anlamıyor musunuz?!"

Anlamıyorlar... Orada gerekli olduğum kadar hiçbir yerde gerekli olmayacağımı biliyorum. İşe gidiyorum, kitap okuyorum, çamaşır yıkıyorum. Müzik dinliyorum. Ama oradaki yaşamın anlamı burada yok. Burada her şey yarım... Her şey eksik...

Hemşire

– İki erkek çocuk, değerli iki evlat getirdim dünyaya...

Büyüdüler... Biri boylu poslu, diğeri ufak tefek oldu. Bü-

yük oğlum Saşa askere giderken, küçük oğlum Yura ise altıncı sınıftaydı.

"Saşa, seni nereye yolluyorlar?"

"Vatan nereye emrederse oraya gideceğim."

Küçük oğluma şöyle dedim:

"Yura, hele bir bak nasıl bir ağabeyin var!"

Asker mektubu geldi. Yura elinde mektup koşarak yanıma geldi:

"Anne, bizim Saşa'yı savaşa mı gönderiyorlar?"

"Savaşta insanları öldürürler evladım."

"Anne sen de hiç anlamıyorsun. Saşa 'Üstün Cesaret' madalyasıyla dönecek."

Yura, akşamleyin avluda arkadaşlarıyla birlikte oyun oynar, "duh"larla savaş ederdi.

"Ta-ta... Ta-ta... Ta-ta..."

Akşam eve geldiğinde:

"Anne, ne dersin, acaba savaş ben on sekiz yaşıma basmadan önce biter mi?"

"Daha önce bitmesini arzu ederim."

"Saşa şanslıymış, kahraman olacak. Keşke beni önce, onu sonra doğursaydın."

...Saşa'nın bavulunu getirdiler, içinde lacivert mayosu, diş fırçası, sabunu ve sabun kabı vardı. Bir de kimlik tespit belgesi.

"Oğlunuz hastanede öldü."

O anda sanki kafamın içinde onun sözlerini tekrarlayan bir plak dönüp duruyordu... "Vatan nereye emrederse oraya gideceğim... Vatan nereye emrederse oraya gideceğim."

Tabutunu getirdiler, sırtladık, adeta içinde hiçbir şey yoktu.

Küçükken "Saşa!" diye seslendiğimde her ikisi birden koşup gelirlerdi, "Yura!" diye çağırdığımda her ikisi birden cevap verirdi.

Bütün gece oturdum ve seslendim:

"Saşa!" Ağır çinko tabut cevap vermedi. Sabahleyin gözlerimi açtığımda küçük oğlumu gördüm. "Yura sen neredeydin?"

"Anne, sen ağlayıp haykırırken içimden kaçıp dünyanın öbür ucuna saklanmak geliyor. Komşuya gidip saklandım. Mezarlıktan kaçtım, zor buldular beni."

Saşa'nın madalyalarını getirdiler sonra: üç tane nişan ve bir tane "Üstün Cesaret" madalyası.

"Yura, şu madalyaya bak!"

"Anne, ben o madalyayı görüyorum ama Saşa göremiyor..."

Oğlumu kaybettikten bu yana geçen üç yılda onu rüyamda hiç görmedim. Gece yatarken onun pantolonunu, atletini yastığımın altına koyup:

"Evlatçığım, rüyama gir, hiç olmazsa seni rüyamda göreyim," diyorum.

Gelmiyor, rüyama girmiyor. Ona karşı nasıl bir suç işledim ki ben?

Evimizin penceresinden okul binası ve bahçesi görülüyor. Çocuklar bahçede "duh"larla savaş oyunu oynuyorlar. Sadece seslerini duyuyorum:

"Ta-ta... Ta-ta... Ta-ta..."

Geceleyin yatıyorum ve yalvarıyorum:

"Oğlum, rüyama gir, hiç olmazsa seni rüyamda göreyim."

Ve sonunda bir kere rüyamda bir tabut gördüm... Tabutun üzerinde, başın yattığı yerde bir pencere vardı, büyücek bir pencere... Öpmek için eğildim... Ama orada yatan kim ki? Bu benim oğlum değil... Kara bir oğlan... Bir Afgan genci ama benim Saşa'ma benziyor... Önce şöyle düşünüyorum: Oğlumu öldüren bu... Sonra kuşku duyuyorum: Ama o da ölü. Onu da birisi öldürmüş. Eğiliyorum ve camın üzerinden öpüyorum... Korkuyla uyandım: Neredeyim? Bana ne oldu?

Kim geldi... Hangi haberle...

Anne

– İki yıl... Vaatlere karnım tok... Unutmak... Kötü bir rüya gibi! Oraya hiç gitmedim! Gitmedim!

Ama gerçekte gittim...

Harp Okulu'nu bitirdim... Yasal iznimi kullandıktan sonra bin dokuz yüz seksen altı yılının yazında Moskova'ya geldim ve görevlendirme emrimde belirtildiği üzere önemli bir askeri kurumun karargâhına gittim. Karargâhı bulmak pek öyle kolay olmadı. Nizamiyeye girdim, üç haneli numarayı çevirdim:

"Alo, dinliyorum. Ben Albay Sazonov," dedi ahizenin öbür ucundaki ses.

"İyi günler yoldaş Albay! Emirlerinizi almak üzere geldim. Şu anda nizamiyede bulunuyorum."

"E, biliyorum, biliyorum... Nereye gönderileceğinizi öğrendiniz mi?"

"Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'ne. Ön bilgilere göre Kâbil'e."

"Sizin için sürpriz oldu mu?"

"Kesinlikle hayır, yoldaş Albay."

Beş yıl boyunca bize telkin edilmişti: Hepiniz oraya gideceksiniz. Öyle ki, hiç ikiyüzlülük yapmadan, dürüstçe şöyle cevap verebilirdim: "Tam beş yıldır bu günü bekliyordum." Her kim bir subayın Afganistan'a gidiş emrini aldığı ilk telefonla birlikte çabucak toparlanıp karısı ve çocuklarıyla vedalaştığını, erkeklere özgü duygularını göstermede cimrice davrandığını, sonra da o uğuldayan uçağın bir şafak vakti, alacakaranlıkta yere iniverdiğini tahayyül ediyorsa yanılıyor demektir. Savaşa giden yol kendi gerekli "bürokratik işlemlerini" oluşturmuştu bile: Görevlendirme emri, silah ve kumanya dışında "partinin ve hükümetin siyasetini doğru bir şekilde kavramıştır" raporu ve özgeçmiş, görevli pasaportu, vize, rütbelendirme belgesi, talimatname, aşı kâğıdı, gümrük deklarasyonu ve uçuş kartı da gerekmekteydi. Ve ancak bunlardan sonra uçağa binebilir

ve yerle irtibatınız kesilirken sarhoş kaptan pilotun bağırtısını duyabilirdiniz: "İleri! Mayınlara doğru!"

Gazeteler "Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'ndeki askeri-siyasi ortam karmaşık ve çelişkili olmaya devam ediyor," diye yazıyorlardı. Askerler ilk altı alayın geri çekilmesinin sadece propagandaya yönelik bir adım olarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia ediyorlardı. Sovyet birliklerinin tamamının ülkeden (Afganistan'dan) geri çekilmesi söz konusu bile edilemezdi. Benimle birlikte uçanlardan hiçbirinin "savaşın görev süreleri boyunca devam edeceğinden" şüphesi yoktu. "İleri! Mayınlara doğru!" diye bağırdı sarhoş kaptan pilot uykulu bir sesle.

Ben çıkarma birliğindenim. Bana hiç vakit kaybetmeden verdikleri bilgiye göre, ordu iki kısma ayrılıyordu: çıkarma birlikleri ve solyaralar. "Solyara"* kelimesinin etimolojik anlamını bulmak bir türlü mümkün olmadı. Pek çok asker, asteğmen ve bir kısım subay ellerine, kollarına dövme yaptırıyorlardı. Bu dövmeler çok çeşitli değillerdi, en çok İL-76** ve paraşüt dövmeleri olurdu. Tabii bunların başka versiyonlarını da görmek mümkündü. Örneğin, ben şöyle lirik içerikli olan dövmelere de rastlamıştım: Bulutlar, kuşlar, paraşütle iniş yapan paraşütçü ve altında çok dokunaklı bir yazı: "Gökyüzünü sevin" ya da indirme birliklerinin aleniyete dökülmemiş yasasından alınmış "Çıkarma askeri sadece iki durumda dizinin üzerine çöker: Arkadaşının ölüsü önünde ve pınardan su içmek için" gibi.

Ve benim savaşım başladı...

"Hazır ol! Dikkat!" Daimi yerleşke noktasından –Bagram ilçe parti komitesinden– Şevani köyüne uzanan güzergâhta hareket emrini veriyorum. Hareket hızı önde giden aracın hı-

*Dizel yakıt anlamına gelen bu sözcük askeri jargonda önemsiz, harcanabilir anlamında kullanılmaktadır.

** 4 motorlu askeri nakliye uçağı.

zına göre ayarlanmalı, mesafe ise hıza bağlı olarak değişebilir. Çağrı işaretleri: Benimki "Freza", geri kalanlar araçların şasi numaralarına göre. "Rahat!"

İşte bunlar propaganda birliğimizin yola düşmeden önceki olağan ritüeliydi. Sonrasında şöyle devam ettiği de olurdu: "Kaskların ve çelik yeleklerin çıkartılması, silahların elden bırakılması kesinlikle yasaktır..."

Küçük bir zırhlı araç olan kendi "beerdeemka'ma"* atlıyorum. Danışmanlarımızdan duyduğuma göre lakabı "beli-beli" imiş. "Beli" Afgan dilinde "evet" anlamına geliyordu. Bizim "Afganlar" mikrofonun çalışıp çalışmadığını kontrol etmek için bizim geleneksel "raz-dva, raz-dva"** ifadesinin yerine "beli-beli" diyorlardı. Bir tercüman olarak benim için dille ilintili her şey çok ilginçti.

"Salto!", "Salto!" Ben "Freza". İleri!!

Pek yüksek olmayan taş bahçe duvarının çevrelediği iki tane tek katlı, kireçle kaplanmış tuğla evin önünde kızıl bir tabela asılıydı: İlçe Parti Komitesi. Yoldaş Lagman bizi eşikte bekliyordu. Sovyet askeri ceketi giymişti.

"Salam aleykum, rafik*** Lagman."

"Salam aleykum. Çetour asti! Hud asti! Cor asti! Hayr hayriyat asti?" diye geleneksel Afgan hal-hatır sorma sözlerini ardı ardına sıralıyor. Bunlara cevap vermek gerekmiyor, sadece aynılarını tekrarlamak yeterli.

Komutan en sevdiği cümleyi araya sıkıştırma fırsatını kaçırmıyor:

"Çetour asti? Hub asti? Afganistan'da 'dur-rasti'."****

*Askeri keşif devriye aracı anlamına gelen ve ayrıca "Çayka" (martı) adı da verilen, Rusça "boyevaya razvedıvatelnaya dozornaya maşina" ifadesinin baş harflerinden oluşan BRDM kısaltmasının okunuşu.

**"Bir-iki, bir-iki".

***Arapça kökenli bu sözcük Yoldaş anlamında kullanılmakta.

****Ses benzeştirerek Afganistan'ı ve Afganları aşağılayarak, Afganistan'ın budalalar ülkesi olduğuna dair bir ifade kullanılmaktadır.

Yoldaş Lagman anlamadığı sözleri duyunca soru dolu bakışlarla bana bakıyor:

"Bir Rus deyimi," diye açıklıyorum kendisine.

Bizi çalışma ofisine davet ediyorlar. Tepside metal çaydanlıkla çay getiriyorlar. Afganlar için çay misafirperverliğin değişmez bir simgesi. Çay içmeden çalışmaya başlamıyorlar, görüşme yapmıyorlar; çay içmeyi reddetmek, karşılaştığında el sıkışmak için elini uzatmamakla aynı şey.

Köyde bizi yaşlılar ve hiç yıkanmamış (inançlarına göre kir katmanı kötülüklerden koruduğu için bebekleri hiç yıkamıyorlardı), ne buldularsa üzerlerine geçirmiş çocuklar karşılıyor. Madem Farsça konuşuyorum, o zaman herkes ne kadar Farsça bildiğimden emin olmak istiyor. Hiç değişmeyen o soruyu soruyorlar: "Saat kaç?" Verdiğim cevap bir hayranlık fırtınası yaratıyor (cevap verdi, demek ki biliyormuş gibi yapmıyor, gerçekten Farsça biliyor).

"Müslüman mısın?"

"Müslümanım," diyerek işi şakaya vuruyorum.

Ama onlara kanıt gerekli.

"Kelime-i şahadet biliyor musun?"

Kelime-i şahadet, söylediğinde Müslüman olduğun özel bir söz dizini.

"La ilahe illallah ve Muhammeden resulullah," diye beyan ediyorum. Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed O'nun Peygamberidir.

"Dost! Dost!" diye cıvıldaşıyor çocuklar ve saygı, hürmet göstergesi olarak o küçücük, sıskacık ellerini bana uzatıyorlar.

Bir kere daha kelime-i şahadeti tekrar etmemi rica ediyorlar benden, arkadaşlarını getirecekler ve mest olmuş vaziyette birbirlerine fısıldayacaklar: "Kelime-i şahadeti biliyor."

Afganların Alla Pugaçova* adını taktıkları hoparlörden Af-

*Alla Borisovna Pugaçova: Sovyet/Rus şarkıcı. Sovyetler Birliği'nin bir numaralı pop müzik şarkıcısı.

gan melodileri yayılıyor. Askerler araçlara görsel propaganda malzemeleri; bayraklar, afişler, sloganlar asıyorlar, televizyonu açıyorlar: Şimdi film göstereceğiz. Doktorlar masayı kurup üzerine ilaç kutularını yerleştiriyor.

Toplantı başlıyor. Üzerinde uzun beyaz bir cüppe ve beyaz sarık olan bir molla öne çıkıyor ve Kuran'dan bir sure okuyor. Sureyi bitirince tüm müminleri kâinattaki kötülüklerden koruması için Allah'a dua ediyor. Kollarını dirseklerinden büküp ellerini gökyüzüne doğru açıyor. Biz, hepimiz birden onun ardından aynı hareketleri tekrarlıyoruz. Molladan sonra yoldaş Lagman söz alıyor, çok uzun bir konuşma yapıyor. Bu Afganların özelliklerinden biri. İyi konuşuyorlar, hepsi de konuşmayı seviyor. Dilbilimde "duygu yüklü" diye bir terim vardır. İşte Afganların konuşmaları sadece duygu yüklü değil, aynı zamanda mecazlarla, sıfatlarla ve mukayeselerle süslü. Afgan subaylar bana defalarca bizim siyasi görevlilerimizin verdikleri seminerleri kâğıttan okumalarına şaştıklarını belirtmişlerdi. Afganların parti toplantılarında, oturumlarında ve aktiflerin toplantılarında bizim konuşmacılarımızın yine kâğıtlardan şu gibi sözcüklerle yaptıkları konuşmaları dinlemiştim: "Geniş komünist hareketin önünde", "sürekli örnek olmak", "bıkıp usanmadan hayata geçirmek", "başarıların yanı sıra eksiklikler de var" ve hatta "bazı yoldaşlar anlamıyorlar". Ben Afganistan'a geldiğimde toplantılar aynen bizdekiler gibi çoktan sıradan, zorunlu hale dönüşmüştü ve halk bu toplantılara doktora muayene olabilmek ya da bir torba un alabilmek için katılıyordu. Halkın ikna edilmeye çalışıldığı şeylere (aydınlık komünist bir geleceğe) hâlâ inandığı zamanlarda, yani Nisan Devrimi'nin parlak doruklarda olduğu zamanlarda yapılan tüm konuşmalara mutlak surette eşlik eden, havaya kaldırılmış sıkılı yumruklarla yapılan tezahüratlar ve hep bir ağızdan atılan "Zindabad!" (Yaşasın!) sloganları kaybolmuştu.

Çocuklar konuşmaları dinlemiyorlardı, onları ilgilendiren şey hangi filmin gösterileceğiydi. Bizde her zaman İngilizce bir çizgi film ile Farsça ve Peştuca olarak iki belgesel gösterilirdi. Buradaki insanlar Hint filmlerinden ya da bol kavgalı-dövüşlü, silahlı filmlerden hoşlanıyordu.

Filmden sonra hediyeler dağıtılırdı. Gelirken un ve oyuncaklarla dolu çuvallar getirirdik. Bunları en yoksullara ve savaşta ölenlerin ailelerine dağıtması için köyün muhtarına verirdik. Bir keresinde muhtar her şeyin olması gerektiği gibi yapılacağına herkesin önünde yemin ettikten sonra oğluyla birlikte çuvalları evine taşımaya başladı.

"Ne diyorsun, dağıtacak mı?" diye endişesini belirtti müfreze komutanı.

"Dağıtmayacağını düşünüyorum. Yerli halktan insanlar yanımıza gelip muhtarın elinin biraz uzun olduğu, her şeyin yarın dükkânlarda satışta olacağı konusunda bizi uyardılar, dedim."

Emir verildi:

"Hizaya gir. Harekete hazır ol."

"112. Müfreze harekete hazırdır... 305. Müfreze hazır... 307. Müfreze hazır..."

Çocuklar bizi taş yağmuruna tutuyorlar. Taşlardan biri bana isabet etti. "Müteşekkir Afgan halkından," diyorum.

Kâbil üzerinden birliğimize dönüyoruz. Bazı dükkânların vitrinlerinde Rusça yazılar var: "En ucuz votka", "Her fiyata her türlü mal", "Rus dostlarımız için 'Bratişka'* Mağazası". Satıcılar Rusça bağırıyorlar: "Kazak", "süt reçeli", "Altı kişilik çay servis takımı", "Cırt cırtlı spor ayakkabı", "Beyaz-mavi çizgili simli kumaş". Tezgâhlarda bizim süt reçelimiz, bezelye, bizim termoslar, elektrikli çaydanlıklar, yataklar, battaniyeler...

*Rusça brat/kardeş kelimesinin küçültülüp sevimlileştirilmiş hali.

Eve döneli uzun zaman oldu... Kâbil hâlâ rüyalarıma giriyor... Dağların yamaçlarında kerpiç evcikler sanki asılıymışlar gibi görünüyorlar. Karanlık çöküyor. Evlerde ışıklar yanıyor. İnsan uzaktan baktığında karşısında devasa bir gökdelen varmış sanabilir. Eğer oraya gidip görmemiş olsaydım bunun bir göz yanılması olduğunu hemen kavrayamazdım...

Afganistan'dan döndükten bir yıl sonra ordudan ayrıldım. Ay ışığında süngünün nasıl parladığını hiç gördünüz mü? Hayır mı? O parlamayı daha fazla görmeye katlanamam...

Ordudan ayrıldıktan sonra Gazetecilik fakültesine girdim. Şimdi kitap yazıyorum... Başkalarının yazdıklarını okuyorum...

"Kelime-i şahadeti biliyor musun?"

"La ilahe illallah ve Muhammeden resulullah."

"Dost! Dost!"

Aç askerler... Distrofi. Bütün vücutlar çıbanlarla kaplı. Vitamin eksikliği yaygın. Ve Rus gıda maddeleriyle dolu dükkânlar. Serseri şarapnel parçalarıyla ölenlerin delice dönen gözbebekleri...

Asılmış bir Afganistanlının yanında duran bir subayımız... Gülümsüyor...

Şimdi ben bununla ne edeceğim? Ben oraya gittim... Ben bunları gördüm ama hiç kimse bunları yazmıyor... Göz yanılması oluyor ve kâğıda başka bir şey yansıyor... Tüm bunlar yazılmıyor demek, hiçbiri olmadı demek mi? Yani şimdi bütün bunlar yaşandı mı yoksa yaşanmadı mı?

Üsteğmen, askeri tercüman

– Münferit olanları, şahsi olanları, kendimle ilişkili olanları çok az hatırlıyorum...

Uçakta iki yüz kişiydik. İki yüz erkek. Yığının, grubun, sü-

rünün içinde bulunan insanla yalnız, tek başına olan insan farklı şeyler. Uçuyordum ve oraya indiğimde ne hissetmem gerektiğini düşünüyordum...

Komutan yola çıkmadan önce şu nasihati vermişti:

"Dağa çıkarken eğer düşersen sakın bağırma. Sessizce düşmelisin, 'canlı' bir taş gibi. Yoldaşlarını ancak böyle kurtarabilirsin."

Kayaların tepesinden baktığında güneş öyle yakındır ki, onu ellerinle tutabilirmişsin, uzansan dokunabilirmişsin gibi gelir insana.

Orduya katılmadan önce Aleksandr Fersman'ın *Taşla İlgili Anılar* kitabını okumuştum. Hatırlıyorum da, şu sözler beni çok etkilemişti: "Taşın hayatı, taşın hafızası, taşın sesi... Taşın bedeni... Taşın adı." O zaman taştan sanki canlı bir varlıkmış gibi bahsedilebileceğini anlamamıştım. Oradayken, aynen suya ve ateşe olduğu gibi taşa da uzun uzun bakılabileceğini kendi kendime keşfettim.

Çavuşumuz öğütlemişti:

"Vahşi hayvana onun biraz ötesine nişan alarak ateş etmek gerekir yoksa senin kurşununu arkada bırakıp geçip gider. Koşmakta olan insana da aynen öyle..."

"İlk kim ateş ederse o sağ kalır. İlk diyorum size a...cıklar! Anladınız mı!? Eğer anladıysanız geriye, evinize dönersiniz ve bütün kadınlar sizin olur!"

Korku var mıydı? Evet, vardı. İstihkâmcılarda ilk beş dakikada... Helikoptercilerde araca koşuncaya kadar... Biz piyadelerde ilk ateş açılıncaya kadar...

Dağa çıkıyoruz... Sabahtan gece geç vakte kadar yürüyoruz. Yorgunluktan artık midemiz bulanıyor, kusuyoruz. Önce bacaklarımız, sonra kollarımız kurşun gibi ağırlaşıyor. Kollarımızdaki eklemler titremeye başlıyor.

İçimizden biri düşüyor:

"Yapamayacağım. Ayağa kalkamayacağım!"

Üç kişi yakalayıp kaldırıp taşıyoruz.

"Çocuklar, bırakın beni! Vurun beni, öldürün!"

"Köpoğlu, seni vururduk ama... Evde annen bekliyor..."

"Vurun beni!"

Su! Su! Susuzluk işkence gibi. Daha yolun yarısında herkesin mataraları boşalmış bile. Dilimiz ağzımızdan çıkıp sarkıyor, tekrar geri ağzımızın içine sokamıyoruz. Bir şekilde sigara içmeyi hâlâ başarıyoruz. Dağda karın olduğu yere kadar çıkıyoruz, erimiş kar suyu arıyoruz; su birikintilerinden su içiyor, buzu dişlerimizle kemiriyoruz. Herkes klor tabletlerini unuttu. Permanganatlı ampulleri orada nereden bulacaksın? Sürün ve kar yala... Makineli tüfek arkada takırdıyor, oysa sen birikintiden su içiyorsun... Aceleyle, boğulur gibi içmelisin, eğer bir vurulursan suya doyamadan ölüp gidersin. Ölü halde suyun üzerine kapaklanırsın, görenler sanır ki su içiyorsun.

Şimdi artık ben dışarıdan gözlemci gibiyim... Oraya bakıyorum... Ben kimdim? Sizin en önemli sorunuza cevap vermedim: Afganistan'a nasıl gittim? Afganistan halkının devrimci iradesine destek olmak üzere oraya gönderilmeyi kendim istedim. O zamanlar devrimi televizyonda gösteriyorlar, radyoda konuşuyorlar, gazetelerde yazıyorlardı... Doğuda yıldız kızıllaşmıştı. Bizler yardım etmeli, dostumuza omuz vermeliydik... Savaşa gitmeye daha önceden hazırlanmıştım. Spor yapmıştım. Karate öğrenmiştim... Kemiklerden ses getirinceye kadar bir insanın yüzüne vurmak ilk defasında kolay olmamıştı. Eşiği aşmak gerekiyor – ve sonra ses getirinceye kadar vurabilirsin...

İlk öldürülmüş insan... Afgan çocuk, yedi yaşlarında... Uykudaymış gibi kollarını açmış. Yanında buz gibi olmuş atın yarılıp açılmış karnı... Tüm bunlara bir şekilde katlanabildim,

hatta savaşla ilgili kitaplar okuduğum için olsa gerek, doğal bile karşıladım.

Afganistan'da söylediğimiz şarkılar aklıma geliyor. İşe gitmek için acele ederken birden mırıldanmaya başlıyorsun:

Söyle, hayatlarını neden ve kimin için verdiklerini?
Müfrezenin neden makineli tüfek ateşi altında saldırıya giriştiğini?

Çevrene şöyle bir bakarsın, hiç kimse seni duydu mu diye! Karar verirsin oradan deli mi yoksa hasar almış vaziyette mi döndüğüne. (*Şarkıyı söylüyor.*)

Afganistan güzel, vahşi ve dağlık bir ülke.
Emir çok basit: Ayağa kalk, git ve öl işte...

Geldikten sonraki iki yıl boyunca rüyamda kendimi gömdüm... Bazen de korku içinde uyanıyorum: Kendimi vurabileceğim hiçbir silahım yok!

Arkadaşlarım merakla soruyorlardı: Nişan, madalya aldım mı? Yaralandım mı? Ateş ettim mi? Neler hissettiğimi paylaşmak istedim ama buna hiç ilgi göstermediler. İçmeye başladım... Yalnız başıma içiyordum... Üçüncü kadehimi orada ölenler için kaldırıyordum... Yurka için... Oysa onu kurtarabilirdim... Koruyabilirdim... Kâbil'deki hastanede birlikte yatmıştık... Benim omzum yaralanmış, berelenmişti, oysa onun bacağını kesmişlerdi... Çok fazla genç kolsuz, bacaksız bir halde yatıyordu hastanede. Sigara içiyor, şakalaşıyorlardı. Orada kendilerini iyi hissediyorlardı. Ama Sovyetler'e dönmek istemiyorlardı, sonuna kadar orada bırakılmayı istiyorlardı. Yurka geri dönmek için havaalanına gönderilmeden önceki gün tuvalette damarlarını kesti...

İkna etmeye çalışıyordum (akşamları satranç oynarken):

"Yurka, moralini bozma. Ya Aleksey Meresyev'e* ne demeli? Onun yazdığı "Gerçek İnsanın Hikayesi"ni okudun mu?"

"Beni orada çok güzel bir kız bekliyor..."

Bazen sokakta karşılaştığım insanların hepsinden nefret ediyorum... Karanlıkta parlayan pencereler, pencerede bir kadın gördüğümde... Kendimi zor zaptediyorum... İyi ki gümrükten geçerken silahları, el bombalarını alıyorlar... Biz görevimizi yerine getirdik, şimdi artık unutulabiliriz öyle mi? Yurka da unutulabilir öyle mi?

Gece yarısı uyandığımda burada mı yoksa orada mı olduğumu ayırt edemiyorum. Burada dışarıdan bir gözlemci gibi yaşıyorum... Bir karım ve bir çocuğum var. Onlara sarıldığımda hiçbir şey hissetmiyorum, öpüyorum, yine hiçbir şey hissetmiyorum. Eskiden güvercinleri severdim... Sabahı severdim... Mutluluğumu geri alabilmek için her şeyimi veririm...

Er, keskin nişancı

– Kızım okuldan geldi ve dedi ki:

"Anne, hiç kimse senin Afganistan'a gittiğine inanmıyor."

"Neden?"

Arkadaşları kızıma sorup duruyorlarmış:

"Kim senin anneni oraya yollar ki?"

Bense hâlâ barış ortamına, normal hayata alışamadım... Keyfini sürmeye çalışıyorum... Ateş edilmemesine, taranmamaya, musluğu açıp bir bardak su içebilmeye ve ağzına klor

*Aleksey Petroviç Meresyev: Büyük Anayurt Savaşı'nda ağır yaralandıktan sonra iki bacağı kesilen ancak yaraları iyileşince protez bacaklarla yeniden göklere dönerek toplamda 10 (7'si yaralandıktan sonra) düşman uçağı düşüren Sovyet askeri pilotu, Sovyetler Birliği kahramanı.

tadı gelmemesine alışamadım. Orada ekmek klorlu, francala klorlu, makarna, lapa, et ve komposto hep klorlu. İki yıldır burada evdeyim, bir tek kızımla ilk karşılaşmamızı hatırlıyorum, geri kalanlar aklımda değil, her şey öyle önemsiz, orada yaşananlarla karşılaştırıldığında öyle değersiz ki. Mutfağımıza yeni bir masa, yeni bir televizyon aldık... Burada başka neler oldu? Hiçbir şey. Kızım büyüyor... Kızım Afganistan'daki birlik komutanına mektup yazmış: "En kısa zamanda bana annemi geri yollayın, onu çok özledim..." Afganistan'dan sonra kızımdan başka hiçbir şey beni ilgilendirmiyor.

Oradaki nehirler gerçek olamayacak kadar maviydi... Masmavi bir su! Suyun böylesine gökyüzü mavisinde olabileceği hiçbir zaman aklıma gelmemişti. Orada kırmızı gelincikler yetişiyor, tıpkı bizdeki papatyalar gibi; dağların eteklerinde gelincikler yanan ateşler misali... Heybetli, gururlu develer yaşlı insanlar gibi sakince etrafa bakınıyorlar. Anti-personel mayına basan bir eşek patlamada yaralanmıştı, pazara portakal yüklü bir araba çekiyordu. Öylece yatıyor ve acıdan ağlıyordu... Yaralarını bizim hemşiremiz sardı...

Kahrolasın Afganistan!

Afganistan'dan sonra sakin bir hayat sürdüremiyorum. Herkes gibi yaşayamıyorum... Geldikten sonra... Önceleri komşularım, kız arkadaşlarım misafirliğe geldiklerinde sık sık sorarlardı:

"Valya, beş dakikalığına sana geleceğiz. Oradaki kap kacağın nasıl olduğunu anlat. Halılar nasıldı? Üst baş çok muydu, ya videokasetler? Teypler, videolar... Sen ne getirdin? Belki birkaçını satarsın ha?"

Afganistan'dan teypten çok tabut geldi. Onları unutuyorlar...

Kahrolasın Afganistan!

Kızım büyüyor... Dairem küçük, tek odalı. Oradayken

demişlerdi ki, evinize döndüğünüzde bu yaşadıklarınızın karşılığını alacaksınız. Semt Yürütme Komitesi'ne* başvurdum, evraklarımı kabul ettiler.

Orada yaralandınız mı?" diye sordular.

"Hayır, sağ salim döndüm. Dıştan sağ salim, oysa içimde olanlar dışarıdan görünmüyor."

"Eh, madem öyle siz de diğerleri gibi yaşayın. Sizi oraya biz göndermedik."

Şeker kuyruğuna giriyorsun:

"Oradan her şey getiriyorsunuz, burada ise atıp tutuyorsunuz..."

Aynı anda beş tabut sıraladılar: Binbaşı Yaşenko, bir teğmen ve askerler... Beyaz çarşaflara sarılmış halde yatıyorlardı... Başları görünmüyordu, başları yoktu... Erkeklerin öyle bağırıp hüngür hüngür ağlayabileceklerini hiç düşünmemiştim... Fotoğraflar bende... Öldürüldükleri yere bombalardan geriye kalan büyük parçaları heykel gibi diktik, taşların üzerine isimlerini kazıdık. "Duh"lar tüm bunları uçurumlara attılar, heykelleri kurşun yağmuruna tutup bombalarla patlattılar ki, bizden geriye hiçbir iz kalmasın...

Kahrolasın Afganistan!

Kızım bensiz büyüdü. İki yıl yatılı okulda okudu. Geldiğimde öğretmeni şikâyet etti bana kızımı: "Karnesinde bütün dersleri üç." Şimdi ben ona ne diyebilirim ki? Artık kocaman bir kız.

"Anne, orada ne yaptınız?"

"Kadınlar erkeklere yardım ediyorlardı. Bir kadın biliyorum, bir erkeğe şöyle demişti: 'Yaşayacaksın.' Ve o hayatta kalmıştı. 'Yürüyeceksin,' demişti. Ve o yürümüştü. Bunun öncesinde o kadın, o erkeğin, eşine 'Bacaksız kimin ne işine

*Yerel yönetim birimi.

yararım?! Beni unutun,' diye yazdığı mektubu elinden almış ve sonrasında da şöyle demişti: 'Yaz: Merhaba değerli karım ve sevgili Alyonka ile Alyoşka...'"

Oraya nasıl mı gittim? Komutan beni çağırdı: "Gerekiyor!" dedi. Bizler bu sözcükle eğitildik, biz buna alışıktık. Gönderildiğimiz garnizonda çıplak yatağın üzerine yatmış ağlayan genç bir kız vardı. Diyordu ki:

"Her şeyim var: Dört odalı bir evim, nişanlım, beni seven anne babam. Buraya niçin geldim ben? 'Orada her şey zor ama gitmek gerekli!' dediler."

Oradan anılardan başka hiçbir şey getirmedim.

Kahrolasın Afganistan!

Bu savaş benim için hiç bitmeyecek... Kızım dün arkadaşlarından geldi. Dedi ki:

"Anne, senin Afganistan'a gittiğini söyleyince kızlardan biri nedense güldü..."

Şimdi ben ona ne diyeyim, ne cevap vereyim?

Asteğmen, gizli servis şefi

– Ölüm... Korkunç bir şey ama ölümden daha korkuncu da var... Benim yanımda bizim birer kurban olduğumuzdan, güya bunun bir hata olduğundan bahsetmeyin. Benim yanımda bu lafları söylemeyin. Buna izin vermiyorum...

Bizler iyi savaştık, kahramanca savaştık. Siz bizi ne sanıyorsunuz? Ben bayrağı bir kadını öper gibi öptüm. Heyecandan titreyerek. Bizi böyle yetiştirdiler, bayrağı bir kere öptün mü, bu kutsal bir şeydir. Biz vatanımızı seviyoruz, ona inanıyoruz. Hım-hım-hım... (*Parmaklarını trampet çalar gibi sinirli sinirli masanın üzerinde tıkırdatıyor.*) Kendimi hâlâ oradaymışım gibi hissediyorum... Dışarıda, pencerenin altında egzoz "patlasa" dehşetli bir korkuya kapılıyorum. Bir cam kırılsa kopu-

yorum... Beynim sanki boşalıveriyor, kafamın içinde çın çın öten bir boşluk hissediyorum. Şehirlerarası telefonun çalma sesi, otomatik silah salvosu gibi geliyor bana... Tüm bunların üzerine bir çizgi çizmek istemiyorum, uykusuz geçirdiğim geceleri, çektiğim azabı, işkenceyi elimin tersiyle silip atamam. Elli derece sıcakta sırtımda hissettiğim soğukluğu unutamam.

...Nakil araçlarıyla giderken gırtlağımızı yırtarcasına şarkı söyler, kızlara laf atar, takılırdık. Ne de olsa aracın üzerinden hepsi güzel görünürdü. Neşe içinde giderdik. Aramızdan korkaklar da çıkıyordu:

"Ben reddediyorum... Hapse girmek savaşmaktan daha iyidir."

"Ne, al sana!" Onları döverdik. Onları aşağılardık. Garnizondan kaçanlar bile olmuştu.

Vurulan arkadaşımı aracın küçük penceresinden dışarı çıkarmıştım. "Yaşamak istiyorum..." dedi ve öldü. Hım-hım-hım... Çarpışmadan sonra etraftaki güzelliğe, dağlara, sisle örtülü leylak rengi dağ geçitlerine... hiç bilmediğim kuşlara... bakmaya dayanamazdım. İçimden hepsine ateş etmek geçerdi! Ateş etmek, gökyüzüne ateş etmek! Ya da yavaş yavaş şefkatli birisi oluyorsun işte. Tanıdığım bir arkadaşım uzun süre can çekişmişti. Daha yeni yeni konuşmaya başlayan bir bebek gibi yatıyordu ve gözünün değdiği şeyleri söyleyip tekrarlıyordu: "Dağlar... Ağaç... Kuş... Gökyüzü..." Son nefesini verinceye kadar...

Afganların milis gücü olan Sarondoy'dan genç bir delikanlı şöyle demişti:

"Ben öldüğümde Allah beni gökyüzüne alacak. Peki, sen ölünce nereye gideceksin?"

Ben nereye gideceğim?!

Hastaneye sevk edilmiştim. Babam Taşkent'teki hastaneye ziyaretime gelmişti:

"Yaralandıktan sonra Sovyetler'de kalabilirsin."

"Arkadaşlarım oradayken ben nasıl burada kalabilirim?"

Babam komünisttir ama kiliseye gider, mum yakar.

"Baba, sen neden bunu yapıyorsun?" diye sormuştum.

"İnancımı bir yere oturtmam lazım. Senin sağ dönmeni başka kimden isteyebilirim ki?" demişti.

Yanımda bir delikanlı yatıyordu. Annesi Duşanbe'den onu ziyarete gelmişti, gelirken de meyve ve konyak getirmişti:

"Oğlumun artık yanımda kalmasını istiyorum. Bunu kimden isteyebilirim?"

"Anacığım, gel biz senin konyağı sağlığımıza içelim, daha iyi."

"Oğlumun yanımda kalmasını istiyorum..."

Getirdiği konyağı içtik. Tam bir kasa. Son gün duyduk ki, bizim hastane koğuşunda yatanlardan birinin midesinde yara açılmış, onu sıhhiye taburuna yatıracaklarmış. "Postu yırttı!" diye düşünüp onun yüzünü hafızamızdan sildik.

Artık benim için ya siyah var ya beyaz... Gri yok... Ara tonlar yok...

Hiçbirimiz bir yerlerde gün boyu yağmur yağabileceğine, ardından mantarların çıktığı yağmurların yağabileceğine, bizim Arhangelsk sivrisineklerinin suyun üzerinde vızıldayabileceğine inanamıyorduk. Etrafımızda sadece yanmış, delik deşik dağlar, kavrulan, iğne gibi batan kum vardı... Hımhım-hım... Ve büyük bir çarşaf gibi uzanan o kumun üzerinde de kana boyanmış halde yatan bizim askerlerimiz... Hepsinin erkeklik organları kesilmiş... Ve bir not bırakılmış: "Kadınlarınız asla bunlardan erkek çocuklar yapamayacaklar..."

Sizse unut diyorsunuz ha?!

Kimi Japon teypleriyle, kimi müzik çalan çakmaklarla, kimileriyse yıkanmaktan eprimiş askeri ceketleri ve boş evrak çantalarıyla geri döndü.

Biz iyi savaştık, kahramanca. Bize nişanlar takıldı... Diyorlar ki, biz "Afganlar" nişanlarımız olmadan da, gözümüze bakıldığında tanınıyormuşuz:

"Delikanlı, Afganistan'dan mı geldin?"

Oysa ben Sovyet askeri paltosu ve botlarıyla dolaşıyorum.

Telsizci er

– Ya kızım yaşıyorsa?

Belki de kızım yaşıyordur ama uzaklarda bir yerlerdedir... Kızım her nerede olursa olsun, yeter ki yaşasın, ben yine de mutlu olurum. Böyle düşünüyorum, böyle olmasını istiyorum, çok istiyorum! Bir keresinde bir rüya gördüm... Kızım eve dönmüş... Bir iskemle aldı ve odanın ortasına oturdu... Saçları uzundu, çok güzeldi, omuzlarına doğru salmıştı onları. Saçlarını eliyle şöyle bir savurdu ve dedi ki: "Anne neden beni sürekli çağırıyorsun, bilmiyor musun, ben gelemem. Bir kocam, iki çocuğum, bir ailem var..."

Ve bir keresinde, yine rüyamda hatırlayıverdim. Onu gömdüğümüzün üzerinden galiba bir ay geçmişti. Aklıma şu geldi: O ölmedi, onu kaçırdılar... Gündüz vakti onunla birlikte sokakta yürürken insanlar dönüp ona bakıyorlardı... Uzun boyluydu ve saçları omuzlarından aşağı ipek gibi dökülürdü... Ama hiç kimse bana inanmadı. Yine de ben tahminimin doğru olduğuna dair teyit aldım. Kızım bir yerlerde yaşıyor...

Ben bir tıp insanıyım, bütün hayatım boyunca tıbbın kutsal bir meslek olduğunu kabul etmişimdir. Mesleğimi çok seviyordum, kızımı da bu mesleğe girmeye ikna ettim. Ama şimdi kendi kendime lanet ediyorum. Bu mesleğe girmeseydi şimdi evde ve yaşıyor olurdu. Artık eşimle birbirimizden başka kimsemiz yok. Ev bomboş, korkunç derecede boş. Akşamları birlikte oturuyoruz, bazen televizyon seyrediyoruz. Konuşma-

dan, öylece oturuyoruz, bazen bütün bir akşam tek bir söz çıkmıyor ağzımızdan. Ne zaman ki şarkı söylendiğini duyuyorum, o zaman ağlamaya başlıyorum, eşim ise taş gibi donup kalıyor ve uzaklaşıyor. Şuramda, yüreğimde neler olup bittiğini tahmin edemezsiniz... Sabahleyin işe gitmek lazım ama yataktan kalkamıyorum. Öylesi bir acı! Başka bir sabah kalkmayayım ve işe gitmeyeyim diye düşünüyorum. Yatayım... Beni kızıma götürmeleri için bekleyeyim. Çağırmalarını bekleyeyim...

Hayal etmeye meyilli bir insanımdır ve sürekli onunla birlikteyim, kurduğum hayallerde hiçbir zaman hiçbir şey tekrarlanmaz. Hatta kızımla birlikte kitap okuduğumu bile hayal ediyorum. Aslında şimdilerde bitkilerle, hayvanlarla ve yıldızlarla ilgili kitaplar okuyorum, insanlarla ilgili ve onların hikâyelerini anlatan kitapları ise artık sevmiyorum... Bahar geldi... Doğanın bana yardımcı olacağını düşünmüştüm. Şehir dışına, kırlara gittim... Menekşeler açmış, ağaçlar yeşermeye başlamış. Bense bağırmaya başladım... Doğanın güzelliği, canlanan yaşam üzerimde böyle bir tesir yarattı... Zamanın akıp gitmesinden korkmaya başladım, zira kızımı, onun hatırasını benden alıp götürüyor. Detaylar kayboluyor. Onun sarf ettiği sözcükler... Gülüşü... Evdeki elbiselerinin üzerinde kalmış saçlarını topladım ve bir kutuya koydum. Eşim sordu:

"Sen ne yapıyorsun öyle?"

"Kızım artık yok. Bırak bari onlar kalsınlar."

Bazen evde oturmuş düşünürken birdenbire açık seçik bir şekilde işitiyorum: "Ağlama anne!" Etrafıma bakınıyorum, kimsecikler yok. Gözümde canlandırmayı sürdürüyorum. İşte şurada yatıyor... Çukuru kazıldı, toprak artık onu içine almaya hazır. Önünde, diz çökmüş vaziyette duruyorum: "Benim canım kızım! Benim biricik kızım! Bu nasıl oldu? Sen neredesin? Nereye gittin?" Ama tabutun içinde yatıyor olsa da, toprakta da olsa hâlâ benim yanımda...

O günü hatırlıyorum... İşten gelmişti. Bana dedi ki:

"Başhekim bugün beni çağırdı."

Ardından sustu.

"Eee, ne dedi?" Daha cevabını işitmediğim halde kendimi kötü hissettim.

"Afganistan'a bir kişi gönderilmesi için hastaneye görevlendirme kâğıdı gelmiş."

"Eee, sonra?"

"Özellikle ameliyat hemşiresi gerekiyormuş." Kızım kardiyoloji servisinde ameliyat hemşiresi olarak çalışıyordu.

"Eee, sonra?" Diğer tüm sözcükleri unutmuş, sürekli aynı şeyi tekrarlıyordum.

"Kabul ettim."

"Eee, sonra?"

"Eninde sonunda birisinin gitmesi lazım. Zorlukların olduğu yerde olmak istiyorum."

Artık herkes gibi ben de savaşın başlamış olduğunu ve kan döküldüğünü biliyordum. Ağladım ama "hayır" diyemedim. Bana sert sert baktı ve:

"Anne, sen de, ben de Hipokrat yemini ettik," dedi.

Evraklarını hazırlaması birkaç ay sürdü. Özgeçmişini getirdi ve gösterdi. Şöyle bir cümle vardı: "Partinin ve hükümetin siyasetini doğru şekilde kavramıştır." Oysa ben hâlâ inanmıyordum.

Kızımla ilgili konuşmak... Bana iyi geliyor. Sanki buradaymış gibi... Yarın bir gün onu gömeceğim... Ama henüz benimle. Belki de bir yerlerde hâlâ yaşıyordur ha? Sadece şunları bilmek isterdim: Şimdi nasıl? Saçları uzun mu? Hatta üzerinde nasıl bir hırka var? Her şeyi merak ediyorum...

İçime kapandım... İnsanları görmek dahi istemiyorum. Yalnız başıma olmayı seviyorum... O zaman onunla, Svetoçka'yla konuşuyorum. Birisi yanıma gelecek olursa büyü bozu-

luyor. Hiç kimseyi dünyama sokmak istemiyorum. Köyden annem geliyor ama onunla dahi paylaşmak istemiyorum. Sadece bir keresinde işyerinde birlikte çalıştığımız bir kadın gelmişti... Onu bırakmamıştım, gece yarısına kadar oturmuştuk... Sonunda kocası meraklanmıştı, metro kapanacaktı... Kadının oğlu Afganistan'dan yeni dönmüştü. Adeta küçük bir çocuk gibi olmuştu: "Anne, ben seninle poğaça pişireceğim... Anne ben seninle çamaşırhaneye geleceğim..." deyip duruyordu. Erkeklerden korkuyor, sadece kızlarla arkadaşlık ediyordu. Annesi hemen doktora gitmiş, durumu anlatmıştı. Doktor: "Sabret, geçecek," demişti. Bu insanlar artık bana akrabalarımdan daha yakınlar. Ben o kadınla dostluk edebilirdim. Ama bir daha bana gelmedi, Svetoçka'mın resmine bakıp sürekli ağlamıştı...

Başka bir şey anlatmak istedim... Ne anlatacaktım ben? Hı, neydi? Ha, ilk defa izne gelmişti... Yok, yok, önce onu nasıl yolcu ettiğimizi anlatacaktım... Gara okul arkadaşları ve işyerinden yoldaşları gelmişti. Yaşlı bir cerrah önünde eğildi ve elini öptü: "Bunun gibi ellere bir daha rastlamayacağım," dedi.

İzne gelmişti. Zayıflamış, küçücük kalmıştı. Üç gün uyudu. Kalkıyor, yemek yiyor ve uyuyordu. Yeniden kalkıyor, yemek yiyor ve uyuyordu.

"Svetoçka, nasıldı oralar?"

"Her şey yolunda, anne. Her şey iyi."

Oturuyor, konuşmuyor ve sessizce kendi kendine gülümsüyordu.

"Svetoçka, ellerine ne oldu?" Ellerini tanıyamamıştım, adeta elli yaşındaki bir insanın elleriydi.

"Anne, orada çok çalışıyorum. Ellerimi düşünecek halim yok ya. Düşünebiliyor musun, ameliyata hazırlanırken ellerimizi formik asitle yıkıyoruz. Sonra doktor geliyor ve 'Ne yapıyorsunuz, böbreklerinize acımıyor musunuz?' diyor. Ken-

di böbreklerini düşünüyor... Oysa yanında insanlar ölüyor... Ama sen endişelenme, ben hayatımdan memnunum, orada bana ihtiyaç var."

İzinden geriye üç gün erken döndü:

"Kusura bakma anne, sıhhiye bölüğünde sadece iki hemşire kaldı. Doktor yeterince var ama hemşire az. Kızcağızların canları çıkacak. Nasıl gitmeyeyim?"

Annem yakında doksan yaşında olacak, torununu çok severdi: "Ne olur sakın ölme. Beni bekle," diye büyükannesinden rica etmişti. Annemin kır evine gitmiştik. Annem büyük bir gül kümesinin yanında durduğu sırada Svetoçka büyükannesinden rica etmişti: "Ne olur sakın ölme. Beni bekle." Annem bütün gülleri kesmişti ve elinde o güllerden oluşan demetle yola çıkmıştı Sveta'm.

Yola çıkacağı sabah saat beşte kalkmamız gerekiyordu. Uyandırdığımda "Anne, hâlâ uykumu alamadım. Galiba bir daha hiç uykuya doyamayacağım," dedi. Taksiye bindiğimizde çantasını açmış ve ah demişti: "Evin anahtarlarını almayı unutmuşum. Anahtarlarım yok. Ben geri geldiğimde belki evde olmazsınız." Sonra ben anahtarlarını eski bir eteğinin cebinde bulmuştum. Endişe etmesin diye paket yapıp yollamayı istemiştim... Evinin anahtarları yanında olsun diye...

Bakarsın yaşıyordur ha? Bir yerlerde geziyor, gülüyordur... Çiçeklere baktığında mutlu oluyordur... Gülleri severdi... Anneme gidiyorum, o hâlâ hayatta çünkü Sveta ondan rica etti: "Ne olur sakın ölme. Beni bekle." Gece yarısı kalkıyorum... Masanın üzerinde bir buket gül... Annem akşamleyin kesmiş... Bir de iki fincan çay duruyor...

"Neden uyumadın?"

"Svetlanka'yla (annem her zaman Sveta'ya Svetlanka derdi) beraber çay içiyoruz."

Rüyamda kızımı gördüğümde kendi kendime şöyle diyo-

rum: Yanına yaklaşayım, öpeyim, eğer sıcaksa demek ki yaşıyor. Yaklaşıyor, öpüyorum – sıcacık. Demek ki yaşıyor!

Belki bir yerlerde yaşıyordur ha?.. Başka bir yerde...

Mezarlıkta onun için yaptırdığımız mezarın başında oturuyordum... İki asker yürüyorlardı... Durdular:

"Ah! Bizim Sveta. Görüyor musun, demek ki..." dediler. Sonra beni fark ettiler: "Siz annesi misiniz?"

Onlara doğru fırladım yerimden:

"Svetoçka'yı tanıyor muydunuz?"

Asker diğer askere hitaben:

"Ateş altında kalmış, o sırada iki bacağını birden kaybetmişti. Ve ölüvermişti."

O anda bir çığlık attım. Konuşan asker korktu:

"Siz bunları bilmiyor muydunuz? Affedin beni!! Affedin!" ve koşarak uzaklaştı.

Bir daha o askeri görmedim. Aramadım da.

Mezarın başında oturuyorum... Çocuklarıyla birlikte bir kadın yürüyor... Konuştuklarını duyuyorum:

"Bu nasıl bir anne böyle? Şu sıralar tek kızını (mezarın başına diktirdiğimiz küçük heykelin üzerinde 'Tek Kızımın Hatırasına' yazıyor) nasıl olur da savaşa gönderebilir? Kızını nasıl verebilir?.."

Nasıl buna cesaret edebiliyorlar, nasıl yapabiliyorlar bunu?! Kızım Hipokrat yemini etmişti, o cerrahların elini öptüğü bir hemşireydi. Kızım insanları, onların oğullarını kurtarmak için gitti.

Ey insanlar, diye içimden haykırıyorum, bana sırtınızı dönmeyin! Mezarın başında benimle birlikte durun. Beni yalnız bırakmayın...

Anne

– Senin ananı s...m Afganistan! Afganistan... Düşünmüştüm ki... Kandan sonra... Düşünmüştüm ki, dökülen kandan sonra aramızdan hiç kimse bir daha kan dökmek istemeyecek... O herif ise gazeteyi eline aldı ve okumaya başladı:

"Esir düşen Sovyet askerleri kurtuldular... Batılı gazetecilere röportaj verdiler..." Ardından ana avrat sövmeye başladı.

"Ne oldu ki??" diye sordum.

"Ben olsam hepsini duvarın önüne diker ve bizzat kurşuna dizerdim."

"Az mı kan döküldü? Sana yetmedi mi?"

"Hainlere hiç acımam. Bizim kollarımızı, bacaklarımızı kestiler, onlarsa New York'ta bir gökdelene oturmuş etrafı seyrediyorlar... 'Amerika'nın Sesi'ne konuşuyorlar..."

Oysa oradayken arkadaşımdı... "Ekmeğin ucunu koparır, onu da ikiye bölerdik" şarkısını söylerdik. (*Susuyor.*)

Nefret ediyorum! Nefret ediyorum!

– Kimden?

Anlaşılmayacak ne var? Arkadaşımı savaşta değil, burada kaybettim ben... (*Cebinden bir paket sigara çıkartıyor.*) Başka arkadaşım yok. Hepsi bir tarafa kaçtı, şimdi kendi köşelerinde yaşıyorlar. Para kazanıyorlar.

Senin ben a...na koyayım Afganistan! Keşke orada ölseydim... O zaman okuduğum okula benim anıma plaket asarlardı... Benden bir kahraman yaratırlardı... Erkek çocukları kahraman olmayı hayal eder. Ben hiç istemedim. Afganistan'a asker göndermişiz, ama benim hiçbir şeyden haberim yoktu. Beni hiç ilgilendirmiyordu. O sıralarda ilk defa âşık olmuştum, onun için çıldırıyordum... Oysa şimdi kadınlara dokunmaya korkuyorum, hatta sabahları, otobüsün kalabalık olduğu zamanlarda büzüşüp kalıyorum... Anlıyorsunuz değil mi? Kadınlarla hiçbir ilişkim olamıyor... Kız arkadaşım, sevdiğim beni terk etti... İki yıl birlikte yaşadık... O gün çay-

danlığı yakmıştım... Çaydanlık yanıyordu, oysa ben oturmuş nasıl karardığını seyrediyordum, arada bana böyle şeyler oluyor. Tamamıyla dış dünyayla bağlarım kopuyor, gerçeklikten uzaklaşıyorum. Kız arkadaşım işten gelmiş, kokuyu duymuş:

"Neyi yaktın?" diye sordu.

"Çaydanlığı."

"Bu üçüncü oluyor."

"Peki, sen kan nasıl kokar bilir misin? İki-üç saat bekleyince aynen terlemiş koltukaltı gibi kokar. Öyle kötü kokar ki, ateş kokusu ondan daha iyidir..."

Bu olaydan sonra kız arkadaşım kapıyı kilitledi ve gitti... Ve bir sene oldu geri dönmedi... Ben de onlardan korkar oldum... Kadınlardan... Onlar bambaşka insanlar. Kesinlikle bambaşkalar. Bu yüzden de bizimle mutsuz oluyorlar. Sizi dinlerler, sizi onaylarlar ve hiç bir şey anlamazlar.

"Ne günaydını, gün nasıl aydın olacak! Yine bütün gece bağırdın. Yine bütün gece haykırdın," diye ağlardı sabahları.

Bense ona her şeyi anlatmamıştım... Yukarıdan bombalar yağdıran helikopter pilotlarının sevinçten nasıl çığlıklar attıklarını anlatmadım. Bizim çocuklar köylerin... Özellikle de geceleri... Nasıl güzel yandığıyla övünürlerdi. Bizim yaralı bir askerimiz ölürken, yattığı yerden annesinin veya sevgilisinin adını sayıklar... Yanında yatan yaralı "duh" da annesinin ve kız arkadaşının adını sayıklar. Ha bir Afgan adı, ha bir Rus adı...

"Ne günaydını, gün nasıl aydın olacak! Yine bütün gece bağırdın... Senden korkuyorum..."

Bilmiyor... Kız arkadaşım bizim teğmenin nasıl öldüğünü bilmiyor... Bir yerde su gördük, aracımızı durdurduk:

"Dur! Herkes dursun!" diye bağırdı teğmenimiz ve pınarın yanında, yerde yatan kirli bir bohçayı gösterdi. "Mayın mı?!"

İstihkâmcılar öne doğru çıktılar: "Mayını" kaldırdılar, mayın sandığımız şey ağlamaya başladı. Bu küçük bir çocuktu. Lanet olsun sana Afganistan!

Peki bu çocuğu ne yapacaktık şimdi, orada bırakmalı mıydık yoksa yanımıza alıp götürmeli miydik? Kimse onu zorlamadı, teğmen kendisi istedi:

"Böylece bırakamayız. Açlıktan ölür. Onu köye götüreceğim. Köy yakın nasıl olsa," dedi.

Biz dönmelerini bir saat bekledik, köye gidip gelmek ancak yirmi dakika kadar sürerdi.

Köye gittik. Köyün ortasında... Kumun üzerinde yatıyorlardı... Teğmen ve şoför (birlikte götürmüşlerdi). Kadınlar çapa ve kazmalarla öldürmüşlerdi...

"Ne günaydını, gün nasıl aydın olacak! Bütün gece bağırdın. Yumruklarla üzerime geldin, kollarımı büktün."

Bazen soyadımı, adresimi ve başıma neler geldiğini hatırlamıyorum. Sonra kendime geliyorum... Ve sonra bir şekilde yaşamaya başlıyorum... Ama kendimden emin olmayarak... Evden çıkıyorum, hemen "Kapıyı kilitledim mi yoksa kilitlemedim mi, ocağın altını kapattım mı kapatmadım mı?" diye düşünmeye başlıyorum. Gece yatıyorum, sonra hemen kalkıp "Çalar saati kurdum mu, kurmadım mı?" diye kontrol ediyorum. Sabah işe giderken komşularla karşılaşıyorum: "Günaydın" dedim mi yoksa demedim mi?

Kipling şöyle demiş:

Batı Batıdır, Doğu da Doğu ve anlamazlar birbirlerini.
Ancak Tanrı katında yeniden birleşirler gördükçe yekdiğerini.
Ama dünyanın iki ucunda doğmuş iki kuvvetli adam gelirse bir araya,
İşte o zaman ne Batı kalır ne de Doğu dünyada.

Hatırlıyorum da... Beni seviyordu... Ağlayarak bana "Sen cehennemden, Araf'tan sağ çıktın... Ben seni kurtaracağım..." derdi. Oysa ben çöp dağının altından sürünüp çıktım... Af-

ganistan'a gittim, orada kadınlar uzun elbiseler giyiyorlardı, buraya döndüm, burada hepsi kısa giyiyorlar. Ben kısa giyenlere yabancılaşmışım. Kız arkadaşımdan uzun elbise giymesini istedim... Önce güldü, sonra bana darıldı... Ardından da benden nefret etmeye başladı... (*Gözlerini kapatıyor ve şiiri tekrarlıyor.*)

Ama dünyanın iki ucunda doğmuş iki kuvvetli adam gelirse bir araya,
İşte o zaman ne Batı kalır ne de Doğu dünyada.

Ben ne anlatıyordum? Hı? Kız arkadaşımın uzun elbiselerini... O elbiseler hâlâ dolapta asılı duruyorlar, giderken onları almadı... Bense ona şiir yazıyorum...

Lanet olsun sana Afganistan!! Benim kurtuluşum: Yalnızlık... Kendi kendime konuşmaktan hoşlanıyorum...

Keşif bölüğünde çavuş

– Bütün hayatım boyunca askerdim... Başka yaşamlar da olduğunu sadece anlatılanlardan biliyordum...

Meslek olarak askerliği seçmiş insanların psikolojileri farklı oluyor: Savaşın haklı ya da haksız bir savaş olması onlar için hiç önemli değildir. Bizler nereye gönderilirsek oradaki savaş bizim için haklı ve gereklidir. Ne zaman gönderilirsek o zamanki savaş da yine haklı bir savaştır. Bizler böyle kabul ediyorduk, bizzat ben askerin önünde güney sınırlarımızın korunması gerektiği anlatıyor, bunu ideolojik olarak temellendiriyordum. Haftada iki defa siyasi eğitim düzenlenirdi. Hiç "Benim şüphem var," diyebilir miydim? Ordu özgür düşünceye katlanamaz. Bir kere "hizaya" girersiniz ve o andan itibaren sadece emir-komutayla hareket edersiniz. Sabahtan akşama dek.

Emir:

"Koğuş kalk!"

Kalkarsın.

Emir:

"Beden eğitimi için hizaya gi-i-ir! Koşarak sola dön!"

Beden eğitimi yaparsın.

Emir:

"Ormanda dağıl! Kendine çekidüzen vermen için beş dakika."

Dağılırsın.

Emir:

"Hizaya gi-i-ir!!"

Kışlada, duvarlara, örneğin Tsiolkovskiy'in* ya da Lev Tolstoy'un portrelerinin asıldığına hiç şahit olmadım. Tek bir defa bile görmedim. Nikolay Gastello, Aleksandr Matrosov gibi Büyük Anayurt Savaşı kahramanlarının portreleri asılı olurdu hep... Bir keresinde, henüz genç bir teğmenken odamın duvarına Romain Rolland'ın (bir dergiden kestiğim) bir portresini asmıştım. Bölük komutanı içeri girdi:

"Kim bu?" diye sordu.

"Romain Rolland, Fransız yazar, yoldaş albay," diye cevap verdim.

"Derhal o Fransız'ın resmini kaldır! Kendi kahramanlarımız yetmiyor mu size?"

"Yoldaş albay..."

"Derhal depoya git ve Karl Marx'ın portresiyle geri gel."

"Ama o da bir Alman değil mi?"

"Suuus! İki gün hapis cezası!"

*Konstantin Eduardoviç Tsiolkovskiy (1857-1935) Rus ve Sovyet bilim adamı, kâşif, matematik öğretmeni. Uzay biliminin teorik temelleri ile roketlerin uzay uçuşlarında kullanılmasının temellerini atmıştır.

Şimdi burada Karl Marx ne alaka? Ben bizzat erlerin arasındaydım ve onlara: "Bu makine bizim neyimize yarayacak? O yabancı malı. Bu yabancı marka araba bize ne lazım? O bizim yollarımıza dayanmaz, dağılır gider. Dünyadaki en iyi makineler bizim makinelerimiz, en iyi arabalar bizim arabalarımız, en iyi insanlar bizim insanlarımız," derdim. Neden en iyi makine Japonya'da, neden naylon çorabın en iyisi Fransa'da, neden kızların en iyisi Tayvan'da olamazmış diye ancak şimdi düşünüyorum. Yaşım elli...

...Rüyamda birisini öldürdüğümü gördüm. Emekler gibi yere çökmüştü... Başını kaldırmıyordu... Yüzünü göremiyordum, onların, hepsinin yüzleri aynı... Sakince ateş ettim, sakin bir şekilde kanının aktığını gördüm. Uyandığımda bağırdım ve gördüğüm rüyayı hatırladım...

Burada savaşın siyasi bir hata olduğu, "Brejnev'in giriştiği bir macera", bir "suç" olduğu yazıldı, oysa bizim orada savaşmamız ve ölmemiz gerekti. Tabii öldürmemiz de... Burada yazılıyordu, orada ise ölünüyordu. Yargılamazsanız yargılanmazsınız! Biz neyi savunduk orada? Devrimi mi? Hayır, çoktandır böyle düşünmüyordum, çoktandır zihinsel olarak dağılmış durumdaydım. Ama kendi kendimi askeri yerleşkelerimizi, kendi insanlarımızı koruduğumuza ikna ettim.

Pirinç tarlaları yanıyordu... İzli mermiler yakıyordu onları... Çatırdayıp hızla tutuştururlar... Savaşa bir de sıcak yardımcı olur... Köylüler koşup yanmış kavrulmuş olanları toprağın üzerinden toplarlardı. Afgan bebeklerinin, çocuklarının ağladıklarını, sızlandıklarını hiç görmedim... Çocuklar çok zayıf, çok bakımsızdılar. Kaç yaşında olduklarını tahmin edemezdiniz. Geniş şalvarlarının altından çıta gibi bacakları belli olurdu.

Her zaman içinizde birilerinin sizi öldürmek istediği duygusunu taşırsınız... Kör kurşun... Hâlâ buna alışmak mümkün

mü, değil mi, bilmiyorum... Orada kavun ve karpuzlar tabure büyüklüğündeydi. Süngüyü dokundurduğun an kendiliğinden yarılırlar. Orada ölmek çok basitti. Öldürmekse daha zor. Ölenler hakkında konuşulmazdı... Deyim yerindeyse oyunun kuralıydı bu. Baskına gitmeye hazırlanırsın, bavulun dibine eşe yazılmış veda mektubu koyarsın. Ben "Tabancam oğluma teslim edilsin," diye yazmıştım.

Çarpışma başlamıştı, teyp çalıp duruyordu... Kapatmayı unutmuşlardı... Vladimir Vısotskiy'in sesi duyuluyordu:

Sarı sıcak Afrika'da
Afrika'nın tam göbeğinde.
Hiç hesapta yokken birdenbire,
Talihsiz bir olay geldi meydana.
Tam da anlamadan ne olup bittiğini
"Taş yağacak başımıza!" dedi fil.
Kısaca gerekirse söylemek,
Vurulmuştu zürafanın teki,
Antilobun birine hemencecik.

"Düşmanlar" da Vısotskiy'i çalarlardı. İçlerinden pek çoğu bizde okumuş ve Sovyetler Birliği üniversitelerinden mezun olmuşlardı. Yani Sovyet diplomalarına sahiptiler. Geceleri pusuda beklerken onların bulundukları taraftan da Vısotskiy'in şarkısının yükseldiğini duyardık:

Arkadaşım Magadan'a gitti
Şapka çıkaralım ona, şapka!
Bir başına gitti, tek başına,
Dahil olmadı konvoya.

Dağlarda Kotovskiy* ve Kovpak'la** ilgili Sovyet filmlerini seyrederlerdi. Bizimle savaşmayı, partizan savaşını bizde öğrenmişlerdi...

Öldürülen gençlerimizin ceplerinden mektupları ben çıkartırdım. Fotoğraflar çıkardı. Çernigov'dan Tanya... Pskov'dan Maşenka... Taşra şehirlerindeki fotoğraf stüdyolarında çekilmiş fotoğraflardı bunlar. Neredeyse hepsi birbirinin aynı fotoğraflar. Fotoğrafların üzerinde naif yazılar: "Yaz bülbülü gibi cevabını bekliyorum", "Selam götürerek uç, cevap getirerek dön". Masamın üzeri basit Rus kızlarının portrelerinin yer aldığı fotoğraf desteleriyle dolu olurdu...

Bu dünyaya geri dönemiyorum... Yaşamayı, sadece basitçe yaşamayı başaramıyorum... Burada daralıyorum. Kanımdaki adrenalin coşup taşıyor. Yeterince heyecan yok. Yaşamı küçümsüyorum. Sonra hastalanmaya başladım. Doktorlar damarlarda daralma teşhisi koydular. Oysa benim kendi teşhisim Afganistan sendromu... Bana ritim gerekiyor, hem de kavgaya atılmak için gerekli olan türden ritim... Riske girmek, savunmak için. Şimdi bile oraya, Afganistan'a gitmek istiyorum ama orada ne hissedeceğimi bilmiyorum... Gözümün önünden görüntüler, manzaralar geçiyor... Yollarda yanmış, parçalanmış araçlar... tanklar... zırhlı araçlar... Yoksa orada bizden geriye kalanların hepsi bunlar mı?

Mezarlığa gittim... Afganistan'da hayatını kaybedenlerin mezarlarını ziyaret etmek istedim. Orada bir anneyle karşılaştım... Bana:

---

*1917 Ekim Devrimi'nden sonra yaşanan iç savaşın (1917-1923) efsanevi kahramanlarından Grigoriy İvanoviç Kotovskiy'in hayatını ve mücadelesini anlatan 1942 yılı yapımı biyografik sinema filmi.

**İkinci Dünya Savaşı'nın hemen başında oluşturulan ilk partizan müfrezelerinden birinin komutanı Sidor Artyomyeviç Kovpak'ın mücadelesini anlatan, rejisör Timofey Levçuk tarafından 1973, 1975, 1976 yıllarında çekilmiş üçleme.

"Git buradan komutan! Saçların ağarmış olsa da sen yaşıyorsun. Benim oğlumsa toprağın altında. Oğlum henüz daha bir defa bile tıraş olmamıştı," dedi.

Kısa bir süre önce Etiyopya'da savaşmış bir arkadaşım öldü. Oradaki sıcakta böbrekleri iflas etti. Öğrendiği her şey de onunla birlikte mezara gitti. Başka bir arkadaşım da Vietnam'a nasıl gönderildiğini anlatmıştı. Angola'ya, Mısır'a, bin dokuz yüz elli altıda Macaristan'a, bin dokuz yüz yetmiş sekizde Çekoslovakya'ya gönderilenlerle de karşılaştım... Aramızda konuştuk... Şimdilerde hepsi kır evlerinde turp yetiştiriyorlar, balık avlıyorlar. Bense artık bir emekliyim. Malulen. Kâbil'deki hastanede ciğerimin birini aldılar. Şimdi ise diğeri tekliyor... Ama her şeye rağmen ritmi arttırmam gerekli! Oyalanmak için bir şeyler yapmam lazım! Hmelnitskiy yakınlarında bir hastane olduğunu, o hastanede de ailelerinin reddettiği ve kendileri eve dönmek istemeyen, Afganistan'da savaşmış gençlerin yattığını öğrendim. Orada yatan bir delikanlı bana şöyle yazmış: "Burada yatıyorum, kollarım ve bacaklarım yok... Sabahleyin uyandığımda bir insan mı yoksa bir hayvan mı, kim olduğumu bilemiyorum. Başka bir zaman miyavlamak veya havlamak istiyorum. Dişlerimi sıkıyorum..." O delikanlının yanına gitmek istiyorum... Kendime oyalanacak bir şey arıyorum...

Bana ritim gerekiyor, hem de kavgaya atılmak için ritim... Ama kiminle kavga edeceğimi bilmiyorum. Artık gençlerin arasında durup onlara "Biz en iyiyiz, biz en adaletliyiz," diye ajitasyon çekemem. Ancak öyle olmayı istediğimiz konusunda sizi temin ederim. Ama olmadı, yapamadık, başaramadık. Neden olmadığı ise başka bir soru. Yine neden olmadı?..

Binbaşı, tabur komutanı

– Vatanımıza karşı alnımız ak...

Ben vatan borcumu dürüst bir şekilde yerine getirdim. Şimdi siz burada ne söylerseniz söyleyin... Ne derseniz deyin, neyi eleştirirseniz eleştirin. Peki, vatan borcu, vazife gibi kavram ve duyguları ne yapacağız? Vatan sizin için boş bir söz mü? Lalettayin bir kelime mi? Bizim alnımız ak...

Orada ele geçirdiğimiz neydi, oradan ne getirdik? "200 kodlu yükü" – yani içinde yoldaşlarımızın yattığı tabutları mı? Ne elde ettik? Hepatitten koleraya kadar hastalıklar, yaralanmalar, sakatlıklar mı? Hiçbir şeyden pişman değilim. Ben kardeş Afgan halkına yardım ettim. Buna inanıyorum! Orada benimle birlikte, benim yanımda olan insanlar da içten ve dürüst çocuklardı. Onlar da o topraklara, "yanlış bir savaşın" "yanlış cephenin askerleri" olarak değil, iyi niyetle, yardımcı olmak için gelmişlerdi. Birileri ise bizi saf "aptallar", boş yere harcanan askerler olarak görmek istiyor. Neden? Amaçları ne? Gerçeği mi arıyorlar? Ama İncil'deki meseli hatırlayın. Hatırlıyor musunuz, Pontius Pilatus kendisini sorguya çekerken İsa ona şöyle cevap verir:

"Ben hakikate şahitlik etmek için doğdum ve bu dünyaya geldim."

Pilatus yeniden sorar:

"Hakikat nedir?"

Soru cevapsız kalır...

Benim kendi hakikatim var... Kendimin! Belki de, kendi safdil inancımızda, bozulmamışçasına temizdik. Bizler sanıyorduk ki, iktidara gelen yeni yönetim halka toprak verecek ve herkes de büyük bir mutlulukla o toprakları alacak. Ve birden gördük ki, köylü o toprakları almıyor! Sen kim oluyorsun da Allah'ın olan toprakları dağıtıyorsun, diye düşünüyor. Allah ölçüp biçer ve dağıtır. Biz sandık ki, orada zirai donanım istasyonları kuracağız, Afgan köylüsüne traktörler, biçerdöverler vereceğiz ve hayatları tümden değişecek. İnsanlar değişecek.

Ve birden gördük ki, o köylüler zirai donanım istasyonlarını kırıp döküp yok ediyorlar. Bizim verdiğimiz traktörleri sanki tankmışlar gibi havaya uçuruyorlar. Biz, uzay çağında Tanrı'yı düşünmenin komik olduğunu sanıyorduk. Saçma! Biz uzaya bir Afganlıyı göndermiştik... Hani, işte bakın, kozmonotunuz inandığınız Allah'ın olduğu yerde der gibi. Ve birden anladık ki, onların düşünceleri medeniyetten etkilenmiyor... Sonsuzlukla savaşılabilir mi? Oysa biz ne ummuştuk, orada ne bulduk! Ama işte böyle oldu... Oldu... Ve bu, hayatımızın önemli, özel bir kısmı... Ve ben o kısmı yüreğimde muhafaza ediyorum, onu yok etmek istemiyorum. Ve kirletilmesine de izin vermeyeceğim. Bizler orada, çarpışmalarda birbirimizin önüne geçtik. Hele bir deneyin bakalım, başka birinin önüne kendinizi siper edin! Bu hiçbir zaman unutulmaz. Peki ya bu? Eve geri dönüşüm... Eve "sürpriz" yaparak dönmek istedim ama annem çok korktu. Telefon ettim:

"Anne, benim, sağım ve şu anda havaalanındayım. Telefonun öbür ucunda ise ahize yere düştü."

Size orada savaşı kaybettiğimizi kim söyledi? Biz savaşı burada, evimizde kaybettik. Sovyetler'de. Oysa ne kadar hoş bir biçimde yurda dönebilirdik... Güneş yanığı, tunçtan tenlerimizle... Pek çok şey yaşamış, öğrenmiş olarak... Ama buna izin verilmedi... Bize burada haklarımız verilmedi, iş verilmedi. Her sabah (ölen askerler – enternasyonalistler için dikilecek anıtın yerindeki) dikili taşa birileri "Anıtı şehrin merkezine değil, Genel Kurmay'ın önüne dikin..." yazan pankartlar asıyor. On sekiz yaşındaki kuzenim askere gitmek istemiyor: "Orada birilerinin aptalca ya da canice emirlerini mi yerine getireceğim? Katil mi olacağım?" diyor. Benim almış olduğum nişanlara yan yan bakıyor... Oysa ben onun yaşındayken, dedem kutlamalara gitmek için almış olduğu nişan ve madalyaları göğsüne taktığı ceketini giydiğinde, kalbim coşkudan duracak gibi olurdu. Biz orada savaşırken dünya değişmiş...

"Hakikat nedir?"

Bizim oturduğumuz beş katlı apartmanda yaşlı bir kadın yaşıyor. Kendisi doktor. Yetmiş beş yaşında. Günümüzde yazılan onca makale, ifşaat ve atılan nutuklardan... üzerimize yağan tüm bu "hakikatlerden" sonra kadıncağız kafayı yedi... Televizyonu açıp da Gorbaçov'un konuştuğunu duyunca oturduğu birinci katın penceresini açıyor ve avazı çıktığı kadar "Yaşasın Stalin!", "Yaşasın İnsanlığın Aydınlık Geleceği Komünizm!" diye bağırıyor. Kendisini her sabah görüyorum... Kimse kendisine bir şey yapmıyor, kimseye bir zararı yok... Oysa bazen ben dehşete kapılıyorum...

Ama vatanımızın önünde bizim alnımız ak...

Topçu er

– Kapı çaldı... Koştum baktım, kimse yok. İçim cız etti: Yoksa oğlum mu geldi?

İki gün sonra kapıya askeri görevliler geldi.

"Yoksa oğluma bir şey mi oldu?"

"Evet!"

Bir ölüm sessizliği çöktü. Antrede dizlerimin üzerine yığıldım:

"Tanrım! Tanrım! Yüce Tanrım!"

Masanın üzerinde tamamlanmamış, yarım kalmış mektubum duruyordu:

Merhaba oğulcuğum!

Mektubunu okudum ve çok mutlu oldum. Yazdığın mektupta hiç gramer hatası yapmamışsın. Bir öncekinde olduğu gibi sadece iki tane sözdizimi hatası vardı: "Bence" giriş sözüdür, "gibi" bağlacı ise zordur. "Babamın söylediği gibi yapacağım" cümlesinde "babamın" sözcüğünden sonra virgül koyman gerekmez. *İkinci cümlede, "Bence benim adıma utanmanız gerekmeyecek" ifadesinde ise "bence"den sonra virgül gerekir. Annene gücenme.*

Afganistan sıcaktır oğulcuğum. Kendine dikkat et, üşütme. Hep üşütürsün...

Mezarlıkta herkes susuyordu, çok kalabalıktı ama kimse konuşmuyordu. Elimde bir tornavidayla duruyordum, kimse elimdeki tornavidayı alamadı:

"İzin verin tabutu açayım... Bırakın çocuğumun yüzünü göreyim..." Çinko tabutu tornavidayla açmak istemiştim.

Eşim intihar etmeye kalktı: "Artık yaşamak istemiyorum. Bağışla beni karıcığım ama artık yaşamak istemiyorum." İkna ettim onu:

"Mezarının başına bir anıt dikmeli, karolarla kaplamalıyız."

Kocam uyuyamıyordu. Sürekli şöyle diyordu:

"Uyumak için yatıyorum, hemen oğlum geliyor gözlerimin önüne, öpüyor, sarılıyor bana."

Eski geleneklere göre bir somun ekmeği cenazeden sonraki kırk gün boyunca sakladım... Üç hafta sonra parça parça ufalandı. Bu, ailenin dağılacağına delaletti...

Evin her yerine oğlumun resimlerini astım. Bu bana iyi, oysa eşime çok zor geliyordu:

"Kaldır bu resimleri. Oradan bana bakıyor," diyordu.

Mezarına bir anıt yaptırdık. Güzel, pahalı bir mermerden. Oğlumuzun düğünü için biriktirdiğimiz parayı o anıtı yaptırmak için harcadık. Mezarını kırmızı karolarla kapladık, üzerine kırmızı yıldız çiçekleri diktik. Eşim mezarın çevresindeki çitleri kırmızıya boyadı ve:

"Her şeyi yaptım. Oğlum artık bize gücenmez," dedi.

Ertesi sabah beni işe yolcu etti. Vedalaştı. Vardiyam bitip de eve geldiğimde bir de bakarım ki, mutfakta kendini asmış, tam da sevgili oğlumun resminin tam karşısında.

"Tanrım! Tanrım! Yüce Tanrım!"

Şimdi siz bana söyleyin, onlar kahraman mı değil mi? Ne için ben bu acılara katlanıyorum? Bu acıya katlanabilmeme ne

yardımcı olabilir? Bir keresinde şöyle düşünmüştüm: Kahramanlar! Mezarlıkta tek oğlum yatmıyor... Yüzlercesi yatıyor. Şehir mezarlığında yan yana yatıyorlar... Her bayramda mezarlıkta askerler tarafından askeri havai fişek gösterisi düzenleniyor, tören konuşmaları yapılıyor. Mezarlara çiçekler bırakılıyor. Piyoner teşkilatına kabul işlemlerini ve törenlerini orada düzenliyorlar... Zaman zaman, aslında bir komünist olsam da, hükümeti, partiyi, iktidarı lanetliyorum... Ama bilmek istiyorum: Neden? Neden benim oğlum çinko tabutta? Kendi kendimi lanetliyorum... Ben Rus edebiyatı öğretmeniyim. Ben kendim oğluma öğrettim: "Oğulcuğum, borç borçtur. Ödemek gerekir." Herkese lanet okuyorum, sonra da sabahleyin mezarının başına gidip af diliyorum:

"Özür dilerim evladım, böyle konuştuğum için... Özür dilerim..."

Anne

– Ondan mektup aldım: "Eğer benden mektup almazsan merak etme. Eski adresime göndermeye devam et," diye yazıyordu. Ardından iki aylık bir sessizlik. Onun Afganistan'da olabileceği aklıma bile gelmedi. Bavulumu topladım ve yanına, yeni görev yerine gitmek için hazırlandım...

Güneşlendiğini, balık tuttuğunu yazıyordu. Bir fotoğraf göndermişti: Eşeğin üzerinde oturmuş, dizleri kuma değiyordu. İlk defa izne gelinceye kadar hiçbir şey fark etmemiştim. Buraya geldiğinde itiraf etmişti: Savaştan geliyordu... Bir arkadaşı ölmüştü. Eskiden kızımızla pek fazla ilgilenmezdi, babalık duygusu pek gelişmemişti, belki kızımızın henüz çok küçük olmasındandı. Oysa izne geldiğinde saatlerce oturup kızını seyrediyordu, gözlerinde öyle bir hüzün vardı ki, beni korkutuyordu. Sabahları kalkıyor ve kızını yuvaya götürüyor-

du. Omuzlarına oturtup öyle taşımaya bayılıyordu. Kostroma'da yaşıyorduk, güzel bir şehirdir. Akşam olunca yine bizzat yuvadan alıyordu. Sinemaya, tiyatroya gidiyorduk ama en çok evde oturmayı, televizyon seyretmeyi ve sohbet etmeyi seviyordu.

Sevgisinde açgözlü olmuştu. İşe gittiğim ya da mutfakta yemek hazırladığım zamanlara acıyordu: "Yanımda dur. Köftesiz de idare edebiliriz. Ben daha buradayken işinden izin al," diyordu. Geri dönüş günü geldiğinde bilerek uçağı kaçırdı, çünkü böylece iki gün daha beraber olabilecektik.

Son gecemizde... Öyle mükemmeldi ki, ağlamaktan alıkoyamamıştım kendimi... Ben ağlıyordum, o ise susuyordu, sadece bakıp duruyordu bana. Sonra şöyle dedi:

"Tamarka, eğer hayatına başka biri girerse, bunu unutma."

Ben de:

"Sen aklını mı kaçırdın? Seni hiçbir zaman öldüremeyecekler! Seni o kadar çok seviyorum ki, seni asla öldüremezler," dedim.

Güldü.

Başka çocuk istememişti:

"Döndükten sonra doğurursun... Yalnız başına onlarla ne yaparsın?"

Beklemeyi öğrendim. Bir cenaze aracı görecek olsam kendimi çok kötü hissediyordum, bağırıp ağlamaya hazır oluyordum. Eve koşuyordum, eğer evde asılı bir ikon olsaydı dizlerimin üzerine çöker şöyle dua ederdim: "Onu koruyun! Koruyun!"

O gün sinemaya gitmiştim... Beyaz perdeye bakıyordum ama hiçbir şey görmüyordum. İçimde anlamsız bir huzursuzluk vardı. Sanki beni bir yerlerde bekliyorlardı, bir yerlere gitmem gerekiyordu. Filmin sonunu zor getirdim. Sonradan öğrendiğim kadarıyla o sırada çarpışmadaymış...

Aradan geçen bir hafta boyunca da hiçbir şeyden haberim olmadı. Hatta o süre içinde ondan iki tane de mektup aldım. Genellikle ondan mektup aldığımda mutlu olur, onları öperdim, oysa bu defa sinirlenmiştim ve "Seni daha ne kadar bekleyeceğim?!" demiştim.

Dokuzuncu gün, saat sabah beşte bir telgraf geldi, öylesine, kapımın altından atılmıştı. Telgraf onun ailesinden geliyordu: "Derhal gel. Petya öldü." Oracıkta bağırmışım. Çocuğu uyandırmışım. Ne yapmalıydım? Nereye gitmeliydim? Param yoktu. Tam da o gün diploması gelecekti. Kızımı kırmızı bir battaniyeye sardığımı ve yola çıktığımı hatırlıyorum. Çok erken olduğundan otobüsler henüz işlemiyordu. Bir taksi durdurdum.

"Havaalanı," dedim taksiciye.

"Park yerine gidiyorum," dedi ve camı kapattı.

"Eşim Afganistan'da öldü..." dedim.

Sessizce arabadan indi, arabaya binmeme yardım etti. Önce bir kız arkadaşıma uğradık, ondan borç para aldım. Havaalanına gittik ama Moskova'ya bilet bulamadım, çantamın içinden telgrafı çıkartıp göstermek bana korkunç geliyordu. Belki doğru değildir? Belki bir hata olmuştur? Ya hataysa... En önemlisi de bunu yüksek sesle telaffuz etmek korkunçtu... Ağladım, herkes bana baktı. Sonunda beni "mısır koçanına"* bindirip Moskova'ya gönderdiler. Oradan da geceleyin Minsk'e uçtum. Oradan tekrar Starıye Dorogi'ye gitmem lazım. Taksiciler almak istemiyorlar, Minsk'ten yüz elli kilometre uzaklıkta çünkü. Rica ediyorum. Yalvarıyorum. Bir tanesi kabul etti:

* An-2: Tarımda, sportif amaçla ve ulaşım için kullanılan tek pervaneli, tek motorlu yolcu uçağı. Pek çok An-2 uçağı kırk yıldan uzun zamandır uçmaktadır. Bazılarının uçuş saati 20 bin saate ulaşmaktadır.

"Elli ruble ver, götüreyim" dedi. Üzerimde kalan bütün parayı verdim.

İki saatte eve vardım. Herkes ağlıyordu.

"Belki doğru değildir," dedim.

"Doğru, Tamara. Doğru," dediler.

Sabahleyin askerlik şubesine gittik. Bize "askeri" bir cevap verdiler: "Getirildiği zaman biz size haber veririz." İki gün daha bekledik. Minsk'e telefon ettik: "Buraya gelin ve cenazenizi alın," dediler. Gittik, Bölge Askerlik Komitesi'nden bize: "Bir hata olmuş, cenazenizi Baranoviçi'ye göndermişler," dediler. Baranoviçi'ye kadar bir yüz kilometre daha gitmemiz gerekiyordu. Otobüsümüzün benzini yoktu. Baranoviçi havaalanında hiçbir yetkili yoktu, zira iş günü sona ermişti. Bankoda bir nöbetçi oturuyordu:

"Biz geldik, dedik."

"İşte orada (eliyle göstererek) bir sandık var. Eğer sizinkiyse alın, gidin," dedi bize.

Yerde kir içinde bir sandık duruyordu, üzerine tebeşirle "Üsteğmen Dovnar" yazılmıştı. Tabutun üzerindeki küçük pencerenin olduğu yerdeki levhayı söküp attım: Yüzünde herhangi bir yara-bere görünmüyordu ama sakalı uzamış bir haldeydi ve hiç kimse onu yıkamamıştı, tabut da küçük gelmişti. Koku... Tahammül edilemez bir koku yayılıyordu... Üzerine eğilmek, öpmek imkânsızdı... İşte kocamı bana bu şekilde geri verdiler...

Bir zamanlar en değerli, en sevgili varlığım olan insanın önünde diz çöktüm.

Bu tabut Minsk bölgesi, Starodorojskiy ilçesi, Yazıl köyüne gelen ilk tabuttu. Hatırlıyorum da, insanların gözlerinde sadece dehşet vardı. Hiç kimse neler olup bittiğini anlamıyordu. Kızımı vedalaşmak üzere götürdüm, henüz daha dört buçuk yaşındaydı. Birden bağırmaya başladı: "Babam kapkara...

Korkuyorum... Babam kapkara..." Tabutu mezara indirdiler. Tabutu mezara indirdikleri ipleri daha toplamaya vakit bulamadan birden korkunç bir gök gürültüsü duyuldu ve dolu yağmaya başladı. Dolu, çiçek açmış leylakların altındaki beyaz çakıl taşları gibiydi ve ayaklarımızın altında gıcırdıyordu. Doğa bile karşıydı. Uzunca bir süre doğduğu evden ayrılamadım, çünkü onun ruhu vardı bu evde... Annesi ve babası... Eşyaları: masası, okul çantası, bisikleti... Hepsine tek tek sarıldım... Eşyalarını elime aldım... Evdeki herkes susuyordu. Annesinin benden nefret ettiğini düşünüyordum: Ne de olsa ben yaşıyordum ama onun oğlu yoktu, ben yeniden evlenebilirdim, onun oğluysa bir daha geri gelmeyecekti. Kayınvalidem iyi bir kadındı ama o günlerde aklı hiç yerinde değildi. Bakışları donuklaşmış, ağırlaşmıştı... Şimdilerde bana "Tamara, evlen yeniden," diyor. O sıralardaysa onunla göz göze gelmekten korkuyordum. Babası ise neredeyse aklını kaçırmıştı: "Böyle bir delikanlının canını aldılar! Onu öldürdüler!" diyordu sürekli olarak. Kendisini kayınvalidemle birlikte Petya'ya nişan verildiği... Afganistan'ın, güney sınırlarımızın korunmasının gerekli olduğu konusunda ikna etmeye çalıştık. Ama o bizi dinlemiyordu: "Alçaklar! Alçaklar!" diye sövüyordu.

Zaman geçtikçe benim için çok daha zor olmaya başlamıştı... En korkuncu... artık beklemem gerekmediği, bekleyecek kimsemin olmadığı düşüncesine alışmaktı. Ama yine de uzun süre bekledim... Sabahleyin gördüğüm kâbuslardan dolayı sırılsıklam olmuş vaziyette kalkıyordum: "Petya geliyor ama bizi bulamıyordu, çünkü biz Oleska'yla birlikte başka bir yerde yaşıyorduk." Artık yalnız olduğumu ve bundan sonra da yalnız olacağımı bir türlü aklım almıyordu. Günde üç defa posta kutuma bakıyordum... Sadece benim yazdığım ama onun eline geçmeyen mektuplarım geri geldi, üzerlerinde "Adreste bulunamadı" damgasıyla... Bayramlardan nefret etmeye başladım.

Misafirliğe gitmeyi kestim. Sadece anılarım kalmıştı bana... En güzel anılar... İlk anımız...

Tanıştığımız ilk gün hemen dans etmiştik... İkinci gün parkta dolaşmıştık. Tanışmamızın üçüncü günündeyse bana evlenme teklif etmişti. Ben başkasıyla nişanlıydım, hatta evlenme dilekçemizi nikâh dairesine vermiştik bile. Bunu ona söyledim. Kaldığı şehre döndü ve bana bir mektup yolladı. Boş bir sayfanın tamamına büyük harflerle "A-A-A-A-A! A-U-U-U!!" diye yazmıştı. Ocakta yeniden geleceğini ve evleneceğimizi yazıyordu. Bense ocakta evlenmek istemediğimi, baharda, nikâh sarayında düğün yapmayı istediğimi söyledim, müzik ve çiçekler eşliğinde...

Kışın ve benim köyümde evlendik. Komik ve alelacele. Fal bakılan Epifani yortusu* günü bir rüya görmüş ve sabahında anneme anlatmıştım:

"Anne, rüyamda yakışıklı bir delikanlı gördüm. Bir köprünün üzerinde duruyordu ve beni çağırıyordu. Üzerinde askeri üniforma vardı. Ama ben ona yaklaştığımda o benden uzaklaşmaya başladı, uzaklaştı ve hepten gözden kayboldu."

"Askerle evlenme, sonra yalnız kalırsın," dedi annem.

Petya sadece iki günlüğüne gelmişti.

"Hadi, nikâh dairesine gidelim!!" dedi daha eşikteyken.

Köy Sovyeti'nde şöyle bir yüzümüze baktılar:

"Ne diye iki ay bekleyeceksiniz? Gidin konyakları hazırlayın."

Bir saat sonra karıkoca olmuştuk. Dışarıda kar fırtınası vardı.

"Genç karını hangi taksiyle götüreceksin?" diye sormuşlardı.

*Ortodoksların Hz. İsa'nın vaftiz edildiği gün olarak kabul ettikleri Ocak ayının 6. günü.

"Şimdi hallediyorum!" diyerek elini kaldırmış ve oradan geçmekte olan "Belarus" marka traktörü durdurmuştu.

Yıllarca rüyamda ilk karşılaşmamızı gördüm. Traktörün üzerinde gidiyoruz. Traktörü kullanan korna çalıyor, bizse öpüşüyoruz. Onun olmadığı sekiz yıldır... Sekiz yıldır sık sık bu rüyayı görüyorum... Rüyamda sürekli ona yalvarıyorum: "Yeniden evlen benimle." O beni itiyor: "Hayır! Hayır!" Sadece benim kocam olduğu için ona acımıyorum. Çok iyi bir adamdı! Çok yakışıklı bir erkekti! İriyarı, güçlü biriydi. Yolda giderken insanlar dönüp bana değil ona bakarlardı. Ondan bir erkek çocuk doğurmadığıma yanıyorum. Oysa doğurabilirdim... Ben istedim... Ama o korktu...

İkinci defa izne gelmişti... Telgraf çekmeden gelmişti. Habersiz. Ev kilitliydi, bir kız arkadaşımın doğum günü kutlamasına gitmiştim... Kapıyı açmış: Müzik çalıyor, herkes gülüşüyormuş... Bir taburenin üzerine oturmuş ve ağlamış... Her gün beni işten almaya gelirdi: "Çalıştığın yere gelirken dizlerim titriyor sanki, seninle randevuya geliyormuşum gibi," derdi. Nasıl nehre yüzmeye gittiğimizi, nasıl güneşlendiğimizi hatırlıyorum. Nehrin kıyısına otururduk, ateş yakardık:

"Biliyor musun, başkasının ülkesi için ölmeyi hiç mi hiç istemiyorum," derdi.

Gece olunca da:

"Tamarka, benden sonra başka biriyle evlenme," derdi.

"Neden böyle konuşuyorsun?" derdim ona.

"Çünkü seni çok seviyorum. Ve başka biriyle birlikte olmanı tahayyül bile edemiyorum..."

Sayılı günler çabucak geçti... Öyle bir duygu sarmıştı ki bizi... Hatta daha fazla baş başa kalabilmek için kızımızı komşuya bırakıyorduk. O duygu bir önsezi değil, daha çok bir gölgeydi... Bir gölge peyda olmuştu... Altı ayı kalmıştı... Sovyetler'e dönmeye hazırlanıyordu.

Bazen çok uzun zamandır yaşadığım duygusuna kapılıyorum, oysa anılar hep aynı anılar. Hepsini ezberledim.

Kızım daha küçüktü, bir gün yuvadan eve döndüğünde:

"Bugün babalarımızdan bahsettik. Ben, babamın asker olduğunu söyledim," dedi.

"Neden?"

"Ama onlar babamın olup olmadığını sormadılar. Sadece baban ne iş yapıyor diye sordular."

Artık büyüdü. Şimdi herhangi bir şey yüzünden ona kızdığımda bana:

"Anacığım, yeniden evlen..." diye nasihat ediyor bana.

"Nasıl bir baba isterdin?" diye sorduğumda:

"Kendi babamı isterim," diye cevap veriyor.

"Kendi baban olamayacağına göre, nasıl bir baba olsun?"

"O zaman babama benzeyen biri olsun..."

Dul kaldığımda yirmi dört yaşındaydım. İlk aylarda yanıma bir erkek yaklaşacak olsa hemen onunla evlenebilirdim. Aklımı kaçıracaktım. Nasıl kurtulacağımı bilemiyordum. Etrafımda ise yaşam devam ediyordu: Kimileri kır evi yaptırıyor, kimileri araba satın alıyor, kimininse yeni bir dairesi var, o daire için halı almak lazım, mutfak için ocak, güzel duvar kâğıtları... Diğer insanların sürdürdükleri normal hayat... Peki ya ben? Bense kumdaki balık misali hava yutuyordum. Çörek yapmaya, güzel bir elbise giymeye elim varmıyordu... Benim evimde bayram kutlaması mı olurmuş? Bin dokuz yüz kırk birde ve kırk ikide ülkenin her yerinde, herkesin evinde bir acı vardı. Herkes bir yakınını kaybetmişti. Neden kayıp verdiğini biliyordu insanlar. Kadınlar hep bir ağızdan ağlaşırlardı. Çalıştığım aşçılık meslek okulunda yüz kişi çalışıyoruz. Eşini savaşta kaybeden bir tek ben varım, diğerleri sadece bu gibi olayları gazetelerde okuyorlar. İlk defa televizyonda Afganistan'ın bizim utancımız olduğunu söylediklerini duyduğumda ekranı kırmak istedim. İşte o gün eşimi ikinci defa gömdüm.

Beş yıl onu canlı olarak sevdim ve sekiz yıldır da ölü olarak seviyorum. Belki de aklımı kaçırmışımdır... Onu seviyorum...

Eş

– Bizi Semerkant'a getirdiler...

İki tane çadır vardı, birinde üzerimizdeki tüm sivil giysileri attık, içimizden birkaçı akıl edip gelirken yolda kabanlarını, süveterlerini satmayı ve uğurlama ve vedalaşma için şarap satın almayı becermişti. Diğer çadırda ise modası geçmiş askeri giysiler (bin dokuz yüz kırk beşten kalma asker gömlekleri ve çizmeler) veriliyordu. O çizmeleri sıcağa alışık olan zenciye göstersen düşer bayılır. Az gelişmiş Afrika ülkelerinin askerleri ince botlar, kabanlar, pantolon ve kep giyerler, oysa bizler kırk derece sıcakta şarkı söyleye söyleye, o çizmelerin içinde ayaklarımız pişe pişe inşaat yapıyorduk. İlk hafta soğutma tesisine gelen cam kavanoz ve şişeleri boşalttık. Alışveriş noktasında limonata dolu sandıkları taşıdık. Bizi subayların evlerine yolluyorlardı, o evlerden birinde ben tuğla döşedim. İki haftaya yakın domuz ahırında çatı kapladım: Bir şişe içkiye üç levha kayrak taşı çakıyorsun, iki tane yapıştırıyorsun. Tahta levhaları metresi bir rubleye çakıyorduk. Yemin töreninden önce sadece iki defa poligona götürdüler bizi. İlkinde dokuz mermi verdiler, ikinci defa gittiğimizde de el bombası attık.

Talim yaptığımız meydanda dizildik ve emirler okundu: "Uluslararası dayanışma görevinizi yerine getirmek üzere Demokratik Afganistan Cumhuriyeti'ne gönderiliyorsunuz. Gitmek istemeyen varsa iki adım öne çıksın"." Üç kişi çıktı. Birlik komutanı bunu sırf askerin ruh halini kontrol etmek amacıyla söylemiş olduğunu bildirerek o üç kişiyi gerisingeri sıraya döndürdü. İki gün yetecek kadar kumanya ve bir de deri kemer verip yola çıkarttılar bizi. İşte böyle... Ben üzülmedim.

Bu benim için yurtdışına çıkabilmenin yegâne yoluydu. Evet işte... Yani gerçekten öyleydi... Kesinlikle... Oradan teyp ve deri bond çanta getirebileceğimi ümit ediyordum. O zamana kadar hayatımda hiç ilginç bir şey olmamıştı. Sıkıcı bir hayatım vardı. O devasa uçak İl-76'yla uçtuk... İlk defa... İlk defa uçağa biniyordum! Uçağın penceresinden dağları... insanların olmadığı ıssız çölü... gördüm. Biz Pskovlular sadece çayırları ve ormanları biliriz. Şindand'a indi uçak. Günü ve ayı hâlâ hatırlıyorum: On Dokuz Aralık Bin Dokuz Yüz Seksen...

Bana şöyle bir baktılar:

"Boy bir seksen... Keşif bölüğüne... Keşif bölüğünde böyleleri gerekli..."

Şindand'tan Herat'a gönderildim. Orada da inşaat işleri. Bir poligon inşa ettik. Toprağı kazdık, temelin altına yerleştirmek üzere taş taşıdık. Çatıyı kayrak taşlarıyla kapladım, marangozluk yaptım. Hatta içimizden bazıları ilk çatışmaya girinceye kadar hiç ateş dahi etmedi. Sürekli karnımız açtı. Mutfakta elli litrelik iki karavana vardı. Birinde başlangıç olarak çorba niyetine duru suyun içinde yüzen lahana, et desen yok gibi bir şey, ikinci karavanada ise asıl yemek olarak kurutulmuş patates veya yağsız nemse arpası olurdu. Dört kişiye bir uskumru konservesi verilirdi. Kutunun üzerindeki etikette üretim tarihinin bin dokuz yüz elli altı, raf ömrünün ise bir buçuk yıl olduğu yazıyordu. Orada geçirdiğim bir buçuk yıl boyunca sadece yaralandığım zaman yemek yemek istememiştim. Normalde sürekli olarak karnını doyurmak için ne bulmalı, nereden elde etmeli, ne çalmalı, diye düşünüp dururduk. Afganların bahçelerine girerdik, onlar da bize ateş ederlerdi. Mayına basabilirdin. Ama canımız öylesine elma, armut veya herhangi bir meyve çekerdi ki. Ailelerimizden limon tuzu isterdik, onlar da mektupların içine koyup gönderirlerdi. Limon tuzunu suda eritir ve içerdik. Ekşi olurdu. Kendi elimizle midelerimizi mahvettik.

İlk muharebe öncesinde... Hoparlörden Sovyetler Birliği marşını çalmaya başladılar... Siyasi işlerden sorumlu komutan yardımcısı konuştu. O konuşmadan aklımda kalan, dünya emperyalizminin uyumadığı ve evde bizi kahramanlar olarak dönmemizi bekledikleriydi.

Birisini öldürmenin nasıl bir şey olduğunu hayal bile edemiyordum. Askere gitmeden önce bisiklet sporuyla uğraşıyordum, vücut yapmıştım, kaslarım çok gelişmişti, herkes benden korkardı, kimse bana bulaşmazdı. Bıçaklı, kan akıtılan tek bir kavga bile görmemiştim. Burada ise bir yerden bir yere zırhlı taşıyıcılarla gidiyorduk. Buraya gelmeden önce bizi Şindand'dan Herat'a kadar otobüsle getirmişlerdi, bir kere de garnizondan dışarıya ZiL* ile çıkmıştım. Çelik yelekle, silahla ve yenimizi dirseklerimize kadar sıvamış halde dolaşıyorduk... Yeni, daha önce tanışmadığımız bir duygu vardı içimizde. Bu duyguda iktidar ve güç sahibi olma ve kendi güvenliğini sağlama vardı. Yola çıktıktan kısa süre sonra köyler küçüldü, sulama kanalları ufaldı, ağaçlar seyrekleşti. Yarım saat sonra öyle sakinleşmiştim ki, kendimi bir turist gibi hissediyordum. Gözlerimin önündeki yabancı, egzotik bir ülkeydi! Ağaçlar, kuşlar, çiçekler değişikti. Dikeni ilk defa orada görüyordum. Ve savaşı unutmuştum.

Bir su kanalından ve tonlarca metali çektiği için çok şaşırdığım küçük, topraktan yapılmış bir köprüden geçtik. Birden bir patlama oldu, öndeki zırhlı taşıyıcı bomba atarla vuruldu. Birden, tanıdığım çocukları karga tulumba taşıdıklarını gördüm... Birinin başı yoktu... Karton hedef kâğıdı gibi... Etrafa eller kollar dağılmıştı... İnsanın bilinci bu yeni ve korkunç

*Zavod imeni Lihaçova (ZiL). Merkezi Moskova'da yer alan, Sovyetler Birliği'nin en eski (1916) kamyon ve ağır araç üreticisi.

yaşama hemen adapte olamıyor... Bir emir duyduk: "Havan toplarını hazırla." Havan toplarına "vasilki" (mavi kantaron) derdik, dakikada yüz yirmi atış yaparlardı. Bütün topları ateşin açıldığı köye attık, her bir eve birkaç tane top mermisi gönderdik. Çarpışmadan sonra ölenleri parçalar halinde bir yere topladık. Parçaları çelik yeleklerden kazıyıp çıkarttık. Künyeleri yoktu, yere branda bezi serdik, kardeş (toplu) mezarı yaptık... Kimin bacağı, kimin kafatası parçası, bulabilirsen bul bakalım... Bizlere künye verilmemişti... Bakarsın yabancı birinin eline geçer diye... Ad, soyadı, adres... Kuma yazmışsın gibi: "Benim adresim ne ev ne sokak, bizim adresimiz Sovyetler Birliği..." İşte böyle!

Dönerken hiçbirimiz konuşmuyorduk. Bizler sıradan insanlardık, öldürmeye alışkın değildik. Birliğe gelince sakinleştik. Yemek yedik. Silahlarımızı temizledik. Ondan sonra konuşmaya başladık.

"Kapı kasası dikmesi çakar mısın?"* diye önerdi "dedeler".

"İstemiyorum."

Sonra bırakamam korkusuyla uyuşturucu içmek istemiyordum. Uyuşturucuya çok çabuk alışılıyor ama bırakmak için güçlü bir irade gerekiyordu. Sonra herkes içmeye başladı, aksi halde sinirlerin gerilip kopacak, ölüp gideceksin. Anayurt Savaşı'nda olduğu gibi yüz gram Narkomovskiye** olsaydı keşke. Bu savaşta öngörülmemişti... İçki yasağı vardı... Ama içinde bulunduğun gerginliği bir şekilde gidermen gerekiyordu...

---

* "Afgan" argosuyla içine uyuşturucu konmuş sigara teklif ediyorlar.

**1940 yılındaki Sovyet-Fin Savaşı sırasında Savunma Halk Komiseri (günümüzün Savunma Bakanı) K. Ye. Voroşilov'un askerin soğuk hava koşullarına (bölgede sıcaklıklar yer yer -40°C'yi buluyordu) dayanabilmesi için İ. V. Stalin'e yaptığı öneriyle asker ve komutanlara günde 100 gr. votka ve 50 gr domuz pastırması verilmesi kararı alınmıştır. Alınan bu kararla tankçılara bu normun iki katı, pilotlara ise 100 gr. konyak verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında da Temmuz 1941'den itibaren yine İ. V. Stalin'in kararnameyi onaylamasının ardından askere ve komutanlara 100 gr. içki verilmiştir.

Her şeyi unutman... Pilava, kaşaya* ot serpiştiriyorduk... Gözlerimiz cam gibi, kocaman açılırdı... Geceleyin kediler gibi iyi görürdük... Yarasa gibi hafiflerdi vücudumuz.

Keşif birliğindekiler düşmanı göğüs göğüse çarpışmada otomatik tüfekle değil, sessiz sedasız olması için Fin bıçağı ya da süngüyle öldürüyorlardı. Ben de nasıl yapıldığını kısa sürede öğrendim. İlk öldürdüğüm mü? Yakından kimi mi öldürmüştüm? Hatırlıyorum... Köye yaklaşmıştık, gece görüş dürbünüyle gördük ki, bir ağacın yanında küçük bir fenerin ışığı parıldıyor, bir tüfek duruyor ve bir adam da yeri kazıyor. Tüfeği yoldaşıma verdim, üzerine atlayabileceğim kadar bir mesafeye kadar sokuldum ve üzerine atlayarak yere yıktım. Bağırmasın diye de ağzına kafasındaki takkeyi tıkadım. Taşıması zor olduğu için yanımıza bıçak almamıştık. Yanımda konserve açarken kullandığım küçük cep bıçağım vardı. Bildiğiniz, sıradan çakı yani. Düşman yerde yatıyordu... Sakalından yapışıp başını kaldırdım ve gırtlağını kestim. İlk öldürmeden sonra... adeta ilk cinsel ilişkisini yaşadıktan sonraki gibi hissediyor insan kendini... Sarsıcı bir şey... Ama bu hali üzerimden çabuk attım. Ne de olsa ben bir köy çocuğuyum, tavuk, keçi kesmişliğim vardı. İşte böyle!

Kıdemli keşif eri olmuştum. Genellikle gece çıkardık göreve. Elinde bıçak, ağacın arkasında oturursun... Gelmeye başlarlar... En önde devriye olur, devriyeyi ortadan kaldırmak gerekir. Sırayla yapardık bu işi... Benim sıram geldiğinde... Devriye senin hizana geldiğinde biraz ilerlemesine izin verirsin ve arkasından saldırırsın, en önemlisi sol elinle kafasını tutmak ve gırtlağını yukarıya doğru kaldırmak gerekir ki bağıramasın. O sırada sağ elinle de bıçağı sırtına saplarsın... Karaciğerinin alt tarafına... Ve bir taraftan sokar diğer taraftan çıkarırsın... Sonra bir ganimet elde ettim. Bir Japon bıçağı, uzunluğu otuz

*Çeşitli tahıllarla, süt veya suyla yapılan lapa.

bir santimdi. İnsan vücuduna kolayca girerdi. Rakibin hiç kımıldayamadan yere düşer, bağıramaz bile. Alışıyorsun. Psikolojik açıdan teknik olarak gerçekleştirmekten daha kolaydı. Omurganın en üst kemiğine... kalbe... isabet ettirebilmek için karate öğrendim. Bükmek, bağlamak... En acıyan yeri... burun, kulaklar ve gözkapağının üstünü bulmak, tam oraya vurmak lazım. Bıçağı sokacağın yeri bilmek gerekir... Avluya dalıyorsun, iki kişi kapıda bekler, iki kişi avluya girer, geri kalanlarsa evin içine göz atar. Ne hoşuna gitmişse alırsın tabii...

Bir keresinde... Sinirlerim çok bozuktu... Köyü taradık. Genellikle kapıyı açarsın, girmeden önce el bombasını atarsın ki, içeriden yaylım ateşine tutulmayasın... Niye riske gireceksin, el bombasıyla daha güvenli. El bombasını attım ve içeri girdim. Yerde kadınlar yatıyor, puset yerine bir kutunun içinde... henüz süt emen bir bebek ve daha büyücek iki oğlan çocuğu...

Şimdi düşününce... Şimdi korkunç geliyor...

Eve geri döndüğümde iyi olmayı isterdim. Kör olarak döndüm evime. Bir kurşun iki gözümün birden retinasını uçurdu. Sol şakağımdan girdi, sağ şakağımdan çıktı. Şimdi sadece ışığı ve gölgeleri seçebiliyorum. İyi olamadım. Bazen birilerinin gırtlağına yapışma isteği geçiyor içimden... O insanları biliyorum... Kimin gırtlağına yapışmak gerektiğini... Bizim çocukların mezarlarının başucuna bir taş dikmek istemeyenlerin... Bize, savaşta yaralanmış olanlara "Sizi oraya ben göndermedim" diyerek daire vermek istemeyenlerin... Bizi yok sayanların... Bizler orada öldük, onlarsa savaşı sadece televizyondan seyrettiler. Temaşa! Onlar için savaş bir temaşaydı...

Gözlerim olmadan yaşamayı öğrendim... Şehri yalnız başıma geziyorum, metroya yalnız biniyorum, karşıdan karşıya yalnız geçiyorum. Yalnız başıma yemek yapıyorum, eşim bile şaşırıyor, zira ondan daha lezzetli yemekler yapıyorum. Eşimi

hiç görmedim ama nasıl birisi olduğunu biliyorum. Saçının rengini, burnunun, dudaklarının nasıl olduğunu... Ellerimle, vücudumla duyuyorum... Bedenim görüyor. Oğlumun nasıl olduğunu biliyorum... Küçükken onu kundakladım, yıkadım. Şimdi omzumda gezdiriyorum. Bazen gözlerin gerekli olmadığını düşünüyorum. Sizler de çok önemli bir olay olduğunda, kendinizi iyi hissettiğinizde gözlerinizi kapatıyorsunuz. Gözler bir ressama gerekli, çünkü onun mesleği o. Oysa ben dünyayı hissediyorum... Onu işitiyorum... Benim için söz, gözü olan birisine göre çok daha fazla anlama sahip. Söz ve çizgi. Sesler. Pek çoğu için ben her şeyi geride bırakmış bir insanım: Diyorlar ki, savaş görmüş delikanlı. Uzaya gidip geldikten sonraki Yuri Gagarin misali. Hayır, benim için en önemli şeyler daha önümde. Bunu biliyorum. İnsan vücuduna bir bisikletten daha fazla önem vermemeli, ben geçmişte bisikletçiydim, yarışlara katılırdım. Vücut iş yaptığımız bir alet, bir tezgâhtan daha fazlası değil. Mutlu ve özgür olabilirim... Gözlerim olmadan da... Şunu anladım ki, gözü olduğu halde görmeyen çok insan var. Gözlerim varken şimdikinden daha körmüşüm. Her şeyden arınmak istiyor insan. Bizi içine sürüklediklerı tüm bu pislikten. Tüm anılardan... Gecelerin nasıl dayanılmaz olduğunu bilemezsiniz. Üzerime dehşet çöküyor... Yeniden bıçakla birisinin üzerine atlıyorum... Neresine saplayacağımı ölçüyorum... İnsan vücudu yumuşaktır, insan bedeninin ne kadar yumuşak olduğunu hatırlıyorum... İşte böyle! İşte...

Geceler korkunç, çünkü görüyorum... Rüyada kör değilim ki...

Keşif bölüğünde er

– Bakmayın benim ufak tefek ve çelimsiz olduğuma... Ben oraya gittim... Oradan döndüm...

Zaman ilerledikçe "Sen asker değilsin ki, neden oraya git-

tin?" sorusuna cevap vermek benim için daha da zorlaşıyor. Oraya gittiğimde yirmi yedi yaşındaydım... Bütün kız arkadaşlarım evliydi, bense bekâr... Bir yıl kadar bir ilişki yaşamıştım ama o gidip bir başkasıyla evlenmişti. "Unut! Bizim orada olduğumuzu kimse bilmesin, tahmin etmesin diye sil aklından tüm bunları," diye yazmış bir kız arkadaşım. Hayır, aklımdan silmeyeceğim...

Yaşananları anlamak, kavramak istiyorum...

Biz daha oradayken kandırıldığımızı anlamıştık. Soru şu: "Bizi kandırmak niye böyle kolay?" Çünkü biz kendimiz kandırılmayı istiyoruz da ondan... Bilemiyorum, istiyor muyuz, yoksa istemiyor muyuz? Hangisi doğru? Uzun zamandır yalnız yaşıyorum, yakında konuşmayı da unutacağım. Sürekli susuyorum, konuşmuyorum. İtiraf edeyim... Erkek olsaydınız anlatmazdım size... Ama bir kadına anlatabilirim...

Bu savaşa ne kadar çok kadının gittiğini gördüğümde çok şaşırmıştım. Güzel kadınlar, çirkin kadınlar, genç ve çok genç olmayan kadınlar. Neşeli kadınlar, öfkeli kadınlar. Fırıncı, aşçı, garson, temizlikçi kadınlar... Hiç şüphesiz hepsinin bir beklentisi vardı, herkes para kazanmak istiyordu, belki de özel hayatını kurmayı. Belki mutluluğu arıyorlardı... Yazgılarının peşindeydiler. Orada mutluluk vardı... Gerçek anlamda aşklar yaşanıyordu. Düğünler yaptık. Tamara Solovey... Hemşire... Yanmış, bütün vücudu simsiyah olmuş bir helikopter pilotu getirmişlerdi. İki ay sonra Tamara beni düğününe çağırdı, evleniyorlarmış. Ben aynı odada kaldığım kızlara sordum: "Şimdi ben ne yapayım, ben yastayım, gidemem ki." Bir arkadaşım ölmüştü, annesine bildirmek için mektup yazmalıydım ve iki gündür ağlıyordum. Odadaki kızlar bana "Damat adayı da yarın belki öldürülecek ama bu sayede arkasından ağlayacağı biri olacak," diye cevap verdiler. "Gideyim mi gitmeyeyim mi diye hiç düşünme, esas vereceğin hediyeyi düşün," dediler. Orada

tek bir hediye vardı: Zarfın içine konmuş alışveriş çekleri. Damadın "ekibi" bir galon içkiyle geldi. Şarkılar söylendi, danslar edildi, şerefe kadeh kaldırıldı. "Gorko!"* diye bağırıldı. Mutluluk her yerde aynı... Özellikle de kadınların mutluluğu... Her türlü şey yaşanıyordu... Ama güzel olanlar akılda kalıyor... Bir akşam tabur komutanı odama geldi: "Korkma! Senden hiçbir şey istemiyorum. Sen sadece otur, ben seni seyredeyim," dedi.

Ama inancımız vardı! Büyük bir inanç! İnanç... Bir şeylere inanmak öyle güzel... öyle harika bir duygu ki! Aldatılma duygusu... Ve inanç... Bu ikisi bizde bir şekilde bir aradaydı... Belki de ben Büyük Anayurt Savaşı'na benzemeyen başka bir savaş tahayyül edememiştim. Çocukluğumdan beri savaş filmleri seyretmeyi sevmişimdir. Ben öyle sanıyordum... Aklımda öyle canlandırmışım. Yani, askeri hastane kadınsız olur mu?.. Bunun gibi sahneler. Yatan yanmış, yaralanmış insanlar... Hatta sadece elini yaranın üzerine koymak... Enerji, güç verebilmek için kadınlar gerekir. Merhamet gerekir! Bu iş kadın yürekler içindir! Peki, siz bana inanıyor musunuz? Bize inanıyor musunuz? Oradaki tüm kadınlar fahişe ve "çekist" değillerdi ya? İyi kızlar daha çoktu. Bir kadın olarak size güveniyorum... Bir kadına... Erkeklerin yanında bu konuda konuşmamak daha iyi. İnsanın yüzüne karşı gülüyorlar... Yeni çalıştığım yerde (döndüğümde eski çalıştığım yerden ayrıldım) benim savaştan... Kâbil'den... geldiğimi bilmiyorlar. Geçenlerde Afganistan konusunda tartışıyorduk: Bu nasıl bir savaş, neden savaş çıktı, falan diye. Başmühendisimiz sözümü keserek bana: "Siz, küçükhanım, ne anlarsınız askeri işlerden... Bu erkek işidir..." dedi. (*Gülümsüyor.*) Ben savaşta tehlikeli operasyonlara gitmeye can atan pek çok delikanlı gördüm. Hiç düşünmeden ölüme gidenleri. Savaşta çok fazla erkeği gözlemledim... İzle-

*Rus geleneklerine göre düğünlerde "gorko" ("acı") diye bağırıldıktan sonra her şeyin tatlı olması için gelinle damadın öpüşmesi gerekir.

dim... Merakımı uyandırıyordu... Yaa... Erkeklerin aklında ne var, beyinlerindeki mikrop ne mikrobu? Sürekli savaşıyorlar... Nasıl hayatlarını riske attıklarını, nasıl öldürdüklerini gördüm. Bir kere öldürdüler ya, kendilerini hemen özel kabul ediyorlar. Ama aslında başkalarına dokunan her neyse onlara da dokunmuş. Belki de bir hastalıktır bu? Bir mikrop, bir virüs vardır ve erkeklere bulaşıyordur...

Eve geldiğimde her şey allak bullak oldu... En yakınlarımın arasında... Bu savaşın gerekli olduğu bir devletten gitmiştik, oysa bu savaşın gerekli olmadığı bir devlete geri döndük. Kendi sosyalizmimiz yıkılıyor, artık uzak topraklarda sosyalizmi kurmaya mecalimiz yok. Artık hiç kimse Lenin'den, Marx'tan alıntılar yapmıyor. Kimse dünya devrimini ağzına almıyor... Artık kahramanlar bambaşka kişiler... Çiftçiler, işadamları... İdealler de bambaşka: Benim evim benim kalemdir... Biz Pavel Korçaginlerle... Meresyevlerle yetiştirildik... Yaktığımız ateşlerin başında "Önce vatanını düşün, sonra kendini" şarkıları söylerdik. Yakında bizimle alay edecekler... Çocukları bizimle korkutacaklar... Bize bir şeyleri eksik verdikleri ya da hiç vermedikleri için... Madalyalar yeterli olmadığı için... Üzülmüyorum. Sanki yaşamıyormuşuz, yokmuşuz gibi üzerimizi çizmeleri insana koyuyor. İki değirmen taşı arasına düştük...

Geldikten sonraki ilk altı ay geceleri uyuyamadım. Uyuduğum anda ölüler, yaylım ateşleri görüyordum rüyamda. Dehşet içinde fırlıyordum yattığım yerden. Gözlerimi kapadığım anda tablo tekrarlanıyordu. Nörologdan randevu alıp gittim. Beni dinledi ve şaşırdı: "Nasıl yani, siz bu kadar çok ölü mü gördünüz?" dedi bana. Ah, o genç suratına bir tokat indirmeyi o kadar istedim ki!! Kendimi zor tuttum... Kendi kendimi sakinleştirdim... Ana avrat küfür de edebilirdim! Savaşta öğrenmiştim. Ondan sonra hiçbir doktora gitmedim. Sonra depresyona girdim... Sabah yataktan kalkmak, yüzümü yıka-

mak, saçımı taramak istemiyordum. Yaptığım her şeyi zorla yapıyordum, kendimi zorluyordum. İşe gidiyordum... Birileriyle konuşuyordum... Akşamleyin ne yaptın diye sor bana, hiçbir şey hatırlamıyordum.

Gün geçtikçe yaşama isteğimi daha da kaybediyorum. Müzik dinleyemiyorum, şiir okuyamıyorum. Eskiden tüm bunları yapmayı severdim, onlarla yaşardım. Hiç kimseyi misafirliğe davet etmiyorum, kendim de kimseye gitmiyorum. Ama saklanacak yerim de yok, lanet olası konut sorunu! Komünalka'da* yaşıyorum ne yaparsın... Savaştan elime ne geçti? Biraz giyim kuşam... İtalyan malı mobilyalar aldım... Ama geriye tek bir şey kaldı... Bu hayatta hiçbir şey bulamadım ve bu hayatta çok şey kaybettim. Her şeyimi aldılar... Beni soydular... Sadece paralarım bankada buhar olup uçmadı, bir de enflasyon var, eskiden el konurmuş, bu ise ondan bile beter. Geçmişim yok... İnancım yok... Peki, ben neyle yaşayacağım?

Sizler bizim acımasız, gaddar olduğumuzu mu düşünüyorsunuz? Peki, kendinizin ne kadar acımasız olduğunuzun farkında mısınız? Bize kimse bir şey sormuyor ve bizi kimse dinlemiyor. Ama herkes bizim hakkımızda yazıyor...

Benim adımı yazmayın... Beni yok kabul edin...

Memur

– Bir randevuya gidermiş gibi uçarak, koşarak mezarlığa gitmek...

İlk günlerde geceyi de orada geçiriyordum... Hiç de korkmuyordum... Artık kuşların uçuşunu da, otların nasıl dalgalandığını da çok iyi biliyorum. Çiçeklerin toprağı yarıp çıktıkları, bana kendilerini gösterdikleri baharı bekliyorum. En kısa

*Mutfak, tuvalet, banyo ve telefonu ortak kullanılan, her bir odasında ayrı bir ailenin veya kişinin yaşadığı ortak konutlar.

zamanda bana oğlumdan bir selam getirsinler diye... Kardelenler diktim mezarına oğlumun... Oradan, oğlumdan bana doğru yükseliyorlar...

Mezarının başında akşama kadar oturuyorum. Gece yarısına kadar. Bazen öyle bir haykırıyorum ki, kuşlar korkup uçuncaya kadar kendi haykırışımı duymuyorum. Kargaların hep bir ağızdan bağırışları. Başımın üzerinde dönüyorlar, kanat çırpıyorlar ve ben o zaman kendime geliyorum. Haykırmayı kesiyorum. Dört yıldır her gün mezarlığa gidiyorum. Ya sabahtan ya da akşamleyin. Sadece mikro-enfarktüs geçirdiğimde doktorların yataktan kalkmamı yasakladıkları o on bir gün zarfında gidemedim. Sonunda bir gün yataktan kalktım, yavaşça da olsa tuvalete kadar gidebildim... Tuvalete gidebiliyorsam demek ki oğlumun mezarına kadar da gidebilirim, düşersem de onun mezarına düşerim diye düşündüm ve üzerimde geceliğimle hastaneden kaçtım...

Bunun öncesinde bir rüya görmüştüm. Valera girmişti rüyama:

"Anacığım, yarın mezarıma gelme. Gerek yok," demişti.

Mezarlığa koşarak gittim, baktım mezarlık sessiz, öyle bir sessiz ki, sanki o orada değil. Onun orada olmadığını yüreğimle hissettim. Kargalar mezarının başındaki heykele ve çevresindeki çitlere konuyor ve her zamankinin aksine benden kaçmıyorlardı. Mezarın kenarındaki banktan kalkıyorum, benim önümden uçuyorlar, beni sakinleştiriyorlardı. Gitmeme izin vermiyorlardı. Bu da ne böyle? Beni bir konuda uyarmak mı istiyorlar? Sonra birden kuşlar sakinleştiler ve ağaçlara kondular. Mezar beni kendine çekti, içimde bir ferahlama oldu, endişe geçti. Bu onun ruhunun geri geldiğine delaletti. "Kuşlar, size teşekkür ederim, bana bir şeyler anlatmaya çalıştınız, beni göndermediniz. Ve işte oğluma kavuştum..." dedim onlara içimden. İnsanların arasında kendimi kötü hissediyorum, yer-

siz, uğraşsız bir vaziyette dolaşıyorum. İnsanlar bana birtakım şeyler söylüyorlar, canımı sıkıyorlar... Rahatsızlık veriyorlar... Oysa mezarlıkta kendimi iyi hissediyorum. Kendimi sadece oğlumun yanında iyi hissediyorum. Beni ya işte ya da mezarın başında bulabilirsiniz. Orada, mezarlıkta... Orada, oğlum sanki yaşıyor... Başının nereye geldiğini hesapladım... Mezarının başına oturuyorum ve... O sabah neler oldu, nasıl bir gündü, hepsini tek tek ona anlatıyorum... Onunla eski günleri yâd ediyoruz... Mezar taşının üzerindeki portresine bakıyorum... Derin derin, uzun uzun... Bazen hafiften gülümsüyor, bazen de bir şeylerden memnun değilmiş gibi surat asıyor. İşte onunla böyle yaşayıp gidiyoruz. Eğer yeni bir elbise almışsam kendime, hemen oğluma gidip gösteriyorum... Eskiden önümde diz çöker ve derdi ki: "Anacığım benim. Güzelim benim!" Şimdi artık ben onun önündeyim... sürekli... Çitin küçük kapısını açıyor ve diz çöküyorum... Ona:

"Günaydın oğlum... İyi geceler oğlum..." diyorum.

Her zaman onunlayım. Yetimhaneden bir oğlan çocuğu evlat edinmek istedim... Aynı oğlum gibi koca gözlü bir çocuk... Ama kalbim hasta. Kalbim dayanmaz. Kendimi deli gibi işe koşuyorum. Eğer zaman bulur da mutfakta oturup pencereden dışarı bakarsam aklımı yitirecek gibi oluyorum. Beni ancak ıstırap kurtarabilir. Bu dört yıl zarfında hiç sinemaya gitmedim. Renkli televizyonumu sattım. Ve parasıyla oğlumun başucuna bir anıt diktirdim. Tek bir kere bile radyoyu açmadım. Oğlum öldüğünden beri benim her şeyim değişti: yüzüm, gözlerim, hatta ellerim bile.

Büyük bir aşkla evlenmiştim. Pilottu, uzun boylu, çok yakışıklıydı. Bir ayakkabı mağazasına girsem, neden bizim sanayimiz topuklu terlik üretmiyor ki diye dertlenir, düşünürdüm. Zira boyum ona göre çok kısaydı. Eşimin hastalanıp öksürük veya nezle olmasını dört gözle beklerdim. O zaman tüm gün

evde benimle kalırdı, ben de ona hizmet ederdim. Bir oğlum olmasını çok istemiştim. Tıpkı babasına benzeyen bir oğlum. Aynı babasının gözleri, kulakları ve onun burnu gibi burnu olsun istedim. Gökyüzünde birileri beni duydu, tıpkı babasına benzeyen bir oğlum oldu. Böylesi iki harika erkeğin benim olduğuna inanamıyordum. İnanamıyordum! Evimi severdim. Çamaşır yıkamayı, ütü yapmayı. Her şeyi öyle severdim ki, örümceğin bile üzerine basmaz, uğurböceğini yakalar camdan dışarıya bırakırdım. Bırak her şey yaşasın, birbirlerini sevsinler; ben böyle mutlu oluyordum. Kapıyı çalar, koridorun ışığını yakardım, oğlum beni mutlulukla karşılardı:

"Lerunka (oğlumu çocukluğunda böyle çağırırdım), ben geldim. Seni özzz-le-dim!"

Alışverişten ya da işten koşarak gelirdim eve.

Oğlumu akıl almaz derecede severdim, şimdi de öyle seviyorum. Cenaze merasimi fotoğraflarını getirdiler... Almadım... Hâlâ öldüğüne inanamamıştım... Ben sadık bir köpek gibiyim, hani şu sahibinin mezarı başında ölen köpeklerden. Dostlarıma karşı da her zaman sadık olmuşumdur. Bir kız arkadaşımla sözleşmiştik, kendisine bir kitap verecektim. Kendisini yarım saat dondurucu soğukta bekledim, o sırada emziriyordum oğlumu, memelerimden süt akıyordu, bekliyorum ama gelmiyordu. Bir kere söz verdi mi insan öylesine gelmemezlik edemez, mutlaka bir şey olmuştur diye düşündüm. Koşa koşa evine gittim, arkadaşım uyuyordu. Ağlamaya başladım, arkadaşım neden ağladığımı anlayamadı. Onu severdim, kendisine en sevdiğim mavi elbisemi hediye etmiştim. Ben böyle biriyim işte. Yavaş yavaş hayatın içine atıldım, biraz mahcupça, biraz cesaretle. Birilerinin beni seveceğine inanmazdım. Güzel olduğumu söylediklerinde inanmazdım. Hayat yolunda hep bir adım geriden gittim. Ama eğer bir şeyler aklımda kaldıysa, bir şeyler öğrendimse onlar, hayatımın sonuna kadar bende

kaldılar. Sonsuza kadar. Ve her şeyi mutlulukla yaptım. Yuri Gagarin uzaya gittiğinde biz Lerunka'yla birlikte sokağa fırladık... O anda herkesi sevmek istedim... Herkesi kucaklamak... Mutluluktan avaz avaz bağırdık.

Oğlumu akıl almaz bir sevgiyle sevdim. Deli gibi. O da beni deliler gibi severdi. Mezarı beni kendine çekiyor... Çağırıyor... Adeta bana sesleniyor...

Ona sorarlardı:

"Kız arkadaşın var mı?"

Cevap verirdi:

"Var," derdi ve benim uzun saç örgülerimin olduğu öğrenci kimliğimi gösterirdi.

Oğlum vals yapmayı severdi. Mezuniyet balosunda ilk dansını yapmak üzere beni dansa kaldırmıştı. Ben onun dans etmeyi bildiğini bilmiyordum, meğerse öğrenmiş. Onunla döne döne dans ettik. Akşamları pencerenin önüne oturur, örgü örer ve onu beklerdim. Ayak sesleri... Yok, o değil. Ayak sesleri... İşte oğlumunkiler! Tek bir kere bile yanılmadım. Karşılıklı oturur ve sabah dörde kadar sohbet ederdik. Ne konuşurduk? İnsanların kendilerini iyi hissettiklerinde konuştukları şeyleri. Her konuda konuşurduk. Ciddi konulardan da, incir çekirdeğini doldurmayacak şeylerden de bahsederdik. Kahkahayla gülerdik. Bana şarkı söyler, piyano çalardı.

Saate bakardım:

"Valera, uyku vakti," derdim.

"Hadi anacığım, biraz daha oturalım."

Bana her zaman "Anacığım benim, benim güzel anacığım," derdi.

"Ah güzel anacığım, oğlun Smolensk Askeri Yüksek Okulu'na girdi. Mutlu musun?!"

Piyanonun başına oturup bir yandan çalar, bir yandan söylerdi:

Saygıdeğer subaylar – soylu knyazlar!
Ben ilk olmasam gerek,
Sonuncu da ben olmayacağım...

Benim babam muvazzaf subaydı, Leningrad'ı savunurken öldü. Dedem de subaydı. Doğal olarak oğlumun hamurunda asker olmak vardı: Boyu, gücü-kuvveti, davranışları. Süvari olmalıydı aslında. Beyaz eldivenli... İskambil, preferans oynayan... "Benim yakışıklı askerim," diye düşünür, sevinirdim. Gökyüzünden ilahi bir şeyler üzerimize damlamıştı... Bunun bir işaret olduğunu sanmıştık...

Herkes onu taklit ederdi. Annesi olarak ben de onu taklit ederdim. Piyanonun başında oturduğu gibi otururdum, bir parça yarı dönük olarak. Bazen onun gibi yürümeye başlardım. Özellikle o öldükten sonra. Onun her zaman bende, içimde olmasını... Yaşamaya devam etmesini istiyorum...

"Ah benim güzel anacığım, oğlun gidiyor," dedi bir gün.

"Nereye?" diye sordum.

Cevap vermedi. Gözyaşları içinde oturdum kaldım.

"Oğlum, nereye gidiyorsun, kıymetlim benim?"

"Ne demek, nereye? Artık nereye gidildiği belli. Anacığım, hadi çalışmaya. Mutfaktan başlayalım... Arkadaşlarım gelecek..."

"Afganistan'a mı?"

"Evet, oraya..."

Ve yüzü öyle bir şekle girdi ki, ulaşılamaz oldu, demir bir perde indi.

Arkadaşı Kolka Romanov daldı içeri. Bir çıngırak gibi her

*Knyaz: Kadim Slavlarda Hakan unvanı. Daha sonraları mutlakıyetle yönetilen feodal devletin hükümdarına verilen unvan. Bu unvan Batı Avrupa'da hersog, graff, fürst gibi unvanlara eştir. Kadim Germen dilinde knyaz (kuningaz) "kral" anlamını taşır. Bugün ise Rusçadan çoğu dile "prens" olarak çevrilmektedir.

şeyi anlattı: Meğerse daha üçüncü sınıftayken Afganistan'a gönderilmeleri için dilekçe vermişler. Dilekçeleri uzun süre kabul edilmemiş.

İlk kadeh "Eğer riske girmezse şampanyayı içemeyecek" olana kaldırıldı. Bütün akşam Valera benim sevdiğim şarkıları söyledi...

Saygıdeğer subaylar – soylu knyazlar!
Ben ilk olmasam gerek,
Sonuncu da ben olmayacağım...

Gitmesine dört hafta kalmıştı. İşe gitmeden önce odasına giriyor, oturuyor ve nasıl uyuduğunu dinliyordum. Uyuması bile güzeldi.

Doğa kapımızı çaldı, kulağımıza fısıldadı aslında olacakları. Bir rüya gördüm: Uzun, siyah bir elbise giymişim, siyah bir haçın üzerindeyim... Bir melek beni haçın üzerinde taşıyor... Zorlukla duruyorum haçın üzerinde... Nereye düşeceğime bakmak istiyorum... Denize mi, toprağın üzerine mi? Aşağıda güneş ışınlarının aydınlattığı bir hendek görüyorum...

İzne gelmesini bekledim. Uzun süre mektup yazmamıştı. Sonra işyerime bir telefon geldi:

"Benim güzel anacığım, ben geldim. İşte oyalanma. Çorba pişirdim sana."

Ben haykırdım:

"Oğlum! Oğlum! Taşkent'ten aramıyorsun değil mi? Sen... sen evdesin! Buzdolabında, tencerede en sevdiğin çorba, borş var."

"Bak hele! Tencereyi gördüm ama kapağını açmadım."

Peki senin yaptığın çorba ne?"

"'Budalanın hayali' çorbası. Hemen gel. Bindiğin otobüsü karşılamaya çıkıyorum."

Geldiğinde saçları neredeyse tümüyle kırlarla dolmuştu.

İzne gelmediğini, hastaneden "İki gün annemi görüp geleyim," diyerek izin alıp geldiğini söylemedi. Ama kızım nasıl halının üzerinde yuvarlandığını, ağrıdan inlediğini görmüş. Hepatit, sıtma... Hepsi birlikte oğlumu ele geçirmişler. Kız kardeşini uyarmış:

"Bu gördüklerini anneme söylemeyeceksin. Şimdi git, kitabını oku."

Yine işe gitmeden önce odasına girmiştim, nasıl uyuduğuna bakıyordum. Gözlerini açtı ve bana:

"Ne oldu anacığım?" diye sordu.

"Neden uyumuyorsun? Daha çok erken," dedim.

"Kötü bir rüya gördüm," dedi.

"Oğlum, eğer kötüyse tam tersi olacak demek ki. İyi bir şey olacak. Kötü rüyaları anlatmamak lazım, o zaman gerçekleşmezler."

Sonra oğlumu Moskova'ya yolcu ettik. Güneşli bir mayıs günüydü. Kadife çiçekleri açmıştı...

"Orası nasıl oğlum?" diye sormuştum.

"Afganistan anacığım, bizim yapamayacağımız bir yer."

Başka kimseye değil, sadece bana baktı. Elini kaldırdı, alnını sildi:

"O çukura gitmek istemiyorum! İstemiyorum!!!" dedi ve yürüdü. Durdu, arkasına baktı. "İşte hepsi bu, anne," dedi.

Bana hiç anne dememişti, her zaman anacığım derdi. Güneşli, çok güzel bir gündü. Kadife çiçekleri açmıştı... Havaalanındaki nöbetçi kız bize baktı ve ağlamaya başladı...

Yedi Temmuz'da gözümde yaş olmadan uyandım... Cam gibi olmuş gözlerim tavana dikilmişti... Oğlum uyandırmıştı beni... Adeta vedalaşmak için gelmişti... Sabah saat sekizde... İşe gitmek için hazırlanmam gerekiyordu... Banyodan odaya, bir odadan öbür odaya gidip duruyordum... Nedense üzerime renkli bir elbise giyemiyordum... Başım dönüyordu... Hiç

kimseyi gözüm görmüyordu... Her şey adeta yüzer gibiydi... Ancak öğleye doğru, gün ortasında sakinleşebildim...

Yedi Temmuz... Cebinde yedi sigara ve yedi kibrit çöpü... Fotoğraf makinesinde çekilmiş yedi kare... Bana yazılmış yedi mektup... Ve yedi tane de kız arkadaşına yazılmış mektup... Yedinci sayfası açık kalmış kitap... Kobo Abe... Ölüm Konteynerleri...

Kurtulmak için üç-dört saniyesi varmış... Araçla uçuruma uçmuşlar...

"Çocuklar kendinizi kurtarın! Ben en son atlayacağım!"

Araçtan ilk o atlamamış. Arkadaşlarını bırakamamış... Bunu yapamamış...

Size alay komutanının siyasi işlerden sorumlu komutan yardımcısı Binbaşı S. R. Sinelnikov yazıyor.

Vatani görevini yapan ben, size Üsteğmen Valeriy Gennadyeviç Voloviç'in bugün, saat on kırk beşte hayatını kaybettiğini bildiriyorum...

Artık tüm şehir biliyordu... Subay Evi'ne matem kumaşı ve onun fotoğrafı asılmıştı... Tabutu taşıyan uçak inmek üzereydi... Bana hiçbir şey söylemiyorlardı... Hiç kimse cesaret edemiyordu... İşyerimde herkes ağlamış gözlerle dolaşıyordu...

"Ne oldu?"

Çeşitli konularla beni oyalamaya çalışıyorlardı. Kapıya baktım, arkadaşımı gördüm. Sonra beyaz önlüğünü giymiş doktorumuzu. Sanki uykudan uyanıyormuşum gibi:

"Hey! Siz ne diyorsunuz? Onun gibi insanlar ölmezler! Hayır!" Masaya vurmaya başladım. Pencereye doğru koştum, cama vurmaya başladım.

Bana bir iğne yaptılar.

"Hey! Siz aklınızı mı kaçırdınız? Delirdiniz mi?"

Bir iğne daha yaptılar. İğneler bir türlü etki etmiyordu bana. Sonra bana şöyle haykırdığımı anlattılar:

"Onu görmek istiyorum. Beni oğluma götürün!"

"Götürün, yoksa dayanamayacak!"

Uzun, işlenmemiş ahşaptan bir tabut... Ve üzerine sarı boyayla, büyük harflerle yazılmış: "Voloviç". Tabutu kaldırdım. Alıp götürmek istedim. Ağırlığından idrar kesemi patlatmışım...

Mezarlıktan bir yer almak lazım... Kuru bir yer... Kupkuru... Elli ruble mi gerekli? Veririm ben, veririm. Yeter ki iyi bir yer olsun... Kuru bir yer... Oranın, içinin korkunç olduğunu biliyordum ama söyleyemiyordum... Kuru bir yer... İlk geceler mezarlıkta kaldım... Eve getiriyorlar, ben tekrar geri, mezarlığa gidiyorum... Otları kesmişlerdi... Hem şehir hem de mezarlık kesilmiş ot kokuyordu...

Bir sabah bir askercikle karşılaştım:

"Merhaba, anne! Sizin oğlunuz benim komutanımdı. Size neler olup bittiğini anlatmaya hazırım," dedi.

"Ah, oğlum, bekle biraz," dedim.

Birlikte eve geldik. Oğlumun her zaman oturduğu koltuğa oturdu. Konuşmaya başladı ve birden vazgeçti.

"Yapamayacağım, anacığım..."

Oğlumun mezarına gittiğimde saygıyla önünde eğiliyorum, oradan ayrılacağım zaman yine önünde saygıyla eğiliyorum. Ancak misafirim olduğunda evde bulunuyorum. Oğlumun yanında olmak bana iyi geliyor. Hava donduracak kadar soğuk olsa bile onun yanında donmuyorum. Orada ona mektuplar yazıyorum, gönderilmemiş, dağlar gibi yığılmış mektuplarım var. Onları oğluma nasıl gönderebilirim? Gece olunca eve dönüyorum: Sokak lambaları yanmış oluyor, arabalar farlarını yakmış, gidiyorlar. Eve yürüyerek dönüyorum. İçimde öyle bir güç, öyle bir cesaret var ki, hiçbir şeyden korkmuyorum, ne hayvanlardan ne de insanlardan.

Oğlumun sözleri kulaklarımdan gitmiyor: "O çukura gitmek istemiyorum! İstemiyorum!" Bunun hesabını kim verecek? Birileri bunun hesabını vermek zorunda... Uzun yaşamak istiyorum, bunun olması için de çok gayret sarf ediyorum. Oğlumla birlikte olabilmek için uzun yaşamak istiyorum... İnsanın en savunmasız yeri oğlunun mezarı. Oğlunun adı. Oğlumu hep koruyacağım... Yoldaşları oğlumu ziyarete geliyorlar... Arkadaşı oğlumun mezarında diz çöktü: "Valera, tepeden tırnağa kan içindeyim... Bak, bu ellerimle insan öldürdüm... Çatışmalardan kopamadım... Tepeden tırnağa kan içindeyim... Valera, artık bilemiyorum, ölmek mi yoksa sağ kalmak mı, hangisi daha iyi? Artık bilemiyorum..." Tüm bunların hesabını kim verecek, öğrenmek istiyorum. Neden sorumluların adları zikredilmiyor?

Ne güzel söylerdi:

Saygıdeğer subaylar – soylu knyazlar!
Ben ilk olmasam gerek,
Sonuncu da ben olmayacağım...

Kiliseye gittim, papazla konuştum.

"Oğlum öldü. Harika bir çocuktu, onu çok seviyordum. Bundan sonra ona ne gibi görevlerim var, neler yapmalıyım? Bizim Rus âdetlerimizde neler var? Biz o âdetleri unuttuk. Öğrenmek istiyorum," dedim.

"Oğlun vaftiz edilmiş miydi?"

"Vaftiz edildiğini söylemeyi çok isterdim ama edilmemişti. Ben genç bir subayın karısıydım. O sıralar Kamçatka'da yaşıyorduk. Orada kar hiç erimez... Karla kaplı topraklarda yaşıyorduk... Burada kar beyaz, oysa orada mavi, yeşil, sedef renginde olurdu. Göz alabildiğine tertemiz, bembeyaz topraklar. Kar parıldamaz, insanın gözünü kamaştırmaz orada. Tertemiz

bir alan... Sesler bile uzun sürede yayılır... Beni anlıyor musunuz, papaz efendi?"

"Viktoriya anne, oğlunuzun vaftiz edilmemiş olması kötü. Bu yüzden bizim dualarımız ona ulaşmaz."

Hiç düşünmeden kendisine:

"O halde şimdi vaftiz ettireyim oğlumu! Sevgimle, çektiğim ıstırapla. Çektiğim ıstıraplarla onu vaftiz edeyim..." dedim.

Papaz efendi elimden tuttu. Ellerim titriyordu:

"Böyle heyecanlanmak olmaz, Viktoriya anne. Oğlunu ne sıklıkla ziyaret ediyorsun?"

"Her gün gidiyorum. Başka türlü olabilir mi? Eğer oğlum yaşasaydı onunla her gün görüşecektik."

"Viktoriya anne, saat akşam beşten sonra onu rahatsız etmemek lazım. Beşten sonra sükûnete çekilirler."

"Ben saat beşe kadar işteyim, ondan sonra da ek işte çalışıyorum. Oğlumun mezarına bir anıt yaptırdım... İki bin beş yüz ruble... Bunun için aldığım borçları ödemem lazım."

"Beni dinle Viktoriya anne, tatil günlerinde mutlaka ziyarete git ve her gün de öğlen vakti, saat on ikide. O zaman seni duyacaktır."

En üzüntülü, en katlanılamaz acılar, ıstıraplar benim olsun, yeter ki dualarım ve ona olan sevgim oğluma kadar ulaşsın, oğlum onları duysun...

Anne

– Bizde her şey bir mucize sonucu gerçekleşiyor... Her şey bu inanç üzerinde duruyor... Mucize!

Hepimizi uçağa bindirdiler: "Marş! Maaarş!" Ve yanımızda, yani... hemen yanımızda, birkaç on metre yanımızda... körkütük sarhoş pilotun koluna girmişler götürüyorlar ve kabine

iterek sokuyorlar. Vay anasını! Olsun... Ne önemi var... Uçak havalanıyor ve uçuyoruz. Aşağıda dağlar ve sivri tepeler. Bunların üzerine düşersek korkunç olur... Aynen çivinin üzerine düşmek gibi... Vay anasını! Terler boşanıyor... Normal bir şekilde uçuyor ve tam zamanında yere iniyoruz. Emir veriliyor: "İn! Hizaya gir!" Pilot kasıla kasıla önümüzden geçiyor, artık ayılmış. Olsun, ne önemi var?.. Bu ne şimdi? Mucize değil de ne? Bizde kahramanlıklar böyle oluyor, kahraman oluveriyorsun. Ama ne zamanki pişman olmaya, günah çıkartmaya başlıyoruz o zaman da sınırımız yok; işi kefeni giymeye, haçı boynumuza asmaya kadar götürüyoruz. Sıcak gözyaşları döke döke ağlıyoruz. Her şey sonuna kadar! Dibine kadar! İçerken olduğu gibi. Döndüm... Kendi kendime söz verdim: Hepsinin cehenneme kadar yolları var! Cehenneme kadar! Bizi ruh hastasına, tecavüzcüye ve narkotik bağımlısına dönüştürüyorlar. Döndüm... Şimdi normal bir insanın yaşadığı gibi normal bir hayatım var. Vay anasını!.. Yaşandı, geçti, gitti... Şarap içiyordum, kadınlara âşık oluyordum, onlara çiçekler hediye ediyordum. Sonra evlendim. İlk oğlum dünyaya geldi... İşte şimdi karşınızda oturuyorum, deliye benzer bir halim var mı? Timsaha mı benziyorum? Özel Harekât Birliği'nde görev yaptım... Bizdeki çocukların hepsi çok iyiydiler, içlerinden pek çoğu köy çocuğuydu, Sibirya'dan gelmişlerdi. En sağlıklı ve en dayanıklı çocuklardı. İçlerinden sadece birisi çatlak çıktı. Esir alınan "duhların" kulak zarlarını tüfek harbisiyle delmeyi seviyordu. Vay anasını! Bir kişi... Sadece bir kişi... (*Susuyor.*)

Garip ama hayat devam ediyor... Boris Slutskiy'in* sözleriyle: "Savaştan geri döndüğümüzde anladım ki, biz gereksiz insanlarız." Mendeleyev'in periyodik tablosunda yer alan tüm

*Boris Abramoviç Slutskiy: Rus, Sovyet şair ve çevirmen.

elementleri bedenimde taşıyorum. Sıtma hâlâ kendini hissettiriyor... Peki tüm bunlar ne için? Yolumuzu kimse gözlemedi... Oysa orada bize başka şeyler haykırıyorlardı: "Dönüşümleri daha da ilerletin, durmuş beyinleri sarsın." Bataklık! Geri döndük... Bizi hiçbir yere bırakmadılar... İlk günden itibaren: "Okuyun çocuklar. Aile kurun," dediler. Vay anasını! Peki, öyle olsun... Etrafın karaborsacılıkla, mafyayla, kayıtsızlıkla sarılmış ve bizi ciddi işlere almıyorlar. Yetkili birisi bana bir açıklama yaptı: "Ne iş yapmayı bilirsiniz? Sadece ateş etmeyi mi?.. Ne bilirsiniz? Vatanı sadece silah elde korumayı mı? Adalet sadece silahla mı tesis edilir?" Tamam... Biz kahraman değiliz... Vay anasını! Belki bundan otuz yıl sonra kendi oğluma şöyle diyeceğim: "Oğlum, her şey kitaplarda yazdığı gibi kahramanca değildi, pislik de vardı." Ben kendim söyleyeceğim bunu... Ama otuz yıl sonra... Oysa şimdi yaralar henüz taze, yeni yeni iyileşmeye başladılar, yeni yeni sarılıyorlar... (*Odanın içinde dolaşmaya başlıyor.*)

Orada bir şey yaşamıştım... (*Durdu.*) İlginizi çeker mi? Son arzumun ne olduğunu düşünmüştüm... Meğerse şu kadar basit ve sıradanmış: Bir maşrapa su ve sigara. Vay anasını! Ölmek istemiyordum, ölümü düşünmüyordum... Kan kaybından dolayı bilincim bir gidiyor, bir geliyordu... Aklım yerinde değildi... Bir haykırışla kendime geldim... Valerka Lobaç, bizim sıhhiyeci... Suratıma vurmuş ve isterik bir biçimde bağırmıştı: "Yaşayacaksın! Yaşayacaksın!" (*Hışımla oturdu.*)

Şunu hatırlamak benim için bile enteresan... Vay anasını! Geçti gitti!.. Hâlâ bile geceleri rüyamda sırtımda bir otomatik tüfek ve iki takım askeri mühimmatla (dokuz yüz mermi, artı dört el bombası, sis bombası, aydınlatma fişeği, işaret tabancası, kask, çelik yelek, istihkâm küreği, pamuklu pantolon, panço yağmurluk [aynı zamanda çadır olabilen] ve üç gün yetecek kadar kumanya [dokuz tane ağır kutu konserve ve üç bü-

yük paket peksimet]) dağa tırmanıyorum. Toplam elli kilo... Ayağımızda bizi Sovyetler'den buraya gönderirken verdikleri ağır çizmeler var. Ölü bir "duhun" ayağından Kanada malı spor ayakkabıları alıncaya kadar ayaklarım pişmişti... Hepsinin canı cehenneme! Canı cehenneme! Savaşta herkes değişir, hatta köpekler bile. Köpekler aç... Yabancı köpekler... İnsana yiyecekmiş gibi bakarlar, insan hiçbir zaman kendini bir yiyecek gibi düşünmez oysa ben bunu hissettim. Yaralı bir halde yatıyordum... Arkadaşlarım beni çabuk buldular... (*Sustu.*) Niye buraya geldiniz? Neden ben kabul ettim sizi?.. Yarama tuz bastınız... Neden? Kim için? Benim dedem Büyük Anayurt Savaşı'na katılmış... Kendisine bir çarpışmada on delikanlıyı birden nasıl kaybettiğimizi anlattım. On tabut... On ceset torbası... Dedem şöyle dedi: "Ah! Sen gerçek bir çarpışma görmemişsin. Bizde bir çarpışmadan yüz-iki yüz kişi geri dönmezdi. Hepsini üzerlerinde asker ceketi veya iç çamaşırlarıyla toplu mezara koyar, üzerlerini de kumla örterdik." Canları cehenneme! Ben burada bitiriyorum... Vay anasını! Neyse bitti gitti!.. Oradayken halk arasında "krank" denen "Moskovskaya" marka votka içerdik. Üç ruble altmış iki kapikti...

Üzerinden dört yıl geçti... Değişmeyen tek bir şey var: ölüm ve arkadaşlarımın öldüğü gerçeği; geri kalan her şey değişti...

Kısa bir süre önce diş hekimine gitmiştim... Savaştan hepimiz iskorbüt ve paradontoz olmuş bir halde döndük. O kadar çok klor yemiştik ki! Bir dişimi çektiler, sonra ikincisini... Acıdan şok geçiriyorum (uyuşturmalarını kabul etmemiştim), birden konuşmaya başladım... Kadın doktor neredeyse tiksinerek bana bakıyordu, hissettiklerinin tümünü yüzünden anlamak mümkündü. Ağzının içi kan dolu, kalkmış bir de konuşuyor, der gibi. O zaman anladım ki, herkes bizim hakkı-

mızda aynen böyle düşünüyor: Ağızlarının içi kan dolu, kalkmış bir de konuşuyorlar...

Bazı sözcükler arıyorlar...

Özel Harekât Birliği'nde çavuş

POST MORTEM

(Mezar Taşı Yazıları)

İGOR LEONİDOVİÇ
TATARÇENKO
(1961-1981)

Etmiş olduğu yemine bağlı kalarak
Askeri görevini dayanıklılık ve cesaretle
Yerine getirirken
Afganistan'da hayatını kaybetti.
Sevgili İgorcuğumuz
Sen daha tam idrak edemeden bu hayattan çok erken göçtün gittin.

Annen-baban

ALEKSANDR VİKTOROVİÇ
LADUTKO
(1964-1984)

Enternasyonalist görevini yerine getirirken
Hayatını kaybetti.
Sen askeri görevini şerefinle yerine getirdin.
Oğulcuğum, sen kendi canını gözetmedin
Ülkenin üzerinde barış içinde bir gökyüzü olsun diye.
Sen Afganistan topraklarında bir kahraman gibi hayatını kaybettin.

Annesinden kıymetli oğulcuğuna

YURİY FRANTSEVİÇ
BARTAŞEVİÇ
(1967-1986)

Enternasyonalist görevini yerine getirirken
Kahramanca hayatını kaybetti.
Seni unutmayacağız, hep seveceğiz, yasını tutacağız.

Ailesi

LEONİD İVANOVİÇ
BOBKOV
(1964-1984)

Enternasyonalist görevini yerine getirirken
Kahramanca hayatını kaybetti.
Kıymetli Oğulcuğumuz, sensiz günümüz soldu, gece oldu.

Annen, baban

OLEG NİKOLAYEVİÇ
ZİLFİGAROV
(1964-1984)

Askerlik yeminine sadık kalarak hayatını kaybetti.
Evladımız, kardeşimiz, arzuların yerine gelmedi,
Hayallerin gerçekleşmedi, gözlerin erkenden kapandı
Olegciğimiz,
Senden ayrı kalmanın acısı tarifsiz.

Annen, baban, kız ve erkek kardeşlerin.

ANDREY İVANOVİÇ
KOZLOV
(1961-1982)

Afganistan'da hayatını kaybeden
Biricik oğlumun anısına.

Annen

VİKTOR KONSTANTİNOVİÇ
BOGUŞ
(1960-1980)

Vatanını savunurken öldü.
Dünya sen olmadan boş kaldı...

Annen

ÇİNKO ÇOCUKLAR ESERİNE AÇILAN DAVA

(Belgelerle Hikâyesi)

Hayatını Afganistan'da savaşırken kaybeden bir grup Enternasyonalist askerin annesi kısa bir süre önce Çinko Çocuklar kitabının yazarı Svetlana Aleksiyeviç'i mahkemeye verdi. Dava dilekçesi Minsk Merkez İlçesi Halk Mahkemesi* tarafından görülecektir.

Mahkemeye başvurma nedeni Belarus Yanka Kupala Tiyatrosu'nda sahnelenen Çinko Çocuklar oyunu ve adı geçen kitaptan bölümlerin *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde yayınlanmasıdır. Adı geçen oyun Belarus Cumhuriyeti Televizyonu tarafından kaydedilmiş ve Belarus halkına gösterilmiştir. Çocuklarının ne yaşlılara ne de bebeklere merhamet gösteren, tümüyle ruhsuz ölüm robotları, yağmacı, uyuşturucu bağımlısı

*Sovyetler Birliği hukuk sisteminde yer alan bu mahkeme, Türkiye'deki Asliye Hukuk Mahkemelerine denk düşmektedir.

ve tecavüzcü olarak yansıtılması tüm bu yıllar boyunca hafiflemeyen acılarını içlerinde taşıyan anneleri yaralamıştır...

L. Grigoryev
Veçerniy Minsk gazetesi. 12 Haziran 1992

22 Haziran tarihli *Na Straje Oktyabrya* ve bazı diğer yayın organlarında çıkan haberin başlığı "Çinko Çocuklar Yüzünden Mahkemeye Verildi" şeklindeydi. Haberde "Kitabı yayınlandıktan sonra yazar Svetlana Aleksiyeviç'e karşı gerçek bir savaş başlatıldı. Yazar Afganistan'da savaşanlar ve onların anneleriyle ilgili anlatılarında tahrifat ve çarpıtma yapmakla suçlanmaktadır. Bu yeni suçlama adı geçen oyunun Belarus Yanka Kupala Tiyatrosu'nda sahnelenmesi ve televizyon ekranlarından yayınlanmasından sonra yapılmıştır. Hayatını Afganistan'da savaşırken kaybeden bir grup enternasyonalist askerin annesi tarafından sunulan dava dilekçesi Merkez İlçe Mahkemesi hâkimleri tarafından kabul edilmiştir. Duruşma günü henüz kararlaştırılmamış olup oyun sahneden kaldırılmıştır.

Başkent Merkez İlçe Mahkemesi'ne bu dilekçeyle ilgili yorumlarını almak üzere telefon ettiğimizde ise şaşkınlıkla karşılandık. Sekreter S. Kulgan bize mahkemeye böyle bir dava dilekçesinin sunulmadığını belirtti...

Na Straje Oktyabrya gazetesinde yayınlanan haberin yazarı V. Strelskiy ise, bahsi geçen bilgiyi Moskova'da yayınlanan *Krasnaya Zvezda* gazetesinden aldığını açıklamıştır.

Çırvonaya Zmena gazetesi, 14 Temmuz 1992

Sovyetskaya Belorussiya gazetesinin 20 Ocak günkü sayısında "Minsk Merkez İlçesi Halk Mahkemesi'nde yazar Svetlana Aleksiyeviç davasının başladığı" bildirilmiştir.

Bundan bir gün önce yani 19 Ocak'ta *Veçerniy Minsk* gazetesi konuyu okuyucularına "Yazara Açılan Dava" başlığıyla duyurmuştur. Haberlerin tarihlerini özellikle belirtiyorum. Sonrasında şöyle gelişmeler yaşandı:

Minsk Merkez İlçe Mahkemesi'ni ziyaret ettiğimde davaya Hâkime Gorodniçeva'nın baktığını öğrendim.

Hâkime hanım kayıt cihazımı açmama izin vermedi. "Ortamı germemek gerektiği" gerekçesiyle herhangi bir açıklama yapmayı kesinlikle reddetti. Ancak Gorodniçeva yine de 20 Ocak'ta açılmış olan Aleksiyeviç davasıyla ilgili bir yorum getirdi. Yani açıkça ortadadır ki, basına mahkemenin görülmekte (!) olduğuna dair verilen belgeler daha mahkemenin davayı açmasından önce hazır edilmişlerdi.

Leonid Sviridov
Sobesednik haftalık gazetesi, No 6, 1993

Minsk Merkez İlçesi Halk Mahkemesi'ne iki tane dava dilekçesi verilmiştir. Bir Afganistan savaşı malulü, S.A leksiyeviç'in Afganistan savaşı ve bizzat kendisiyle ilgili gerçekleri yazmadığını ve iftira attığını iddia etmektedir. Bu nedenle S. Aleksiyeviç'in alenen özür dilemesi ve lekelenen askeri haysiyeti için de 50 bin ruble manevi tazminat ödemesi istenmektedir. Savaşta hayatını kaybeden bir subayın annesi ise Sovyet yurtseverliği ve genç kuşakların yetiştirilmesindeki rolünün değerlendirilmesi konularında yazarla farklı düşüncelere sahiptir.

Svetlana Aleksiyeviç, her iki davacıyla birkaç yıl önce, ünlü Çinko Çocuklar kitabının çalışmaları sırasında görüşmüştür. Her iki davacı da o sırada "öyle konuşmadıklarını", kitapta yazıldığı gibi "konuşmuşlarsa" bile artık öyle düşünmediklerini, fikirlerini değiştirdiklerini belirtmektedirler.

Bunlar çok ilginç ve ince ayrımlar. Davacı asker, yazarı gerçekleri çarpıtmakla ve onurunu incitmekle suçlarken 1989

yılındaki bir gazete haberine gönderme yapmaktadır. Aslında gazete haberinde kendi değil bambaşka bir askerin adı geçmektedir. Davacı anne ise mahkemeyi siyasetin ve psikolojinin öylesi labirentlerine sürüklemektedir ki, bir bilimsel uzman grubu dahi bu labirentlerden çıkamaz. Tüm bunlara rağmen her iki dilekçe de Halk Mahkemesi tarafından işleme konulmak üzere kabul edilmiştir. Dava duruşmaları henüz başlamamakla birlikte yazarın mahkeme öncesi sorgulanması tüm hızıyla devam etmektedir...

Anatoliy Kozloviç
Literaturnaya Gazeta, 10 Şubat 1993

Zamanında *Kadın Yok Savaşın Yüzünde* diyerek bunu hepimize hatırlatan ünlü Belarus yazar Svetlana Aleksiyeviç mahkemeye verildi. Anlaşıldığı kadarıyla Afganistan'ın külleri, bizim bilmediğimiz Afganistan savaşını belgelere dayanarak anlatan Çinko Çocuklar eserinin yazarı S. Aleksiyeviç'i affetmeyen bazı öfkeli okuyucuların kalplerini hâlâ kaplamakta. Yazar, savaşa katılmış olanların ve savaşta hayatını kaybetmiş olanların dul eşlerinin ve annelerinin kendisine verdikleri belgeleri tahrif etmekle ve bunları seçerek kullanmakla, iftirayla, yurtsever olmamakla ve karalama yapmakla suçlanmakta. Henüz davaya "hukuki start" verilip verilmeyeceği ya da manevi tazminat talebinde bulunan dava dilekçesi sahiplerinin talepleri karşılanmazsa işi gerçekten mahkemeye kadar götürüp götürmeyecekleri bilinmiyor. Ancak emareler tipik. Sovyetler Birliği Milletvekilleri Kongresi'nde Afganistan savaşının nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda akademisyen Andrey Saharov'a ibret dersi veren Binbaşı Çervonopissnıy'in gölgesi duruyor adeta karşımızda.

Fyodor Mihaylov
Kurantı gazetesi, 3 Şubat 1993

Eski roketatar birliği eri Oleg Sergeyeviç Lyaşenko'nun dava dilekçesinden

6 Ekim 1989 tarihli *Litaratura i Mastatstva* gazetesinde yayınlanan "Biz Oradan Dönüyoruz..." başlıklı makalede Svetlana Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar belgesel kitabından alıntılara yer verilmiştir. Monologlardan birinde benim imzam bulunmaktadır (soyadım yanlış yazılmıştır).

Monologda Afganistan savaşı ve benim Afganistan'da bulunduğum zamana ait anlatımlarım, savaştaki ve savaş sonrası insanlar arasındaki ilişkiler hakkında söylediklerim vb. aktarılmaktadır.

Aleksiyeviç benim anlatımlarımı tümüyle tahrif etmiş, söylemediğim şeyleri söylemişim gibi göstermiş, söylediğim şeyleri başka türlü anlamış, benim yapmadığım çıkarımları kendi başına yapmıştır.

Sanki benim ağzımdan çıkmış gibi kitabında yer verdiği ifadelerin bir kısmında S. Aleksiyeviç onurumu ve haysiyetimi aşağılamakta ve bana hakaret etmektedir.

Bunlar şu ifadelerdir:

1.

"Vitebsk'teki eğitimde bizi Afganistan'a hazırladıkları kimse için sır değildi. Pek çoğu ne pahasına olursa olsun "yırtmaya" çalıştı. Birisi orada herkesin öldürüleceğinden korktuğunu söyledi. Ben bunu söyleyeni hor gördüm. Tam sevkiyat öncesi bir kişi daha gitmeyi reddetti

"Ben onun anormal birisi olduğunu düşündüm. Biz devrim yapmaya gidiyorduk."

2.

"İki üç hafta sonra eski senden eser kalmıyor... Belki sadece ismin... Sen artık sen değil, bambaşka birisin. O kişi artık bir ölü gördüğünde korkmuyor sadece sükûnetle veya

can sıkıntısıyla arkadaşının ölü bedenini kayalık dağdan nasıl indireceğini veya sırtına vurup o cehennem sıcağında kilometrelerce nasıl taşıyacağını düşünüyor...

"Arkadaşlarının ölüsünü gördüğünde keskin ve heyecan verici bir uyarılma yaşıyorsun: Öldürülen ben değilim! İşte böyle bir dönüşüm... Düşünüyorum da neredeyse herkes için çok hızlı bir dönüşüm."

3.

"Biz emrettikleri yere ateş açtık. Hiç kimseye acımadan ateş ettim. Bir çocuğu da öldürebilirdim... Hepimiz eve dönmek istiyorduk. Herkes hayatta kalmak için çabalıyordu. Düşünmeye vakit yoktu... Başkasının ölümüne alışmıştım ama kendim için ölümden korkuyordum."

4.

"Askerler arasındaki 'Afgan' kardeşliği hakkında yazmayın lütfen. Öyle bir şey yok. Ben var olduğuna inanmıyorum. Savaşta bizi birleştiren şey korkuydu. Bizleri aynı derecede aldattılar... Burada ise bizleri hiçbir şeyimizin olmaması birleştiriyor. Buradaki sorunlarımız da aynı: emekli maaşı, konut, ilaç, mobilya takımı. Bunları hallettiğimizde kulüplerimiz de dağılıp gidecek.

"İşte şimdi ben ne yapıp edip uğraşıp kendime konut, mobilya, buzdolabı, çamaşır makinesi, Japon malı televizyon almayı başarırsam, işim tamam! Gençlik bizimle yakınlaşmadı. Biz onlar için anlaşılmazız. Güya Büyük Anayurt Savaşı'na katılanlarla eşit koşullardayız ama onlar vatanı savundular, peki ya biz? Bana bir delikanlının söylediğine göre, bizler Almanların rolündeymişiz... Biz ise onlara kızıyoruz... Kim ki benimle orada değildi, benim gördüğümü görmedi, yaşadığımı yaşamadı, benim tecrübeme sahip olmadı, o kişi benim için hiçtir."

Tüm bu anlatımlar, söylemler benim insanlık onurumu derinden tahkir ediyor, zira ben böyle şeyler söylemedim, böyle düşünmüyorum ve bu bilgilerin bir erkek, bir insan ve asker olarak benim namusumu, itibarımı lekelediği kanaatindeyim.

20 Ocak 1993

İmzasız

Mahkeme öncesi görüşme tutanağından

Hazır bulunanlar: Hâkim T. Gorodniçeva, Avukatlar T. Vlasova, V. Luşkinov, Davacı O. Lyaşenko, Davalı S. Aleksiyeviç.

Hâkim T. Gorodniçeva:

"Davacı, yazarın sizin söylediğiniz gerçekleri tahrif ettiğini mi iddia ediyorsunuz?"

O. Lyaşenko:

"Evet."

Hâkim T. Gorodniçeva:

"Davalı, meselenin özü hakkında açıklama yapmanızı rica ediyorum."

S. Aleksiyeviç:

"Oleg, seninle görüştüğümüzde her şeyi anlatırken nasıl ağladığını ve yaşadığın gerçeklerin zamanı gelip yayınlanabileceğine inanmadığını söylediğini sana hatırlatmak istiyorum. Sen benden bunu yapmamı rica etmiştin... Ben de yazdım. Peki ya şimdi? Yine mi kandırılıyor ve kullanılıyorsun?.. İkinci defa ha?.. Ama o zaman sen bir daha asla birilerinin seni kandırmasına izin vermeyeceğini söylemiştin..."

O. Lyaşenko:

"Siz benim yerimde olsaydınız, yani düşük bir emekli maaşı, işsizlik, iki küçük çocuk... Eşim de kısa süre önce işten çı-

kartıldı... Biz nasıl yaşayacağız? Neyle yaşayacağız? Tabii sizin telif ücretleriniz var... Kitaplarınız yurtdışında yayınlanıyor... Oysa biz katil ve tecavüzcü oluyoruz..."

Avukat T. Vlasova:

"İtiraz ediyorum. Müvekkilime psikolojik baskı uyguluyor. Benim babam da pilottu, generaldi, o da Afganistan'da hayatını kaybetti... Oradaki her şey kutsaldı... Bunlar kutsanmış ölümler... Onlar ettikleri yemini yerine getirdiler... Vatanlarını savundular..."

Hâkim Gorodniçeva:

"Davacı hangi konuda ısrar ediyor?"

O. Lyaşenko:

"Yazarın alenen benden özür dilemesini ve bana manevi tazminat ödemesini talep ediyorum..."

Hâkim Gorodniçeva:

"Siz sadece yayınlanmış olguların tekzip edilmesi konusunda mı ısrar ediyorsunuz?"

O. Lyaşenko:

"Lekelenen askerlik onurumun karşılığında S. Aleksiyeviç'in bana 50 bin ruble tazminat ödemesini talep ediyorum."

S. Aleksiyeviç:

"Oleg, bunların senin sözlerin olduğuna inanmıyorum. Sen başkalarının sözleriyle konuşuyorsun... Ben seni başka birisi olarak hatırlıyorum... Sen yanmış yüzünün, kaybettiğin gözünün, kırılan kolunun bedelini çok düşük belirlemişsin. Dava etmemen gereken birisi varsa o da ben olmalıydım. Sen beni Savunma Bakanlığı ve SBKP Politbürosu'yla karıştırdın..."

Avukat T. Vlasova:

"İtiraz ediyorum! Bu bir psikolojik baskıdır..."

S. Aleksiyeviç:

"Oleg, biz seninle beş yıl önce karşılaştığımızda sen dürüst

bir insandın, senin için endişelenmiştim. Başının KGB'yle derde gireceğinden korkmuştum, ne de olsa hepinize askeri sırları ifşa etmeyeceğiniz konusunda kâğıt imzalatılmıştı. Ve ben de senin adını değiştirdim. Seni korumak için adını değiştirmiştim, oysa şimdi sen kendini KGB'ye karşı kendi başına savunmak zorundasın. Orada yazılan senin soyadın değil, o genelleyici bir isim... Bu yüzden de senin şikâyetlerin geçersiz..."

O. Lyaşenko:

"Hayır, benim sözlerim. Onları ben söyledim... Orada beni yaralayan da... ve oradakilerin hepsi benim..."

Hayatını kaybeden Binbaşı Aleksandr Platitsin'in Annesi Yekaterina Nikitiçna Platitsina'nın dava dilekçesinden

6 Ekim 1989 tarihli *Litaratura i Mastatstva* gazetesinde yayınlanan "Biz Oradan Dönüyoruz..." başlıklı makalede Svetlana Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar belgesel kitabından alıntılara yer verilmiştir. Monologlardan biri Afganistan'da hayatını kaybetmiş Binbaşı A. Platitsin'in annesi olarak benim adımla imzalanmıştır.

Bu monoloğun tamamı S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar adlı kitabında yer almıştır.

Adı geçen gazetede ve kitapta yer alan monologda oğlum hakkında anlattıklarım tahrif edilmiştir. Kitap belgesel bir kitap olmasına rağmen S. Aleksiyeviç kendisinden ilaveler yapmış, benim anlattıklarımdan pek çoğuna yer vermemiş, kendi başına çıkarımlarda bulunmuş ve monoloğa benim adımı yazmıştır.

Adı geçen makale benim onur ve haysiyetimi aşağılamaktadır...

İmzasız ve tarihsiz

Mahkeme öncesi görüşme tutanağından

Hazır bulunanlar: Hâkim T. Gorodniçeva, Avukat T. Vlasova, V. Luşkinov, Davacı Ye. Platitsina, Davalı S. Aleksiyeviç.

Hâkim T. Gorodniçeva:

"Siz dinliyoruz Yekaterina Nikitiçna..."

Ye. Platitsina:

"Oğlumun benim zihnime kazınmış imajı ile kitapta anlatılan imaj tümüyle farklıdır."

Hâkim T. Gorodniçeva:

"Gerçeklerin nerede, hangi yerlerde ve nasıl tahrif edildiği konusundaki düşüncelerinizi açıklayabilir misiniz?"

Ye. Platitsina (*Kitabı eline alıyor*):

"Hiçbiri benim anlattığım gibi değil. Benim oğlum öyle birisi değildi. Vatanını severdi." (*Ağlıyor.*)

Hâkim. T.Gorodniçeva:

"Sizden sakin olmanızı ve bize gerçek olguları anlatmanızı rica ediyorum."

Ye. Platitsina (*kitaptan okuyor*):

"Afganistan'dan sonra (izinli olarak eve döndüğünde) daha bir evcimen ve daha bir sevecen olmuştu. Evdeki her şey pek hoşuna gidiyordu. Ama bazen kısa süreli de olsa gözleri hiçbir şey görmeden öylece oturup susuyordu. Geceleri aniden sıçrayarak uyanıp odanın içinde dolaşmaya başlıyordu: 'Patlıyor! Patlıyor!' diye bağırıyordu. Bir başka gece birisinin ağladığını duydum. Bizim evde kim ağlıyor olabilir ki? Küçük çocuğumuz yok. Odasının kapısını açtım: Başını iki elinin arasına almış ağlıyordu..."

"O bir subaydı. Muharip bir subay. Oysa burada ağlak biri olarak gösteriliyor. Bu yazılacak şey mi şimdi?"

Hâkim T. Gorodniçeva:

"Ben bile hemen şuracıkta ağlayabilirim. Ve bu kitabı, sizin anlatımınızı okuduğumda defalarca ağladım. Ama kitapta sizin onur ve haysiyetinizi aşağılayan ne?"

Ye. Platitsina:

"Anlıyor musunuz, o bir muharip subaydı. O ağlayamazdı. Veya şurası: 'İki gün sonra yılbaşıydı. Hediyelerimizi çam ağacının altına saklamış. Bana kocaman kara renkte bir başörtüsü getirmiş. *Oğulcuğum neden kara rengi seçtin? – Anneciğim, çeşitli renkleri vardı ama sıra bana gelinceye kadar herkes seçmiş, geriye bir tek kara renkte olanlar kalmıştı. Ama bak sana yakışıyor...*'

"Demek ki oğlum sıraya girmiş, oysa mağazalara ve sıralara tahammül edemezdi. Ama kitaba bakıyorsun, savaşta sırada beklemiş... Benim için, bir başörtüsü için... Niye bunu yazmalı ki? O bir muharip subaydı. O hayatını kaybetti...

"Svetlana Aleksandrovna, bunları niye yazdınız ki?"

S. Aleksiyeviç:

"Sizin anlatınızı yazarken ben de ağladım. Ve sizin oğlunuzu boşu boşuna ölsün diye o yabancı topraklara gönderenlerden nefret ettim. Ve o sırada biz sizinle birlik olmuştuk, tümüyle hemfikirdik."

Ye. Platitsina:

"Siz bana devletten, partiden nefret etmemi söylüyorsunuz... Oysa ben oğlumla gurur duyuyorum! O muharip bir subay gibi öldü. Bütün yoldaşları onu severlerdi. Ben yaşamış olduğumuz ülkeyi, yani SSCB'yi seviyorum, çünkü oğlum onun uğrunda öldü. Sizdense nefret ediyorum! Sizin o korkunç gerçeğiniz bana lazım değil. Bize o lazım değil!! Duyuyor musunuz?!"

S. Alekseyeviç:

"Sizi anlayabilirdim, sanıyorum. Sizinle konuşabilirdik. Ama neden bunu mahkemede konuşuyoruz ki? İşte bunu anlayamıyorum..."

...Eski Sovyet senaryosuna göre, Svetlana Aleksiyeviç iki Mercedes'e ve birkaç dolar sadakaya kendi yüce vatanını ve onun kahraman evlatlarını, bir CIA ajanı ve dünya emperyalizminin bir hizmetkârıymış gibi organize bir şekilde lanetlemekte...

İlk mahkemeden herhangi bir sonuç çıkmadı, zira eski er O. Lyaşenko ve savaşta hayatını kaybetmiş subayın annesi Ye. N. Platitsina duruşmaya gelmediler. Ancak altı ay sonra iki dava dilekçesi daha mahkemeye sunuldu: Hayatını Kaybetmiş Belarus Enternasyonalist Askerler Kulübü Başkanı ve Afganistan'da hayatını kaybetmiş olan Üsteğmen Yu. Galovnev'in annesi İ. S. Galovneva'nın ve Minsk Enternasyonalist Askerler Kulübü Başkanı Taras Ketsmur'un dilekçeleri...

Prava Çeloveka gazetesi, No 3, 1993

Yazar Svetlana Aleksiyeviç'in davalı olarak yargılandığı duruşma 14 Eylül günü Minsk'te görüldü.

Ve en ilginç olay da o sırada başladı. S. Aleksiyeviç'in avukatı Vasiliy Luşkinov, "hayatını kaybeden 'Afgan'ın annesi İ. S. Galovneva'nın dava dilekçesinin mahkemeye tarih yazılmadan sunulduğunu" belirtti: "Dilekçenin kopyası tarafımıza imzasız ve doğal olarak da, tarihsiz bir şekilde verilmiştir. Ancak bu durum hâkim Tatyana Gorodniçeva'nın Medeni Kanun'un 7. maddesine göre dava açmasına engel teşkil etmemiştir. Dosyanın davanın görüleceği tarihe kadar prosedür açısından düzenlenmemiş olması, yani dava talebinin kabulü kararı henüz işlenmemişken kayıt defterinde dosya numarası bulunması da şaşkınlık yaratmaktadır."

Yine de duruşma yapıldı... Mahkeme başkanlığını ise dosyayı ancak duruşmada gören biri yaptı. Svetlana Aleksiyeviç ve avukatı, hâkim T. Gorodniçeva'nın yerine İ. Jdanoviç'in

atandığını duruşmanın başlamasından sadece on dakika önce öğrendi.

Avukat Vasiliy Luşkinov "Bu, aslında hukuki olmaktan çok ahlaki bir mesele," diyerek tepkisini gösterdi.

Öyle de olmuş olabilir. Ancak davacıların oturduğu masada birdenbire Svetlana Aleksiyeviç'in kitap kahramanlarından biri daha, Taras Ketsmur belirdi. Hâkim İ. Jdanoviç'in önünde Ketsmur'a ait imzasız dava dilekçesi ve tabiidir ki, bununla ilgili açılmamış bir dava duruyordu...

Davalının avukatı mahkemenin dikkatini bu saçmalığa çekerek itirazını bildirdi. Duruşma ertelendi...

Oleg Blotskiy
Literaturnaya Gazeta, 6 Ekim 1993

29 Kasım 1993 günü yapılan duruşmanın tutanağından

Mahkeme heyeti: Hâkim İ. N. Jdanoviç, halkın seçtiği yargıç yardımcıları T. V. Boriseviç ve T. S. Soroko.
Davacılar: İ. S. Galovneva, T. M. Ketsmur
Davalı: S. A. Aleksiyeviç

Afganistan'da hayatını kaybeden Üsteğmen Yu. Galovnev'in annesi İnna Sergeyevna Galovneva'nın dava dilekçesinden

15.02.1990 tarihli *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar adlı belgesel kitabından alıntıların yapıldığı "Afganistan Savaşını Yaşayanların Monologları" başlığını taşıyan bir makale yayınlandı.

Yayınlanan ve altında benim adımın olduğu monologda yanlışlıklar ve benim tarafımdan S. Aleksiyeviç'e anlatılan ger-

çeklerde tahrifatlar, ayrıca apaçık yalanlar ve uydurmalar, yani benim anlatmadığım ve anlatamayacağım durumlar hakkında güya benim sözlerimmiş gibi ifadeler bulunmaktadır. Benim anlatımlarımı kafasına göre yorumlaması ve ayrıca benim adıma yapılan aleni uydurmalar benim haysiyetimi ve onurumu zedelemektedir, üstelik de eser belgesel bir kitaptır. Ben, belgeselci bir yazarın elde ettiği bilgileri tam doğru biçimde anlatması, yaptığı görüşmelerin ses kayıtlarını elinde bulundurması ve kaleme aldığı metinlerin röportaj yaptığı kişilerce teyit edilmesini sağlaması gerekir diye düşünüyorum.

Şöyle ki, Aleksiyeviç makalesinde şunları belirtiyor: "Bir annenin bunu itiraf etmesi hoş bir şey değil ama... ben herkesten çok onu severdim. Kocamdan da, ikinci oğlumdan da çok..." (Hayatını kaybetmiş oğlum Yura'dan bahsediliyor.) Yaptığım bu alıntı uydurulmuştur (anlattıklarımla örtüşmemektedir). Aile fertlerine karşı duyduğum sözde farklı seviyelerdeki sevginin aile içinde çatışmalara sebep olduğunun belirtilmesini haysiyetimin aşağılanması olarak görmekteyim.

Ayrıca: "Daha birinci sınıfta masalları, çocuk şiirlerini değil, Nikolay Ostrovskiy'in *Ve Çeliğe Su Verildi* kitabından kocaman pasajları ezberinden okurdu." Bu cümleden oğlumun fanatik bir ailede büyüdüğü anlamı çıkmaktadır. Oysa ben Aleksiyeviç'e Yura'nın 7-8 yaşlarındayken aralarında *Ve Çeliğe Su Verildi*'nin de bulunduğu ciddi kitaplar okuduğunu söylemiştim.

Aleksiyeviç oğlumun Afganistan'a gönderilişi hakkında anlattıklarımı da çarpıtmış. Yazar sözde oğluma ait olan şu sözleri aktarıyor: "Ben Afganistan'a giderek onlara yaşamda daha yüksek duyguların olduğunu ve mutluluk için içi etle dolu bir buzdolabının herkese yeterli olmayacağını kanıtlayacağım." Bunun gibi hiçbir şey olmadı. Aleksiyeviç'in iddiaları beni ve oğlumu karalamaktadır. Oğlum hiç kimseye hiçbir şey kanıt-

lamak için değil, normal bir insan ve yurtsever gibi, romantik bir insan olarak Afganistan'a gönüllü gitmeyi istedi.

Ben Aleksiyeviç'in aksettirdiğinin aksine, Afganistan'a gönüllü gitmek istediğinden şüphelendiğim zaman oğluma şu lafları da söylemedim: "Seni orada vatanın için değil... Allah bilir ne yüzünden öldürürler... Hiç vatan insanı ölüme yollar mı?.." Oğlumu ben kendim oraya gönderdim. Bizzat!

Bu alıntı beni çifte ahlaka sahip çifte kişilikli biri olarak göstermek suretiyle benim onur ve haysiyetimi karalamaktadır.

Oğullarım arasındaki münakaşa konusu da doğru değildir. Aleksiyeviç kitabında şöyle yazıyor: "Gena, sen az okuyorsun. Önünde sayfaları açık bir kitap görmek mümkün değil. Hep gitar, hep gitar..."

Oğullarım arasında tek tartışma konusu vardı, o da küçük oğlumun hangi mesleği seçeceği. Gitar burada söz konusu değil.

Aleksiyeviç'in küçük oğlumu sevmediğimin altını çizen bu sözleri beni aşağılamaktadır. Ben kendisine bu sözleri söylemedim.

Aleksiyeviç'in Afganistan'daki savaş özelinde yaşanan olayları sadece siyasi bir hata olarak değil, aynı zamanda tüm halkın suçu olarak yansıtmaya karar vermesinin bir eğilim olduğu, sıklıkla da olayların güya röportajda anlatılmış gibi öylesine uydurulmuş olduğu inancındayım. Yazarın amacı halkımızı, Afganistan'da savaşmış olan askerleri ve onların ailelerini, yakınlarını ilkesiz, acımasız ve başkalarının acılarına duyarsız göstermektir.

Aleksiyeviç'in çalışmasını kolaylaştırmak için ben kendisine oğlumun günlüğünü verdim ama bu da yazarın yaşananları gerçekten belgesel bir biçimde yansıtmasına yardımcı olmamıştır.

Kendisine sunduğum orijinal belgeleri tahrif ettiği için ve *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde haysiyet ve onurumun karalanmasından dolayı Aleksiyeviç'in özür dilemesini istiyorum.

İmzasız ve tarihsiz

Terhis olmuş Er Taras Ketsmur'un dava dilekçesinden

Haysiyet ve onurumun korunması konusunda tarafımdan sunulan ilk dava dilekçesinde *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde (15.02.1990) yayınlanan yazıyla ilgili olarak S. Aleksiyeviç'e karşı somut iddialar ileri sürülmemişti. İşbu dilekçeyle eksikliği tamamlıyor ve teyit ediyorum ki: Gazetedeki makalede ve Çinko Çocuklar adlı kitapta S. Aleksiyeviç tarafından yazılanlar hayal ürünüdür ve gerçekte olmamıştır, zira ben kendisiyle görüşmedim ve kendisine hiçbir şey anlatmadım.

15 Şubat 1990 tarihli *Komsomolskaya Pravda*'da yayınlanan makalede aşağıdakileri okudum:

"Afganistan'a tek başıma gitmedim... Köpeğim Çara ile birlikte gittim... 'Öl!' diye bağırınca Çara hemen yere atardı kendini. Eğer moralim bozuksa, çok üzgünsem hemen yanı başıma oturup inlerdi. İlk günlerde oraya gidebildim diye sevinçten çıldırıyordum...

"Ama siz lütfen öyle pek de sert vurmayın... Dikkatli olun eleştiride. Ama niçin hiç kimse partiden istifa etmedi? Biz oradayken niçin alnına bir kurşun sıkmadı?

"Orada tarlalardan nasıl demir parçaları ve insan kemikleri çıkarttıklarını gördüm... Ben ölü askerin donup kalmış yüzünde turuncu bir kabuk gördüm... Nedense turuncuydu işte...

"Odamda aynı kitaplar, fotoğraflar, teyp, gitar duruyor. Sadece ben o eski ben değilim... Kafeteryada garson arkadan

yaklaşıp: 'Buyurun, siparişinizi verin!' dediğinde ayağa sıçrayıp kaçmaya hazırlanıyorum, zira arkamda birinin dikilmesine dayanamıyorum. Alçağın tekini gördüğünde aklına tek bir şey geliyor: 'Kurşuna dizmeli!'

"Savaşta bize barış döneminde öğretilenin tam tersini yapmak zorunda kaldık. Barış zamanında ise savaşta kazandığın tüm alışkanlıkları unutmak zorundasın.

"Ben mükemmel ateş ederim, el bombasını tam hedefe fırlatırım. Bunlar burada kime lazım ki?

"Askerlik şubesine gittim, geri dönmek için ricada bulundum, almadılar beni. Savaş yakında bitecek, benim gibiler geri dönecekler. Bizim gibilerin sayısı daha da çok olacak."

Hemen hemen aynı metni, aynı köpeğin adının geçtiği ve aynı düşüncelerin yüksek sesle ifade edildiği, ufak tefek edebi ilavelerle *Çinko Çocuklar* adlı kitapta da okudum.

Bir kez daha bunların sadece benim adımla ilişkilendirilmiş uydurmalar olduğunu teyit ederim...

Yukarıda izah edildiği üzere yüksek mahkemenizden karalanmış askerlik ve vatandaşlık onurumun korunmasını istiyorum.

İmzasız ve tarihsiz

İ. S. Galovneva'nın ifadesinden

Uzun yıllar yurtdışında yaşadık, eşimin görevi gereği. Ülkemize bin dokuz yüz seksen altı yılının sonbaharında döndük. Sonunda evimize döndüğümüz için çok mutluydum. Ama bu mutluluğumuzla birlikte bir de acı yaşadık: Oğlumuz öldü.

Bir ay boyunca elim ayağım tutmadan, öylece yattım. Hiç kimseyi duymak istemiyordum. Evdeki her şeyi kapamış, sus-

turmuştum. Kimselere kapıyı açmıyordum. Aleksiyeviç evime giren ilk kişi oldu. Kendisi bana Afganistan savaşıyla ilgili gerçekleri yazmak istediğini söyledi. Ben kendisine inandım. Aleksiyeviç'in geldiği günün ertesi günü hastaneye yatacaktım ve hastaneden sağ çıkıp çıkmayacağımı da bilmiyordum. Aleksiyeviç geldiğinde belgesel bir kitap yazdığını söyledi. Belgesel kitap da neymiş ki? Belgesel kitap demek günlükler ve orada bulunmuş olanların yazdığı mektuplar demektir. Ben bunu böyle anlıyorum. Ve ben de oğlumun orada tuttuğu günlüğü kendisine verdim: "Gerçeği mi yazmak istiyorsunuz," dedim, "işte size gerçek, oğlumun günlüğünde yazılı."

Sonra Aleksiyeviç'le konuştuk. Kendisine hayatımı anlattım, çünkü benim için yaşamak çok zordu, dört duvar arasında dizlerimin üzerinde sürünüyordum. Yaşamak istemiyordum. Aleksiyeviç'in yanında bir kayıt cihazı vardı, anlattığım her şeyi kaydetti. Ancak bana bunları yayınlayacağını söylemedi. Ben kendisine öylesine anlatmıştım, yayınlaması gereken şey oğlumun günlüğüydü. Ne de olsa kitap belgesel olacaktı. Günlüğü kendisine verdim, eşim onun için özel olarak daktilo etti.

Aleksiyeviç ayrıca Afganistan'a gitmeye hazırlandığını söyledi. Kendisi oraya iş gezisine gitti, oysa benim oğlum orada hayatını kaybetti. Aleksiyeviç savaş hakkında ne biliyor ki?

Ama ben kendisine inandım ve kitabın çıkmasını bekledim. Gerçeği, oğlumun ne için öldürüldüğü gerçeğini bekledim. Gorbaçov'a mektup yazdım: Benim oğlum neden yabancı bir ülkede öldü, bana bunun cevabını verin, dedim. Herkes sustu, kimse cevap vermedi...

Oğlum Yura günlüğüne şöyle yazmış: "1 Ocak 1986. Yolun yarısı hesaptan düştü bile ve önümüzde kalan öyle az ki. Ve yeniden alevler, yeniden unutulma, yeni uzun bir yol ve çizilmiş kaderimiz gerçekleşmeden evvel sonsuza kadar böyle olacak.

Tüm yaşananların kamçısıyla vuran, kâbuslarla hayatın içine zorla giren anılar ve benzerliğiyle cezbeden ancak tükenmiş olan günleri bilmeyen diğer başka bir dünyanın, başka zamanların ve yüzyılların hayaletleri. Ve durmak yok, soluklanmak yok, günün birinde önceden tayin edilmiş olanı değiştirmek olmaz – boşluk ve karanlık vazgeçmeden önce dağılacak, çünkü dinlenmek için oturan artık topraktan kalkamayacak. Umutsuzluk ve acılardan yorgun düşerek boş gökyüzüne haykırırsın: Ne var orada? Çember ne zaman tamamlanacak ve yol bitecek, yeni dünya tüm heybetiyle ne zaman görünecek? Niçin onların hesabını biz veriyoruz? Onlara parlak yüksekliklere ulaşma imkânı verilmedi ve de yol ne kadar uzun olursa olsun günleri sayılı. Biz ise kendi yaşamımızı parçalıyoruz, mutluluk ve huzur bilmeden, yorgun ve dağılmış bir halde sürükleniyoruz, güçlü ve güçsüzler olarak, bu dünyanın melekleri ve şeytanları olarak..."

Aleksiyeviç bunu, oğlumun gerçeğini yazmadı. Başka bir gerçek olamaz, oraya gidenlerin gerçeği bu. Aleksiyeviç nedendir bilmem, benim hayatımı anlatmış. Basit ve çocuksu bir dille. Bu nasıl bir edebiyat? Kötü, küçük bir kitap parçası sadece...

Yoldaşlar, ben çocuklarımı dürüst ve adil olarak yetiştirdim. Aleksiyeviç oğlumun Nikolay Ostrovskiy'in *Ve Çeliğe Su Verildi* romanını sevdiğini yazmış. O zamanlar bu kitap da aynen Fadeyev'in *Genç Muhafızlar* romanı gibi okulda okutulurdu. Bütün bu kitaplar okunurdu, müfredatta vardılar. Aleksiyeviç ise oğlumun bu kitapları okuduğunun ve içinden bölümleri ezbere bildiğinin altını çiziyor. Bunu yazmaya neden gerek görüyor ki? Oğlumu anormal, fanatik birisi olarak göstermek istiyor. Veya şöyle yazmış: "Asker olduğu için üzülmüştü." Oysa benim oğlum poligonlarda büyüdü, babasının izinden gitti. Bizde dedeler, babasının kardeşleri, kuzenleri hepsi askerdir.

Bizimkisi askeri bir hanedanlık. Oğlum Afganistan'a gitti, çünkü o dürüst bir insandı. Askerlik yemini etmişti. Gerekliyse, gidecekti. Harika oğullar yetiştirdim ben. Kendisine emredildi, o da gitti, o bir subaydı. Oysa Aleksiyeviç benim bir katilin annesi olduğumu kanıtlamak istiyor. Ve de oğlumun orada insan öldürdüğünü. Buradan ne çıkıyor? Oğlumu oraya ben mi gönderdim? Eline silahı ben mi verdim? Orada savaş var diye biz anneler mi suçluyuz? Orada öldürdüler, soygun yaptılar, narkotik kullandılar diye biz mi suçluyuz?

Bu kitap yurtdışında da yayınlandı. Almanya'da, Fransa'da... Aleksiyeviç hangi hakla bizim ölmüş oğullarımızı pazarlıyor? Hangi hakla kendine şan, şöhret ve dolarlar sağlıyor? O kim ki? Eğer bu benimse, ben anlattım, ben yaşadım, Aleksiyeviç'in burada işi ne?.. Konuştuk, hikâyelerimizi kaydetti, içimizdeki acıyı gözyaşlarımızla anlattık kendisine...

Adımı yanlış yazmış, benim adım İnna, o ise Nina Galovneva diye yazmış. Benim oğlumun rütbesi üsteğmendi, o ise asteğmen yazmış. Bu belgesel bir eser, ben kendisine oğlumun günlüğünü verdim, Aleksiyeviç günlüğü yayınlamalıydı. Bu kadar. Belgesel eser deyince ben mektuplar, günlükler anlıyorum. Haydi, şimdi, kabul etsin tüm bunların uydurma ve iftira olduğunu... Basit, kaba bir dille yazılmış uydurmalar, iftiralar olduğunu. Kim böyle kitap yazar ki? Biz çocuklarımızı kaybettik, onun kelimeleriyse... Kendisi bir oğul doğursaydı da bu savaşa gönderseydi...

Sorulara verilen cevaplardan

S. Aleksiyeviç'in avukatı V. Luşkinov:

"İnna Sergeyevna, söyler misiniz, Aleksiyeviç anlattıklarınızı ses kayıt cihazına kaydetti mi?"

İ. Galovneva:

"Kayıt cihazını açmak için benden izin istedi. Ben de izin verdim."

V. Luşkinov:

"Peki, siz kaydı deşifre edip kitapta kullanmadan önce size göstermesini istediniz mi kendisinden?"

İ. Galovneva:

"Ben düşündüm ki, Aleksiyeviç oğlumun günlüğünü yayınlayacak. Belgesel eserden anladığımın günlükler ve mektuplar olduğunu söyledim az önce. Eğer benim anlattıklarımı yazacaksa o zaman harfi harfine yazmalıydı, söylediğim gibi."

V. Luşkinov:

"Neden *Komsomolskaya Pravda*'da kitaptan alıntılar kullanılarak yazılan makale yayınlanır yayınlanmaz Aleksiyeviç'i mahkemeye vermediniz? Neden bunu üç buçuk yıl sonra yapmaya karar verdiniz?"

İ. Galovneva:

"Bu kitabın yurtdışında basılacağını, iftiraların ta oralara kadar yayılacağını bilmiyordum... Ben çocuklarımı vatana hayırlı çocuklar olsunlar diye, dürüst bir şekilde yetiştirdim. Biz bütün hayatımız boyunca çadırlarda ve barakalarda yaşadık, iki oğlum ve iki bavulum oldu hep. Siyasete hiç bulaşmadım... Oysa Aleksiyeviç çocuklarımızın katil olduğunu yazıyor... Kalktım, Savunma Bakanlığı'na gittim ve oğlumun nişanını onlara verdim... Ben bir katilin annesi olmak istemiyorum... Oğlumun nişanını devlete verdim..."

S. Aleksiyeviç'in kamu müdafisi, Belarus İnsan Hakları Birliği Başkanı Ye. Novikov:

"İtiraz ediyorum. Kayıtlara girmesini rica ediyorum. Salondan sürekli olarak Svetlana Aleksiyeviç'e hakaret ediliyor. Kendisi ölümle tehdit ediliyor... Hatta parça parça edilme tehditleri savruluyor... (*Salonda, ellerinde üzerine oğullarının*

aldıkları nişan ve madalyaların iliştirildiği büyük portreleri tutan annelere dönüyor.) İnanın ki bana, acınıza büyük hürmet ediyorum..."

Hâkim İ . Jdanoviç:

"Ben bir şey duymadım. Hiç bir hakaret olmadı."

Ye. Novikov:

"Herkes duydu, Mahkeme Heyeti dışında herkes..."

Salondan yükselen sesler

"Anneler olarak biz, söylemek istiyoruz ki... Bizim oğullarımız öldürüldü... Şimdi de bunun üzerinden para kazanıyorlar... Yerin altında rahat uyusunlar diye oğullarımızı savunmaya geldik buraya..."

"Bunu nasıl yapabildiniz! Çocuklarımızın mezarlarına çamur atmaya nasıl cesaret edebildiniz! Onlar vatana karşı görevlerini sonuna kadar yerine getirdiler. Siz onlar unutulsun istiyorsunuz... Yurdun her yerindeki okullarda yüzlerce müze ve anı köşeleri yapıldı. Ben de oğlumun paltosunu ve defterlerini okula götürüp verdim. Onlar birer kahraman! Hepsi kahramanlar! Onlarla ilgili güzel kitaplar yazılmalı, onlar acımasızca harcanan piyonlar olarak gösterilmemeli. Gençliği kahramanlıkla yazılmış tarihimizden mahrum ediyoruz..."

"Orada öldürdüler... Bombaladılar..."

"Sen askerlik yaptın mı? Yapmadın... Bizim çocuklarımız orada ölürken sen üniversitedeki sıranda oturuyordun."

"Çocuklarının insan öldürüp öldürmediğini annelere sormayın. Onlar sadece tek bir şey biliyorlar, o da çocuklarının öldürülmüş olduğu..."

"Her sabah oğlumu görüyorum ama hâlâ onun evde olduğuna inanamıyorum. Orada olduğu sürece kendi kendime

eğer oğlum tabutun içinde gelirse, iki yolum olduğunu söylüyordum: Ya sokağa çıkıp mitinge ya da kiliseye gidecektim. Ben kendi kuşağımı 'icracılar kuşağı' olarak adlandırıyorum. Afganistan savaşı bizim trajedimizin zirvesi. Neden bize her şeyi yapmak mümkün?"

"Esnaf kafalılar, sığ insanlar şimdi her konuda on sekiz yaşındaki o çocukları suçluyorlar... Gördünüz mü ne yaptığınızı? Bu savaşı onlardan ayrı tutmalı... Bu savaş bir suçtu, zaten yargılandı da, ama çocukları savunmak gerekli..."

"Ben Rus edebiyatı hocasıyım. Yıllarca öğrencilerime Karl Marx'ın şu sözlerini tekrarlayıp durdum: 'Kahramanların ölümü güneşin batışına benzer, şişinmekten patlayan kurbağanın ölümüne değil.' Peki ya sizin kitabınız ne öğretiyor?"

"'Afganlar', bu kadar kahramanlık yeter!"

"Lanet olsun size! Lanet olsun hepinize!"

Hâkim İ. Jdanoviç:

"Kesin gürültüyü! Pazara çevirdiniz, burası mahkeme, pazar yeri değil..." (*Salona taşkınlık hâkim.*) On beş dakika ara veriliyor...

Aradan sonra sükûneti sağlamak üzere duruşma salonuna milis* alınıyor.

T. M. Ketsmur'un ifadesinden

Konuşma yapmak için hazırlık yapmadım, o yüzden kâğıttan değil, irticalen konuşacağım. Çok tanınmış –dünyaca tanınmış mı demek lazım– yazarla nasıl tanıştım? Bizi cephe arkadaşım Valentina Çudayeva tanıştırdı. Valentina bana bu yazarın *Kadın Yok Savaşın Yüzünde* adında bir kitap yazdığı-

*Sovyetler Birliği döneminde ve 1 Mart 2011'e kadar Rusya Federasyonu'nda kolluk kuvvetlerine verilen ad.

nı ve kitabın tüm dünyada okunduğunu söyledi. Daha sonra cephede savaşmış insanlarla yaptığımız bir görüşmede savaşta bulunmuş başka kadınlarla konuştuğumda, bana Aleksiyeviç'in onların hayatları üzerinden kendisine bir servet yaptığını ve şöhrete kavuştuğunu, şimdi de "Afganlara" el attığını söylediler. Heyecanlanıyorum... Kusuruma bakmayın...

Aleksiyeviç "Pamyat"* adlı Kulübümüze elinde bir ses kayıt cihazıyla geldi. Sadece benim hakkımda değil, daha başkalarının hakkında da yazmak istiyordu. Aleksiyeviç neden kitabını savaştan sonra yazdı? Dünya çapında büyük bir isme sahip bu kadın yazar on yıl boyunca neden sustu? Niye tek bir defa haykırmadı?

Beni oraya kimse göndermedi. Ben kendim Afganistan'a gitmek istedim, bunun için dilekçe verdim. Yakın bir akrabamın orada öldüğünü uydurdum. Biraz durumu açıklayayım... Ben kendim de bir kitap yazabilirim... Ben kendisiyle görüştüğümde konuşmayı reddettim, kendisine, biz orada bulunmuş kişilerin bizzat kitap yazacağımızı söyledim. Bizler daha iyi yazabiliriz, çünkü yazar orada hiç bulunmadı. O ne yazabilir ki? Sadece bize acı verebilir.

Aleksiyeviç şimdi de Çernobİl'le ilgili kitap yazıyor. Bu kitap da en az bize attığı çamur kadar kirli olacak. Aleksiyeviç, Afganistan'da savaşmış kuşağın maneviyatını tahkir etmiştir. Ona göre ben bir robot... bir bilgisayar... bir kiralık katilim... Ve benim yerim Minsk yakınlarındaki Novinki'de, akıl hastanesinde olmalı...

Arkadaşlarım telefon ediyorlar ve böyle bir kahraman olduğum için suratıma bir yumruk indireceklerini söylüyorlar... Çok heyecanlıyım... Kusura bakmayın... Yazar benim Afganistan'da köpeğimle birlikte savaştığımı yazmış... Köpeğim yolda öldü...

*Hafıza, bellek, anı, hatıra anlamlarına gelen kelime.

Afganistan'a gitmeyi ben kendim istedim... Anlıyor musunuz, ben kendim! Ben bir robot değilim... Bir bilgisayar değilim... Çok heyecanlıyım... Kusuruma bakmayın...

Sorulara verilen cevaplardan

S. Aleksiyeviç:

"Taras, dava dilekçende benimle hiç görüşmediğini yazmışsın. Şimdi de benimle görüştüğünü ancak konuşmayı reddettiğini söylüyorsun. Bu, dava dilekçesini senin yazmadığın anlamına mı geliyor?"

T. Ketsmur:

"Ben kendim yazdım... Biz görüştük... Ama ben size hiçbir şey anlatmadım..."

S. Aleksiyeviç:

"Eğer sen bana hiçbir şey anlatmadınsa ben senin Ukrayna'da doğduğunu, çocukluğunda bir hastalık geçirdiğini... Afganistan'a köpeğinle birlikte gittiğini (şimdi köpeğinin yolda öldüğünü söylüyorsun), köpeğinin adının Çara olduğunu nereden biliyorum?.. (*Sessizlik.*)

Ye. Novikov:

"Siz Afganistan'a kendiniz gitmek istediğinizi, gönüllü olduğunuzu söylüyorsunuz. Bugün bu duruma nasıl yaklaştığınızı ben tam anlayamadım. Afganistan'daki savaştan nefret mi ediyorsunuz, yoksa o savaşta yer almaktan dolayı gurur mu duyuyorsunuz?"

T. Ketsmur:

"Beni şaşırtmanıza izin vermeyeceğim... Neden ben o savaştan nefret edeyim ki? Ben görevimi yerine getirdim..."

"Bizler ölmüş oğullarımızın onurunu savunuyoruz. Oğullarımıza onurlarını geri verin! Onlara vatanlarını geri verin! Ülkeyi, dünyadaki en güçlü devleti çökerttiniz!"

"Bizim çocuklarımızı siz katil gibi gösterdiniz. Bu korkunç kitabı siz yazdınız... Onların fotoğraflarına bir bakın... Ne kadar da genç ve yakışıklılar! Katillerin hiç böyle güzel yüzleri olur mu? Bizler evlatlarımıza ülkelerini sevmelerini öğrettik... Neden orada insanları öldürdüklerini yazdınız? Dolar için yazdınız bunları... Oysa bizler fakiriz. Aldığımız maaşlar ilacımıza yetmiyor... Evlatlarımızın mezarına götürmek için çiçek almaya paramız yok bizim..."

"Bizi rahat bırakın!! Neden bir uçtan öbür uca savruluyorsunuz? Bizi önce kahramanlar gibi tasvir ettiniz, oysa şimdi hepimizi katilmişiz gibi gösteriyorsunuz. Bizim Afganistan'dan başka hiçbir şeyimiz yok, olmadı. Biz kendimizi sadece orada gerçek birer erkek gibi hissettik. İçimizden hiç kimse orada bulunduğuna pişman değil..."

"Siz bizi oradan hastalanmış, sakatlanmış bir kuşağın geri döndüğüne inandırmaya çalışıyorsunuz, ben de kendini bulmuş bir kuşak olarak geri döndüğümüzü iddia ediyorum. Biz hiç olmazsa delikanlılarımızın gerçek yaşamda nasıl olduklarını gördük! Evet, çocuk yaşta öldüler. Peki ya sarhoş dalaşlarında, bıçaklı kavgalarda kaçı ölüyor? Her yıl otomobil kazalarında bizim on yıllık savaş süresince kaybettiğimizden daha çok insan ölüyor. Ordumuz çoktan beridir savaşmamıştı. Afganistan'da kendimizi, modern silahlarımızı görmüş olduk... Bu çocuklar birer kahraman! Oysa biz bugün sizin gibiler yüzünden tüm dünyadaki pozisyonlarımızı kaybediyoruz... Polonya'yı kaybettik... Almanya'yı kaybettik... Çekoslovakya'yı... Söyler misiniz bana, o süper devletimiz nerede bugün? Ben o devlet için bin dokuz yüz kırk beş yılında Berlin'e kadar gittim..."

"Güneyde, deniz kenarında birkaç delikanlının kumda, ellerinin üzerinde denize doğru nasıl süründüklerini gördüm... Bacakları toplamda olması gerekenden daha azdı... Ve ben bir daha plaja gidemedim, orada güneşlenemedim... Ben orada sadece ağlayabilirdim... Üstelik o halde bir de gülüyor, kızlara kur yapmak istiyorlardı, oysa ben dahil herkes onlardan kaçıyor, uzaklaşıyordu. O delikanlılar için her şeyin yolunda olmasını istiyorum. Bilsinler ki, onlar bize oldukları gibi lazımlar. Onların yaşamaları lazım! Hayatta oldukları için onları seviyorum."

"Hâlâ hatırlamak bana acı veriyor... Bir keresinde trende giderken... Kompartımanda bir kadın Afganistan'da ölen bir subayın annesi olduğunu söylemişti. Anlıyorum... O bir anneydi ve ağlıyordu. Ama ben kendisine şöyle dedim: 'Oğlunuz haksız bir savaşta öldü... *Düşman* dediklerimiz ise kendi vatanını savunuyordu...'"

"Bu korkunç gerçek kulağa gerçek değilmiş gibi geliyor. İnsanı aptallaştırıyor. O gerçeği bilmek istemiyor insan. O gerçekten korumak istiyor insan kendini."

"'Bana emredildi, ben de emri yerine getirdim,' deniyor sık sık. Buna uluslararası mahkemeler cevap verdi ve 'Suç ihtiva eden emri yerine getirmek suçtur,' dedi. Ve bunun zaman aşımı da yok."

"Bin dokuz yüz doksan birde böyle bir mahkeme olamazdı. Komünist Parti dağılmıştı... Oysa şimdi komünistler yeniden güçlü olduklarını hissediyorlar... Yeniden 'yüce ideallerden' ve 'sosyalist değerlerden' bahsediyorlar... Kim ki buna karşı çıkıyor, ona dava açılıyor! İnşallah yakında duvarın önüne dikip kurşuna dizmeye ve bizleri bir gece dikenli tellerle çevrili stadyumlara toplamaya başlamazlar..."

"Ben yemin etmiştim... Ben bir askerdim..."

"Savaştan artık bir çocuk olarak dönmüyorlar..."

"Biz onları içlerinde vatan sevgisiyle yetiştirdik..."

"Onlar daha çocuktular... Ellerine silah tutuşturdular işte... Ve işte düşman, 'düşman' çetesi, işte 'düşman' kardeşliği, 'düşman' ayaktakımı, 'düşmanların' oluşturduğu çeteler, eşkıya çeteleri diye telkin ettiler... Ama düşünmeyi öğretmediler..."

"Arthur Koestler'in söylediklerini hatırlıyor musunuz: 'Neden gerçeği söylediğimizde kulağa kesinlikle yalanmış gibi gelir? Neden yeni bir yaşamı ilan ettiğimizde toprağın üzerini cesetlerle kaplıyoruz? Neden aydınlık gelecekten bahsettiğimizde her zaman sözlerimizin içine tehditler sıkıştırıyoruz?'"

"Sessizliğe gömülmüş köyleri yaylım ateşine tuttuğumuzda ve dağlardaki yolları bombaladığımızda aslında kendi ideallerimizi kurşunladık ve bombaladık. Bu korkunç gerçeği kabul etmemiz lazım. Bunu sindirmeliyiz. Her şeye rağmen şimdi kendimiz hakkındaki gerçeği öğrenme cesaretini toplayalım. Dayanılacak gibi değil! Tahammül edilemez! Biliyorum. Kendimden biliyorum.

"Önümüzde iki yol var: Ya gerçeği kabul edeceğiz ya da gerçekten kaçacağız. Gözlerimizi açmalıyız..."

Mahkemeyle ilgili mektuplardan

Svetlana Aleksiyeviç aleyhine Minsk'te açılan davanın detaylarını öğrenmiş bulunuyor ve bunu bir yazarın demokratik inançlarına ve sanat yapma özgürlüğüne saldırı olarak değerlendiriyoruz. Svetlana Aleksiyeviç insanı merkezine koyan gerçek eserleriyle, yeteneği ve cesaretiyle Rusya'da ve dünyanın diğer ülkelerinde geniş bir popülarite kazanmıştır.

Yakın komşumuz Belarus'un temiz adına leke sürülmesini istemiyoruz!

Adaletin muzaffer olmasını diliyoruz!

Yazarlar Birliği Dayanışması
Rusya Yazarlar Birliği
Moskova Yazarlar Birliği

Yazar ne kadar zalim ve yazdıkları ne kadar trajik olursa olsun, onun gerçekleri söyleme hakkına kast ve tecavüz etmek mümkün müdür? Özellikle bunca kayba neden olan ve bunca insanın kaderini değiştiren utanç kaynağı Afganistan macerasıyla ilintili suçlar dahil geçmişteki suçların çürütülemeyen kanıtlarından dolayı yazar suçlanabilir mi?

Öyle görünüyor ki, ideolojik baskının, yönetim kademelerinin emirlerinin ve "komünist idealler doğrultusunda yaşamın olası yegâne biçimi" konusundaki atalet dolu mekanizmaların olmadığı bir ortamda, sonunda basının ve yayıncılığın özgürleştiği günümüzde bu gibi soruların yöneltilmesinin hiçbir manası yoktur.

Ne çare ki, bu sorular dillendiriliyor. Şu günlerde, (Büyük Anayurt Savaşı'na katılmış kadınların kaderlerini konu eden) *Kadın Yok Savaşın Yüzünde* ve (yine Büyük Anayurt Savaşı'ndaki çocuklarla ilgili) *Son Tanıklar* adlı o harika kitapların yazarını, resmi propagandanın tüm çabalarına ve Afganistan savaşı sırasında "Genel Kurmay'ın yorulmak nedir bilmez bülbülü" unvanına layık görülen ünlü A. Prohanov gibi edebiyatçıların karşı çıkmalarına rağmen Çinko Çocuklar adlı kitabı da yazan ve Afganistan savaşıyla ilgili korkunç, insanın yüreğini altüst eden gerçekleri söylemeye cesaret ve cüret eden Svetlana Aleksiyeviç'i yargılamaya hazırlanan mahkeme bu durumun anlamlı bir göstergesidir.

Savaş öncesine kadar dostane ilişki içinde olduğumuz bu yabancı ülkeye Brejnev yönetimindeki SBKP tarafından gön-

derilen asker ve subayların gösterdikleri cesaret karşısında saygıyla eğilen ve Afganistan dağlarında hayatlarını kaybetmiş o evlatların annelerinin acılarını yürekten paylaşan yazar bu kitapta utanç duyulası Afganistan savaşının kahramanlaştırılması ve romantikleştirilmesi girişimlerini taviz vermeksizin ifşa etmekte, yüreğe dokunan sahte duyguların ve cafcaflı heyecanın ipliğini pazara çıkartmaktadır. Anlaşılan bu, geri dönmemek üzere tarihe karışmış olan eski rejimin Afganistan savaşı ve diğer maceralarında –ki bedeli askerimizin kanıyla ödenmiştir– "kutsal enternasyonalist borcun" yerine getirildiğine şimdi bile inananların, siyasetçilerin ve ikbalperest komutanların kara işlerini aklamak isteyenlerin, Büyük Anayurt Savaşı'na katılmayla bu haksız, özünde kolonyalist Afgan Savaşı'na katılmayı eşitmiş gibi göstermek isteyenlerin hoşuna gitmedi.

Bu insanlar yazarla polemiğe girmiyorlar. Yazarın kitabında yer verdiği sarsıcı gerçekleri çürütmüyorlar. Hatta yüzlerini bile göstermiyorlar. Hâlâ kafası karışık olan veya kafası bilerek karıştırılmış insanları kullanarak Svetlana Aleksiyeviç'in büyük bir anlayış, merhamet ve acımayla, büyük bir yürek üzüntüsüyle haklarında kitap yazdığı o çocuk savaşçıların –"Afganların"– "şeref ve haysiyetlerini karaladığı" gerekçesiyle yazara dava açıyorlar, üstelik de gazetedeki makalenin ve Çinko Çocuklar kitabının basımından yıllar sonra.

Evet, S. Aleksiyeviç onları romantik kahramanlar olarak betimlemiyor. Ama bunu sadece Tolstoy'un "Tüm yüreğimle sevdiğim kahraman hep hakikat olmuştur, bugün de öyledir, yarın da öyle olacaktır," sözüne sıkı sıkıya bağlı olduğu için yapıyor.

Sırf gerçekleri söylediği için yazara böyle hakaret edilebilir mi? Bir yazar böylesine mahkûm edilebilir mi?

Büyük Anayurt Savaşı'na Katılmış Yazarlar:
Mikola Avramçik, Yanka Brıl, Vasil Bıkov,
Aleksandr Drakohrust, Naum Kislik, Valentin Taras

Bizler, Polonya'daki Belarus yazarlar, yazar Svetlena Aleksiyeviç'e karşı Belarus'ta yürütülen adli kovuşturmayı kesin bir dille protesto ediyoruz.

Yazara karşı yürütülen dava süreci tüm çağdaş Avrupa için bir utanç kaynağıdır.

Yan Çikvin, Sokrat Yanoviç, Viktor Şved, Nadejda Artımoviç

Daha fazla susamayacağım... Ve galiba ancak şimdi bu savaşın nasıl bir savaş olduğunu anlıyorum... Zavallı çocuklar, onlara karşı ne kadar suçluyuz! Bu savaşla ilgili ne biliyormuşuz ki? Hepsini tek tek kucaklamak, hepsinden özür dilemek istiyorum...

Şimdi hatırlıyorum da, nasıl algılamıştım. Nasıl algılamıştık...

Larisa Reysner'in yazdıklarında okumuştum: "Yarı ilkel kabilelerin ülkesi Afganistan'da insanlar dans ederken 'İngilizleri yenmemizde bize yardımcı oldukları için yaşasın Rus Bolşevikleri," diye şarkılar söylüyorlar,'" diye yazıyordu.

Nisan devrimi... Memnuniyet: Bir ülkede daha sosyalizm zafer kazandı. Trende giderken yanımda oturan fısıldayarak: "Ensemize bir asalak daha binecek," demişti.

Muhammed Terakki'nin öldürülmesi. Şehir yönetimindeki seminerde "Amin'in Terakki'yi öldürmesine neden izin verdik?" sorusu karşısında Moskova'dan gelen konuşmacı: "Zayıf olan yerini güçlü olana bırakmalı," diye kestirip atmıştı. O seminerde hoş olmayan bir izlenim edinmiştim.

Kâbil'e çıkarma yapmıştık. "Amerikalılar asker çıkaracaktı, biz sadece bir saat farkla onlardan hızlı davrandık," diye açıklama yapılmıştı. Aynı anda söylentiler de başlamıştı: Oradaki askerlerimizin durumu kötü, yiyecek yok, sıcak giysi yok.

Hemen Damansk'taki olaylar* ve askerlerimizin şikâyet ederek "Mermimiz yok!" diye bağırışları akıllara geldi.

Sonra Afgan malı, içi kürklü deri ceketler görülmeye başlandı. Bizim caddelerimizde çok şık duruyorlardı. Kadınlar, eşleri Afganistan'a gitmiş olan kadınlara imrenir olmuşlardı. Gazeteler askerlerimizin orada ağaç diktiğini, köprüleri ve yolları onardıklarını yazıyordu.

Moskova'dan trenle çıktığım yolculuk sırasında kompartımanda bir karıkoca Afganistan'dan konuşuyorlardı. Ben gazetede yazan bir şeyler söyleyince alaylı alaylı gülümsediler bana. Meğerse iki yıldır Kâbil'de doktor olarak görev yapıyorlarmış. Hemen bana Afganistan'dan mal getiren ordu mensuplarını haklı çıkarmaya başladılar... Orada her şeyin pahalı olduğunu, oysa az bir maaş aldıklarını falan... Smolenk'te trenden inmelerine yardım ettim. Üzerlerine ithal edildiklerini gösteren etiketler yapıştırılmış çok sayıda büyük karton kutu vardı yanlarında...

Evde eşim anlatmıştı: Komşumuz olan yalnız kadının biricik oğlunu bu savaşa gönderiyorlarmış. Kadıncağız gitmiş, yetkililerin önünde diz çökmüş, çizmelerini öpmüş ve memnun bir şekilde eve geri dönerek "Oğlumu kurtardım!" demiş. Bu olurken de yine sakince "Yöneticiler de parasını ödeyip, kurtarıyorlar!" demiş.

Bir gün oğlum okuldan döndüğünde: "Bugün 'Mavi Bereliler' okulda konuşma yaptılar. Kollarındaki Japon saatlerine hayran kaldık," dedi.

Bir "Afgan'a" böyle bir saatin fiyatını ve kendisine ne maaş ödendiğini sordum. Bir an duraksadıktan sonra açıldı: "Meyve yüklü bir kamyonu çaldık, götürüp sattık..." Benzin istasyonlarında herkesin askerlere "Milyonerler!" diyerek neden gıpta ettiğini anladım.

Son günlerin olayları arasında Akademisyen Saharov'un

kovuşturulması aklımda kaldı, bu konuda hemfikir olduğum tek bir şey var: Sağ ama herhangi bir konuda geri adım atmış insanlardan çok bizim için her zaman ölü kahramanlar daha tercih edilir olmuştur. Bir de şu var... Kısa bir süre önce Zagorsk'taki ruhban okulunda "Afgan" askerlerin ve iki de subayın okuduğunu işittim. Onları buna ne itmiş olabilir: Pişmanlık mı, bu acımasız hayattan saklanıp gizlenme isteği mi yoksa kendilerine yeni bir yol çizme arzusu mu? Ne de olsa hiçbir şey görmemek ve susmak için muharip malul kimliği alıp ruhunu indirimli etle doyurmak, ithal giysilerle giyinmek ve ayrıcalıklı olarak sahip olduğun bahçeyi elmalık yapmak için bellemek herkese göre değildir...

N. Gonçarov
Orşa şehri

Kocam iki yıl boyunca (1985-1987) Afganistan'ın Pakistan sınırının tam yanındaki Kunar şehrinde kaldı. Kendisine "enternasyonalist savaşçı" denmesinden utanıyor. Kendisiyle sık sık bu acı veren konuyu konuşuyoruz. Biz Sovyet insanlarının oraya, Afganistan'a gitmesi gerekli miydi? Biz orada kim olarak vardık: İşgalci olarak mı, dost "enternasyonalist savaşçılar" olarak mı? Hep aynı cevaplar geliyor insanın aklına: Bizi oraya kimse davet etmedi ve bizim "yardım elimiz" Afgan halkına gerekli değildi. Ama bizim orada işgalciler olarak bulunduğumuzu kabul etmek de çok ağır geliyor insana. Bence şimdi bizim "Afganların" anısına dikilen anıtlar konusunda (şuraya dikildi de, şurada hâlâ yok gibisinden) tartışmamız değil, yapılan yanlışı itiraf etmeyi düşünmemiz lazım. Kandırılarak bu anlamsız savaşta hayatlarını kaybeden o çocuklardan hep beraber af dilememiz, onların yine iktidar tarafından kandırılmış annelerinin önünde yanlışımızı kabul etmemiz, yaralanmış

ruh ve bedenlerle geri dönenler önünde af dilememiz lazım. Afgan halkının, Afgan çocuklarının, annelerinin, yaşlılarının önünde topraklarına bunca acı getirdiğimiz için pişmanlığımızı ifade etmemiz lazım...

Masyuta

İki çocuk annesi, eski "enternasyonalist savaşçı" eşi ve
Büyük Anayurt Savaşı malulü kızı

Aleksiyeviç'in kitabında savaşın katılımcılarıyla kurbanlarının şahitlikleri ve belgelerle kanıtlanan SSCB'nin Afganistan'a saldırdığı gerçeği; "şeref ve haysiyetlerin tahkir edilmesi" değil, Sovyet komünist totalitarizminin yakın tarihinin utanç duyulacak bir gerçeği ve bunun dünya kamuoyu tarafından kesinlikle ve alenen kınanıp mahkûm edilmesidir.

Sanatından dolayı yazarın hukuki kovuşturmaya tabi tutulması yine aynı rejimin en az bunlar kadar iyi bilinen ve en az bunlar kadar utanç verici faaliyet yöntemlerindendir.

Bugün Belarus'ta yaşananlar, yani Svetlana Aleksiyeviç'e karşı yoğun ve organize biçimde yürütülen kampanya, yazarın kovuşturulması ve yazara yöneltilen tehditler, yürütülen dava süreci, yazarın kitabının yasaklanma girişimleri totalitarizmden artakalanların Belarus'un geçmişi değil bugünü olduğunu göstermektedir.

Bu gerçeklik Belarus Cumhuriyeti'nin post-komünist, özgür ve bağımsız bir devlet olarak kabul edilmesine imkân vermemektedir.

Kitapları Fransa, İngiltere, Almanya ve dünyanın başka ülkelerinde oldukça iyi bilinen Svetlana Aleksiyeviç'in kovuşturulması Belarus Cumhuriyeti'ne post-komünist dünyada "komünist milli park" olma şöhreti kazandırmaktan başka bir şey getirmeyecek ve hiç de gıpta edilecek bir şey olmayan Av-

rupa'nın Kamboçya'sı olma rolünden başka bir rol yüklemeyecektir.

Derhal Svetlana Aleksiyeviç'e yönelik her türden kovuşturmanın, kendisi ve kitabı aleyhine açılan davaların sona erdirilmesini talep ediyoruz.

Vladimir Bukovskiy, İgor Geraşenko,
İrina Ratuşinskaya, İnna Rogaçiy, Mihail Rogaçiy

...Yazdığı tüm kitaplarla akıl almaz zorbalıklara ve savaşa başkaldıran Svetlana Aleksiyeviç'in mahkeme süreçleri de dahil itibarsızlaştırılması girişimleri uzun zamandır devam ediyor. Svetlana Aleksiyeviç kitaplarında, insanın bu dünyadaki en temel değer olduğunu ancak hunharca siyaset makinesinin bir dişlisine dönüştürüldüğünü ve kibirli devlet yöneticileri tarafından dayatılan savaşlarda topun ağzına sürülecek basit bir et parçası olarak acımasızca kullanıldığını kanıtlamaktadır. Delikanlılarımızın yabancı topraklarda, Afganistan'da ölmeleri hiçbir şekilde haklı görülemez.

Çinko Çocuklar adlı kitap "Ey insanlar, bu kanlı kâbusun yaşanmasına bir daha izin vermeyin!" çağrısı yapmaktadır.

Belarus Birleşik Demokratik Parti Konseyi

Minsk'ten Belaruslu yazar, Uluslararası PEN üyesi Svetlana Aleksiyeviç hakkında, sırf bir edebiyatçının temel ve tartışılmaz görevini yerine getirdiği, kendisini rahatsız eden, içini acıtan konuları okuyucusuyla paylaştığı için dava açıldığı haberleri geliyor. Afganistan'da yaşanan trajediyi anlatan Çinko Çocuklar adlı kitap tüm dünyada okunmuş ve okuyucudan genel bir kabul görmüştür. Svetlana Aleksiyeviç adı, onun cesur ve hakiki yeteneği bizlerde saygı uyandırmaktadır. İn-

tikam almak isteyen güçlerin sözde "kamuoyunu" manipüle ederek yazarları Halk PEN'i Anlaşması'yla pekiştirilmiş olan söz söyleme özgürlüğü hakkından mahrum etmeye çalışmakta olduklarına hiç şüphe yoktur.

Rus PEN Merkezi Svetlana Aleksiyeviç'le, Belarus PEN Merkezi'yle ve bağımsızlığını ilan etmiş ülkenin tüm demokratik güçleriyle tam bir dayanışma içerisinde olduğunu burada ilan etmektedir. Adalet mercilerini başta söz söyleme ve basın özgürlüğünü garanti altına alan İnsan Hakları Beyannamesi olmak üzere Belarus'un altına imza attığı uluslararası antlaşmalara bağlı kalmaya davet etmekteyiz.

Rus PEN Merkezi

Belarus İnsan Hakları Birliği olarak, davalar açılmak suretiyle bitip tükenmeyen bir biçimde Svetlana Aleksiyeviç'in hakkından gelme girişimlerini, iktidar çevrelerince farklı düşüncelerin, sanat yapma ve söz söyleme özgürlüklerinin bastırılmasına yönelik siyasi bir hareket olarak görmekteyiz.

Elimizde mevcut olan verilere göre, 1992-1993 yılları arasında Belarus Cumhuriyeti mahkemelerince yapay olarak medeni hukuk alanına sokulmuş, özünde ise demokratik görüşlü milletvekillerine, yazarlara, gazetecilere, yayın organlarına, toplumsal-siyasi kurulların aktivistlerine karşı olan ona yakın siyasi dava görülmüştür.

Svetlana Aleksiyeviç'in kovuşturulmasına son verilmesini istiyor ve verilen kararlarıyla birer siyasi hesaplaşma ve baskı aracı haline dönüşen benzer davaların yeniden ele alınması çağrısı yapıyoruz...

Belarus İnsan Hakları Birliği

Afganistan'da savaş başladığında... oğlum liseyi henüz bitirmiş ve askeri okula yazılmıştı. Başkalarının oğullarının elde silah o yabancı ülkede bulundukları o on yıl boyunca kalbim hep yerinden çıkacakmış gibiydi. Benim oğlum da oraya gönderilebilirdi. Ve halkın hiçbir şey bilmediği de doğru değil. Evlere çinko tabutlar geliyordu, sakatlanmış çocuklar akılları başlarından gitmiş anne babaların yanına dönüyordu ve herkes de bunları görüyordu. Tabii radyo ve televizyonda bunlardan bahsedilmiyordu, gazeteler bunları yazmıyordu (kısa süre önce yazma cesareti gösterdiler!) ama tüm bunlar herkesin gözü önünde yaşanıyordu. Herkesin! Peki, siz, biz, hepimiz dahil o "insancıl" toplumumuz o zaman ne yaptı? Toplum "yüce" ihtiyarlarının göğüslerine yıldızlar takıyor, beş yıllık planları hayata geçiriyor, hepsini zamanından önce yerine getiriyor (aslında buna rağmen mağazalarımız her zaman olduğu gibi bomboştu), kır evleri inşa ediyor ve eğleniyordu. Oysa on sekiz-yirmi yaşındaki delikanlılar kurşunlara hedef oluyor, yaban çöllerde yüzüstü kumların üzerine düşüp ölüyorlardı. Kimiz biz ha? Hangi hakla çocuklarımıza orada ne yaptıklarını sorabileceğiz? Burada kalan bizler onlardan daha mı temiziz? Çektikleri eziyetler ve azaplar onları günahlarından kurtarmış olsa da bizler artık hiçbir zaman arınamayacağız. Bombalanan ve yeryüzünden silinen köyler, tahrip edilmiş yabancı topraklar onların değil, bizim vicdanımızda azap. Çocuklarımız değil bizler öldürdük. Kendi çocuklarımızın ve yabancı çocukların katili bizleriz.

Bu çocuklarsa birer kahraman! Ve onlar bir "hata" sonucu orada savaşmadılar. Orada savaştılar çünkü bize güvendiler. Hepimizin onların önünde diz çökmemiz lazım. Bizim burada yaptıklarımızla onların orada payına düşen karşılaştırıldığında insanın aklını kaçırması işten değil...

Golubiçnaya
İnşaat mühendisi
Kiev

...Şüphesiz bugün Afganistan insanlara kâr sağlayan, hatta moda bir konu. Ve siz yoldaş Aleksiyeviç şimdiden kitabınızı huşu içinde okuyacakları için sevinebilirsiniz. Şimdilerde ülkemizde kendi vatanlarının duvarlarını olmadık pisliklerle sıvayacak her şeye ilgi gösteren azımsanmayacak sayıda insan türedi. Bu gibi insanlar arasında bazı "Afganlar" da olacaktır. Zira o kişiler (hepsi değil, hepsi değil!) ellerine gerekli savunma silahlarını da alacaklar: "Halimize bir bakın, bize neler yaptınız!" Rezil, alçak insanlar her zaman birilerinin korumasına muhtaç olmuşlardır. Düzgün insanların buna ihtiyaçları yoktur, çünkü her durumda onlar düzgün insanlar olarak kalmayı başarırlar. "Afganlar" arasında böyle düzgün insanlar yeteri kadar var ama siz galiba öylelerini aramamışsınız.

Ben Afganistan'da bulunmadım ama Büyük Anayurt Savaşı'nın başından sonuna kadar savaştım. Şunu çok iyi biliyorum ki, pislik ve ayıp o savaşta da vardı. Ama bunları hatırlamak istemediğim gibi başkalarının bunu yapmasına da izin vermem. Mesele, o savaşın başka bir savaş olması değil. Aptallık! Herkes bilir ki, insan yaşayabilmek için karnını doyurmak zorundadır, ancak yemek yemek, kusura bakmayın ama ayakyolunun varlığını gerekli kılar. Ama biz bundan yüksek sesle bahsetmeyiz. "Afganistan" ve Anayurt Savaşı'nı yazanlar neden bunu unutmaya başladılar? Eğer bizzat "Afganlar" bu türden bir "açık sözlülüğe" karşı çıkıyorlarsa, buna kulak vermek, bu olguyu incelemek gerekir. Örneğin ben neden bu kadar taşkınca karşı geldiklerini anlıyorum. Normal bir insan duygusu olan utanma söz konusu. Onlar utanıyorlar. Siz onların utandıklarını fark ettiniz, ama neden bunun yeterli olmadığına karar verdiniz? Ve bunu alenileştirmeye karar verdiniz? Bu çocuklar orada develere ateş ettiler, oradaki sivil insanlar onların kurşunlarıyla öldüler... Siz bu savaşın gereksiz ve yıkıcı olduğunu

kanıtlamak istiyorsunuz ama bunu yaparken o savaşta yer almış, hiçbir suçu olmayan çocukları tahkir ediyorsunuz...

N. Drujin
Tula

Bizim idealimiz, bizim kahramanımız elinde silah olan insandır... On yıllar boyunca savunmamız için Asya ve Afrika ülkelerinde kendimize yeni amaçlar, bir de kendilerine "parlak bir gelecek" kurmak isteyen yeni liderler bulmak suretiyle yeni yeni milyonlar, milyarlar harcadık. Frunze Akademisi'nden eski okul arkadaşım binbaşı, daha sonra da mareşalliğe yükselen Vasya Petrov, Somalilileri bizzat kendisi atağa kaldırdı ve bundan ötürü de Altın Yıldız madalyası aldı... Onun gibi daha kaç kişi var!

İşte Varşova Paktı'nın zincirleriyle kenetlenmiş, Sovyet Askeri Birliklerinin süngüleri üzerinde duran sözde "Sosyalist Kamp" derz yerlerinden çatlayıp ayrılıyor. "Karşı devrimlerle savaşmak için kardeş yardımı olarak" evlatlarımız bu ülkelere gönderilmeye başlandı – Budapeşte'ye, sonra Prag'a, sonra...

Ben bin dokuz yüz kırk dörtte askeri birliklerimizle birlikte faşizmden kurtarılan ülkelerden, Macaristan ve Çekoslovakya'dan geçtim. Oralar da yabancı topraklardı ama biz kendimizi evimizde gibi görüyorduk: Aynı selamlama, aynı mutlu yüzler, aynı mütevazı ama yürekten ikramlar...

Çeyrek yüzyıl sonra çocuklarımız yine o topraklarda tuz-ekmekle değil, bu sefer üzerinde "Babaları kurtarıcı, oğulları işgalci!" yazan pankartlarla karşılandılar. Çocuklar babalarıyla aynı üniformaları ve aynı rütbeleri taşıyorlardı, biz ise utancımızdan tüm dünyanın önünde susuyorduk.

Daha sonra daha fazlası oldu. 1979 yılının Aralık ayında Anayurt Savaşı'nın malullerinin oğulları ve öğrenciler (içlerin-

de, askeri okulda benim taktik dersleri verdiğim, daha sonraları 40. Ordu Komutanı olan öğrencim Borya Gromov da vardı) Afganistan'a müdahale ettiler. Birkaç yıl boyunca BM üyesi yüzden fazla ülke bu müdahale cürümünü kınadı. Biz ise bugünkü Saddam Hüseyin'in konumuna benzer bir konumda dünya kamuoyuna karşı çıktık. Artık biliyoruz ki, o kirli savaşta bizim askerlerimiz bir milyondan fazla Afganlıyı öldürdü ve kendileri de on beş binden fazla kayıp verdi...

Tertipçileri o yüzkarası saldırganlığın ne anlama geldiğini ve gerçek boyutlarını kasıtlı olarak saklayabilmek amacıyla "sayısı sınırlı askeri birlik" terimini resmi olarak kullanıma soktular. "Enternasyonalist savaşçı" ifadesi de en az diğer terim kadar riyakârca, sanki askerlik mesleğinde yeni bir kavrammış gibi, Afganistan'da yaşananların anlamını değiştirmek ve tahrif etmek için, İspanya'da faşistlere karşı savaşan Enternasyonal Tugayları çağrıştırdığından dolayı hüsnü tabir kabilinden ortaya atılmıştır.

Afganistan'a müdahaleye ön ayak olanlar, yani Politbüro'nun başları, sadece kendi çapulcu özlerini ortaya koymakla kalmadılar, aynı zamanda öldür emrine karşı gelecek cesareti gösteremeyen herkesi de suçlarına ortak ettiler. Birisini öldürmek hiçbir şekilde "Enternasyonalist görevle" falan aklanamaz. Böyle görevin ben ta a...na koyayım!!

Anneler ve yetim kalmış çocuklar için duyduğum üzüntünün haddi hesabı yok... Onların payına, suçsuz Afganların dökülen kanından dolayı alınmış madalyalar değil, çinko tabutlar düştü...

Yazar kitabında onları, öldürmeye gönderilenlerden ayrı bir yere koyuyor, benden farklı olarak onlara merhamet gösteriyor. Yazarı neden yargılamak istediklerini anlamıyorum. Gerçekleri yazdığı için mi?

Grigoriy Braylovskiy
Büyük Anayurt Savaşı Malulü
St. Petersburg

...Bunları daha önce görmek gerekirdi... Ama kimi suçlayacaktık ki?.. Görmediği için kör birini suçlamak mümkün mü? Gözlerimiz kanla yıkanmış bizim...

Afganistan'a (Celalabad, Bagram) 1980 yılında gittim. Askerin aldığı emri yerine getirmesi gerekir.

O zaman, 1983'te, ilk defa "Stratejik hava araçlarını gökyüzüne çıkarmalı ve bu dağları yeryüzünden silmeli. Kaç insanımızı gömdük anlamsız yere!" sözlerini işittim. Bunu arkadaşlarımdan birisi söylemişti. Onun da diğer hepsi gibi bir annesi, karısı ve çocukları vardı. Demek ki bizler, "görüşleri" bizim gibi olmadığı için o anneleri, çocukları ve kocaları –zihnen de olsa– kendi topraklarında yaşama haklarından mahrum bırakıyoruz.

Hayatını kaybetmiş bir "Afgan'ın" annesi "hacimli" bombanın ne demek olduğunu nereden bilsin? Kâbil'deki ordumuzun komuta merkezinin Moskova'daki hükümetle doğrudan irtibatı vardı. Oradan bu silahın kullanılmasına "olur" alıyorlardı. Patlayıcı çalıştığında ilk mermi gazla doldurulmuş kılıfı patlatır. Açığa çıkan gaz bütün çukurları, siperleri doldurur. Bu gaz "bulutu" bir süre sonra patlar ve o arazideki tüm canlıları yok eder. Oradaki bir insanın bütün iç organları patlar, gözleri yerinden dışarı fırlar. 1980 yılında hava gücümüz tarafından ilk defa içi milyonlarca küçük iğneyle dolu reaktif mermiler kullanılmıştı. Bunlara "İğneli Reaktif Mermi" deniyordu. Bu iğnelerden hiçbir yere kaçamazdınız, insan bunları yedi mi küçük bir kevgire dönerdi...

Annelerimize sormak isterdim: Hiç olmazsa içlerinden biri kendisini Afganlı bir kadının, Afganlı bir annenin yerine koymuş mudur? Yoksa o anneyi daha alt bir varlık olarak mı kabul etmektedir?

Korkutan tek bir şey var: Bizde daha kaç kişi düşünmeye ve karşılaştırmaya çalışmadan karanlıkta, sırf kendi duygularına güvenerek hedefe ilerlemeye çalışıyor?!

Bizler uyuduğumuz uykudan tamamen uyanmış insanlar mıyız, ya da gözlerimizi açan o akla tekmeyi basmaya çalışan bizler acaba insan mıyız?

A. Sokolov
Binbaşı, savaş pilotu

...Bazı üst düzey yalancılar kendileri için güzel olan o eski zamanlara geri dönebilmek için aynı yalanı sürdürme ümitlerini kaybetmiyorlar. Şöyle ki, "Afgan savaşçılara" seslendiği *Den* gazetesindeki yazısında General V. Filatov şunları söylüyor: "'Afganlar!' Silah başına dendiğinde bizler Afganistan'da olduğu gibi davranacağız... Sizler orada, güney sahasında vatanınız için çarpıştınız... Şimdi 1941'deki gibi yine vatanımız için, kendi topraklarımızda çarpışmalıyız." (*Literaturnaya Gazeta, 23.09.1992*)

Silah başına emri sonunda duyuldu... 4 Ekim günü Moskova'da, Beyaz Ev'in duvarları dibinde.* Rövanş girişiminin olup olmayacağını kim bilebilir ki? Evet, adalet yargı gerektirir. Afganistan'da işlenen suçun başlatıcılarına ve ilham verenlerine karşı, sağ ve ölü olanlara karşı onur davası açılması gerekir. Bu davalar ihtiras alevlerinin yakılması için değil, gelecekte halk adına yeni maceralar hayal edecek olanlara ders vermek için, şimdiye kadar yapılmış zulümlerin ahlaki olarak mahkûm edilmesi için açılmalı. Bu davalar Afganistan suçunun sadece en üstteki beş kişiye (Brejnev, Gromıka, Ponomaryov, Ustinov, Andropov) ait olduğu şeklindeki uydurma iddiayı rüzgâra sa-

*Rusya Federasyonu'nun kurulduğu ilk yıllarda Rusya'yı iç savaşın eşiğine getiren ve Başkan Boris Yeltsin ile Yüksek Sovyet'in karşı koymasıyla önlenen kalkışma. Olaylar 4 Ekim 1993 günü Moskova'daki hükümet binası Beyaz Ev'in bombalanmasıyla zirveye ulaşmıştır. Yaşanan olayların sonucunda SSCB döneminden beri varlığını sürdüren iktidar organları ortadan kaldırılmış ve yeni bir Anayasa kabul edilmiştir.

vurmak için gerekli. Zira Politbüro ve Sekreterya toplantıları, SBKP MK Plenumu yapılmış ve tüm SBKP üyelerine kapalı mektuplar gönderilmişti. Ancak bu insanların hiçbirinden tek bir itiraz gelmemişti...

Bu davalar, günahsız milyonlarca insanın kanının dökülmesi karşılığında, hepimizin şu ya da bu şekilde ortak edildiğimiz yalanlar karşılığında nişan ve madalya, subay ve general rütbesi ve unvanı alanların, maaş alıp saygı görenlerin uyuyan vicdanlarını nihayet uyandırmak için gereklidir...

Solomonov
Teknik Bilimler Doktoru, Profesör
Minsk

Soljenitsin'in sözleriyle barış, sadece savaşın olmaması değil, aynı zamanda her şeyden önce insan üzerinde zorbalığın da olmamasıdır. Post-totaliter toplumumuzun özellikle silahlı zorbalık dahil siyasi, dini, milli çılgınlıkla ele geçirildiği günümüzde Afganistan savaşının faturasının yazara çıkartılması bir tesadüf değildir. Çinko Çocuklar adlı kitap çerçevesinde alevlenen skandal, bunun insanların bilincinde "bizzat kendileri hakkındaki komünist efsanelerin" yeniden oluşturulmasına yönelik bir girişim olduğunu düşündürüyor. Davacıların arkasında başka figürlerin olduğu, SSCB Halk Milletvekilleri Birinci Kongresi'nde A. D. Saharov'un bu savaşın insanlık dışı olduğu yolundaki konuşmasına izin vermeyenlerin, ellerinden kayıp giden iktidarlarını geri almak ve onu zorla ellerinde tutmak isteyenlerin olduğu görülmektedir.

Bu kitap hükümranlık ve büyük devlet olma söylemlerinin arkasına gizleyerek insan yaşamının kurban edilmesi hakkı konusunu gündeme taşımaktadır. Günümüzde Azerbaycan'daki, Ermenistan'daki, Tacikistan ve Osetya'daki sıradan insanlar hangi fikirlerden dolayı hayatlarını kaybetmektedirler?

Bu arada, zorbalık üzerinde yükselen sahte yurtseverlik fikirleri büyüdükçe bizler, yeni bir militarizm ruhunun doğuşuna, saldırganlık içgüdülerinin uyarılmasına, orduda demokratik reformların yapılacağı konusunda, askerlik görevi ve ulusal şerefimiz konusunda kulağa hoş gelen söylevlerin ardına gizlenen canice bir silah ticaretine şahitlik eder hale geliyoruz. Birtakım siyasetçilerin İtalyan faşizmi, Alman nasyonal-sosyalizmi ve Sovyet komünizmi fikirlerine yakın duran devrimci ve askeri şiddetin korunması konusundaki cafcaflı sözleri akıllarda ideolojik kargaşaya yol açmakta ve toplumda hoşgörüsüzlüğe, düşmanlığa zemin hazırlamaktadır.

Bu tür siyasetçilerin politik arenadan çekilmiş manevi babaları insanın tutku ve ihtiraslarını manipüle etmeyi iyi biliyorlardı ve kendi vatandaşlarını kardeş kavgasına sürükleyebiliyorlardı. Elbette, onların takipçileri de şiddet karşıtlığı ve merhamet fikirlerine karşı hukuki süreçleri işletmeyi çok istiyorlar. Orduda görev yapmayı reddetme fikrinin savunucusu Lev Tolstoy'un savaş karşıtı faaliyetlerinden dolayı, yaşadığı dönemde bile mahkemeye verilmediğini unutmamak gerekir. Bizleri namuslu olan her şeyin yok edildiği o dönemlere bir daha geri döndürmek istiyorlar.

S. Aleksiyeviç aleyhinde açılan davada, ordunun şeref ve haysiyetinin savunuculuğunu yapar gibi görünerek o iğrenç ideolojinin, o alışıldık yalanların korunup muhafaza edilmesi için mücadele veren anti-demokratik güçlerin planlı saldırısını görmek mümkün. Svetlana Aleksiyeviç'in kitaplarında savunduğu güç kullanımına dayanmayan alternatif düşünce tarzı, insanların bilincinde yaşamını sürdürüyor, gerçi resmi olarak kabul edilmiş değil ve "kötülüğe karşı güç kullanmama" kavramı da günümüzde hâlâ alay konusu olmaya devam ediyor. Ancak bir kere daha tekrarlamak istiyoruz ki, toplum yaşamındaki ahlaki değişimler, her şeyden önce "zorbalığın

olmadığı bir dünya" prensibine dayanan bir insan bilincinin ortaya çıkmasıyla ilintilidir. Svetlana Aleksiyeviç'e karşı dava açmak isteyen herkes toplumu düşmanlığa, kargaşaya ve kendi kendini yok etmeye itmektedir.

Rusya Barış Derneği üyeleri:
R. İlyuhina, Tarih Bilimleri Doktoru, Rusya Bilimler Akademisi Genel Tarih Enstitüsü "Tarihteki Barış Fikirleri" Grubu Yöneticisi
A. Muhin, Alternatif Hizmet Grubu Girişimi Başkanı
O. Postnikova, edebiyatçı, Nisan Hareketi üyesi
N. Şeludyakova, "Zorbalığa Karşı Hareket" Girişimi Başkanı

"Edebiyatçı hem yargıç hem cellat olamaz... Böyleleri Rusya'da yeterince vardı zaten..." Çehov'un bu ifadesi Svetlana Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar kitabı çevresinde yaratılan skandalla ve buna paralel olarak Belarus ve Moskova'daki bazı basın kuruluşları ve hatta yabancı radyolar tarafından "Afganlar" ve ailelerine karşı yürütülen kampanyalarla ilgili olarak ister istemez insanın aklına geliyor.

Evet, savaş savaştır. Savaş insan hayatı konusunda her zaman acımasız ve haksızdır. Ettikleri yemine sadık kalan asker ve komutanların çoğu Afganistan'da görevlerini yerine getirmişlerdir. Çünkü emir yasal hükümet tarafından, halk adına verilmiştir. Maalesef, bizi utandıran bazı komutanlar ve askerler suç işlemişler, Afganistanlıları öldürmüşler ve soymuşlar, kendi yoldaşlarını öldürmüşler (tek tüktür ama vardır), silahlarıyla birlikte "düşman" saflarına geçmişler ve onların saflarında savaşmışlardır.

Bizim insanlarımızın gerçekleştirdikleri daha pek çok cürüm gösterebilirim ancak bazı yazar ve gazeteciler "Afganları"

faşistlerle karşılaştırdıkları zaman bir dizi soruyu akıllara getirmektedirler. Bu baylar ve bayanlar, hükümetimiz tarafından bizim ordumuza Afganistan'da aynen Almanların yaptığı gibi toplama kampları kurması, bütün bir halkı yok etmesi, gaz odalarında milyonlarca insanı yakması için emirler verildiğini dünyaya anlatabilirler mi? Ya da baylar ve bayanlar, Alman işgalciler gibi öldürülen bir Sovyet askerine karşılık yüzlerce sivil insanın ortadan kaldırıldığını kanıtlayan belgeleriniz var mı? Ya da Alman işgalcilerin yaptığı gibi bizim doktorlarımızın kendi yaralıları için Afgan çocuklarından kan aldıklarını kanıtlayabilir misiniz?

Kısaca, benim elimde Afgan vatandaşlarına karşı suç işledikleri için yargılanmış Sovyet askerlerinin ve subaylarının bir listesi var. Peki ya siz baylar ve bayanlar, ülkemizin işgali sırasında sivil vatandaşlarımıza karşı suç işlediği için yargılanmış Almanların listesini, hiç olmazsa bir-iki tanesinin adını verebilir misiniz?

O zamanki Sovyet hükümetinin Afganistan'a asker gönderme konusunda aldığı kararın öncelikle kendi halkına karşı işlenmiş bir suç olduğu inkâr edilemez bir gerçek. Ama halkın ve sizin de sayın baylar ve bayanlar, sessiz kalarak gösterdiğiniz rızayla askeri görevini yerine getirmek üzere cehennem gibi bir yere gönderilen askerlerimizden bahsederken edepli ve adaplı olmanız gerekiyor. O kararları alanları, toplumda ağırlığı olduğu halde susanları rezil etmek gerekiyor...

Aleksiyeviç'i savunanlar hayatını kaybetmiş askerlerin annelerini aşağılarken başlarıyla Amerika'yı, yüce demokrasi ülkesini işaret ediyorlar! Orada Vietnam savaşına karşı çıkan güçler olmuşmuş.

Ama gazete okuyan herkes Amerika'nın nasıl davrandığını bilir. Ne Amerikan Kongresi ne de Amerikan Senatosu Vietnam savaşını mahkûm edip kınayan bir sonuç bildirgesi kabul

etmemiştir. Amerika'da hiç kimse Amerikan askerlerini katliam yapmak üzere Vietnam'a gönderen Başkanlar Kennedy, Johnson, Ford ve Reagan'a dil uzatmaz ve buna da izin vermez.

Yaklaşık üç milyon Amerikalı Vietnam savaşına katılmıştır... Savaş malulü Vietnamlılar ülkelerindeki en yüksek siyasi ve askeri elite dahildirler... Her Amerikalı okul çocuğu Vietnam'da savaşmış bir askeri birliğin yararlılık rozetlerini satın alabilir...

Eğer söz konusu olan Belarus vatandaşları değil de kendi Başkanları ve Vietnam savaşına katılmış kendi askerleri olsaydı ve bunlar suçlular, katiller olarak adlandırılsaydılar Aleksiyeviç'i savunan "Radyo Svoboda"nın* başına neler geleceğini bilmek ilginç olurdu. Başkalarını böyle adlandırmak kolay tabii, üstelik de aralarında dolar ve mark için kendi babasını bile satmaya hazır olan gönüllüler bulundukça...

N. Çerginets, Milis Tümgenerali,
Afganistan'da Eski Askeri Danışman,
Belarus Afganistan Savaşı Malulleri Birliği Başkanı
Sovyetskaya Belarussiya gazetesi, 16 Mayıs 1993

...Orada bulunmuş olan bizlerin bildiklerini, emirlerini yerine getirdiğimiz şeflerimizden başka hiç kimse bilemez. Şimdi onlar susuyorlar. Bize öldürmeyi ve ölüleri "yağmalamayı" nasıl öğrettikleri konusunda konuşmuyorlar. Ele geçirilen kervanın helikopter ekibi ve şefler arasında nasıl paylaşıldığı konusunda susuyorlar. Her bir "düşman" (o zamanlar onlara

*ABD Kongresi tarafından finanse edilen ve misyonunu "Basın özgürlüğünün iktidarlarca yasaklandığı veya yeterince gelişmemiş olduğu ülkelerde enformasyon gazeteciliği aracılığıyla demokratik değerlere ve kurumlara yardımcı olmak" olarak deklare eden, ABD çıkarları doğrultusunda ve anti-komünist çizgide yayın yapan uluslararası "Özgürlük Radyosu" (Radio Free Europe/ Radio Liberty).

bu adı veriyorduk) cesedinin altına nasıl mayın yerleştirdiğimiz ve onu gömmeye gelenleri de (yaşlı, kadın, çocuk) nasıl kendi ölülerinin yanında, kendi topraklarında ölümün pençesine düşürdüğümüz konusunda konuşmuyorlar. Ve daha pek çok konuda susuyorlar. Ben özel hava indirme taburunda görev yaptım. Bizim dar bir uzmanlığımız vardı ki o da kervanlar, kervanlar, yine kervanlardı. Kervanlar çoğunlukla silahsız olurdu, mal ve narkotik taşıyan kervanlar ise genellikle geceleri yol alırdı. Bizim grubumuz yirmi dört kişiden oluşuyordu, onların sayısı ise bazen yüzü geçiyordu. Kervandakilerin Pakistan'dan mal almış ve o malı kârlı bir şekilde satmayı hayal eden sade bir kervancı mı yoksa kılık değiştirmiş bir "düşman" mı olduğunu düşünecek vakit yoktu. Girdiğim her bir çatışmayı, ölen her bir "kendi" insanımı, ölmeden önce acılar içinde kıvranan her bir ihtiyarı, her bir yetişkin erkeği ve çocuğu hatırlıyorum... Başında beyaz sarığıyla "Allah-u Ekber!" diye çığlık atarak kendini beş metrelik kayadan aşağıya bırakmadan önce arkadaşımı ölümcül şekilde yaralayan o adamı... Ve arkadaşımın bağırsaklarının benim gömleğimin, beyninin ise Kalaşnikov tüfeğimin dipçiğinin üzerine fırlayıp yapışmasını hiç unutmadım... Grubumuzun yarısını kayaların üzerinde bıraktık... Herkesi yarıklardan çekip taşıma imkânımız yoktu... Onları ancak vahşi hayvanlar bulabilirdi... Biz de ailelerine güya evlatları "kahramanlık" gerçekleştirmiş gibi mektuplar yazdık, gönderdik. Bunlar yaşandığında bin dokuz yüz seksen dört yılıydı...

Evet, yaptıklarımızdan dolayı yargılanmalıyız ama bizi oraya gönderenlerle ve bizi vatan adına, ettiğimiz yemine sadık kalarak görevimizi –ki o görev yüzünden bin dokuz yüz kırk beşte tüm dünya faşizmi yargılamıştı– yerine getirmek zorunda bırakanlarla birlikte.

İmzasız

Yıllar geçiyor... Ve birden, tarihten geriye kalanların insanlar için çok az olduğu ortaya çıkıyor. İsimlerin, tarihlerin, olayların, yaşananların ve onlara dair değerlendirmelerin yer aldığı alıştığımız o tarih anlatısında insana yer kalmadığını görüyoruz. O olayların içinde sadece öylesine yer almayan ve istatistikler için bir rakam değil de belirli bir kişilik olarak ortaya çıkan, kural olduğu üzere kaydedilmemiş duygularla, izlenimlerle ve tarihle dolu somut insan için yer kalmamakta...

Svetlana Aleksiyeviç'in *Kadın Yok Savaşın Yüzünde* adlı kitabının ilk ne zaman yayınlandığını hatırlamıyorum, bir on beş yıl geçmiş olsa gerek, ama beni derinden sarsan bir bölümü şimdi bile çok canlı bir şekilde gözümün önünde canlandırabiliyorum. Kadınlardan oluşan bir tabur, sıcağın ve tozun içinde yürüyor, tozun üzerinde ise kâh orada kâh burada kan lekeleri görülüyor; kadın bedeni için savaşta bile nefeslenecek bir ara yok.

Hangi tarihçi bize böyle bir gerçeği bırakabilir? Öylesi bir gerçeği, sayısız gerçeğin ve izlenimin içinden çekip alabilmek için yazarın kaç anlatıcıyı dinlemesi gerekir? İşte bu gerçek bana savaşa katılmış kadının psikolojisini, kalın bir savaş tarihi kitabından çok daha iyi anlatıyor.

...Afganistan savaşı, Çernobil faciası, Moskova'daki darbeler, Tacikistan katliamları bize ne kadar yakın olurlarsa olsunlar yine de birdenbire tarih oluveriyorlar, onların yerini yeni felaketler alıyor ve toplumun dikkati o yeni felaketlere kilitlenivermiyor. Tanıklıklar uzaklaşıp gidiyor, çünkü insan hafızası insanı korumak için kişinin yaşamını sürdürmesini engelleyen, onu uykularından eden, rahat huzur vermeyen o duygu ve anıları bastırmaya çalışır. Ardından tanıkların kendileri de kalmıyor zaten...

Ah, gaiplere karışmış rejimin "zamanında köşe başlarını tutmuş beyleri" kendilerinin insanlık önünde de, tarih önün-

de de sanık olarak yargılanmakta olduklarını nasıl da kabullenmek istemiyorlar! Ah, önüne gelen "yazar bozuntusunun", "temiz ve aydınlık geçmişe" baş kaldırabileceği, o geçmişi "karalayıp aşağılayabileceği", "yüce idealleri" zan altında bırakabileceği zamanların geldiğine inanmayı ne kadar da istemiyorlar! Ah, son tanıkların tanıklıklarıyla dolu kitaplar onları öylesine rahatsız ediyor ki!

KGB Generali Oleg Kalugin'i tekzip etmek mümkün; öyle kolay KGB Generali olunmuyor elbette. Ancak hayatını kaybetmiş yüzlerce sıradan "Afgan'ın", Çernobil sakininin, etnik çatışma kurbanlarının, "sıcak noktalardan" kaçmış göçmenlerin ifadelerini tekzip etmek mümkün değil... Ama diğer yandan bu tanıklık ifadelerini toplayan gazeteci, yazar ve psikoloğa "diz çöktürmek", "haddini bildirmek", "çenesini kapatmak" mümkün...

Şüphesiz biz buna alışamayız. Sinyavskiy ve Daniel* yargılandı, Boris Pasternak aforoz edildi, Soljenitsin ve Dudintsev'e çamur atıldı.

Eh, Svetlana Aleksiyeviç de susarsa. Suçların işlendiği bu yüzyılın kurbanlarının tanıklıklarının gün yüzüne çıkması da durursa. Peki, o zaman geriye, torunlarımıza ne kalacak? Muzafferane ilişkilerin hayranlarının yavan konuşmaları mı? Trampetler eşliğinde tören yürüyüşüyle gidilen savaşlar mı? Şimdiye kadar bunların hepsi oldu zaten. Biz tüm bu yollardan geçtik...

Ya. Vasin, doktor
Dobriy Veçer gazetesi, 1 Aralık 1993

*Yazarlar A. D. Sinyavskiy ve Yu. M. Daniel'in eserleri SSCB'de yayınlanmamış, yazarlar eserlerini Batı'ya göndererek orada yayınlatmışlardır. Sinyavskiy ve Daniel'in aleyhine Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi'nde açılan dava 1965 sonbaharından Şubat 1966'ya kadar devam etmiştir.

Bu sözlerle mahkemede bir konuşma yapmak isterdim... Ben kendimi Svetlana Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar kitabını kabul etmeyenler arasına katıyorum. Mahkemede Taras Ketsmur'un müdafisi olmam gerekirdi.

Eski düşmanın itirafı – bunu şimdi böyle ifade etmek gerekiyor...

İki gündür mahkeme salonunun sıralarında konuşulanları dikkatle dinledim ve kutsal bir şeye hakaret ettiğimizi düşündüm. Neden birbirimizi üzüyoruz? Tanrı adına mı yapıyoruz bunu? Hayır! Onun yüreğini paramparça ediyoruz. Ülkemiz adına mı? Aleksiyeviç orada savaşmadı...

Svetlana Aleksiyeviç yoğunlaşmış bir biçimde Afganistan "kara gerçeğini" yazdı ve hiçbir anne oğlunun anlatılanlara benzer şeyler yapabileceğine inanamadı. Ama ben daha da fazlasını söyleyeceğim: Kitapta anlatılanlar savaşta yaşananlarla karşılaştırıldığında sadece birer çiçektir ve Afganistan'da gerçekten savaşmış olan herkes elini kalbine koyarak bunu teyit edebilir. Şimdi biz acı bir gerçekle karşı karşıyayız: Ölüler utançla değil hayır ile anılır, yâd edilir ve eğer bir utanç varsa onu hayatta olanlar üstlenmelidir. Ama hayatta olanlar biziz! İşte o zaman da savaşta aşırıya kaçanların bizler olduğu; yani zamanında emirleri yerine getirip şimdi de savaşın tüm sonuçlarının hesabını vermek zorunda olanların aşırıya kaçtıkları çıkıyor ortaya! Bu yüzden söz konusu kitap o çocuklar için değil de, aynı etkinlik ve maharetle, onları savaşa gönderen mareşaller ve makamlarında oturan yetkililerle ilgili olarak yayınlansaydı daha adil olurdu.

Kendi kendime, Svetlana Aleksiyeviç savaşın korkunçlukları hakkında yazmak zorunda mıydı, diye soruyorum. Evet! Peki, ya bir anne oğlunu savunmalı mı? Evet! Ya "Afganlar" kendi yoldaşlarını savunmalı mı? Cevap yine: Evet!

Hiç şüphe yok ki, hangi savaş olursa olsun asker her zaman

günahkârdır. Ama İlahi Mahkemede Tanrı ilk olarak askerleri bağışlayacaktır...

Bu ihtilafın yasal çözümünü mahkeme bulacaktır. Ancak bir de insani çözüm olmalıdır. Bu insani çözümde ise anneler her zaman oğullarına duydukları sevgi konusunda haklılar; yazarlar gerçeği yazdıklarında haklılar; hayatta olan askerler de hayatını yitirmiş olanları savunduklarında haklılar.

İşte bu hukuk davasında karşı karşıya olduğumuz durum aslında budur.

Bu savaşı organize eden rejisörler ve orkestra şefleri, siyasetçiler ve mareşaller duruşma salonunda yoklar. Burada sadece zarar görmüş taraflar var: savaşın acı gerçeğini kabul etmeyen sevgi; böylesi bir sevgiye rağmen söylenmesi gereken gerçekler; ne sevgiyi ne de gerçekleri kabul eden haysiyet ve şeref. Bu yüzden "Hayatımı vatanım için feda edebilirim ama şerefimi hiç kimseye feda edemem," diyen Rus subaylarının düsturunu unutmayın.

Tanrı her şeyi, sevgiyi de, gerçeği de, şeref ve haysiyeti de kalbine sığdırır ama bizler Tanrı değiliz ve bu dava sadece insanlara bir bütün olarak yaşamı geri vermeye muktedir olduğu için iyi.

Svetlana Aleksiyeviç'e tek bir konuda serzenişte bulunabilirim, o da gerçekleri çarpıttığı için değil Afganistan savaşını organize etmiş olan aptalların o cehenneme attıkları delikanlılara karşı kitapta hemen hemen hiç sevgi olmamasından dolayı. Ayrıca ölümün gözünün içine bakmış olan "Afganların", Afganistan savaşı konusundaki kendi gerçeklerinden korkuyor olmaları da benim için çok şaşırtıcı bir şey. "Bizler uzun zamandır gri, homojen bir kitle değiliz," diyecek hiç olmazsa bir tane "Afgan" olmalı. Ayrıca Taras Ketsmur'un savaşı kınamadığı, mahkûm etmediği konusundaki sözleri bizim sözlerimiz değil, Ketsmur bunları hepimiz adına söylemiyor...

Svetlana'yı, bu kitapla sokaktaki insanın Afganistan bataklığını öğrenmesine yardımcı olduğu için kınamıyorum. Yazılanları okuduktan sonra insanlar bize çok daha kötü davrandılar, ama Svetlana'yı bunun için bile kınamıyorum. Bizler savaşta birer ölüm silahı olarak oynadığımız rolü tekrar gözden geçirerek idrak etmeli ve eğer pişman olunacak bir şeyler de varsa o zaman tek tek her birimiz suçumuzu itiraf etmeli, pişmanlık göstermeliyiz.

Muhtemelen dava uzun ve sancılı bir şekilde sürecektir. Ama benim ruhumda dava bitti bile...

Pavel Şetko
Eski bir "Afgan"

Davanın karar duruşması tutanaklarından 8 Aralık 1993

Mahkeme heyeti: Hâkim İ. N. Jdanoviç, halkın seçtiği yargıç yardımcıları T. V. Boriseviç ve T. S. Soroko.
Davacılar: İ. S. Galovneva, T. M. Ketsmur
Davalı: S. A. Aleksiyeviç

Çinko Çocuklar kitabının yazarı S. Aleksiyeviç'in savunmasından (Savunmada söylenenler ve söylenmesine izin verilmeyenler)

Son ana kadar Beyaz Ev'in bombalanacağına inanmadığım gibi bu davanın görüleceğine de inanmamıştım...

Zaten şiddet yüklü, öfkeli yüzleri görmeyi de fiziksel olarak kaldıramıyorum. Eğer burada anneler oturmuyor olsaydı,

benimle birlikte onların değil, eski rejimin yargılandığını bilmeme rağmen ben bu mahkemeye gelmezdim. İnsanın zihniyeti, bilinci parti kimliği değildir ki gidip arşive teslim edesin. Sokaklarımızın isimleri, mağazaların tabelaları ve gazetelerin adları değişti, oysa biz hep aynıyız. Sosyalist kamptan eski kampın düşünce yapısıyla çıkanlar...

Ama ben annelerle konuşmak için geldim buraya. Hâlâ kitabımdakilerle aynı olan sorularım var: Biz kimiz? Neden bize mümkün olan her şey yapılabiliyor? Bir anneye oğlunu çinko bir tabutun içinde vereceksiniz ve sonra da nasıl son bir kez oğlunu öpemediğini, onu otlarla yıkayamadığını, sadece çinko tabutu okşayabildiğini yazan yazarı mahkemeye vermesi için onu ikna edeceksiniz... Biz kimiz Allah aşkına?

Elinde silah olan insanı sevmek telkin edildi bizlere, çocukluğumuzdan beri genlerimize nakşedildi. Bizler, hatta savaştan onlarca yıl sonra doğanlar bile savaştaymışız gibi büyüdük. Bakış açımız öyle bir yapılandırıldı ki, devrimci olağanüstü halde işlenen suçlardan, Stalin'in önleyici taburlarından* ve kamplarından sonra, kısa süre öncesinin Vilnius'undan, Bakü'sünden, Tiflis'inden sonra, Kâbil ve Kandahar'dan sonra bile silahlı insanı biz hâlâ 1945'in askeri, zaferin askeri olarak tahayyül ediyoruz. Savaş hakkında öyle çok kitap yazıldı, insan eli ve aklıyla o kadar çok silah üretildi ki, öldürme düşüncesi normal hale geldi. En iyi zihinler çocukça bir ısrarla insanın hayvanları öldürme hakkı olup olmadığı üzerinde kafa yoruyorken bizler çok az şüphe duyarak ve çarçabuk bir siyasi ideal

*Askeri disiplinin desteklenmesi, askerlerin savaş meydanlarından kaçışlarına engel olunması, ajanların, kundakçı ve suikastçıların, kaçakların yakalanması ve birliklerine geri döndürülmesi amacıyla ana askeri birliklerin gerisine konuşlandırılan, bu tür tutum ve davranışları önleyici özel görev üstlenmiş taburlar.

uydurarak savaşı meşrulaştırma yeteneğine sahibiz. Akşamları televizyonlarınızı açın, kahramanları nasıl gizli bir hayranlıkla mezarlıklara taşıdığımızı göreceksiniz. Gürcistan'da, Abhazya'da, Tacikistan'da... Ve bir kez daha o mezarların başına şapeller değil, heykeller dikeceğiz...

O en sevdikleri... en değerli oyuncaklarını, yani savaşı, erkeklerin elinden cezalandırmaksızın alamazsınız. Bu bir efsane... Kadim bir içgüdü...

Ancak ben savaştan ve bir insanın başka bir insanın hayatına son verme hakkı olduğu düşüncesinden nefret ediyorum.

Yakın zamanda bir din adamı bana cephede savaşmış birinin aldığı madalyaları kiliseye verdiğini söyledi. "Evet," demişti bu adam, "ben faşistleri öldürdüm. Vatanımı savundum. Ama ölmeden önce yine de insan öldürdüğüm için nedamet getirmek istiyorum." Ve madalyalarını müzeye değil de kiliseye verdi. Bizler askeri müzelerde eğitildik...

Savaş, hem ağır bir iştir hem de öldürmekten ibarettir, ancak yıllar geçtikçe ağır bir iş olduğu hatırlanır, öldürme düşüncesi ise ötelenir. Bu ayrıntılarla ve bu duygularla başa çıkmak kolay mı? Bunlardan benim kitabımda korkunç sayıda ve çeşitlilikte var.

Sık sık Çernobil'den, Afganistan'dan ve Beyaz Ev'deki olaylardan sonra başımıza gelenleri tam olarak anlamadığımızı düşünüyorum. Kendi geçmişimizi eleştirmediğimiz, herkesi her zaman kurban olarak kabul ettiğimiz için geliyor belki de bütün bunlar başımıza.

Bir zamanlar, birkaç yıl önce, hatta tam söyleyeyim, bundan dört yıl önce hepimiz, ben, şimdi bu salonda hazır bulunan anneler ve yabancı Afgan topraklarından geri dönen askerler aynı şekilde düşünüyorduk. Çünkü Çocuklar kitabımdaki annelerin ibadet edercesine anlattıkları, en hazin sayfalardır. Anneler hayatını kaybetmiş oğulları için dua ediyorlardı...

Peki, neden şimdi, bu mahkeme salonunda karşı karşıya, ayrı saflarda oturuyoruz? Bu süre zarfında ne oldu?

Bu süre zarfında o insanları ölmek ve öldürmek üzere yabancı topraklara gönderen o ülke, komünist imparatorluk dünya haritasından silindi. Artık öyle bir ülke yok. Önce, çekingence savaşın siyasi bir hata olduğu, sonra ise bir cürüm olduğu belirtildi. Herkes Afganistan'ı unutmak istiyor. Bu anneleri ve sakatlanmış gençleri unutmak... Unutmak da yalanın başka bir şekli. Anneler evlatlarının mezarlarıyla baş başa, yalnız kaldılar. Çocuklarının ölümünün anlamsız olmadığı şeklinde bir tesellileri bile yok. Bugün ne kadar çok hakaret ve küfür işitmiş olursam olayım bu annelerin önünde saygıyla eğildiğimi söyledim, bir kere daha tekrar ediyorum. Vatan ne zaman ki evlatlarının isimlerini onursuzluğa ve şerefsizliğe itti, onlar evlatlarının savunucuları oldular, bu yüzden önlerinde saygıyla eğiliyorum. Bugün hayatını yitirmiş çocukları sadece anneler savunuyor... Kime karşı savundukları ise başka bir soru?

Onların çektikleri acı her türlü gerçeğin üstünde. Bir annenin duası insanı denizin dibinden çıkartır derler. Benim kitabımda dualar onları hiçliklerinden, var olmayışlarından çıkartıyor. Onlar bizim sağır anlayışımızın sunağındaki kurbanlar. Onlar kahraman değil, çilekeşler. Hiç kimse onlara taş atmaya cesaret edemez. Hepimiz suçluyuz, hepimiz bu yalanın ortaklarıyız, benim kitabım bunun üzerine. Her türlü totalitarizmin nesi tehlikeli peki? Totalitarizm herkesi, iyileri de kötüleri de, naif olanları da faydacı olanları da kendi suçuna ortak eder. Kurbanı oldukları düşünceye değil, bu çocuklara dua etmeliyiz. Ben annelere şunu söylemek istiyorum: Burada çocuklarınızı savunmuyorsunuz. Burada korkunç bir düşünceyi, öldürme düşüncesini savunuyorsunuz. Aynı şeyi bugün buraya, mahkemeye gelen eski askerlere, "Afganlara" da söylemek istiyorum.

Annelerin arkasında generallerin apoletlerini görüyorum. Generaller savaştan Kahramanlık Yıldızı nişanları ve büyük bavullarla döndüler. Bu salonda bulunan annelerden biri bana çinko tabutu ve içinde bir diş fırçasıyla mayonun bulunduğu küçük, siyah el çantasını kendisine nasıl teslim ettiklerini anlatmıştı. İşte oğlundan geriye kalanların hepsi buydu. Oğlunun savaştan geri getirdiği her şey bunlardı. İşte kimlerden korumanız gerekiyordu evlatlarınızı? Hangi gerçeklerden? Dükkânlara parayla sattıkları için ispirto ve ilaç bulunmadığından oğullarınız tedavi edilemeyen yaralardan dolayı öldü, dokuz yüz ellilerden kalma paslanmış kutulardaki konservelerle beslendikleri için öldü ve hatta Anayurt Savaşı'ndan kalma üniformalarla gömüldüler, işte bu gerçeklerden korumalıydınız onları... Ama maalesef...

Duyuyorsunuz, her yerden silah sesleri geliyor, yine kan akıyor. Kan dökülmesi haklı çıkartılabilir mi? Neyi arıyorsunuz veya aranmasına yardımcı oluyorsunuz?

O zamanlar, yani bundan beş yıl önce, henüz Komünist Parti'nin, KGB'nin yönetimde olduğu dönemde kitabımın kahramanlarından herhangi bir şekilde hesap sorulmasına engel olmak için bazen isimleri ve soyadlarını değiştirmiştim. Ben onları rejime karşı korumuştum. Oysa şimdi kendimi, kısa bir süre önce koruduğum insanlardan korumak zorunda kaldım.

Neyi savunmalıyım? Dünyayı gördüğüm haliyle yansıtma konusundaki yazarlık hakkımı savunmalıyım. Ve savaştan nefret etme hakkımı. Veya gerçek ve makullük diye bir şey olduğunu, sanat alanı söz konusu olduğunda bir belgenin, askerlik şubesinden alınmış bir rapor veya bir tramvay bileti olmadığını kanıtlamak zorundayım. Yazdığım kitaplar bir çeşit düzyazı, belge ve aynı zamanda benim bir döneme, bir zamana dair tasavvurum. Ben sadece ayrı ayrı insan yaşamla-

rından değil, tüm zamanın havasından, enginliğinden ve seslerinden ayrıntılar ve duygular topluyorum. Ben hiçbir şey icat etmiyor, uydurmuyorum, ben gerçekte yaşanmış materyalleri düzenliyorum. Belge hem o belgenin bana anlattıkları ve hem de bir sanatçı olarak dünya görüşüm ve duygularımla bizzat benim; ben de o belgenin bir parçasıyım.

Ben anın tarihini yazıyor ve kaydediyorum. Yaşayan seslerin, yaşayan kaderlerin tarihini. Tarihe mal olmadan önce onlar henüz birilerinin acısı, birilerinin çığlığı, birilerinin kurbanı veya işlediği suçken. Sayısız defa kendi kendime şu soruyu sordum: Özellikle kötülüğün kozmik büyüklüklere ulaştığı günümüzde dünyada kötülüğü daha da artırmadan kötülüğün içinden nasıl sıyrılıp geçilir? Her defasında yeni bir kitap yazmaya başlamadan önce bunu soruyorum kendime. Bu artık benim taşıdığım bir yük oldu. Aynı zamanda da kaderim.

Yazarlık hem kader hem meslek, hatta bizim mutsuz ülkemizde meslek olmaktan çok bir kader. Mahkeme neden iki defadır edebi bilirkişi inceleme talebini reddetmekte? Çünkü mahkemeye konu olacak bir şey olmadığı hemen burada ortaya çıkacak da ondan. Mademki belgesel bir edebiyat, demek ki anlık ihtiyaçları karşılamak için her defasında yeni baştan yazılabilir diye düşünerek kitabı ve edebiyatı yargılıyorlar. Belgesel kitapları önyargılı çağdaşların yönetmesinden Tanrı bizi korusun. Öyle olsaydı bize yaşayan tarih yerine sadece siyasi mücadelelerin ve önyargıların yankıları kalırdı. Edebiyatın yasaları dışında, türün kodeksleri dışında, günlük yaşam düzeyine, hatta daha da ileri giderek söyleyebilirim ki, komünal düzeye indirgenmiş ilkel bir siyasi misilleme yapılıyor. Salonda konuşulanları dinlerken sık sık aklıma şu düşünce takıldı: Artık ne din adamına, ne yazara, ne siyasetçiye, hiç kimseye inanmayan yığınları sokağa çıkmaya çağırmaya kim cesaret edecek? Bu yığınlar sadece tepelemek, hakkından gelmek ve

kan istiyor... Ve bu sadece silahlı insana bağlı... Yığınların canını elinde Kalaşnikov otomatik tüfek tutan insan değil de kuştüyü kalem, daha doğrusu dolmakalem tutan insan sıkıyor. Ama bana burada nasıl kitap yazmam gerektiğini öğretmeye kalktılar.

Beni mahkemeye verenler birkaç yıl önce söylediklerini reddediyorlar: Aynı sözler, aynı noktalama işaretleri geçerli ama bilinçlerindeki şifre anahtarı değişmiş ve önceki metni farklı okuyorlar ya da hiç bilmezden geliyorlar. Neden? Çünkü özgürlük onlara lazım değil... Özgürlüğü ne yapacaklarını bilmiyorlar...

Görüştüğümüzdeki İnna Sergeyevna Galovneva'yı çok iyi hatırlıyorum, çektiği acıdan, karşı karşıya geldiği gerçekten, ıstıraplar içindeki yüreğinden dolayı kendisini sevmiştim. Ama şimdi karşımızda bir siyasetçi, resmi bir şahıs, Hayatını Kaybetmiş Asker Anneleri Kulübü'nün başkanı oturuyor. Artık o başka bir insan, geçmiş yaşamından geriye sadece kendi ismi ve ikinci defa kurban ettiği ölmüş oğlunun adı kalmış. Kurban etme töreni. Bizler köleleriz, bizler köleliğin romantikleriyiz.

Kahramanlar ve çilekeşler konusunda kendi tahayyüllerimiz var bizim. Eğer burada haysiyet ve şeref mevzu bahis olsaydı o zaman hepimiz ayağa kalkar ve hayatını orada, kendi topraklarında kaybetmiş yaklaşık iki milyon Afganlının hatıraları önünde saygı duruşunda bulunurduk...

Mütemadiyen sorulan şu soruyu daha ne kadar sorabiliriz: Suçlu kim? Hepimiz suçluyuz, sen, ben, onlar. Ama sorun başka yerde, hepimizin yaptığı seçimde: Ateş etmek ya da etmemekte, susmak ya da susmamakta, gitmek ya da gitmemekte. İnsan kendine sormalı bunu? Herkes kendine bir sorsun... Ama kendine, içine bakma deneyimimiz yok bizim... Kendi içinde cevap bulma deneyimimiz yok... Kızıl bayrak elinde sokağa koşmak daha alışıldık bizim için. Nefret ve savaş olmadan yaşamayı beceremiyoruz biz...

Taras Ketsmur benim kahramanlarımdan birisi... Ama şu anda bu salonda oturan değil de savaştan geri döndüğü halindeki Taras Ketsmur. İşte o bana bu konuda şöyle demiş... Söylediklerini size kitaptan okuyorum:

"Sanki uyuyor ve deniz kadar kalabalık bir insan topluluğu görüyorum... Hepsi evimizin yanında... Etrafıma bakınıyorum, çok daralıyorum ama nedense ayağa kalkamıyorum. İşte o sırada anlıyorum ki bir tabutta yatıyormuşum... Ahşap bir tabut, çinko kaplanmamış. Çok iyi hatırlıyorum... Ama ben canlıyım, hatırlıyorum, canlıyım ben ama tabutta yatıyorum. Kapı açılıyor, herkes yola çıkıyor ve beni de yola çıkarıyorlar. Çok kalabalık ve herkesin yüzünde acı ve de gizli bir haz var... Anlayamıyorum... Ne oluyor? Niçin bir tabuttayım? Birden topluluk duruyor ve birisinin 'Çekici verin!' dediğini duyuyorum. Birden anlıyorum: Rüya görüyorum... Birisi tekrarlıyor: 'Çekici verin!..' Hem gerçekte hem de rüyada gibi... Ve üçüncü kez birisi tekrarlıyor: 'Çekici verin!' Ben kapağın nasıl yerine oturduğunu duyuyorum, çekiç sesi duyuluyor, bir çivi parmağıma denk geliyor. Başımla, ayaklarımla, tabutun kapağına vurmaya başlıyorum. Sonunda kapak yerinden çıkıp yere düşüyor. İnsanlar bakıyorlar. Ben belime kadar doğruluyorum. Bağırmak istiyorum: 'Acıyor, niçin çivileri çakıyorsunuz, orada nefes alamıyorum.' İnsanlar ağlıyorlar, ama bana hiçbir şey söylemiyorlar. Hepsi dilsiz gibi... Ve ben beni duymaları için onlarla nasıl konuşmam gerektiğini bilmiyorum... Bağırdığımı sanıyorum ama dudaklarım sımsıkı kapalı ve onları açamıyorum. O zaman tabuta geri uzanıyorum. Uzanıyor ve düşünüyorum: Onlar benim ölmemi istiyorlar, belki de ben gerçekten öldüm ve susmam lazım. Birisi yine bağırıyor: 'Bana çekici verin...'"

Ve kendisi bunları yalanlamadı... Bu sözler onun şeref ve haysiyetini ilahi mahkemede savunacak... Beni de...

"Komünistler... Generaller... Ve de sahne arkası rejisörleri diyorsunuz... Peki ya onlar? Onlar ne? Kandırılmış ve kandırılmayı isteyenler. Birileri suçlu, ama onlar değil. Kurban psikolojisi. Kurbana her zaman suçlayabileceği birisi lazımdır. Bizde henüz ateş açmıyorlar ama kan kokusu duymuş gibi herkesin burun delikleri şişiyor."

"Aleksiyeviç'in milyonları var, iki tane de "Mercedes'i"... Yurtdışında seyahatler yapıyor..."

"Yazar bir kitabı iki-üç yılda yazar, karşılığında ise troleybüs sürücüsü genç bir delikanlının iki ayda kazandığı kadar para kazanır. Bu 'Mercedesleri' de nereden çıkartıyorsunuz?"

"Yurt dışına gidip geliyor..."

"Peki ya şahsi günahların? Sen ateş edebilirdin veya etmeyebilirdin. Ne diyorsun? Susuyorsun..."

"Halk aşağılanmış, halk yoksul. Oysa kısa bir süre öncesine kadar süper devlettik biz. Belki de öyle değildik ama sahip olduğumuz roketlere, tanklara ve atom bombalarına bakarak kendimize süper devlet diyorduk. Ve en iyi, en adil ülkede yaşadığımıza inanıyorduk. Siz ise bize bambaşka – korkunç ve eli kanlı bir ülkede yaşadığımızı söylüyorsunuz. Bundan dolayı sizi hiç kimse affetmeyecek. En acılı... en derin... noktamıza bastırdınız..."

"Biz hepimiz bu kandırmacaya ortak olduk... Hepimiz..."

"Siz faşistlerin yaptığı şeyi yaptınız! Üstüne bir de kahraman olmak istiyorsunuz... Ek olarak da sıra beklemeden buzdolabı ve mobilya takımı almak istiyorsunuz..."

"Onlar birer karınca; arıların ve kuşların da olduğunu bilmiyorlar. Ve herkesi karınca yapmak istiyorlar. Farklı bilinç düzeyleri..."

"Peki, tüm olup bitenden sonra ne istiyorsunuz?"

"Hangi olup bitenden sonra?"

"Kandan sonra... Ben tarihimizi kastediyorum. Kan döküldükten sonra insanlar sadece ekmeğe değer verirler... Onlar için geri kalan hiçbir şeyin değeri yoktur... Bilinç tahrip edilmiştir...

"Dua etmek gerek. Kendi cellatlarınız ve size ıstırap çektirenler için dua etmeli."

"Aleksiyeviç'e dolarla ödeme yapıldı... O da bizi tepeden tırnağa çamura batırıyor... Evlatlarımızı..."

"Geçmişle hesaplaşmazsak gelecekte geri teper. Yeni aldatmacalar ve yeni kan dökmeler... Geçmiş henüz önümüzde..."

Yargı kararından

KARAR
BELARUS CUMHURİYETİ ADINA

Mahkeme Heyeti Başkanı İ. N. Jdanoviç, halk tarafından seçilmiş Mahkeme Heyeti Üyeleri T. V. Borisoviç ve T. S. Soroka ve Mahkeme Kâtibi İ. B. Lobıniç'ten oluşan Minsk Şehri Merkez İlçesi Halk Mahkemesi 8 Aralık 1993 tarihinde gerçekleşen açık celsede Taras Mihayloviç Ketsmur ve İnna Sergeyevna Galovneva'nın Svetlana Aleksandrovna Aleksiyeviç ve *Komsomolskaya Pravda* Gazetesi Yazı İşleri aleyhine açtığı onur ve haysiyetin korunması davasını görüştü.

...Tarafları dinleyip dava belgelerini inceleyen Mahkeme, davacı tarafın talebinin kısmen karşılanması gerektiğine karar vermiştir.

Belarus Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun 7. maddesine uygun olarak şahıslar veya kurumlar onur ve haysiyetlerini ze-

deleyen bilgilerin –eğer söz konusu bilgileri yayanlar bunların gerçeğe uygun olduğunu kanıtlayamıyorsa– yalanlanmasını talep etme hakkına sahiptir.

Mahkeme tarafından saptanmıştır ki, "15 Şubat 1990 tarih ve 39 sayılı *Komsomolskaya Pravda*" gazetesinde S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar isimli belgesel kitabından "Afganistan'da Görev Yapmış Olanların Monologları" başlığı altında alıntılar yayınlanmıştır. Yayında davacı İ. S. Galovneva'ya ait olduğu söylenen bir monolog yer almıştır.

Bu bağlamda işbu davadaki davalılardan S. A. Aleksiyeviç ve *Komsomolskaya Pravda* Gazetesi Yazı İşleri, adı geçen yayında belirtilen bilgilerin gerçeğe uygunluğunu kanıtlayan deliller ibraz edememiş olduklarından Mahkeme bu bilgilerin gerçeğe uygun olmadığı kanaatine varmıştır.

Ancak, Mahkeme İ. S. Galovneva ve ölmüş olan oğlunun onur ve haysiyetlerine zarar vermediği için söz konusu bilgilerin toplumsal ahlak ilkelerine ve yasalara uyma açısından bakıldığında kamunun ve şahısların vicdanında lekeleyici olmadığı, verilen bilgilerde davacının oğlunun toplum içinde onursuzca davrandığına yönelik bir içerik olmadığı kanaatine varmıştır...

Davalılar tarafından T. M. Ketsmur'un anlattıklarının gerçeğe uygunluğu konusunda bir kanıt sunulamamış olması nedeniyle Mahkeme, T. M. Ketsmur'a ait olduğu belirtilmiş olan monologda kaydedilen bilgilerin gerçeğe uygun olmadığı kanaatine varmıştır.

Yukarıda belirtilmiş olan nedenlerle Mahkeme şu cümlelerde ifade edilenlerin gerçeğe uygun olmadığına ve davacı T. M. Ketsmur'un onur ve haysiyetine zarar verdiğine karar vermiştir: "Ben orada demirin ve insan kemiklerinin pirinç tarlalarına nasıl gömülmüş olduğunu gördüm, ölü askerin donup kalmış yüzünde turuncu bir kabuk gördüm... Nedense

turuncuydu işte..." ve "Odamda eskisi gibi aynı kitaplar, fotoğraflar, aynı teyp, aynı gitar duruyor. Sadece ben o eski ben değilim... Parkın içinden geçip gidemiyorum, etrafı kolluyorum. Kafeteryada garson arkadan yaklaşıp: 'Buyurun, siparişinizi verin!' dediğinde ayağa sıçrayıp kaçmaya hazırlanıyorum, zira arkamda birinin dikilmesine dayanamıyorum. Alçağın tekini gördüğünde aklına tek bir şey geliyor: 'Kurşuna dizmeli!'"

Mahkeme bu yazılanların onur kırıcı olduğu kanaatindedir, zira bunlar okurun bu şahsın psikolojik sağlığından ve çevresini algılamada gerçekçi olabilmesinden şüphe duymasına neden olmakta, onu kızgın bir insan olarak resmetmekte, ahlaki niteliklerine şüphe düşürmekte, hakiki ve doğru bilgiyi yalan ve gerçeğe uygun olmayan şekilde anlatabilecek bir insan izlenimi uyandırmaktadır...

Davacı T. M. Ketsmur'un diğer taleplerinin reddine...

Davalı S. A. Aleksiyeviç iddiayı kabul etmemiştir. 1987 yılında Afganistan'da ölen bir subayın annesi olan İ. S. Golovneva ile buluştuğunu ve karşılıklı konuşmalarını teyp bandına kayıt ettiğini ifade etmiştir. Bu görüşme davacının oğlunun cenazesinden hemen sonra gerçekleşmiştir. Davacı *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde onun isminin üstünde yayınlanmış olan monologdaki her şeyi davalıya anlatmıştır. KGB tarafından davacıya baskı ve kovuşturma yöneltilmemesi için yazar kendi kararıyla davacının ismini "Nina" yapmış ve davacının oğlunun unvanını gerçekte üsteğmen iken asteğmen olarak belirtmiştir.

Davalı, T. M. Ketsmur ile altı yıl önce buluşmuştur. Baş başayken anlattıklarını bant kaydına almıştır. Yayınlanan monologdaki ifadeler bu bant kaydına uygun olarak verildiğinden gerçekliğe ve hakikate uygun düşmektedir...

Yukarıda belirtilenler temelinde Belarus Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nun 194. Maddesi uyarınca mahkeme kararını vermiştir:

- *Komsomolskaya Pravda* Gazetesi Yazı İşlerinin iki aylık bir süre zarfında uygun tekzibi yayınlamasının zorunlu kılınmasına.

- İnna Sergeyevna Glovneva'nın Svetlana Aleksandrovna Aleksiyeviç ve *Komsomolskaya Pravda* Gazetesi Yazı İşlerine yönelik onur ve haysiyetinin korunması talebinin reddine.

- Svetlana Aleksandrovna Aleksiyeviç'in Taras Mihayloviç Ketsmur lehine 1.320 (bin üç yüz yirmi) ruble tutarındaki tazminatı ve devlet hazinesine 2.680 (iki bin altı yüz seksen) ruble tutarındaki harç ve masrafları ödemesine.

- İnna Sergeyevna Glovneva'nın devlet lehine 3.100 (üç bin yüz) ruble ödeme yapmasına.

İşbu Mahkeme hükmü açıklanmasından itibaren 10 gün içinde Minsk Şehir Mahkemesi'nde temyiz edilebilir.

* * *

Sn. V. A. Kovalenko
Yanki Kupala Edebiyat Enstitüsü Direktörü
Belarus Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Üyesi

Sayın Viktor Antonoviç,

Malumunuz olduğu üzere, yazar Svetlana Aleksiyeviç aleyhinde, *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde 15.02.1990 tarihinde belgesel kitabından alıntıların yayınlanmasıyla ilintili olarak açılan dava birinci derece mahkemesinde sonuçlanmıştır. S. Aleksiyeviç, davacılardan birisinin (kitabın kahramanlarından birisinin) söylemiş olduğu sözleri tam ve doğru olarak yansıtmayarak bu kişinin onur ve haysiyetini zedelediği

iddiasıyla suçlanmıştır. Mahkeme dava konusuyla ilgili edebi bilirkişiden görüş alınması talebini iki kez reddetmiştir.

Belarus PEN Merkezi sizden bağımsız edebi bilirkişi olarak şu sorulara cevap oluşturabilecek şekilde görüşünüzü belirtmenizi rica eder:

1. "Belgesel" denen şeyin olgulara (tanıklıklara) dayandığı, "hikâye-anlatı" kısmının ise kurmaca bir "edebi eser"e işaret ettiği göz önüne alınırsa, "belgesel hikâye" tarzı bilimsel olarak nasıl temellendirilebilir?

2. Belgesel hikâye tarzının, gazete-dergi yayınından, özel olarak da, röportajı yapılanın röportajı yapanın metnine onay verdiği röportaj tarzından farkı nedir?

3. Belgesel hikâye yazarı, edebi bir yaklaşım benimseme, eser konsepti oluşturma, materyal seçme, sözlü tanıklıkları edebi olarak işleme, kendi öz dünya görüşünü yansıtma, olguları edebi gerçeklik adına genelleştirme haklarına sahip midir?

4. Telif hakkına kim sahiptir: Yazarın itiraf ve tanıklıklarını materyal toplarken kayıt altına aldığı ve bilahare yazar tarafından anlatılan olayların kahramanı mı, yoksa yazarın kendisi mi?

5. Konuşmayı kayda aldıktan sonra yazıya döktüğü metinlerde yazarın tutulan kayda kelimesi kelimesine uyup uymamak ve bunları mekanik olarak verip vermemek hususundaki özgürlük alanı nasıl belirlenebilir?

6. S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar kitabı belgesel hikâye türüne girmeye uygun mudur (ilk soruyla bağlantılı olarak)?

7. Belgesel hikâye yazarı, kahramanlarının ad ve soyadlarını değiştirme hakkına sahip midir?

8. Ve tüm bu soruların sonucu olarak en önemlisi: Bir yazarı ürettiği edebi eserin bir kısmı nedeniyle –bu eser kitap için materyal verenlerin hoşuna gitmese bile– yargılamak mümkün müdür? S. Aleksiyeviç, davacılarla gerçekleştirdiği

röportajı değil, sadece belgesel hikâye tarzındaki kitabından bazı bölümleri yayınlamıştır.

Edebiyat alanında uzman bağımsız bir bilirkişinin incelemesi, Svetlana Aleksiyeviç'i savunmak için Belarus PEN Merkezine gereklidir.

Saygılarımla,

Belarus PEN Merkezi Başkan Yardımcısı Karlos Şerman
28 Aralık 1993

Sn. V. Bıkov
Belarus PEN Kulübü Başkanı

Svetlana Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar belgesel hikâyesine ilişkin bağımsız edebi bilirkişi inceleme talebiniz uyarınca, sormuş olduğunuz soruların cevapları aşağıda yer almaktadır:

1. *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*'nde (*Sovyet Ansiklopedisi*, 1987, Moskova, s. 98-99) verilmiş olan "belgesel edebiyat" tanımına ve uzman bilim adamları arasında doğrulanmış ve kesin olarak kabul gören anlayışa göre, belgesel edebiyat ve onun içinde yer alan belgesel hikâye-anlatı, içeriği, metotları, inceleme yöntemleri ve anlatım biçimleri açısından edebi hikâyecilik türüne girmekte ve buna bağlı olarak da belgesel materyalin edebi seçilim ve estetik değerlemesini etkin olarak kullanmaktadır. "Belgesel edebiyat," diye belirtmektedir bu maddenin yazarı, "tarihi olayları ve toplumsal olguları, bütünüyle, kısmen veya aktarım yoluyla yenilenmiş belgesel materyallerin analizi yoluyla inceleyen edebi hikâyeleme sanatıdır."

2. Aynı ansiklopedi maddesinde "tarihsel perspektiften alınarak gösterilen olguların seçiminin ve estetik değerlemesinin niteliği, belgesel edebiyatın enformatif karakterini genişlet-

mekte ve onu hem gazete-dergi belgeselciliğinin (makale, kayıt, kronolojik yazı, röportaj) ve yayıncılığının hem de tarihsel hikâyeciliğin dışına taşımaktadır" denmektedir. Böylece, S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar kitabından alınarak *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde (15.02.1990 tarihinde) yayınlanan kısımları röportaj, görüşme, makale veya başka türden bir gazetecilik faaliyeti olarak değerlendirmek doğru olmaz, bu sadece yakın zamanda basılacak olan kitabın özgün bir reklamıdır.

3. Belgesel eserin yazarının, olguların genelleştirilmesinde, tarihsel olaylara yönelik olarak şahsi bir tutumun ortaya konmasında, materyallerin bilinçli olarak derlenmesinde, olayların tanıklarının sözlü anlatımlarının edebi açıdan işlenmesinde, karşılaştırılan olgulardan kendine özgü sonuçlar çıkarılmasında kullanılan özel bir araç olarak edebi yaklaşımı kullanma hakkı üzerine adı geçen ansiklopedik sözlükte tam olarak şunlar ifade edilmektedir: "Belgesel edebiyat edebi kurguyu minimuma indirgeyerek özgün bir edebi sentez kullanmakta, kendi içinde sosyal-varoluşsal bir önem taşıyan gerçek olgulardan seçme yapmaktadır." Şüphesiz ki, belgesel edebiyat katı bir şekilde kesinlik ve doğruluğa yönelir. Ama bununla birlikte, tam gerçekliğe, mutlak gerçekliğe ulaşmak mümkün müdür? Nobel ödüllü yazar Albert Camus'nün sözleriyle söyleyecek olursak, eksiksiz gerçek ancak insanın karşısına bir sinema kamerası konması ve doğumundan ölümüne tüm yaşamının kayıt altına alınması halinde mümkün olabilir. Ama bu durumda acaba bu hayret verici ve sonsuz filmi bir ömür boyu seyretmek için kendi yaşamını feda edecek birisi bulunabilir mi? Ve acaba bu kişi, görünürdeki yaşanan olayların altında, "kahramanın" davranışlarının içsel nedenlerini görmeyi başarabilir mi? Çinko Çocuklar yazarının derlemiş olduğu olguları edebi olarak işlemekten bilinçli olarak vazgeç-

mesi ve sadece pasif bir toplayıcı olarak kalmaya razı olması halinde neler olabileceğini tahayyül etmek hiç de zor değildir. Bu durumda yazarın, "kahramanları" olan "Afganların" saatler boyunca anlattığı, kendisinin de kaydettiği her şeyi kâğıda olduğu gibi ve eksiksiz dökmesi gerekecekti ki, bunun sonucunda da ham, işlenmemiş, materyalin gerektirdiği estetik düzeye yükseltilememiş çok kalın bir cilt (basacak yayınevi bulursa) çıkacaktı ve bunun pek okuyucusu da olmayacaktı. Üstüne üstlük, belgesel türde S. Aleksiyeviç'in öncülleri bu yoldan gitmiş olsalardı bugün dünya edebiyatında S. Smirnov'un *Brest Kalesi*, A. Poltorak'ın *Nürnberg Mahkemeleri*, T. Capote'nin *Soğukkanlılıkla*, A. Adamoviç, Y. Brıl ve V. Kolesnikov'un *Ben Ateşler İçindeki Köyden Geldim* ve A. Adamoviç ile D. Granin'in *Kuşatma Kitabı* gibi şaheserleri mevcut olmayacaktı.

4. Telif hakkı, edebi eserlerin yaratılması ve yayınlanmasına özgü ilişkileri düzenleyen bir hukuk normları toplamıdır; kitabın oluşturulmasıyla başlayan bu ilişkiler, somut yasal haklardan (şahsi ve fikri mülkiyet haklarından) oluşur. Bunların arasında öncelikle eserin telif hakkı, yayın hakkı, yeniden yayın hakkı, dağıtım hakkı ve metnin bütünlük hakkı (sadece eserin yazarı, eserinde değişiklik yapma veya başkalarının değişiklik yapmasına izin verme hakkına sahiptir) öne çıkmaktadır. Belgesel edebiyat türünde materyal toplama süreci eserin sorunsal-tematik özünü belirleyen yazarın aktif rolünü zorunlu kılmaktadır. Telif hakkının ihlalinde yargı yoluna gidilebilir.

5. Üçüncü sorunun cevabını verirken kanıtladığımız gibi eser kahramanlarının anlattıklarının kelimesi kelimesine aktarımı belgesel edebi eserde imkânsızdır. Ama burada elbette eserin kahramanlarının içlerini açtıkları zaman anılarını paylaştıkları ve sanki söylediklerinin tam olarak ve ilk haliyle iletileceği umuduyla ve yazarın mesleki yeteneğine, onun önemli olanı ayırt edip ana fikri derinleştirmeye yaramayan önemsiz

olanları bir kenara bırakma, olguları karşılaştırma ve onları bir bütün olarak görme becerisine güvenerek bu tanıklıklarının üzerindeki haklarını kısmen devrettikleri yazarın kendi bağımsız iradesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Eninde sonunda her şeyi yazarın edebi yeteneği ve onun ahlaki konumu, belgesel olanı edebi olanla birleştirme becerisi belirlemektedir. Bu durumda eserdeki gerçekliğin ölçüsünü, olayların özüne inme derinliğini ise hissedecek ve değerlendirecek olan sadece okuyucu ve estetik analiz aygıtına sahip olan edebiyat eleştirmenidir. Gerçekliğe yaklaşmadaki bu ölçüyü eserin kahramanları da kendilerine göre değerlendireceklerdir, zira onlar en dikkatli ve tutkulu okuyuculardır: Sözün yazıya dökülmesi, hatta basılı hale gelmesi olgusuyla karşılaşan bu insanlar kendi hikâyelerine verdikleri yetersiz bir tepkinin kurbanı haline gelirler. Tıpkı bant kaydında kendi sesini ilk defa duyan kişinin kendi sesini tanıyamayıp kaba bir aldatmayla karşı karşıya kaldığını sanması gibi. Beklenmedik etki ayrıca bir tanığın hikâyesinin benzer diğer hikâyelerle kesişmesi, karşılaştırılması, benzerlik göstermesi veya onlardan farklılaşması, hatta bazen diğer tanık-kahramanların anlattıklarıyla çelişmesi halinde kendini göstermektedir. Böyle bir durumda kişinin kendi sözlerine yönelik tavrı ciddi olarak değişim göstermektedir.

6. S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar kitabı yukarıda belirtilmiş olan belgesel edebiyat türüne tamamen uygundur. Doğruluk ve edebi yaklaşım oransal olarak varlık göstermektedir ve bu da eseri gazeteye uygun bir muhabir çalışması olarak değil de bir edebi eser olarak değerlendirmemize olanak sağlamaktadır. Yeri gelmişken, araştırmacıların yazarın bundan önceki eserlerini de (*Kadın Yok Savaşın Yüzünde*, *Son Tanıklar*) belgesel edebi türe dahil ettiklerini belirtmekte fayda vardır.

7. Yazarın çağdaşı olduğu edebiyat dünyasında, kahramanın hikâyesinin ve henüz toplum içerisinde uygun bir değer-

lendirmeden geçirilmemiş olaylar hakkındaki doğru tanıklığının eksiksiz şekilde aktarılması halinde, bunun sadece yazar değil kahraman için de arzu edilmeyen sonuçlar doğurma ihtimaline karşı takınılacak etik tutumun kesin hatları belirlenmiş durumdadır. Böylesi bir durumda yazar, şüphesiz, kahramanlarının ad ve soyadlarını değiştirme hakkına sahiptir. Ve hatta kahramana yönelik hiçbir tehdit olmasa ve siyasi durum kitabın lehine de olsa, yazarlar sık sık bu yönteme başvururlar. *Gerçek İnsan Hakkında Öyküler* kitabının yazarı V. Polevoy ana kahramanı olan Meresyev'in soyadında sadece tek bir harf değiştirmiştir ama böylece anında edebi bir etki yaratmayı başarmıştır: Okuyucu anlamıştır ki, söz konusu edilen tek bir somut kişi değil, Sovyet toplumuna özgü tipik bir olgudur. Edebiyat tarihinde bu şekilde kahramanların ad ve soyadlarının bilinçli olarak değiştirildiği pek çok örnek mevcuttur.

8. Çinko Çocuklar kitabının yazarı S. Aleksiyeviç'e açılan dava türünden hukuki süreçler maalesef dünyamızda yer bulabilmektedir. Ünlü distopik *1984* romanının yazarı G. Orwell savaş sonrası İngiltere'sinde devlete iftira attığı iddiasıyla hukuki kovuşturmaya uğramıştır. Günümüzde bu kitabın, XX. yüzyılda ortaya çıkan versiyonuyla totalitarizmi konu edindiği açıktır. Güya kitabında İslam'dan aşağılayıcı bir şekilde bahsettiği gerekçesiyle S. Rüşdi'ye de İran'da idam cezası verilmiştir. Dünya ilerici kamuoyu bu cezayı sanat yapma özgürlüğünün ihlali ve uygarlıktan uzak oluşun bir tezahürü olarak değerlendirmiştir. Yazar V. Bıkov da Sovyet Ordusu'nu karalamakla suçlanmıştır: Savaş malulü sahte yurtseverler tarafından yazılıp basında kendine yer bulan pek çok mektup, geçmişimizle ilgili gerçekleri ilk defa yüksek sesle söyleme cesaretini gösteren yazarın kamuoyu önünde ağır şekilde mahkûm edilmesi şeklinde ulaşmıştır kulaklarımıza. Ve ne yazık ki, tarih tekerrür etmektedir. Bir hukuk devleti inşa edeceğini ilan eden

toplumumuz, yasaların ruhunun yerine lafzını koyarak ve her türlü hukuki davanın ahlaki yanını gözden kaçırarak daha henüz en temel insan haklarının alfabesini öğrenme aşamasındadır. Davacılara göre S. Aleksiyeviç'in kitabından alıntılarla oluşturulan gazete makalesiyle ihlal edilen kendi haysiyetlerini koruma hakları, kitabın yazarına önceki gün başka bir şey söylemişken, ruh halinin veya siyasi konjonktürün değişmesiyle birlikte ertesi gün bambaşka şeyler söyleyebilme hakkı olarak algılanmamalıdır. Burada bir soru akla gelmektedir. Kitabın "kahramanı" ne zaman samimiydi: Afganistan savaşıyla ilgili anılarını S. Aleksiyeviç'le paylaşmayı kabul ettiğinde mi, yoksa silah arkadaşlarının baskısıyla belirli bir grup insanın ortak çıkarlarını savunmaya karar verdiğinde mi? Ve bu durumda, o sırada itiraflarının yayınlanacağını bilerek kendisine güvendiği yazarın hukuki kovuşturmaya uğramasında herhangi bir manevi hakka sahip midir? Davacı tarafından anlatılan veya gazetede yayınlanan olgular münferit ve tesadüfi gibi görünmemekte, yazarın aynı olayların başka tanıklarının anlatımlarından öğrendiği kitaptaki diğer benzer olgularla teyit edilmektedir. Peki bu durum "kahramanın" kendi söylediği sözleri reddettiğinde değil de sözlü anlatımlarının teybe kaydedildiği sırada samimi olduğunu düşünmemize temel teşkil etmiyor mu? Bir başka önemli konu da şudur: "Kahramanla" yazarın konuşmasına şahit olan başka birilerinin bulunmadığı ve davanın şu ya da bu tarafının haklılığını gösterecek diğer kanıtların olmadığı durumda, yazarın kitabında yer verdiği benzer gerçeklerin dönüm noktalarının yeniden kontrol edilmesi mecburiyeti ortaya çıkmaktadır, bu da Afganistan savaşına katılmış onlarca ve binlerce tanığın katılacağı kendine özgü bir "Nürnberg yargılamasıyla" gerçekleştirilebilirdi. Aksi takdirde kitabın kahramanlarının neredeyse söyledikleri her bir sözün kanıtlanmasının gerekeceği bitip tükenmeyen dava süreçleri

içinde boğulma tehlikesi mevcuttur ki, bu artık saçma olur. Dolayısıyla Belarus PEN Merkezi'nin S. Aleksiyeviç'in Çinko Çocuklar kitabından alıntılar yapılarak *Komsomolskaya Pravda* gazetesinde yayınlanan yazının bağımsız bilirkişi incelemesinin yapılması için Edebiyat Enstitüsü'ne yaptığı başvuru bu durumda tabiidir ve hatta ihtilafın çözümlenmesinin tek olası yöntemidir.

Belarus Bilimler Akademisi Ya. Kupala Edebiyat Enstitüsü Direktörü, Belarus Bilimler Akademisi Üyesi V. A. Kovalenko

Edebiyat Fakültesi kıdemli öğretim görevlisi, Filoloji Bilimleri Akademisi Aday Üyesi M. A. Tıçina
27 Ocak 1994

Mahkemeden sonra

Mahkemenin kararı okundu...

Bizim hakkımızda –o sırada mahkeme salonunda bulunanlar hakkında– yazmak bana acı veriyor. Ölümle Büyülenmişler adlı son kitabında Svetlana Aleksiyeviç şu soruyu soruyor: "Biz kimiz? Bizler savaşın insanlarıyız. Bizler ya hep savaştık ya da hep savaşa hazırlandık. Biz hiçbir zaman başka türlü yaşamadık."

Biz savaştık... Özel olarak yazarın arkasına oturmuş, hâkim duymasın diye alçak sesle ama Svetlana Aleksiyeviç'in rahatlıkla duyabileceği biçimde yazara hakaret etmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Anneler! Yazara yakıştırdıkları öyle sıfatlar var ki, ağzıma alamayacağım... İ. Galovneva duruşmaya ara verildiğinde yazarı destekleyen bir konuşma yapmak üzere gelmiş olan Papaz Vasiliy Radomıslskiy'e yanaşarak şöyle dedi:

"Peder, para karşılığında satılmışsınız siz, utanın utanın!" Bunun üzerine salondakiler "Karanlık insanlar sizi! Şeytanlar!" diye bağırıp öfkeyle ellerini pederin boynunda asılı olan haçı koparmak için uzattılar. "Siz bunları bana mı söylüyorsunuz? Vaat edilen üç yüz ruble yardım parasını başka türlü alamayacağınızı söylediğiniz için geceleri oğullarınızın cenaze ayinini yapan bana ha?" diye sordu peder sarsılmış bir şekilde. "Niye buraya geldin? Şeytanı savunmaya mı?" – "Kendiniz ve evlatlarınız için dua edin. Pişmanlık yoksa huzur da olmaz." – "Bizler hiçbir konuda suçlu değiliz ki... Biz hiçbir şey bilmiyorduk..." – "Sizlerin gözü kördü. Gözleriniz açıldığında ise sadece oğullarınızın ölü bedenlerini gördünüz. Tövbe edin..." – "Afganlı annelerden bize ne... Biz kendi çocuklarımızı kaybettik..."

Diğer taraf da lafın altında kalmayarak sayıp dökmeye başladı: "Sizin oğullarınız Afganistan'da suçsuz insanları öldürdü! Onlar suç işledi!" diye bağırdı bir adam. "Siz çocuklarınıza ikinci defa ihanet ediyorsunuz..." dedi bir başkası çıldırmışçasına.

Peki sen? Ya biz? Biz de emirleri yerine getirmedik mi? Emir, susunuz, değil miydi? Peki, biz toplantılarda ellerimizi "onaylamak" için yukarı kaldırmadık mı? Size soruyorum... Hepimizin yargılanması lazım değil mi o mahkemede? Belarus İnsan Hakları Birliği Başkanı Ye. Novikov'un duruşmada sözünü ettiği o mahkemede biz hepimiz, sesini çıkarmayan bizler, hayatını kaybetmiş askerlerimizin anneleri, bu savaşa katılmış olan maluller ve hayatını kaybetmiş Afganlıların anneleri, hepimiz yargılanmalıyız... Diğer tarafla hep birlikte oturup öylece birbirimizin gözünün içine bakacağımız o mahkemede yargılanmalıyız...

Aleksandroviç
Femida gazetesi, 27 Aralık 1993

Galovneva ve Ketsmur'un onur ve haysiyetlerinin korunması amacıyla yazar Svetlana Aleksiyeviç aleyhine açtıkları dava sonuçlandı. Bazı basın yayın organlarında mahkemenin alacağı karar (Galovneva'nın dava dilekçesinin reddedileceği, Ketsmur'un dava dilekçesindeki taleplerin ise kısmen yerine getirileceği) konusunda ipuçları veren çok sayıda gazeteci davanın son gününde duruşmada bir araya geldiler. Mahkemece verilen kesin karara harfi harfine burada yer vermeyeceğim, ancak sadece şunu söyleyebilirim ki, karar bana göre oldukça uzlaştırıcı bir yapıda. Peki ama karar tarafları gerçekte uzlaştırmış mıdır?

Afganistan'da hayatını kaybeden Üsteğmen Galovnev'in annesi İnna Sergeyevna Galovneva önceden olduğu gibi kendi "savaş yolunu" takip ederek temyiz başvurusunda bulunacak ve yazarla yeniden ve yeniden mahkemeleşecek. Peki, bu kadını motive eden şey ne? Bu anneyi motive eden şey ne? Teselli edilemez acısı. Acısının teselli edilemezliği şu anlamdadır ki, Afganistan savaşı tarihe mal oldukça, toplum bu teşebbüsün ne kadar maceraperest olduğunun ve çocuklarımızın yabancı topraklarda hayatlarını kaybetmelerinin nasıl anlamsız göründüğünün daha açık seçik bilincine varmaktadır... İnna Sergeyevna'nın Çinko Çocuklar adlı kitabı kabul etmemesi bu yüzdendir. Bu yüzden kitap İnna Sergeyevna için bir hakaret ve aşağılamadır, zira Afgan savaşı konusundaki çıplak gerçek bir anne için taşınamaz ağırlıkta bir yüktür.

Davadaki ikinci davacı ise, savaşa şoför olarak katılmış eski bir "Afgan" olan Taras Ketsmur. Mahkeme, davacının taleplerini kısmen kabul ederek, Ketsmur'un monoloğundaki – benim görüşüme göre– savaşın eli ayağı sağlam olsa bile hiç kimseyi canlı bırakmadığını kanıtlayan iki derin psikolojik ve dramatik olguyu Ketsmur'un talebi üzerine "şeref ve haysiyeti aşağılayıcı" olarak değerlendirdi. Mamafih, ben Taras'ı

anlamaya hazırım. Hatırlar mısınız, şöyle bir aforizma vardır: "Ruhun ilk dürtülerinden korkun, onlar samimi olabilirler." İşte Çinko Çocuklar'daki Ketsmur'a ait monolog bana göre özellikle Afganistan savaşından sonraki ruhun ilk samimi dürtüleridir. Aradan dört yıl geçti. Taras değişti. Onu çevreleyen dünya da değişti. Bu eski asker savaş hatıralarını tamamıyla yüreğinden silip atmayı başaramasa bile muhtemelen geçmişle ilgili hafızasındaki pek çok şeyi de değiştirmek isterdi... Oysa tüy kalemle yazılmış ama baltayla yok edilemeyecek Çinko Çocuklar gerçeği var ortada...

Svetlana Aleksiyeviç, davaya bir edebi bilirkişi tayin edilmesi talebinin bir kez daha reddedilmesinden sonra, henüz sonuçlanmamışken duruşmayı terk etti. Aleksiyeviç mantıklı bir soru sordu: "Bir edebi eserin tarzının dayanakları bilinmeden, temellerinden haberdar olunmaksızın ve buna ek olarak profesyonellerin fikirleri sorulmadan belgesel bir yapıt nasıl değerlendirilebilir?" Ancak mahkeme kararlıydı. Edebi bilirkişi atanmasının ikinci defa reddedilmesinden sonra Svetlana Aleksiyeviç duruşma salonunu terk ederken şunları söyledi:

"Bir insan olarak... sebep olduğum acılar için, başka bir insanı incitmeden sokakta bile yürünemeyen bu kusurlu dünya için... özür diledim... Ama bir yazar olarak... kitabımdan ötürü, yazdığım gerçeklerden dolayı özür dileyemem, bu hakka sahip değilim!"

S. Aleksiyeviç ve kitabı Çinko Çocuklar aleyhinde açılan dava bizim Afganistan savaşında aldığımız ikinci yenilgidir...

Yelena Moloçko

Narodnaya Gazeta, 23 Aralık 1993

Aralık 1993'te yazar Svetlana Aleksiyeviç ve kitabı Çinko Çocuklar aleyhinde açılan dava maratonu sona erdi. Mahkeme, yazarın, şeref ve haysiyetinin "kısmen tahkir edildiğine" hükmettiği "Afgan" Taras Ketsmur'dan özür dilemesine karar verdi. Belarus Mahkemesi ayrıca hiç şüphe duymaksızın *Komsomolskaya Pravda* gazetesinin bir tekzip, buna ek olarak da yazarın ve gazete yazı işlerinin yazılı özrünü yayınlamasına hükmetti.

Mahkeme her ne kadar "Galovneva'ya ait olduğu belirtilen bilgilerin bir kısmının gerçeklerle uyuşmadığına" hükmetmiş olsa da Afganistan'da hayatını kaybeden subayın annesi davacı İnna Sergeyevna Galovneva'nın iddialarını reddetmiştir. Duruşma sırasında Galovneva'nın birkaç yıl önce bir mitingde Aleksiyeviç'in kitabını tümüyle desteklediğini ifade ettiği konuşmasının teyp kaydı sunulduğundan mahkeme Galovneva'nın davasını reddetmiştir.

Svetlana Aleksiyeviç'in bu mahkemede, bu muhakeme usulünde ve bu sistemde kendi insani ve mesleki meziyetlerini savunma şansı bulunmamaktaydı...

Sanat eserinin ve onu vücuda getiren yazarın aleyhine yürütülen siyasi kampanyadan dolayı dünyanın infiale kapılmasından korkan rejisörler Belarus'taki trajik saçmalığı açık bir ifadeyle şöyle formüle ettiler: "Bu hiçbir şekilde kitaba açılmış bir dava, kitabın yazarı ve onun sanatı aleyhine işletilen bir süreç değildir. Bu sadece, 1990 yılında yaptığı bir yayından dolayı *Komsomolskaya Pravda* gazetesine şeref ve haysiyetin korunması için açılmış bir hukuk davasıdır."

Davanın sona ermesinden sonra Belarus İnsan Hakları Birliği Başkanı Yevgeniy Novikov ve Belarus Özgür Basın Yayın Organları Birliği Başkanı Ales Nikolayçenko, Mahkeme Başkanı Jdanoviç'e "Peki masumiyet karinesi ne olacak?" sorusunu yöneltmişlerdir.

Jdanoviç'e göre ise: "Masumiyet karinesi sadece ceza davalarında geçerlidir." Eğer Galovneva ve Ketsmur, Svetlana Aleksiyeviç'i kendilerine iftira atmakla suçlasalardı, bu durumda masumiyet karinesi geçerli olacaktı, zira "iftira" terimi ceza yasasında geçen bir terimdir ve o zaman davacılar mahkemeye maddi kanıtlar sunmak zorunda kalacaklardı...

Şeref ve haysiyetin korunmasıyla ilgili hukuk davası açılması halinde ise Belarus'ta masumiyet karinesi mevcut değildir...

Belki de bu dava hukuk davasından yavaş yavaş ceza davasına evrilecektir, zira davacı Galovneva bunun amacı haline geldiğini söyledi ve böyle yapacağına söz verdi.

Yazarı rencide eden komünist eğilimli Belarus gazetelerine, 30 Aralık 1990 günü Viktor Ponomaryov imzasıyla yayınlanan makaleye sayfalarında yer veren *Komsomolskaya Pravda* gazetesi de eklendi.

"Svetlana Aleksiyeviç'e 'annelerin arkasında general apoletleri var' gibi gelmiş, oysa annelerin arkasında sadece oğullarının mezarları var. Ödüller, nişanlar kazanmış yazarın değil, asıl onların savunulmaya ihtiyacı var. Eğer burada bir 'sivil infaz' eyleminin yürütüldüğünden bahsediliyorsa, bunun muhatabı kesinlikle yazar değildir," diye telaşlı ve demagojik bir açıklama yayınlayan *Komsomolskaya Pravda,* Svetlana Aleksiyeviç'ten uzaklaşmakta acele ediyor.

Yayınlanacak resmi özrün bir provası bu, yeniyken tekrar eski tınısına bürünen o bildik sesin provası. Tıpkı o makalenin başlığı gibi: "Çinko Çocukların Yazarı Çinkodan da Katı". *Komsomolskaya Pravda*'nın gazeteci ve redaktörleri ise rüzgârgülünden bile hızlı dönmüyorlar mı?

Gerçek her zaman onu dile getirene pahalıya mal olmuştur. Gerçeği reddetmekse her zaman yüreksizleri felakete sürükler. Ancak çağdaş tarihte, komünizmin tebaaları tarafından insan doğasının gönüllü olarak öz yıkıma uğratılmasından, insan-

lardan geriye, Mihail Bulgakov'un ifadesiyle, "sadece dumanı tüten çukurlar" kalmasından daha umarsız ve daha kapsamlı bir felaket yok galiba.

Sovyet yangın yerinde dumanı tüten çukurlar...

İnna Rogaçiy
Russkaya Mısl dergisi, 20-26 Ocak 1994 sayısı.

On yıl süren Afganistan macerası süresince, Sovyet ülkesine yalnızca sevgi duygularıyla değil, çok daha önemli şeylerle bağlı olan milyonlarca insan geçti bu maceranın içinden. Bu insanların bir kısmı hayatlarını kaybetti ve bizler, Hıristiyanlığa uygun olarak onların bu zamansız ölümleri karşısında yas tutuyor, ailelerinin ve yakınlarının çektikleri fiziki ve manevi acıların önünde saygıyla eğiliyoruz. Ancak şu anda tartışmasız olarak tüm halkın önlerinde eğilmesini hak eden kahramanlar değil de, sadece acıma duygusu uyandıran kurbanlar oldukları düşüncesinden uzaklaşmak pek mümkün değil. "Afganlar" bizzat bunun bilincindeler mi acaba? Ancak görüldüğü kadarıyla çoğunun bunun bilincine varması henüz mümkün değil. Askeri kaderleri bakımından benzer durumda oldukları "Vietnam kahramanları" kendi kahramanlıklarının gerçek özünü anlayarak madalyalarını, onları kendilerine takan devlet başkanlarına fırlatmışlardı. Bizimkilerse Afganistan'da aldıkları madalyalarla sadece övünebiliyorlar gibi görünüyor. İçlerinden kaçı o madalyaların gerçekten neden alındıkları üzerinde düşünmüştür acaba? Bu madalyalar şimdilerde gittikçe yoksullaşan toplumun peşinden koştuğu ayrıcalık ve imtiyazları elde edebilmek için bir araç olarak kalsaydı yine bir şey değildi. Ama bu madalyaların sahiplerinin hak talepleri daha geniş. Kısa bir süre önce Minsk'te yapılan Afganistan mitinglerden birinde Belarus'taki iktidara yönelik açıkça haddini

aşan şikâyetler dile getirilmiştir. Ne çare ki, şimdilerde bu türden şikâyetler temelsiz de değil. Toplumda hâkim olan ahlaki belirsizliği ("Afganistan savaşı kirli bir savaştır ama o savaşa katılmış olanlar kahraman-enternasyonalistlerdir") istismar ederek istediğiniz amaca ulaşabilirsiniz. Bu koşullarda hayatını kaybetmiş olanların anneleri, geçmişte ve günümüzde komünist kızıl ve faşist kahverengi olan ve şimdi her yerde tekrar ortaya çıkan insanların elinde iyi bir malzemedir. Ve anneler kullanılıyor, onların haklı öfkeleri ve kutsal kederleri istismar ediliyor. Aynen bir zamanlar çocuklarının komünist düşüncelerinin ve yurtseverliklerinin istismar edildiği gibi. Aslında yapılan bu hesapta söz konusu insanların kaybetmeleri imkânsız: Kederli annelere taş atmaya kim cesaret edebilir ki? Ancak kederli annelerin arkasında bildik omzu kalabalık figürler uğursuzca beliriyor, *Komsomolskaya Pravda* yazarı da "Meselenin annelerin arkasındaki generallerle ilgisi yok," diyerek boşu boşuna orada kimseyi görmüyormuş gibi davranmış oluyor.

Afganistan'da sonuna kadar hayata geçirilememiş imparatorluk politikasının o uğursuz nefesi Belarus'ta çok daha açık seçik hissedilmekte. Svetlana Aleksiyeviç'e açılan dava bu türdeki açık ve kapalı olgulardan oluşan uzun zincirin sadece bir halkasıdır. Süper devlet olma ve sıcak denizlere inme özlemiyle yanıp tutuşan sadece Jirinovski'nin* partisi değil, bu özlemi duyan hiç de azımsanmayacak sayıda insan Belarus'ta da mevcut.

Post-totaliter toplumu "sarsmak", yeni bir kanla "birleştirmek", işte hep aynı amaca – dünün eskimiş idealine ulaşmak için araçlardır...

Vasil Bıkov
Literaturnaya Gazeta, 26 Ocak 1994

*Vladimir Volfoviç Jirinovski: Yahudi asıllı aşırı milliyetçi politikacı, Türkolog, sosyolog ve avukat. Rusya Liberal Demokrat Parti kurucusu ve lideri, Duma Meclisi Başkan Yardımcısı (eski) ve Avrupa Parlamentosu üyesi.

...Hayır, bu davayla girişilen sert mücadele, savaşın gerçekleriyle ilgili değildi. Bu mücadele yaşayan, canlı insanın ruhu için, savaşa giden yolda yegâne engeli oluşturabilecek o ruhun bizim soğuk ve huzursuz dünyamızda var olma hakkı için verildi. Savaş bizim serseme dönmüş zihinlerimizde fokurdadığı sürece devam edecektir. Zira savaş ne de olsa ruhlarımızda biriken kin ve garezin kaçınılmaz sonucudur...

Bu manada hayatını orada kaybetmiş subayın sözleri semboliktir ve kehanet gibidir: "Ben, şüphesiz, geri döneceğim, her zaman geri dönmüşümdür..." (Üsteğmen Yuriy Galovnev'in günlüğünden)

Pyotr Tkaçenko
Vo Slavu Rodini dergisi, 15-22 Mart 1994

"Ben şimdi erkek cinsinden tüm davarları karısı doğum yaparken, bacakları şiddetle kasılmış, kan revan içindeyken onun yanında durmaya mecbur kılardım. 'Bakın,' derdim onlara, 'it oğlu itler, bir insan nasıl geliyor dünyaya. Siz ise çok kolay öldürüveriyorsunuz. Öldürmek kolay. Basit.'"

Kafesin biri, bir kuş aramaya çıktı...

F. Kafka

ÇİNKO ÇOCUKLAR

SVETLANA ALEKSİYEVİÇ

"2015 Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi Svetlana Aleksiyeviç'in önemli eserlerinden Çinko Çocuklar, SSCB-Afgan Savaşı sırasında ve sonrasında yaşananlara dair etkileyici bir sözlü tarih çalışması..."

İsveç Akademisi, Svetlana Aleksiyeviç'e Nobel Ödülü verdiğinde yazarın "yeni bir edebi tür" yarattığını belirtmiş, eserlerini de "duyguların ve ruhun bir tarihi" sözcükleriyle betimlemişti. Aleksiyeviç uzun bireysel monologları farklı seslerin duyulduğu bir kolaja dönüştüren özgün dokümanter tarzıyla, kendilerine nadiren konuşma fırsatı verilen, yaşantıları da çoğu zaman ülkenin resmi tarihine karışarak yitip giden sokaktaki insanların hikâyelerini kayıt altına alıyor.

Çinko Çocuklar'da Aleksiyeviç 1979 ile 1989 arasında on yıl kadar süren, Sovyetler Birliği'nin çöküşündeki en büyük etkenlerden biri olan ve 15.000'e yakın Sovyet askerinin ölmesine, on binlercesinin yaralanmasına, Afganistan tarafında da çok büyük kayıplara yol açan Sovyet-Afgan Savaşı'nı merkeze alarak bu savaşta savaşmış 500.000'i aşkın Sovyet keşif erinin, piyadenin, pilotun, subayın, cephe gerisindeki hastanelerde görev yapmış cerrahların, hemşirelerin bireysel tanıklıklarına ve savaş tüm hararetiyle devam ederken Sovyetler'de evlatlarının, babalarının, eşlerinin sağ salim geri dönüşünü hasretle beklemiş olan annelerin, eşlerin, evlatların acılarına, trajedilerine ses veriyor. Eserin son kısmındaysa, Aleksiyeviç bu kitap yüzünden "onur ve haysiyetlerinin" hakarete uğradığını söyleyen tanıklarının sonradan kendisi aleyhinde açtığı davadan çarpıcı bölümler sunuyor. *Çinko Çocuklar* savaşın sayılardan ibaret olan "kayıplarını" birer birey olarak; hayalleri, ümitleri, sevenleri, sevdikleri olan bireyler olarak tekrar ortaya çıkarırken, yurtlarına çinko tabutlarda gönderilmiş olan "kahramanlara" insanlıklarını geri veriyor.

ISBN 978-605-4820-64-1

/ KafkaYayinevi